УДК[37:7](06)

Н34 Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 10 квітня 2019 року № 8)

Назва

Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»

Научные записки: Сборник материалов научно-практической конференции преподавателей и студентов факультета дошкольного, начального образования и искусств. Серия «Искусство»

Scientific notes: Proceedings of the scientific-practical conference of teachers and students of the Faculty of Preschool, Primary Education and Arts. Art Series

Ключові слова

Мистецька освіта, творчість, художньо-творча діяльність, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво.

Художественное образование, творчество, художественно-творческая деятельность, музыкальное искусство, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство.

Art education, creativity, art and creative activity, musical art, fine arts, arts and crafts.

Анотація

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, студентів.

В сборнике размещены материалы научно-практической конференции, состоявшейся в Винницком государственном педагогическом университете имени Михаила Коцюбинского. Тематика сборника представляет различные аспекты художественной подготовки будущего воспитателя, учителя начальных классов, психологические основы художественной подготовки будущих специалистов, раскрывает проблему художественного образования в ЗДО и начальной школе, освещает новейшие технологии в художественном образовании.

В сборник вошли материалы докладов педагогических, научно-педагогических работников, студентов.

The collection contains materials of the scientific and practical conference held at the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky. The subject of the collection presents various aspects of the artistic training of the future educator, primary school teacher, the psychological foundations of the artistic training of future specialists, reveals the problem of art education in preschool and primary school, highlights the latest technologies in art education.

The collection includes materials of reports of pedagogical, scientific and pedagogical workers, students.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів

Серія «Мистецтво»

м. Вінниця
2019

УДК[37:7](06)
Н34

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 10 квітня 2019 року № 8)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Старовойт Л.В. кандидат педагогічних наук,доцент, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бровчак Л.С. кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Казьмірчук Н.С. кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

Н34 Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /відп. Л.В.Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. –213с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей педагогічних, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2019

ЗМІСТ

Бабаджанян С.
ВИХОВНИЙ ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ 7
Барановська І.,Андрійців О.,
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС 9
Білоус Н.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 13
Брилін Б., Бриліна В.
ФАХОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА 17
Вацьо М.
ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 22
Гаврилюк А.
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ВИДИ 26
Глінська Т.
ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 33
Гордійчук А.
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НОРОДНОГО ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО ДІЙСТВА 36
Граб О.
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ ІКТ 39
Гут І.
РОЛЬ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 42
Гурілєва А.
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 46
Дабіжа Л.
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ПІДТРИМКОЮ 50
Дарчук В.
РОЛЬ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 55
Джаламага А.
ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ШКОЛИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 58

Добровольська Р.
МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 62
Древницька І.
МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ 66
Кириляк Я.
РОЛЬ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ 70
Коваль Т.
НАРОДНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 73
Кордонець Ю.
МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 77
Короленко В.
РОЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ПРАЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 80
Леванюк А.
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 83
Левченко А.
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА 86
Ліхіцька Л.,Вічавська О.
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 90
Лоза О.
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 95
Мальована Т.
ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА 99
Маринчук В.
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 103
Маринчук Т.
КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО ОПАНУВАННЯ ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МУЗИКИ СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 107

Марущак О.
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 114
Москалюк А.
РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО СВІТОБАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ 117
Мудрицька Т.
УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВПЛИВУ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 123
Нетичук М.
КРИТЕРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 126
Олійник О.
ВПЛИВ НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 130
Паранюк М.
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА 133
Перевертень А.
МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 136
ПідопригораБ.
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 140
Піхоцька Я.
ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНО-ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ 143
Рембайло В.
ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧИХ ОПЕР М.В. ЛИСЕНКА У МУЗИЧНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ 147
Самотуга А.
КОЛЕКТИВНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 151
Семенова А.
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД) 154
Сірик Т.
ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ 159

Старовойт Л.
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ 166
Сточко І.
АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ 170
Тодосієнко Н.
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ 174
Усенко Ю.
МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 177
Химич С.
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 180
Хохлюк О.
ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА 183
Цимбалюк Р.
УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 187
Цьомик-Яворська Т.
ТВОРЧІ ПІДХОДИ ДО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СВІТЛІ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО 190
Чорноіваник В.
АКТИВІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА 194
Шикирінська О.
КОЛЕКТИВНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 198
Юзькова І.
ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ М.Д. ЛЕОНТОВИЧА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 202
Якименко Ю.
СИСТЕМА КАРЛА ОРФА ЯК ІДЕАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ 206
Яріш О.
ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 209

С.Бабаджанян,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.В. Старовойт

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Постановка проблеми. Мистецтво є невід'ємною складовою формування духовної культури , тому у сучасному світі займає дуже важливе місце. Саме за допомогою мистецтва дитина пізнає і оцінює дійсність, іде розвиток творчих можливостей. За допомогою музики передаються почуття, настрій, думки. Музика – це мистецтво прямого і сильного емоційного впливу, який представляє ні з чим не порівнянні можливості для розвитку творчості людини. Тому ця проблема є досить актуальною і прагне розвитку у наш час.

Аналіз актуальних досліджень. Значний інтерес для нашого дослідження становлять праці таких психологів як Л.Божович, Е.Ільїн, Л.Виготський, І.Бех, В.Толстих, які розкрили теоретичні основи формування морально-етичних почуттів. М.Лисенко писав, що музика розвивається разом із розвитком найвищих ідеалів людності. Про вагомий вплив музики на процес формування особистості відмічав С. Смірнов, що музика стає вираженням людської психіки, а також внутрішніх тенденцій розвитку .

Про актуальність даної теми свідчить багато дисертаційних досліджень (О.Аліксійчук, Т.Потапчук, О.Сапожнік, В.Салко) де розглядалось морально-естетичне виховання як складова музичного розвитку.

В. Бехтєрєв підкреслював важливість музичного виховання з раннього дитинства, з метою формування і розвитку всебічно розвиненої особистості. У сучасних нормативних документах, а саме в Законі України "Про дошкільну освіту", Базовому компоненті дошкільної освіти, Державній базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку, Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010-2016 роки визначено, що загальною метою виховання дітей є всебічний розвиток дитини, формування базису її особистісної культури, за сприяння авторитетних дорослих гармонійно і різнобічно розвиватися як індивід, суб'єкт, особистість та індивідуальність.

Виклад основного матеріалу. Головною задачею суспільства в усі часи – розкрити людину як особистість творчо розвинену, а розвивати творчість потрібно ще у ранньому віці. Ми всі в майбутньому хочемо бачити культурно освічене, з розвинутим естетичним смаком та духовно багатих людей. Тому одним з найважливіших завдань школи є виховання гармонійної та духовно розвиненої особистості. Діти сприймають прекрасне у творах мистецтва , в природі , в навколишньому середовищі.

Естетичне почуття це складний вид усвідомлення прекрасного. Воно характеризується здатністю людини відчувати і бачити щось прекрасне. Звідси і видніється тісний зв'язок морального та естетичного. За допомогою музичного

мистецтва формуються морально-етичні цінності, що виражаються у відношенні дитини до природи, людини, предметам у формі співчуття, співпереживання, шанування.У музично ритмічної діяльності діти з великим задоволенням придумують, комбінують рухи танцю, наспівуючи і рухаючись під музику. На кожному етапі виникають нові завдання, що змушують мислити, фантазувати, творити. Музика, безпосередньо впливає на почуття дитини, формує її моральний вигляд, сприяє формуванню моральної особистості. О. Сухомлинський зазначав, що музика, мелодія, краса музичних звуків, - важливий засіб морального виховання людини, джерело шляхетності серця і чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних відносин у праці [2].

Ідею морального виховання дітей засобами музичного мистецтва висловлювали вчені-дефектологи. Г. Волковою зазначено, що музика сприяє формуванню морального обліку дитини. Пісні про Батьківщину пробуджують почуття патріотизму, хороводи, пісні різних народів розширюють світогляд, виховують інтернаціональні почуття. Колективні пісні, танці, музично-рухові ігри укріплюють почуття дружелюбності, колективізму, співпереживання [1].

Б.Теплов підтвердив думку про те, що музика є подразником, який викликає цілісну реакцію всього організму. І згодом це положення стало основоположним у працях В.М'ясищева та А.Госдінера, які довели, що емоційне переживання є наслідком реакції на музику.

Залучення молодших школярів до музичних творів є одним із способів розвитку мотиваційно-естетичних почуттів як важливої умови для її гармонійного розвитку. Тому що музика охоплює сенсорику, моторику ,емоції,тощо. В.Шацька також вбачала найважливіший засіб формування особистості , морально-естетичних якостей , гуманізму та любові до Вітчизни. Вона зазначала , що лише за умови систематичного педагогічного керівництва можливе повноцінне сприйняття дітьми музики.

На думку С.Чепіги та С.Чугай починати залучати до музики дітей бажано з національних мелодій. Саме ця музика допоможе природно і легко сформувати музичний смак дитини та загальнолюдську моральну свідомість. Саме у піснях розкривається душа народу та характер. Тому їх використання впливатиме на естетичне сприйняття підростаючого покоління. Не дивлячи на це, потрібно пам'ятати, що слід звертати увагу на твори й інших народів, як для зіставлення, так і для ознайомлення з творчістю інших країн. Так дитина буде долучатись до своєї і інших культур. Бажано, щоб діти слухали твори про місто та про рідний край, де вони мешкають. Це крім музичних знань, буде виховувати у них любов до свого міста, народу, землі.

Особливого значення набуває індивідуальна робота зі слухання музики, яка передбачає використання методів впливу на кожну дитину окремо з урахуванням властивих їй особливостей (індивідуальних, статевих), тобто виокремлених конкретних дій і ставлення до дитини з боку педагога. Є.Аркін підкреслює важливість «інтимного контакту» при вивченні дитини, де особлива увага звертається на встановлення таких відносин, за яких дитина проявляє

глибокий інтерес, відчуває, що її переживання знаходять щирий, живий відгук. Тільки встановивши довірливі відносини з дитиною, педагог може зрозуміти особливості її психіки [1].

Висновки. Музика завжди була і буде одним з основних засобів морально-естетичного виховання. При цьому найсприятливішим періодом для розкриття дитини як творчої особистості є молодший шкільний вік. Отже, школи та усі позашкільні заклади, мають стати осередками виховання справжньої духовності, виховання людини ,яка характеризується високою моральною культурою.

Література

1. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки “Дошкільна освіта”, вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків / І. О. Газіна. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. - 196 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибр. тв. в 5 т. – Т.3. – К.: Рад. шк., 1977. – С.11.
3. Сухомлинський В.О. Вибр. тв. в 5 т. – Т.1. – К.: Рад. шк., 1977. – С.241-242
4. Т. Науменко, «Музичне виховання найменших», Київ, «Шкільний світ», 2007 2. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів /Упор. І. Романюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 104с.
5. Гураш Л. Відчути і збагнути: теорія і методика. Київ / Л.Гураш// Дошкільне виховання. – 2002.- С. 32-35

І.Г. Барановська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О.М. Андрійців,
провідний концертмейстер Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Кожен педагог має широкі можливості для створення власної системи роботи, методичної концепції на основі народознавчих ідей і засобів. Справжня педагогічна творчість неможлива без використання в повсякденній діяльності традицій та скарбів народного мистецтва. К. Ушинський наголошував, що «...виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях запозичених у іншого народу» [5, с. 11]. Без народознавчої основи наукові педагогічні і методичні теорії, концепції, системи і програми роботи втрачають

зв'язок із культурно-історичною спадщиною народу і приречені, як правило, на невдачу.

Протягом віків, у результаті виховних дій мільйонів людей, сформувався педагогічний досвід, який згодом викристалізувався в окрему галузь, у велику педагогічну мудрість – народну педагогіку. Виховний потенціал (цілі, завдання, зміст, принципи і засоби) народної педагогіки знайшли своє відображення і втілення у рідній мові, фольклорі, традиціях, народних звичаях, святах, обрядах, символах і різних видах народного мистецтва: дитячих народних іграх та іграшках, народних ремеслах і промислах, живій практиці трудового і сімейного виховання; родинно-побутовій культурі нашого народу (М. Стельмахович, К. Ушинський, М. Русова). Одним із основних принципів художньо-естетичного виховання молодших школярів ми вважаємо принцип етнізації, як зазначено в «Концепції національного виховання», він зумовлює потребу в формуванні національної свідомості, любові до рідного краю і свого народу.

Не менш важливим є принцип доступності та послідовності, який передбачає обов’язковий рух від простого до складного у процесі ознайомлення з новим матеріалом, виражає зв’язок між розвитком особистісної якості (естетичної, розумової, моральної, вольової тощо) та успішністю виконання учнем тієї пізнавальної діяльності, у процесі якої він формується. Тому, важливо не поспішати, збільшувати навантаження поступово, дотримуючись почуття міри. Пропоновані завдання повинні бути невеликими за об’ємом, посильними для дитини, ґрунтуватись на життєвому досвіді. Нові знання підносять особистість на вищий рівень розвитку, приносять задоволення та додають самовпевненості, ведуть її від простого до складного, від невідомого до відомого, від невпевненості до самореалізації, допомагають учням відчути та побачити красу українського народного мистецтва, полегшують процес навчання.

Важливим принципом художньо-естетичного виховання молодших школярів слід вважати принцип інтеграції, який зумовлений необхідністю сформувати в учнів цілісну систему знань про українське народне мистецтво, сприймання мистецтва як естетичної цінності нашого народу. Він передбачає пошук різноманітних зв’язків, художніх зіставлень, емоційно-образних аналогій і паралелей між видами українського народного мистецтва, які розкривають сутність мистецтвознавчих понять і категорій.

Здійснення художньо-естетичного виховання науковці та педагоги практики радять за допомогою різноманітних методів та прийомів. Ми повністю погоджуємося з висновками П. Образцова, що «будь-який метод стане неефективним, якщо їм користуватися не як «керуючою ниткою», а як готовим шаблоном. Головне призначення методу – на основі принципових положень забезпечити успішне вирішення визначених пізнавальних та практичних завдань, прирощування знань, оптимальне функціонування та розвиток особистості».У зв’язку з цим дослідник радить використовувати метод не ізольовано, а у взаємозв’язку з іншими. Вчений зазначає, що у педагогічній

роботі, «надзвичайно важливим є методологічний плюралізм, тобто здатність оволодівати багатоманітністю методів та уміло їх використовувати» [2, с. 55-62]. Будь-який метод модифікується залежно від конкретних умов, мети, характеру вирішуваних завдань, особливостей об'єкта і т.п.

У педагогічній науці існує класифікацій методів навчання та виховання, як от: за джерелами отримання інформації; за дидактичною метою; за способами організації навчання; за характером пізнавальної діяльності; за призначенням; за рівнями проникнення в суть вивчених психолого-педагогічних проблем; за ознакою виокремлення діяльності викладача та способами організації художньо-творчої діяльності учнів. Вважаємо за доцільне розглянути методи виховання за ознаками діяльності: репродуктивні та творчі.

Репродуктивні методи «орієнтують учня на стереотипне засвоєння та використання знань і вмінь» [4, с. 164]. До них відносять вербальні (словесні – розповідь, пояснення, бесіда, наведення, коментування, обговорення, обмін думками), наочні (ілюстрацій, демонстрацій, наслідування, екскурсії до музеїв, відвідування концертів, виставки та експозиції, перегляд телепередач, відео матеріалів тощо) методи повідомлення знань та практичні (вправи та завдання, метою яких є удосконалення навичок, умінь та закріплення матеріалу). Ці методи спрямовані на усвідомлення, сприймання, осмислення та запам'ятовування учнями інформації про особливості українського народного мистецтва, його видову різноманітність, неповторність та унікальність.

Разом з тим, забезпечення ефективності процесу художньо-естетичного виховання молодших школярів вимагає від вчителів застосування творчих (продуктивних) методів роботи, які спрямовані на формування в учнів власного погляду на українське народне мистецтво, орієнтують на самостійне знайомство та вивчення мистецьких творів, спрямовують до самовдосконалення, творчих дій, готують до творчої самореалізації [1]. До цієї групи належать методи активного навчання та стимулювання творчої діяльності учнів (проблемний виклад матеріалу, обговорення емоційних вражень та інтерпретації музичного твору, зразків декоративно-прикладного мистецтва, дискусія, створення проблемних ситуацій, інсценування українських народних пісень, оснащення, оновлення та виготовлення атрибутів до концертних костюмів, виготовлення самостійних художніх робіт (аплікацій, малюнків, витинанок тощо), застосування технічних засобів тощо). Вони спрямовують учнів на самостійні пошуки виражальних засобів мистецтва, індивідуальне розуміння змісту мистецьких творів, переживання емоційного напруження, змін настрою художнього образу, стимулюють учнів до творчої активності, художнього аналізу та естетичної оцінки застосування отриманих вмінь та знань.

У науково-методичній музичній літературі більшість названих методів дістала ґрунтовне висвітлення, особливо у працях Б. Асаф'єва, О. Апраксіної, Н. Гродзенської, Д. Кабалевського, Г. Падалки, Е. Печерської, О. Ростовського, О. Рудницької, П. Халабузар, Л. Хлєбнікової, В. Шацької, О. Щолокової та ін. Розглядаючи їх крізь призму завдань художньо-естетичного виховання

молодших школярів засобами українського народного мистецтва виділимо основну ланку, що об'єднує ці методи і забезпечує цілісність навчально-виховного процесу. На погляд О. Ростовського, це – художньо-педагогічне спілкування [3, с. 214]. Це інтегруючий метод, який реалізується через репродуктивні та творчі групи методів керування процесом художньо-естетичного виховання молодших школярів. Відпрацювання навичок, умінь може поєднуватися з проблемним викладанням матеріалу, коли учні стають співучасниками творення нових знань, підпорядковуються художнім задачам, що відповідають рівню розвитку дітей, пробуджуючи в них зацікавленість, інтерес, власне бажання творити. Спілкування між вчителем та учнями має керуватись законами художньої логіки, мати естетичну природу, спрямовуватися на створення атмосфери колективної довіри, естетичної насолоди, творчого натхнення. Метод художньо-творчого спілкування дає змогу об'єднати усі засоби педагогічного впливу і забезпечити цілісність процесу художньо-естетичного виховання молодших школярів.

Мистецтво є одним із найважливіших засобів входження особистості у світ краси, гармонії, духовності. Воно виховує і надихає, дає відпочинок і разом з тим мобілізує, приносить розраду у буднях і водночас спрямовує до високого, світлого. Повноцінне входження особистості у світ мистецтва не є простим і потребує підготовки, набуття нею певних знань та навичок. Українське народне мистецтво – багатофункціональне, багатожанрове, володіє значним виховним потенціалом. Огляд діючих програм художньо-естетичного виховання молодших школярів спрямував наше дослідження у напрямку розробки факультативного інтегрованого курсу «Мистецька абетка» дляпоглибленого знайомства з українським народним мистецтвом. Реалізуючи повноцінне художньо-естетичне виховання дитини, ми забезпечуємо в майбутньому становлення такої особистості, що поєднуватиме в собі духовне багатство, естетичні якості, моральну чистоту і високий інтелектуальний потенціал.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми художньо-естетичного виховання молодших школярів засобами українського народного мистецтва. Подальшої уваги потребують впровадження та апробація факультативного курсу «Мистецька абетка», вивчення педагогічних умов та метолів художньо-естетичного виховання школярів.

Література

1. Барановська І.Г. Методичні засади художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007.URL : http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1371.
2. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.
3. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навчально-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. – Т.І. Теоретичні проблеми педагогіки /За ред. О.І. Піскунова. – К.: Рад. школа, 1983. – 488 с.

Н. Білоус,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті на основі аналізу наукової літератури розкриті психолого-педагогічні аспекти розвитку естетичних почуттів дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова. Естетичні почуття, діти молодшого шкільного віку, естетичний розвиток молодшого школяра.

Постановка проблеми. Формування особистості дитини, виховання в неї правильного ставлення до навколишнього середовища - це складний процес, в основі якого лежить системний, гармонічний розвиток почуттів. Почуття - це особлива форма ставлення людини до явищ дійсності, обумовлена відповідністю або невідповідністю до її потреб. К. Ушинський вважає, що ніщо: ні слова, ні думки, ні навіть вчинки наші не виражають так ясно й вірно нас самих й наше ставлення до світу, як наші почуття: у них чутний характер не окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі нашої і її ладу [2].

Формування естетичних почуттів починається з раннього дитинства. Шкільний молодший вік - це період первісного фактичного становлення особистості. Діти молодшого шкільного віку з більшим бажанням будують замки й фортеці зі снігу, мокрого піску або кубиків, забивають цвяхи, з не меншим старанням малюють олівцями, фарбами або крейдою, тому батьки повинні завжди підтримувати, а не гальмувати ці природні потреби дітей.

Мета. На основі вивчення та узагальнення літературних джерел педагогічної теорії і практики з’ясувати психолого-педагогічні аспекти розвитку естетичних почуттів дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень. Розвитку естетичних почуттів як чинника розвитку творчої особистості було предметом багатьох досліджень у галузі філософії (Є. Басін, І. Зязюн, Л. Коган, Г. Шевченко та ін.), мистецтвознавства (В. Аронов, М. Волков, Є. Маймін, Ф. Шміт та ін.), психології (О. Бакушинський, Л. Виготський, В. Кузін, та ін.), педагогіки (В. Вільчинський, В. Кузь, М. Лещенко, Л. Масол, М. Миропольська, Б. Нєменський, О. Рудницька, О. Савченко, Г. Тарасенко, А. Щербаков, А. Щербо та ін.). Більшість авторів цих досліджень мають спільну позицію щодо необхідності збагачення особистості дитини цінними духовно-художніми враженнями, емоційністю

сприйняття навколишнього світу, розвитком її здібностей, творчою самореалізацією.

Видатні вчені, естети і педагоги Ю.Борев, О.Буров, В.Вансаалов, Л.Волович, І.Долецька, М.Каган, Л.Коган, В.Розумний, В.Скатерщиков, Є.Квятковський, М.Лайзеров, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, В.Шестакова, зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання. Важливі питання теорії і методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлюються в працях Л.Коваль, В.Передерій, Ю.Фохт-Бабушкіна, Т.Цвілих, Г.Шевченко, А.Щербо та інших

Виклад основного матеріалу. У житті суспільства в процесі постійного розвитку духовної культури незмінну роль відіграє мистецтво. Унікальні особливості цього виду духовно-практичної діяльності базуються на тому, що людина завдяки мистецтву не тільки набуває знань про світ, але й засвоює емоційно-ціннісні відношення до себе і оточуючих, відкриває для себе дійсність як світ, сповнений особистісними цінностями. Уже ні в кого не виникає сумніву той факт, що естетичне виховання дитини, її культурний розвиток є невід'ємною складовою формування гармонійної особистості. І слід зазначити, що у психологічній і педагогічній теорії ці питання сьогодні розглядаються глибоко та всебічно. Вченими виділяється три основні напрямки розвитку естетичних почуттів дітей молодшого шкільного віку:

1. Формування особистості дитини починається з усвідомлення свого «я», своєї активної діяльності, починаючи об'єктивно себе оцінювати. З ускладненням емоційного життя дитини збагачується зміст емоцій, формуються емоційні, естетичні та моральні почуття.
2. Розширення сфери діяльності дитини сприяє освоєнню мети, мотивів своєї діяльності; формуються певні навички, уміння, такі особистісні якості як наполегливість, організованість, ініціативність, працьовитість тощо.
3. Інтенсивний пізнавальний розвиток відбувається через засвоєння художньої виразності; відбувається сприйняття кольору, форми, розвиваються види й властивості пам'яті, уваги, уяви; відбувається становлення наочних форм мислення й розвиток знаково-символічних функцій свідомості [4].

Важливо те, що саме в молодшому шкільному віці здійснюється найбільш інтенсивне формування відношення до навколишнього світу, які поступово перетворюються у властивості особистості. Сутнісні художньо-естетичні якості особистості проявляються в ранньому періоді дитинства й зберігаються в майже незмінному виді на все життя. Саме в молодшому шкільному віці художньо-естетичне виховання є основою всієї подальшої виховної діяльності.

Засвоєння дітьми системи сенсорних еталонів істотно удосконалює їх сприйняття, піднімає на більш високий рівень. У процесі пізнавальної діяльності діти опановують знаннями про почуттєві якості предметів, особливу роль при цьому відіграє формування в них узагальнених способів обстеження предметів. Для художньо-естетичного виховання сенсорна культура має велике

значення в умінні розрізняти кольори, відтінки, форми, сполучення форм, що відкриває можливість краще розуміти твори мистецтва, одержуючи від цього задоволення.

Учні початкової школи вчаться створювати образи, опановуючи здатність надавати предметам певні властивості, форму, колір, положення в просторі, проявляючи свої враження, засвоюючи знання про матеріали, використаних для зображення, створення художніх образів. Оволодіння зображувально-виразними навичками прилучає дітей до елементарної творчої діяльності, проходячи складний шлях від найпростіших дій до процесів образного відтворення форми.

Формування художніх і естетичних ідеалів у дітей, як частини їхнього світогляду, - складний і тривалий процес, що відзначається як педагогами так і психологами. В процесі виховання життєвих відносин, ідеалів, відбуваються зміни. У певних умовах під впливом товаришів та дорослих, життєвих переживань можуть відбуватися корінні зміни у виборі приорітетів. Педагогічна суть процесу формування художніх і естетичних ідеалів в учнів з урахуванням їх вікових особливостей полягає в тому, щоб з раннього дитинства формувалися стійкі змістовно-ідеальні поняття про прекрасне, про людину, про відносини між людьми, здійснюючи це в різноманітті, що змінюється на кожному етапі нової і захоплюючої форми [1].

Однією із головних умов є насиченість будинку учня творами мистецтва: картинами, художньою літературою, музичними добутками. Учні мають бути оточені справжніми творами мистецтва. Велике значення у художньо-естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку має декоративно-прикладне мистецтво. Учитель повинен знайомити учнів з виробами народних майстрів, тим самим прищеплюючи дитині любов до рідного краю, до народної творчості, повагу до праці.

Художньо-естетичне виховання має викликати бажання активної діяльність молодшого школяра. Навчання, що цілеспрямовано здійснюється у дошкільному закладі, спрямовано на розвиток художніх та естетичних почуттів, тому велике значення мають такі систематичні заняття як: музичні, ознайомлення з художньою літературою, малюванням, ліпленням, аплікацією. Формування художньо-естетичних оцінок, сприяє розвитку художнього смаку. Для того, щоб твори мистецтва впливали на художньо-естетичний розвиток особистості і особистість відчувала насолоду прекрасним, необхідне створення відповідних умов для розвитку її творчих здібностей. Психолого-педагогічними дослідженнями доведено, що найбільш пріоритетними засобами формування художньо-естетичного виховання є наступні: ознайомлення дітей молодшого шкільного віку з творчістю як сутністю естетичного ставлення до світу; доступні для певного віку види художньо-творчої діяльності, які максимально забезпечують прояв особистісного ставлення до відповідних знань, умінь і навичок; наявність активної педагогічної творчої діяльності.

Реалізація художньо-естетичного виховання дітей здійснюється при вивченні музики, живопису, хореографії, співу, інсценізації казок та рідної й

іноземної мов, прилучає дітей до усвідомлення національної культури та прояву поваги до інших. Зміст художньо-естетичного національного виховання дітей молодшого шкільного віку здійснюється в українській освіті та культурі через: знайомство з добутками народної мистецької творчості; знайомство з народними українськими традиціями, відвідування музеїв народної творчості; роботу із прикладного мистецтва, виготовлення орігамі та малюнків.

Великими потенційними можливостями у формуванні художньо-естетичного виховання є процес навчання ручній творчості. Заняття з ручної творчості сприяють розвитку художньо-естетичного смаку, художнього образного мислення, уміння визначати кольорові гами та установлення їх співвідношення. Розвиток умінь з ручної праці сприяють розвитку навичок користуватися такими засобами: фарбами, папером, ножицями, пластиліном, клеєм, а також створювати форми ручної творчості.

Характеризуючи художню творчість дітей психолог О.Рудницька відзначила, що одна з важливих особливостей і найбільших труднощів педагогічної роботи з художнього виховання пов'язана з тим, що творча діяльність дитини не може мотивуватися як діяльність навчальна, необхідно, щоб частина художньої діяльності дитини була спрямована на створення продукту творчості, яка повинна зробити вплив, з яким пов'язана свідомість його можливостей соціальної цінності. Без цього розвиток творчості дитини неминуче підміниться розвитком формального вміння [2].

Концепцією дошкільного виховання творчість розглядається як передумови формування базисної особистісної естетичної культури. Вченими поняття «творчості» визначається як діяльність людини, що створює нове, оригінальне.

У працях І. Запорожця відзначається, що творчість - це свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, орієнтована на пізнання дійсності, що створює нові, оригінальні, ніколи раніше не існуючі предмети, добутки для удосконалювання матеріального й духовного життя суспільства. Автор призначав велику роль заняттям художньої діяльності, а також всій виховній роботі з дітьми щодо розвитку в них сприйняття краси навколишнього життя, творів мистецтва, які мають велике значення у загальному творчому розвитку дитини.

Мистецтво дає багатий емоційний досвід особливого роду: мистецтво не тільки викликає переживання, але й усвідомлення через пізнання та почуття приводить до оволодіння емоційною чуйністю.

Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами різних видів мистецтва, формування у них художньо-естетичного ставлення до навколишнього середовища, потреба виявити себе у творчій діяльності можуть бути ефективними за умов забезпечення позитивним емоційним фоном та ефективним розробленим змістом і методами, що забезпечують охорону здоров'я дитини.

Отже, основою художньо-естетичного виховання дітей засобами творчої діяльності є наступне: особистісна позиція, бажання самовираження; розвиток

здібностей до творчої діяльності включає структуру: емоційний відгук, сенсорику, творчу фантазію, почуття кольору, форми, композиції; створення художнього образу потребує прояву особистісного ставлення, емоційного відгуку, вибору та пріоритету засобів виразності; взаємозв'язок різних прийомів та способів самостійної творчої діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що заняття творчістю сприяють не лише оволодінню технічними аспектами творчості, але й усвідомленню дитиною власної діяльності. При цьому кожний вид діяльності формує пізнавально-гностичне відношення до світу; перетворювальне - породжуючи творче ставлення до предметного середовища і людей; ціннісно-орієнтаційне - свідоме відношення поваги до гуманістичних основ життя в структурі емоційно-ціннісних відносин.

Творча діяльність у молодшому шкільному віці є стійким захопленням не тільки для особливо обдарованих, але й майже для всіх дітей, розвиваючи в них уяву й творчі здібності. Залучення дитини до національної культури носить виховний характер: розвиває творчі здібності, формує художній смак, прилучає підростаюче покоління до гуманістичних проявів.

Література

1. Естетичний досвід вчителя : теорія і практика : монографія / Н. І. Бутенко, І.А. Зязюн, М. П. Лещенко та ін. ; наук. ред. В. Г. Бутенко ; АПН України, Український НДІ естетич. освіти, Рівненський екон.–гуманіт. ін –т. – Херсон, 1997. – 214 с.

2. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна кн. – Богдан, 2005. – 360 с.

3. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе: Учебн.-метод. пособие. – К.: Рад. шк., 1985. – С. 135-142.

4. Шляхи формування естетичного досвіду молодших школярів : навчальна програма зі спецсемінару / Укл. Н. Пахальчук. – Вінниця : ВДПУ, 2008. – 54 с.

Б.А. Брилін,
доктор педагогічних наук, професор кафедри музикознавства
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
В. Л. Бриліна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука в Україні має своєю найважливішою метою осягнення належної професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань особливо мистецького напрямку. Серед засобів мистецької підготовки вчителя суттєва роль належить музичному мистецтву, яке впливаючи на механізми розвитку естетичної культури, сприяє збагаченню духовного світу особистості.

Процес розвитку естетичної культури включає аспекти виявлення можливостей, прояву здатності до генерування художніх ідей, варіантів і способів їх експериментування, творчої самореалізації. Естетична культура проявляється в пізнавальних процесах, таких як увага, сприймання, уява, пам'ять, а також у емоційній і мотиваційній сферах творчої діяльності, як полікультурна самореалізація особистості.

Аналіз попередніх досліджень свідчить про те, що даному феномену приділяється значна увага. В працях, що стосуються філософських аспектів визначеної проблеми, проявляється широта підходів, підкреслюється її об’єктивно-суб’єктивна сутність (Т. Адорно, Б. Асаф’єв, К.Вільсон та інші). Психолого-педагогічні дослідження висвітлюють цілі та інтерпретаційні системи формування естетичної свідомості засобами музичного мистецтва (Е. Жак-Далькроз, З.Кодай, К.Орф та інші). У працях з музикознавства розглядаються окремі питання використання музики в естетичному вихованні підростаючого покоління. Соціологічними дослідженнями установлено, що протиріччя виникають між потребами молодої особистості до самостійної творчості та існуючими офіційними формами забезпечення музичного виховання.

Мета статті: розкрити деякі культурологічні аспективиховання студентів мистецьких спеціальностей у процесі творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Полікультурний напрямок опосередкований специфічними рисами індивідуального бачення творчої моделі. Разом з тим музичні новації, що виникають в результаті творчої діяльності, характеризуються як об'єктивним, так і суб'єктивним факторами. Об'єктивна їх цінність визначається лише тоді, коли розкриваються нові невідомі закономірності стилів, жанрів, форм, установлюються і пояснюються зв'язки між ними при створенні музичних творів, що не мають аналогів. Суб'єктивна цінність проявляється тоді, коли музичний твір визначається оригінальністю, художністю, досконалістю. При цьому враховується важливість творчості в тому сенсі, що вона є одним з показників розвитку здібностей особистості.

Творча діяльність студентів мистецьких спеціальностей завжди пов'язана з особистісним ростом, і саме в цьому полягає суб'єктивна цінність результатів творчості, яка визначається високим ступенем полікультурного розвитку майбутніх фахівців і передбачає уявне для створення нового. Музична творчість будується не тільки на емоційній, емпіричній основі, а й проявляється

у свідомості відображенням образів зовнішнього світу, виражених системою засвоєних знань, закономірностей, норм, оцінок та оригінальному їх використанні.

Сучасна психологія в своєму арсеналі має чималу інформацію про особливості перцепції, інтелекту, характеру і стимулів діяльності, що сприяють творчому процесу. У перцептивних властивостях виділяються такі як уважність, чутливість, сприятливість; в інтелектуальних - фантазія, високий рівень знань. До типових індивідуальних рис характеру належать - оригінальність, ініціативність, задатки, нахили. Задатки потребують відповідних передумов розвитку і можуть проявитись лише у взаємодії з іншими. Задатки існують з моменту народження, на основі яких розвиваються нахили, потяг до різних видів творчих занять. Нерідко розвиток нахилу починається з інтересу, однак, інтерес не завжди може перерости в схильність. Можна цікавитися тим чи іншим аспектом діяльності, але не відчувати потреби зайнятися нею. Не кожне заняття привабливе, а лише таке, що зустрічає внутрішній відгук [4, с.68-69].

Потреба займатись певним видом діяльності проявляється, перш за все, схильністю, яка пов'язана із здібностями. В міру зростання прихильності до творчої діяльності сприяє розвитку відповідних здібностей. Разом з тим більше захоплює і приносить задоволення та діяльність, яка проходить успішніше і до якої студент більше схильний. Здібності і нахили підсилюючи один одного, розвиваються разом. Нахил є одним із важливих факторів розвитку, і виступає важливою умовою розвитку здібностей. Отже, розвиток здібностей відбувається успішно тоді, коли діяльність викликана особистою пізнавальною потребою студента.

Тому здібності обумовлюють можливості самореалізації в тих чи інших видах діяльності. В психології прийнято розрізняти два види здібностей: загальні, які знаходять застосування в багатьох видах діяльності (властивості розуму, особливості пам'яті); і спеціальні, що виявляються лише в окремій діяльності (в тих чи інших видах мистецтва, техніки, вивчення мов). Кожна діяльність вимагає поєднання загальних і спеціальних здібностей. Спеціальні здібності виявляються не тільки в знаннях, вміннях і навичках, але й в динаміці їх набуття, тобто в тому, наскільки при інших рівних умовах швидко, глибоко, легко і міцно здійснюється процес оволодіння ними. Отже, здібність за своєю сутністю є поняттям динамічним. У психологічних дослідженнях багато уваги приділяється ознакам творчих розумових здібностей, можливості яких залежать не тільки від властивостей розуму, але й від певних рис особистості. Вони формуються протягом життя під впливом різних факторів діяльності і їх рівень може наближатися до інших категорій, таких як «талант», «геніальність».

О. Єремєєв визначає талант як сукупність здібностей, що дозволяє отримувати продукт діяльності, який відрізняється оригінальністю і новизною, особливою здатністю до художньої творчої діяльності. Зародки таланту вкорінюються у фізичній, психологічній організації особистості, у відповідному розвитку органів відчуття. Талановитість є творчим самовираженням, проте не

кожне самовираження є талановитим. Художній талант виявляє активність уявлення, спостережливості, мобільності пам'яті, емоційності сприймання, однак усіх якостей недостатньо, щоб охарактеризувати об'єм таланту [3].

Наукою чітко не сформульовані критерії таланту, не визначені специфічні параметри, що розрізняють творчий мислительний процес від нетворчого. Термін "талановитий" включає такі ознаки як наявність високого ступеню здібностей до будь-якої діяльності, вираження творчого витоку природних, вроджених задатків. Талановита людина одночасно є обдарованою, проте не кожна обдарована особистість може бути талановитою. Причиною цього можуть бути відсутність в структурі обдарованості творчих задатків, пізнавальних здібностей, слабкі вольові якості. Вищим ступенем розвитку таланта є геніальність, яка дозволяє здійснити принципові зрушення в тій чи іншій сфері творчості. "Геній робить те, що повинен, талант - те що може" - ось формула, яка розрізняє генія від талановитої людини, - вказує В. Єфроімсон [6, с.18]. У наукових дослідженнях відзначається, що численні гальмування різних факторів життя призводять до того, що лише один з десяти тисяч потенційних геніїв може розвиватися та реалізовуватися, адже генії, при всій своїй рідкості, народжуються значно частіше, ніж ми це уявляємо.

О. Зісь відзначує, що не існує перешкод між Звичайною людиною і геніем, і що ділити людей на творчих і нетворчих не можна. Кожна людина, володіючи певною творчою потенцією, по-своєму талановита, але параметри прояву таланту залежать від багатьох факторів: соціальних, психофізіологічних, генетичних. Вроджена здатність людини являє собою тільки потенційну можливість, яка при несприятливих умовах може залишатися нереалізованою [2].

Основу розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця складає стійка оціночна вибірковість, оригінальність пошуку і прогнозування. Оскільки здібності розвиваються в процесі діяльності, вони залежать від потреб, інтересів та інших мотивів. Між потребами і розвитком здібностей існує взаємозв'язок, який включає не тільки різноманітні пізнавальні, а й емоційні властивості студента. Для музичних здібностей характерні естетична реакція, музичні враження, здатність емоційно відгукуватися на музичні твори.

Вивчення проблеми розвитку музичних здібностей дозволяє стверджувати, що суттєвими є елементарні прийоми дослідження слуху, проте не можливо визнавати їх достатніми для з'ясування внутрішніх умов успішної музичної творчої діяльності, оскільки вирішальною є музикальність яка суттєво впливає на всі сторони творчої діяльності. Музикальність проявляється різносторонньо: в ній виділяються загальні і спеціальні здібності. До перших належить: багатство уяви, здатність емоційно сприймати музику, переживати її естетичну сутність. До других відносяться: розвиненість слухової уяви, ладового почуття, здатності емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії; музично-ритмічне відчуття та здатність його відтворення. Слухові уявлення разом із ладовим почуттям лежать в основі гармонічного слуху, який розвивається поступово при формуванні музичного досвіду. Окрім цього,

музикальність включає певні якості пам'яті, серед яких особливо важливе значення мають такі її ознаки, як швидкість запам'ятовування, міцність, повнота, точність музичного відтворення. Для майбутнього вчителя важливо правильно визначити в чому саме проявляються індивідуальні здібності і чим вони обумовлені. Це має велике значення для успішного керівництва процесом їх розвитку, оскільки індивідуальні відмінності в здібностях не є тільки природженими, але залишаються результатом розвитку, формуючись на ґрунті природжених задатків під педагогічним впливом.

Б. Теплов у праці "Психологія музичних здібностей" відзначав, що однією з найважливіших особливостей психіки людини є можливість надзвичайно широкої компенсації одних властивостей іншими. Відносна слабкість будь-якої здібності зовсім не виключає можливості виконання навіть тієї діяльності, яка найбільш тісно пов'язана з цією особливістю. Відсутня здібність може бути в широких межах компенсована іншими, високо розвиненими в даної особи. [5, с.32].

Психологами доведено, що обдарована особистість характеризується, насамперед, високим рівнем розвитку пізнавальної потреби. Судячи з цього, розвиток пізнавальної потреби і розвиток здібностей - процеси, які тісно пов'язані між собою. Можна сказати, що пізнавальна потреба - могутній імпульс, який ніби надає процесу розвитку здібностей енергію прискорення. Однак, проблема розвитку творчих здібностей особистості тривалий час залишається дискусійною.

Наприклад дослідження І. Беха, свідчить про те, що здібності необхідно розвивати шляхом включення індивідуума в такі види діяльності, які його захоплюють і потребують їх реалізації. Автор наголошує, що потребує впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центр навчально-виховного процесу поставлена особистість з її потребами, інтересами і можливостями [1].

Творча діяльність у музичній сфері вимагає орієнтаційних дій, в результаті яких відбувається постановка мети - на основі існуючого і власного досвіду. В ціннісно-орієнтаційному відношенні враховується індивідуальний підхід, тобто різноманітність оцінок музичних творів, що обумовлена суб'єктивними факторами - музичним смаком, потребами, інтересами до того чи іншого твору, музичного стилю, жанру, а також рівнем музичних знань студента, що дозволяють орієнтуватися у всій багатоманітності музичних засобів виразності.

Висновки. Осягненню художньо-образного змісту музичних творів сприяє естетичне сприймання, аналіз використання зорово-слухового і емоційно-чуттєвого уявлень студента. Сутність першого відображає зовнішній план змісту твору, який в більшості випадків носить програмний характер, оскільки через призму конкретності краще усвідомлюється. Психологічний і педагогічний вплив обумовлюють активну реакцію і відповідне ставлення до образного змісту твору. Все це свідчить про те, що музичні здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва нерозривно пов'язані з культурою в

цілому, розвиваються в процесі творчої діяльності і потребують педагогічного професійного керівництва. Оцінюючи музичні здібності, потрібно звертати увагу на скриті в глибині психіки індивідуальні особливості, оскільки обдарованість характеризується багаторівневими полікультурними творчими ознаками.

Література

1. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. - К.: ВІПА, 1995. - 202 с.
2. Зись А.Я. В поисках художественного смысла / А.Я. Зись. - М.: Искусство, 1991.-359 с.
3. Еремеев А.Ф. Талант как безусловная основа художественного творчества / А.Ф. Еремеев. -К.: Знання, 1999.-56 с.
4. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы / Н.С. Лейтес. - М.: Знание, 1984. - 78 с.
5. Теплов Б.М. Психология музыкальних способностей // Избр. труды: В 2т.- Т.1 / Б.М. Теплов. - М.: Педагогика, 1985. - С.32 - 200.
6. Эфроимсон В.П. Загадки гениальности / В.П. Эфроимсон. - М.: Искусство, 1991. — С. 5-20.

М.В. Вацьо,
Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університет імені Михайла Коцюбинського

ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Урок музичного мистецтва в початковій школі залежить від багатьох умов і принципів, які розкривають успішність роботи вчителя музичного мистецтва і якими йому необхідно керуватись в процесі художньо-естетичної діяльності. Ці умови і принципи формують міцну навчально-методичну базу. До них належить така важлива складова як підбір музичного матеріалу для навчальної і виховної роботи з дітьми, який необхідно здійснювати з акцентом на музичний фольклор, який найбільш близький за естетичними запитами і смаками школярам [4, с. 14]. Український дитячий музичний фольклор і пов'язана з ним система музичних знань, умінь і навичок учнів повинні формулювати основний зміст роботи вчителя музичного мистецтва, забезпечувати принципи структурної єдності музичного виховання і освіти.

На уроках музичного мистецтва вчитель зобов'язаний взяти за основу музичний фольклор, який є головним засобом художньо-естетичного впливу на духовний світ школярів, на сферу їх емоцій і почуттів, на їх морально-естетичне виховання.

Аналіз попередніх досліджень. Педагогічний потенціал українського дитячого музичного фольклору, можливості його використання у освітньому процесі початкової школи активно досліджуються науковцями. Останнім часом була відокремлена така галузь, як музична етнопедагогіка,завданням якої є цілеспрямоване вивчення, осмислення і впровадження в практику педагогічної освіти та виховання народної музичної спадщини. Музикознавчі напрями етномузичної творчості в музичній педагогіці розглядаються в працях Б. Асаф'єва, В. Медушевського, Є. Назайкінського, В. Остроменського та ін.

Питання ефективного використання творів українського дитячого музичного фольклору в процесі мистецької освіти й виховання учнів початкових класів знаходиться в полі зору мистецької, та музичної педагогіки (О. Апраксіна, Н. Вєтлугіна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Михайличенко, Н. Ничкало, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна та ін.).

Мета статті. Розкрити та обґрунтувати особливості впровадження українського дитячого музичного фольклору в освітній процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Український дитячий музичний фольклор має широкі можливості для формування в молодших школярів основ національної свідомості.

Фольклор - це сукупність звичаїв, обрядів, пісень та інших явищ народного побуту або, іншими словами, - народна творчість. Головними ознаками фольклору, що відрізняють його від інших видів мистецтва, є колективність, усний спосіб творення і поширення фольклорних творів. Музичний фольклор включає в себе вокальну, інструментальну і музично-танцювальну творчість народу [1, с. 2].

Дослідників дитячого фольклору давно цікавить питання впливу народної творчості на виховання дітей.

Досвічені вчителі, зокрема вчителі мистецької підготовки, не могли не звертатися до джерел народного генія і не черпати з нього життєдайну силу прекрасних його творінь. Так, відомий композитор і педагог К.Г. Стеценко багато сил та енергії віддав добору та обробці українських народних пісень для використання їх в шкільній практиці,а діяльність засновника педагогіки загальноосвітнього профілю В.М. Шацької наскрізь пронизана увагою до народної пісні [2, с. 329].

В процесі вивчення зразків народної музичної творчості на уроках музичного мистецтва необхідно використовувати у тісному взаємозв'язку всі види музичної діяльності. Основу репертуару музичних творів для хорового співу повинні складати календарно-обрядові пісні. «Такі пісні мають ігровий характер, просту побудову, нескладну мелодичну лінію, інтонацію, простий метроритм і легкодоступні для вивчення» – вважає дослідник І. В. Ройченко [4, с. 14].

Учителеві слід так побудувати роботу з народно-пісенним матеріалом, щоб він не «прослизнув» поза свідомістю та почуттями дітей, а надовго

залишив слід у їх пам'яті. Тоді народна пісня справді послужить основою виховання любові та інтересу до музики, живого емоційного відгуку на неї, розвиненого емоційного смаку школярів, сприятиме їх гармонійному розвиткові.

Слід наголосити, що під час вивчення народної пісні з учнями початкових класів для вчителя дуже важливими є знання з психології, зокрема питання єдності емоційного та раціонального моментів у сприйнятті учнями цього матеріалу. Справді, коли ми на уроці починаємо дуже багато розповідати про пісню, вона втрачає свою емоційну дію на дітей, особливо коли це учні 3-4 класів. Багатослів'я, в цьому випадку, може «засушити» урок, і він не матиме належного ефекту. І навпаки, якщо про народну пісню нічого не розповідати, а тільки прослухати її з учнями, може скластися не завжди відповідне враження. Особливо це стосується таких пісень, де «підтекст» може бути незрозумілим учням 3-4 класів без кваліфікованого, дохідливого та емоційного пояснення вчителя. Це насамперед історичні пісні, де глибокий зміст нерідко розкривається на перший погляд незначними словами й «легкою» мелодією, і жартівливі пісні, зміст яких краще сприймається після розповіді та оповідання з народного гумору та інше.

Під час музично-виховної роботи необхідно спрямовувати свою роботу до єдності, синтезу всіх дисциплін естетичного циклу (музика, хореографія, образотворче мистецтво, література). Відомо, що народне мистецтво побутує в синкретичних формах, де, наприклад, музична інтонація і слово (або музика і рух в танцях, іграх, театралізованих дійствах) зливаються в єдине і нерозривне виразне ціле [4, с. 14].

Вивчення творів українського дитячого музичного фольклору проводиться на уроці за загальноприйнятою методикою: вступна бесіда, етапи слухання з подальшим обговоренням. В процесі обговорення потрібно аналізувати з дітьми поняття про музичні жанри, музичну мову, музичний образ, про те, які почуття передає музика, про що вона розповідає, про музичний інструментарій, що звучить у творах, які характерні хореографічні рухи тих танців, які пропонуються для слухання тощо.

У вступному слові вчитель говорить, про наших предків, які були сміливими, працьовитими людьми, але явища природи були для них незрозумілими й таємничими. Світ поставав перед ними як створіння, що підстерігає людину на кожному кроці. Тому людям здавалося, що ними керують якісь вищі, невідомі сили. Добробут стародавніх слов'ян залежав здебільшого від урожаю. Не знаючи причин потопів, бурі, граду, люди вважали, що на небі живуть численні боги, які карають, або милують. Наші предки дуже хвилювалися за врожай і за власну долю; якщо все було гаразд, їхня радість не знала меж: вони влаштовували гучні свята з карнавальними походами, тобто переодяганнями, піснями, танцями, театралізованими дійствами.

Розповідаючи про зимовий період календарно-обрядових пісень, вчитель підкреслює особливу роль українського народу,щодо збереження з давніх часів важливих для всіх людей традицій, а саме проведення зимових свят.

Вони тісно пов’язані з трудовою діяльністю людей, господарськими сценами, календарними циклами у природі, святами, що в давнину мали за мету задобрювання божеств, сил природи, забезпечення їх сприяння у рільництві, годівлі худоби, бджільництві та ін. Найвиразнішими в українському фольклорі є календарні пісні зимово-новорічного циклу – колядки та щедрівки які з давніх-давен зберегли магічно-побажальну сутність, величальний пафос. У них бажані господарські успіхи, добробут, злагода і сімейне щастя подавалися як реальність [5, с. 38].

Під час проведення уроків музичного мистецтва, а саме працюючи над вокально-хоровою діяльністю, вчитель може використовувати і твори малих фольклорних форм, а саме – заклички, примовки, прозивалки, які відрізняються доступністю за літературним і музичним змістом.

Дуже позитивним і повчальним для учнів є робота вчителя з дитячим фольклорним колективом, який він може організувати сам. Брати участь у фольклорному обряді означає не просто виконувати певні дії, поспівати пісень чи завести танок. Це означає прилучитися до великої тайни існування природи, життя.

Висновки. Таким чином, при впровадженні українського дитячого музичного фольклору в освітній процес початкової школи необхідно враховувати наступні особливості: для забезпечення систематичного спілкування учнів початкових класів з українським дитячим фольклором необхідною умовою є створення в навчальному закладі музично-фольклорного середовища; знайомство з музичним фольклором повинно здійснюватися в активній формі, через залучення учнів до різноманітної музичної діяльності; працюючи з творами дитячого музичного фольклору ми впливаємо на емоційно-чуттєву сферу молодшого школяра, зацікавлюючи учнів змістом творів, а також самим процесом виконання з ними.

Література

1. Вацьо М. В. Музичний фольклор в естетичному вихованні школярів / М. В. Вацьо //Мистецтво. Музичне виховання. Фольклор// http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/3271
2. Коваль Т.В. Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами / Т.В. Коваль // «Молодий вчений» , № 11 (51), листопад, 2017 – С. 329-333
3. Методика музичного виховання: Урок музичного мистецтва в сучасній українській школі: методичні рекомендації до змісту, організації та проведення уроків музичного мистецтва в ЗОШ для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6020204 «Музичне мистецтво», 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) / Укладач М.М. Качур. – Мукачево: МДУ, 2017. – 26 с.
4. Ройченко І.В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах. Навчально-методичний посібник/ І.В. Ройченко . – Вінниця: ММК, 2016. – 54с.

5. Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, напряму підготовки «Початкова освіта». / Автор М. В. Вацьо. – Вінниця, 2015. – 120 с.

6. Ярова М.В. Фольклор у системі музичного виховання учнів молодших класів / М.В. Ярова // Актуальні питання мистецької педагогіки, випуск 4, 2015 – С. 117-122

А.Гаврилюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. В. Савчук

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ВИДИ

Постановка проблеми. Сучасна соціальна ситуація загострила специфічні проблеми, які стоять перед системою освіти в області культивування творчості як масового явища, що пов’язане з глобальною необхідністю підвищення творчого потенціалу суспільства. Саме творча особистість є дійсним творцем історії, колективній творчості людства сучасність зобов’язана усіма досягненнями матеріального та духовного життя суспільства. Щоб забезпечити розвиток суспільства, ми повинні забезпечити розвиток кожної окремої дитини, тобто виховати творчу особистість

На жаль, останнім часом у школярів спостерігається спад інтересу до навчання. Однією з причин такої ситуації є відсутність у діяльності вчителів і учнів елементів творчості, умов для самовираження, обмеженість форм розвитку і використання творчих здібностей. Тому серед численних компонентів навчально-виховного процесу на сучасному етапі одним із суттєвих, на наш погляд, є розвиток творчої активності учнів.

Аналіз попередніх досліджень. Про необхідність стимулювання й розвитку творчих сил і можливостей учнів у навчальному процесі писали відомі українські педагоги Г. Ващенко, А. Волошин, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Д. Богоявленська, Л. Гапоненко, А. Лук, Л. Виготський та ін.

Актуальність даної проблеми вимагає фундаментальних знань з певних категорій щодо розвитку творчої активності учнів. Тому метою статті є аналіз творчої діяльності особистості та її видів.

Виклад основного матеріалу. Ф. Баррон сказав, що “тільки систематично вивчивши креативність, можна її усвідомити та розвивати як ресурс”.

Різні дослідники питання творчості розглядають його в різних аспектах. Так, Д.Б.Богоявленська [4] вважає, що власне творчість починається там, де перестає бути тільки відповіддю, тільки рішенням поставленого завдання. Тобто, там, де самоцінним являється сам процес діяльності, а не лише результат. Саме в цьому виході за межі заданого, в цій здатності до продовження пізнання за рамками вимог заданої ситуації, і криється таємниця вищих форм творчості, здатність бачити в предметі щось нове, таке, чого не бачать інші.

За Гурець Н.Т [10] творчість – це діяльність людини, спрямована не тільки на творення нових за змістом та формою матеріальних та духовних цінностей, як твердить О.О.Борисова [5], але й на розвиток самої особистості. Творчість забезпечується посиленою діяльністю особистості, тобто її цілеспрямованою активністю. Творчість – похідна від інтелекту, заломленого через мотиваційну структуру [3].

Одні дослідники наділяють здатністю творити лише геніїв, інші, і таких більшість, вважають, що творчі здібності можна розвинути [17, 18]. Зустрічаються і такі крайні точки зору, як в П.Торренса [23]: "творчість – природній процес, породжений сильною потребою людини в знятті напруги, яка виникає в ситуації незавершеності або невизначеності".

Але процес розуміння того, що таке творчість, сам вимагає творчого підходу. У всіх судженнях вчених ми можемо прослідкувати думку, що специфічними властивостями творчого процесу, продукту та особистості є їх оригінальність, слушність, валідність, адекватність завданню. Наприклад, одне з розумінь творчості – незвичайні прояви ординарних процесів [28]. Саме творча діяльність людини робить його істотою, зверненою до майбутнього, творить його та видозмінює своє сьогодення [7].

Для вивчення творчості Д. Богоявленська ввела [3] одиницю її аналізу – **інтелектуальну активність**. Це продовження пізнавальної діяльності, не зумовлене ні практичними потребами, ні зовнішньою чи суб'єктивною негативною оцінкою роботи. Вчена виділяє декілька рівнів інтелектуальної активності. Якщо навіть при найдобросовіснішій та енергійній роботі досліджуваний залишається в рамках способу дії, встановленого спочатку, то це показник **пасивного рівня** – безініціативне прийняття того, що задане ззовні. Ще однією відмінною рисою пасивного рівня є нетерпляча потреба в нових враженнях, коли виникає звикання до старих; в цьому розпізнається незрілість думки, поверхневість. Для людини ж з **найвищим рівнем** творчої активності – **креативним** емпірично знайдена закономірність стає не кінцевим пунктом розумового процесу, а проблемою – самостійною метою дослідження. Другим рівнем інтелектуальної активності є евристичний.

Б.І.Коротяєв [13] теж виділяє три рівні творчої активності: низький, середній та високий.

Одним з головних завдань загальноосвітньої школи є виховання мислячої, творчо активної людини. Психологами доведено, що ступінь удосконалення чуттєвого пізнання залежить не стільки від розвитку органів чуттів, скільки від ступеня розвитку мислення [21]. На жаль, сучасне навчання розвиває в дітях найчастіше лише один бік – виконавчі здібності, а більш складний та важливий бік – творчі здібності людини залишаються на волю випадку і більшою мірою залишаються на дуже низькому рівні. Якщо ж суспільство надає перевагу покірним виконавцям, що вміють тільки ретельно повторити готове, завчене то це негативно впливає на подальший суспільний розвиток. Творча діяльність, як більш складна, під силу лише людині, виконавча ж може бути перекладена і на тварин, і на машини.

Недемократична позиція вчителя, вихованого соціальною реальністю, домінує в педагогічній практиці, що призводить до недовключення педагога в живе безпосереднє спілкування з учнем, піднімає бар'єр недовіри, нерозуміння, і, відповідно, відчуження. Ще Ейнштейн говорив: "По суті майже чудо, що сучасне навчання не зовсім задушило святу допитливість"[25]. Вчитель повинен відмовитись від прагнення "формувати особистість" учня, так як це означає одну з форм педагогічного насилля. Вчитель не робить вибір за учня, надає йому можливість вибору різних способів поведінки, спілкування, взагалі засвоєння соціального досвіду. Інакше замість того, щоб пом'якшити негативний вплив соціально-психологічного контексту на дитину, вчитель ще більше його посилює. Найважливіша функція педагога в тому, щоб допомогти учневі своєчасно осмислити надбаний досвід, адже основне завдання вчителя – знизити психологічне навантаження в процесі навчання, адже саме воно небезпечне, а не обсяг інформації [3, 24]. При вмілій методиці та правильно вибраній позиції педагога акт спільного осмислення стає актом співробітництва, співтворчості, адже сама природа творчості суперечить прямому управлінню цим процесом.

Природа щедро наділила кожну дитину можливостями розвиватися, і потрібно лише знайти шляхи реалізації цих можливостей, і тоді кожен школяр зможе піднятися на найбільші висоти творчої активності.

Творчість – це нормальний та постійний супутник дитячого розвитку. Генетики стверджують: духовний розвиток не записується в генах. Геніальність – це не відхилення, це оголення природних можливостей. Пізнавши природні закономірності появи алмазів в природі, люди навчилися їх виготовляти штучно. Проникнувши в одну з великих таємниць природи – таємницю виникнення та розвитку творчих здібностей, – люди навчаться "вирощувати" таланти.

Не можна погодитися з теоріями, в яких здатність до творчості розглядають як наявність вродженого інтелекту. Людина не народжується творчо мислячою від природи, цю творчу активність треба розвивати, [12,31] створюючи певні умови, навіть у випадку відсутності часткових задатків, які компенсуються за рахунок розвитку інших, споріднених [11]. Н.А.Лук [15] з цього приводу резонно відзначає: "Творчо мислить той, хто хоче творчо мислити". Психічні якості не "дозрівають", а складаються залежно від умов, у яких дитина живе та виховується [6]. У всі куточки шкільного життя: в поведінку, відносини, режим та ритми діяльності, зміст, форми і методи виховання та навчання, у вправи повинен ввійти дух творчого начала, а не тільки в сфері пізнавальної діяльності.

Для формування творчої активності потрібно підштовхувати дітей до рішення, а не вирішувати за них. Творче мислення починає працювати в кожної і будь-якої нормальної людини, коли у житті, на практиці виникають певні труднощі, перепони, що виступають у вигляді більш чи менш складних задач, які збуджують дитячий розум, примушують мислити, шукати і знаходити відповідні рішення [20]. Проблеми формують творчу активність та творчість. Істота, яка є цілком пристосованою до оточуючого світу, не могла б нічого бажати, ні до чого прагнути, і, звичайно, нічого не могла б творити [7,18].

До числа умов, які сприяють творчій активності, відноситься комплекс, який починається з створення особливостей ситуації, що сприяє інтуїтивному розумінню ідеї розв'язання творчої проблеми, і закінчується вихованням необхідних здібностей, створенням творчого клімату, якостей особистості творця [19], адже створення нового творчого продукту багато в чому залежить від особистості творця та сили його внутрішньої мотивації. Щодо останнього, то вже давно в літературі точаться суперечки: "Якими саме якостями повинна володіти активна творча особистість?". Найгарячіша дискусія ведеться навколо питання, чи можна ототожнювати творчість з інтелектом. Цікавим є те, що інтелектуальні здібності – не обов'язкова складова творчих здібностей чи творчої активності [28,3,19]. Кореляція складає або 0 [28], або є навіть від'ємною [3] (висока компетентність не дозволяє вирватися за рамки існуючих стереотипів). Люди з рівнем інтелекту вище середнього часто мають бідну конкретну уяву або не мають її зовсім. Підтвердження цьому знаходимо і в історії [28]. З цього приводу Савенков А.І. [23] наводить дуже образний приклад: ЕОМ має потужний інтелект, але перед нею неможливо поставити навіть найелементарніші творчі завдання. Дослідник намагається пояснити цю особливість так: люди, по своїй суті менш здібні, але цілеспрямовано вирішуючи власне, особистісно значуще завдання, виявляються більш продуктивними, ніж більш обдаровані, але менш зацікавлені. Тим більше, установка на результат, що існує в традиційній школі визначає систему заохочень та формує тим самим ціннісну орієнтацію, яка нерідко негативно відображається на прагненні дітей до дослідницького пошуку. Домінування орієнтації на оцінку, на успіх призводить до того, що власне пізнавальна діяльність стає лише засобом досягнення інших цілей, в результаті чого її зміст вихолощується та збіднюється. Ставлення до пізнавальної діяльності як до самостійної цінності, високо значущої для індивіда, забезпечує високий рівень творчої активності. Якщо для людини "мета творчості – самовіддача, а не галас, не успіх", тоді стає можливим такий розвиток творчої думки, який веде до проникнення в глибинні шари дій. Якщо самоцінним є сам процес діяльності, то в цьому випадку він не обривається, він розвивається. "Треба шукати не тих, хто знає більше, а тих, хто знає краще" (М.Монтень). Мабуть, це також одна з причин, чому дослідники наполягають на тому, що творчість – якась більш складна своєрідність психіки, ніж інтелект. Д.Б.Богоявленська [3] взагалі закликає позбутися "іга" знань, її девіз – "Творчість проти знань". Цей постулат вчена довела експериментально. Хоча стосовно цього питання існують суперечливі судження. Так, Є.В.Ільенков зауважує, що неможливо формувати зразу "найвищі" поверхи духовної організації, якщо не постаратися закласти міцний фундамент елементарних здібностей. К.А.Торшина [28] взагалі категорична в цьому питанні. Вона стверджує, що немає осіб з низьким інтелектом, але високою творчою активністю. Але навіть високі показники креативності – ще не гарантія великих творчих досягнень в подальшому, а лише свідчення значної ймовірності їх появи. В.Ф.Паламарчук. [18] свідчить, що творчі здібності – вищий рівень розвитку інтелектуальних здібностей [27].

Без відтворної діяльності не може бути ніякої творчості. Творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства та різноманітності попереднього досвіду людини, тому що цей досвід являє собою матеріал, з якого створюються будови фантазії [7]. Після моменту накопичення досвіду починається, як говорить Рібо [7], період назрівання або висиджування. Цю думку підтримують І.Я.Лернер [2], Б.Ф. Шацкий [5], Є.В.Анохін [1]. Г.В.Локарева і Є.Ф.Трунова [14] відзначають, що у процесі формування здібностей, останні проходять в своєму розвитку два рівні: репродуктивний та творчий. З цього приводу корисно згадати вислів П.І.Чайковського: "Натхнення не любить навідувати ледарів" [9]. Богоявленська підходить до цього питання більш радикально: людина навчена може досягти більших успіхів, ніж здібна, але в силу обставин погано вивчена [4]. Тому неправі ті, хто стверджує, що дитина має ширшу уяву. Дитина може уявити собі значно менше, ніж доросла людина, але дитина більше довіряє продуктам своєї уяви та менше їх контролює. Те, що дитина бачить і чує, є першими опорними точками для його майбутньї творчої активності. Вона накопичує матеріал, з якого з часом буде будувати його фантазія. Далі відбувається дуже складний процес переробки цього матеріалу [7]. Психологами доведено, що ступінь удосконалення чуттєвого пізнання залежить не так від розвитку органів чуттів, як від ступеня розвитку мислення. Радикальною в цьому питанні є точка зору Б.М.Теплова [3] та Д.Б.Богоявленської [4]: всебічно розвинута особистість повинна бути розвинута не тільки пізнавально-інтелектуально, але й морально-естетично, бути духовно багатою і творчо окриленою. "Особистість знаного музиканта не вичерпується власне "музичними" властивостями. Великим музикантом може бути тільки людина з високим духовно-інтелектуальним та емоційним змістом. Можна вражати глядачів не технікою, віртуозністю, а змістовністю та глибиною виконання. Інтелектуальність та багатство світосприйняття перетворюють виконавця в музиканта-віртуоза. В.О.Сухомлинський [26] справедливо вважав, що в навчанні та вихованні "на першому місці мають стояти не заучування, а думка, пізнання предметів, явищ навколишнього світу".

Багато дослідників цього питання наголошують, що мотивація повинна бути не егоїстична [23,29,3]. Основні мотиви – мотиви власного росту, власного удосконалення [24]. Серед визначальних якостей творчої особистості називають навіть такі, як незбалансованість розвитку [23], порушення уваги [28], імпульсивність, почуття гумору, нерівномірність в засвоєнні окремих дисциплін [15], величезна вразливість, дар передбачення [19], надмірна дратівливість або індиферентність [9], не враховуючи таких рис, як спрямованість до інтелектуального успіху [3], допитливий розум (творча людина у розв'язанні проблеми розглядає її в широкому аспекті) [22], рішучість, незадоволеність досягнутим [8], готовність до ризику, незалежність судження, цікавість до пізнання, критичний погляд на усталене, легкість асоціювання, розкутість мислення [15], вміння особистості самостійно переносити раніше відомі знання та вміння в зовсім нову ситуацію [2],

напруженість уваги, фантазія [19], самостійність у пошуку та виборі можливих варіантів шляху до мети [13], спостережливість, вміння аналізувати, комбінувати, співставляти, знаходити зв'язки та залежності, закономірності [17], переборювання звичного погляду на предмет та стереотипи дії [21]. В процесі творчого мислення потрібна здатність відірватися від логічного розгляду фактів, щоб поєднати елементи думки в нові системи [15].

Висновки. Одним з головних завдань загальноосвітньої школи є виховання мислячої, творчо активної людини. Формувати творчу активність треба, орієнтуючись на індивідуально-психологічні особливості учнів та психологічну готовність педагога до реалізації методів роботи з обдарованими дітьми. Вибір методів творчої роботи залежить від віку учнів, їхнього розвитку, інтересів, характеру. Але максимальний позитивний ефект виховання можна досягнути лише тоді, коли "вектори" учительського, батьківського, суспільного (всі види середовища, масові засоби комунікації) виховання співпадають за напрямами та є творчими по суті, за формами і характером поставлених цілей.

Література

1. Анохин Е.В. Формирование творческих способностей школьников в процессе коллективной познавательной деятельности / Е.В. Анохин // Педагогіка і методика навчання і виховання. Проблеми розвитку творчої особистості : Збірник наукових праць Сумського пед. інституту ім. А.С.Макаренка. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство "Мрія –1" ЛТД, 1997. – 272 с.
2. Берека В. Роль позашкільних закладів у формуванні творчої особистості / В. Берека // Педагогічний вісник. – 1997. - №2. – С. 6-7.
3. Богоявленская Д.Б. Пути к творчеству / Д.Б. Богоявленская. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
4. Богоявленская Д.Б. "Субъект деятельности" в проблематике творчества / Д.Б. Богоявленская // Вопросы психологии. – 1999. - №2.- С.35-41.
5. Борисова С.Е. Деловая игра как метод социально-психологического тренинга / С.Е. Борисова // Вопросы психологии. – 1999. - №4. – С.51-57.
6. Вербицкий А.А. Игровые формы контекстного обучения / А.А. Вербицький. – М.: Знание, 1983. – 96 с.
7. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском воздасте / Л.С. Виготський. - СПб: СОЮЗ, 1997. - 96с.
8. Гапоненко Л.А. Психологические аспекты развития творческой личности будущего учителя / Л.А. Гапоненко // Формирование активной, творческой личности в учебном процессе школы и вуза / Под. ред. В.К.Буряка, Л.В.Кондрашовой. – Кривой Рог:КрГПИ, 1996. - С.90-99.
9. Горшкова Е.Г. Роль классного руководителя в развитии творческой личности школьника / Е.Г. Горшкова //Формування творчої особистості: проблеми і суперечності: Зб. наук. праць – Запоріжжя, 1995 – С. 22-25.
10. Гурець Н.Т. Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук /

Н.Т. Гурець. - Харківський держ. пед.університет ім. Г.С.Сковороди – Харків, 1994. - 25 с.

11. Зинченко В.П. Общие вопросы развития творческих способностей студентов на занятиях по рисунку / В.П. Зинченко // Развитие творческих способностей студентов и школьников на занятиях изобразительным искусством: Межвузовский сборник научных трудов - Ростов-на-Дону, 1986 – С.32-39

12. Коротяев Б.И. Учение – процесс творческий: Кн. для учителя (Из опыта работы); 2-е изд., доп. и испр. / Б.И. Коротяев – М.:Просвещение, 1989. – 159 с.

13. Левадна Й. Формування творчої особистості засобами предмета Й. Левадна // Педагогічний вісник. – 1999. - №2.- С.7-9

14. Локарева Г.В. Воображение как элемент в развитии творческих спосібностей / Г.В. Локарева, Е.Ф. Трунова // Формування творчої особистості : проблеми і суперечності: Зб. наук. праць – Запоріжжя, 1995. – С. 93-99

15. Лук А.Н. Психология творчества / А.Н. Лук. - М.: Наука, 1978. - 128 с.

16. Моляко В.А. Творческая одарённость и воспитание творческой личности / В.А. – К.: Знание, 1991. – 216с.

17. Никитин Б.П. Ступеньки творчества или развивающие игры / Б.П. Никитин. – М.,1990. - 158 с., ил.

18. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала?: Посіб. для вчителів / В.Ф. Паламарчук. – К.: Знання, 1999. – 112 с.

19. Пономарёв Я.А. Психология творчества и педагогіка / Я.А. Пономарев. - М.: Педагогика, 1976.

20. Пустовіт Г. Дослідницька робота з екології як засіб формування творчих здібностей учнів / Г. Пустовит // Педагогічний вісник. – 1997. - №3. – С.28-29

21. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А.М.Матюшкина. – М.: Педагогика, 1991. – 160 с.:ил.

22. Романенко В.И. Формирование учебно-творческой активности слушателей подготовительных отделений художественно-графического факультета / В.И. Романенко // Развитие творческих способностей студентов и школьников на занятиях изобразительным искусством: Межвузовский сборник научных трудов. - Ростов-на-Дону, 1986– С.109-114.

23. Савенков А.И. Основные подходы к разработке концепции одарённости / А.И. Савенков // Педагогика.– 1998. - №3.- С.24-29

24. Сафонова О.М. Навчає гра / О.М. Сафонова // Школа життєтворчості особистості : Науково-метод. збірник.- УСДОК,1995.- С. 144-148

25. Творчі можливості учнів та оцінка рівня їх сформованості : Метод. рекомендації / Укл. С.О.Сисоєва, Р.Х.Вайнола. - К.: УСДО,1993. - 20 с.

26. Терещенко І.І. Творчість та педагогіка завжди разом / І.І. Терещенко // Педагогічна Сумщина. – 1998. - №1 – С.10-11.

27. Торшина К.А. Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологи / К.А. // Вопросы психологии. – 1998. - №4. – С.123-133.

28. Цукерман Г.А. Обучение, творчество и понимание как синонимы / Г.А. Цукерман // Вопросы психологии. – 1999. - №2. – С.110-113.

29. Ямницький В.М. Вплив емоціогенних ситуацій на творчу діяльність учнів / В.М. Ямницький // Розвиток творчої особистості в системі безперервної освіти6: Зб. наук. пр. – Запоріжжя, 1995. – С.84-86

Т. Глінська,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Гра як важливий засіб естетичного виховання молодших школярів сприяє розвитку творчих здібностей та всебічного розвитку дитини. У теорії та практиці виховання досить довго панував вузько дидактичний підхід до гри як до вільної діяльності дитини, яка розвивається за її власною ініціативою; роль педагога обмежувалася лише створенням умов для гри та забезпеченням ігровим матеріалом. Нині майстерність учителя полягає у прагненні впроваджувати в освітній процес педагогічні технології, зокрема й в уроки музичного мистецтва, адже музика є одним із наймогутніших засобів виховання.

Сьогодні педагоги обирають найбільш перспективні педагогічні технології на уроках музичного мистецтва, зокрема ігрові, які забезпечують комфортні умови розвитку дитини молодшого шкільного віку, сприяють всебічний реалізації її природного потенціалу, розвитку творчої особистості, здатної до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення [3, с. 10].

Аналіз попередніх досліджень. Проблемам музичного виховання дітей молодшого шкільного віку присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних педагогів-музикантів (Е.Абдулін, О.Апраксіна, Б.Асаф’єв, Н.Ветлугіна, Н.Гродзенська, Жак Еміль Далькроз, Д.Кабалевський, М.Леонтович, М.Лисенко, О.Лобова, С.Людкевич, Л.Масол, Г. Падалка, К.Орф, Е.Печерська, О.Ростовський, О.Рудницька, В.Шацька, С.Шацький, Б.Яворський та ін.). Підкреслюючи провідне значення гри у виникненні й розвитку культури, нідерландський історик культури ХХст. Й. Хейзінга дослідив, що великі архетипічні види людської діяльності від самого початку вже пройняті грою. Поети XVIIстоліття (період становлення великого світового театру) порівнювали світ зі сценою, на якій кожен грає свою роль. Порівнюючи дитячу гру, гру спортсменів, гру акторів, Й. Хейзінга доходить висновку, що ігровий характер може бути притаманний найемоційнішим видам діяльності, якою безперечно є музична діяльність [5]. Сучасна педагогіка шукає ефективні засоби дидактичного поєднання гри та мистецтва. Ігрову діяльність школярів досліджує низка вітчизняних дослідників: В.Абрамян, Н.Кудикіна, Т.Коваленко, І.Зязюн, Л.Лимаренко, Л.Масол, О.Савченко, С.Соломаха та ін. Створюється навіть нова галузь художньої та загальної освіти — драмогерменевтика

(В.Букатов), що вивчає соціоігровий стиль навчання, психологію дидактичних ігор тощо.

Мета статті: теоретично обґрунтувати доцільність використання ігрових технологій музичного виховання дітей молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Застосування педагогічних технологій музичного виховання дітей молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва – це багатоаспектне педагогічне явище, що виступає як своєрідна конкретизація методики музичного виховання, проект певної музично-педагогічної системи, яка реалізується на практиці; змістовна техніка реалізації освітнього процесу на уроках музичного мистецтва; закономірна музично-педагогічна діяльність, що реалізує науково-обґрунтований проект освітнього процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання і виховання.

Музичне виховання дітей молодшого шкільного віку здійснюється в початковій школі у процесі музичної діяльності на уроках мистецтва. Проте, зацікавленість учнів музикою, успіх формування їхньої особистості засобами музичного мистецтва обумовлені, перш за все, різноманітністю музичної діяльності. Звідси і випливають завдання музичного виховання – стимулювати і спрямовувати творчу фантазію дітей молодшого шкільного віку, їх бажання музикувати, співати, імпровізувати, творити в процесі колективного («клас-хор», «клас-оркестр»), групового (вокальний або інструментальний ансамблі), індивідуального музикування (сольний спів або гра на дитячому музичному інструменті, створення пісень, імпровізацій – ритмічних, вокальних, інструментальних тощо) [2, с. 5-6].

Специфічні особливості уроку музичного мистецтва суттєво впливають на окремі його елементи. Це обумовлено, перш за все, тим, що жоден шкільний урок не поєднує так гармонійно в собі наступні різновиди музичної діяльності: сприймання та слухання музики, спів (соло, ансамбль, «клас – хор»), музично – ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах, вивчення елементів музичної грамоти, музичну творчість (імпровізації, інсценізації, пісень, драматизації казок тощо). Необхідно наголосити на тому, що кожен від музичної діяльності потребує від вчителя музичного мистецтва застосування певної методики його засвоєння та оволодіння молодшими школярами.

У молодшому шкільному віці досить популярною є гра в її найбільш розгорнутій формі (рольова гра). Використання гри як ефективного виховного фактора дає можливість задовольнити інтереси, запити, потреби дітей, а також створити умови для їхнього розвитку. Музичне мистецтво, як і гра дитини, задовольняє її незліченні запити і виконує численні функції — комунікативну (спілкування), навчальну, виховну, пізнавальну, естетичну, релаксаційну тощо. Музика також об'єднує почуття, думки, волю, дарує позитивні емоції, активізує уяву і фантазію. В атмосфері вільного спілкування під час ігрової діяльності забезпечується глибше засвоєння дітьми навчального музичного матеріалу. Творчий розвиток школярів на основі ігрової діяльності забезпечує впевненість

у собі, у своїх можливостях, формує адекватну розкутість дій, творчу сміливість, спокійне сприйняття можливої критики тощо.

У процесі гри діти навчаються запам'ятовувати та розрізняти музичні звуки за висотою, ритмом, тембром, динамікою, напрямком руху мелодії у зв'язку з загальним характером музики, що сприяє розвитку сприймання дітей, слухової зосередженості.

Зокрема:

- діти диференціюють звуки за *висотою*: який із двох звуків, зіграних на фортепіано чи дитячих музичних інструментах, вищий чи нижчий. Звуки відтворюються на різних інструментах: трикутнику чи бубоні, а діти відгадують висоту звучання. На одному металофоні відтворюється звук певної висоти, а на другому дитина повинна знайти її по слуху і повторити;
- молодші школярі відгадують *напрямок руху* мелодії: мелодія програється у високому та низькому регістрах, а діти виконують відповідні рухи, моделюючи рухами напрямок мелодії;
- для розвитку *ритмічних співвідношень* діти відтворюють ритмічний малюнок на барабані, бубоні, брязкальці чи просто сплескують руками, співають або рухаються відповідно до темпу музики – повільно чи швидко;
- учні розрізняють звучання різних інструментів за *тембром*: баян, барабан, бубон, брязкальця, металофон, ксилофон, бандура тощо, або голоси своїх товаришів; вчитель гає мелодію на різних інструментах та пропонує порівняти звучання.
- для визначення звуків за *динамікою* молодші школярі повинні розрізняти тихе або голосне звучання окремих звуків чи мелодії, довільно посилювати чи послаблювати звучання голосу у співі в залежності від розвитку ігрових дій [1, с. 36-41].

Методика розучування з дітьми музично-дидактичних ігор аналогічна методиці розучування музичних ігор, танців, хороводів. Особливу увагу слід звертати на музично-сенсорне завдання, якість музичного звука: голосно-тихо, високо-низько, повільно-швидко, тембр. Музично-дидактичні ігри повинні бути простими та доступними, цікавими і привабливими для дітей – тільки в цьому випадку вони стають своєрідним поштовхом бажання у дітей співати, слухати, грати і танцювати. Також музично-дидактичні ігри обов’язково потребують цікавого та яскравого оформлення. Так, картки із зображенням музичних образів мають бути яскравими, художніми, точно відповідати змісту гри.

Уроки музичного мистецтва повинні будуватись з урахуванням загальних завдань музично-естетичного виховання дітей та проводитись по заздалегідь розробленому плану. При цьому береться до уваги те, що зміст та структура занять повинна бути варіативною та цікавою, з використанням різноманітних прийомів, які допомагають дітям сприймати музичні твори, розуміти елементарні основи музичної грамоти. Бажано музично-дидактичні ігри проводити вже з перших занять у другій половині уроку музичного мистецтва як окремий вид діяльності. Такі ігри мають навчальний та виховний характер. В доступній ігровій формі у дітей розвиваються музичні здібності, мислення,

творча уява.

Висновки. Разом із тим територія ігрової музичної діяльності і досі потребує дослідження. Одним з найоб'ємніших є питання формування майстерності педагога-організатора ігор як оптимізатора та керівника ігрового простору, створювача позитивного емоційного тла, гармонізатора музичного потенціалу дітей, стимулятора творчих сил учасників ігрового процесу. Перспективи подальших досліджень полягають у доборі та ефективному використанні різновидів комплексу ігрових методів творчого спрямування, які б сприяли прояву та розвитку музично-творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в різноманітній музичній діяльності на уроках музичного мистецтва у початкові й школі.

Література

1. Аліксійчук О.С. Використання ігрових технологій на уроці музичного мистецтва у загальноосвітній школі: навчально-методичний посібник / О.С.Аліксійчук. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2017. – 69 с.
2. Гумінська О. Інтерактивні методи на уроках музики / О. Гумінська // Завуч. – 2004. – № 2. – С. 4–10.
3. ІванішинаС. Формиіметодиінтерактивногонавчання / С. Іванішина // Початковашкола. – 2006. – № 3. – С. 9-11.
4. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М.Масол. – Харків, 2006 – 255 с.

Хейзинга Й. HomoLudens / Й. Хейзинга. // Человек играющий: статьи по истории культури / пер. С нидерландского и сост. Д.В.Сильвестрова.

А.Гордійчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент В.Л. Бриліна

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО ДІЙСТВА

Постановка проблеми. Музична культура невід’ємна від культури народу, до якого вона належить. В наш час педагогам потрібна реалізація концепції музичного виховання школярів на основі українського національного мистецтва, культури, народної творчості, фольклору.

Мета статті полягає у визначенні провідної ролі театралізованих дійств серед видів народної творчості у естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. Звернення до народної музичної творчості крізь призму життєвих зв’язків з духовним та матеріальним світом свідчить про те, що пісенний фольклор в діалектичній єдності з фольклором інших слов’янських народів сприяє розкриттю естетичного змісту музики, пісні, танцю та інших

видів мистецької творчості, осягненню школярами естетичної суті художніх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Особливо важливою формою позакласної художньої творчої діяльності роботи є театралізована постановка української народної казки. Казка – найпопулярніший вид усної народної творчості серед дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, яка захоплює і полонить серця. Важко переоцінити значення казки у вихованні дітей, відзначав К.Ушинський, називаючи казки «першими блискучими спробами створення народної педагогіки», вважаючи, що навряд чи хто-небудь спроможний змагатися в цьому з генієм народу [2, с. 44].

Казки характеризуються захоплюючими сюжетами і в тому полягає їх педагогічне виховне значення, щоб зацікавити школярів, пропонуючи їм послухати казку, яка приводить у чудовий казковий світ. Казка відіграє особливу роль під час позаурочних занять з музики в школі і є найулюбленішим жанром, який приваблює незвичайними сюжетами, яскравими образами, що хвилюють і запам'ятовуються.

Прилучення до казки допомагає розширити життєвий та художній досвід учнів, які завдяки творчій уяві переносяться то в надхмарні височини, то в таємничий ліс, то у королівські володіння. Лаконічні за формулою, цікаві за змістом казки без дійового дидактизму та нотацій сприяють вихованню моральних якостей учнів.

Народна казка потрібна кожній дитині яка зачаровує образністю рідного слова, красою співочої української пісні. Кожна казка обов'язково має дидактичну мету. Вона повчає дітей, як потрібно діяти в певні ситуації, застерігає від неправильних дій. Народна казка розкриває творчу уяву дітей, коли казковість, фантазія стають реальністю життя, коли килим-літак стає справжнім літаком, чоботи-бігунці перетворюються на швидкісні поїзди [1, с. 91-120].

Українські народні казки доступні дітям з раннього віку за умов родинного виховання, у дошкільних закладах, у школі. Вчителі пропонують учням уважно послухати музику і намалювати те, що постає в уяві; запрошують усіх учнів класу стати співавторами музики українських народних казок. Як свідчить досвід, це інтегровані уроки, які поєднують у собі музику і українські народні казки.

Розбудити у дитини інтерес до прекрасного світу мистецтва, прилучити до гармонії поетичних і музичних образів – це естетично важливе завдання, яке покладається на вчителів музичного мистецтва. Використання засобів, які мають назву «Українські народні казки», де озвучуються відомі фольклорні зразки такі як «Солом'яний бичок», «Колобок», «Котик і півник», «Коза-дереза» чи інші, які близькі до національних першоджерел. В них знаходить своє адекватне втілення світ народної казки, її яскрава образність.

Яскрава національна забарвленість музичної мови, особливо в українських казках, нагадує дітям про знайомі народні пісні «Дощик», «Сонечко», «Коза» та інші.

У позаурочний час музична казка має значний вплив на виховання учнів. Музика у таких казках відтворює внутрішню структуру почуттів, які визначаються інтонацією, темпом, динамікою, тембром, гармонією, ладом; вона стимулює психологічні процеси сприймання та допомагає розширити емоційну сферу. Саме тоді формується морально-естетичне почуття, уява, мотиви поведінки. Під впливом музичної казки діти поступово вчаться відчувати в музиці настрій, думки, характер персонажів. Це сприяє розширенню реального життєвого досвіду учнів: вони мають змогу замислитись та пережити те що доводилось відчувати.

Другою особливістю виховного процесу музичних казок є те, що музика своїми найтоншими засобами прилучає до краси і добра, які стають своєрідними точками перетину етичного та естетичного. Моральні поняття в музичних казках завжди мають естетичне вираження, етичні ідеали розширюють моральну сферу.

Через сприйняття естетичних особливостей художніх образів досягається розуміння їх моральної сутності. Виявленням естетичної сутності звеличується добро і засуджується зло. Внутрішня спорідненість моральних та естетичних ідей є головною метою таких казок, у яких невід'ємним внутрішнім елементом змісту є – дидактичність. Повчальність проходить від гіпертрофованого виділення засобів виразності музики усього потворного, до – висвітлення прекрасного, доброго, що сприяє підвищенню ефективності виховного впливу моральних ідей на почуття та свідомість учнів.

Виходячи з характеру образності та способів втілення, музична казка є сферою музично – драматичної творчості, що охоплює різні жанри, зміст яких підпорядкований фантастичному сюжету, містить морально – естетичні, соціальні ідеї, які втіленні музично – естетичними засобами виразності.

Дитяча оперета – казка є найбільш популярний у практиці виховання жанр музичної казки з широким спектром використання ігор та інсценізацій. імпровізацій. Після осягнення змісту казок, у яких музика гармонійно поєднується із словом, учні краще і адекватніше сприймають інструментальні казки, де кожному з інструментів відведена відповідна «роль».

У таких умовах активізується процес сприймання: вокально-мовного досвіду, набутого раніше; посилюється усвідомлення музичних образів інструментальних творів. Отже, шляхи освоєння музичного мистецтва є однією із актуальних проблем сучасної педагогіки. Духовне збагачення життя кожної особистості учня потребує великої уваги педагогів та високої їх професійної навчально-виховної майстерності.

Висновки. Таким чином,засоби виховання народної культурної спадщини допомагали прищеплювати молоді соціальний та культурний досвід старших поколінь, забезпечувати спадкоємність регламентації досвіду поведінки індивіда, сприяли соціалізації особистості. З розвитком держави і права ряд правових норм було включено і до сучасної системи виховання. Завдання сучасної школи – прививати дітям любов до краси народних традицій, культури і мистецтва, виховували справжніх патріотів нашої Батьківщини.

Ознайомлювати учнів з народними традиціями, обрядами, фольклорними жанрами – все це вводить школярів у світ національного мистецтва, розвиває творчі здібності, виховує патріотами рідної держави.

Література

1. Верховинець В. Весняночка «Ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку». – К.: Музична Україна, 1989. – 343 с.

2. Ушинський К. Рідне слово/ Ушинський К. //Вибрані педагогічні твори: у 2-х. – Т.1. – С.123-124.

О.Д. Граб,
провідний концертмейстер
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ ІКТ

Постановка проблеми.Феномен творчості здебільшого обумовлений обставинами сьогодення, зокрема, неможливістю подолання проблем професійного становлення без активізації творчого потенціалу особистості. До того ж технічний прогрес та інноваційні процеси вимагають від майбутнього вчителя мистецьких дисциплін значного запасу фахових знань і самостійної вибудови стратегії застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у педагогічній діяльності. У такому контексті важливого значення набуває підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін із застосуванням ІКТ, шляхом підвищення вимог до творчих засад освіти, та творчого потенціалу особистості. Адже практичний досвід творчого вирішення проблем допомагає усвідомити, що реалізація особистісних цілей залежить від уміння співвідносити потенційні та реальні творчі можливості.

Аналіз попередніх досліджень. Застосування засобів ІКТ мистецького спрямування, емоційне захоплення процесом творчості, вміння практичного застосування знань не тільки у знайомих ситуаціях, але й в нових умовах являються запорукою розвитку самоактуалізації. У дослідженнях Є. Ященко самоактуалізація розглядається як «комплекс системних якостей, що сприяють розкриттю внутрішнього потенціалу людини в процесі його соціальної індивідуалізації» [5, с. 80]. Слід зазначити, що в останні роки все більшу увагу дослідників привертає проблема професійної самоактуалізації особистості фахівця. Під професійною самоактуалізацією Е. Зеєр розуміє прискорення професійного зростання шляхом активізації потенціалу особистості, прояв наднормативної професійної активності. Автор визначає чинник досягнення професіоналізму – самоактуалізацію, що заснована на реалізації свого особистіснопрофесійного потенціалу [2, с. 29.].

Зважаючи на вищевикладене, можна зазначити, що фахова самоактуалізація – це пошук «себе в професії», власної професійної ролі,

професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, прагнення до гармонійного розкриття та утвердження свого природного творчого художньо-творчого потенціалу.

Науково-педагогічна література розкриває різноманітні трактування щодо визначення поняття «творчість». Осмислення творчості як філософської категорії, що містить складну внутрішню понятійну структуру, здійснювалися неодноразово. Так, Платон тлумачить його як «здатність, яка є причиною виникнення того, чого раніше не було» [4, с. 85]. Тобто, «все що викликає перехід з небуття в буття, зазначав він, є творчість, отже, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла є творчістю. Зазвичай, творчість визначається як діяльність, результатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей» [5, с. 612].

Метою статті є – теоретичне обгрунтування актуальності проблеми розвитку творчої активності майбутніх вчителів початкових класів засобами ІКТ в процесі підготовки до викладання мистецьких дисциплін та шляхи вирішення досліджуваної проблеми.

Аналіз основного матеріалу. Таким чином, орієнтація на творчість – головнаумова підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Але, питання розвиткутворчої активності майбутніх учителів початкових класів у процесі застосування ІКТ у науковій літературівисвітлена недостатньо. «Розвиток творчої активності – процес прогресивних змін у часі та просторі, що відображається у кількісних, якісних і структурних перетвореннях особистості як цілісної системи. Він полягає в керованомурозвитку її творчих здібностей та інтелекту на основі пробудження інтересу до творчої діяльності, оволодіння методами творчого здобуття знань, формуванням індивідуального стилю творчої поведінки» [1. с. 96]. Творчий характер мистецької діяльності передбачає особливий стиль розумової діяльності викладача, пов'язаний з новизною та значущістю результатів, які утворюють складний синтез усіх психічних сфер: пізнавальної, емоційної, вольової та мотиваційної особистості педагога. Нагадуємо, що поняття «творчість» роз’яснюється як діяльність людини, що спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей – діяльність пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку. У контексті фахової підготовки вчителів мистецьких дисциплін «творчість», включає в себе креативність і відображає процес застосування ІКТ і взаємодію новизни та минулого досвіду.

Загальновідомо, що мистецька освіта на сучасному етапі розвитку характеризується швидким зростанням обсягів інформації та інтеграцією інноваційних технологій у освітній процес. Це пояснюється важливістю унаочнення програмного матеріалу, для кращого розуміння та засвоєння абстрактних понять, розвитку творчих здібностей та пошуку, формування практичних умінь та навичок. Врахування зазначеної інтеграційної взаємодії та інноваційної активності стає механізмом забезпечення високої ефективності освітнього процесу, а також стійкої поступальної динаміки розвитку

креативних здібностей та творчого ставлення вчителя мистецьких дисциплін до фахової діяльності засобами ІКТ.

Традиційна система навчання засобами ІКТ залишається недостатньо гнучкою і не має можливості враховувати швидкий розвиток інформаційних технологій та програмного забезпечення. В рамках таких систем досить складно враховувати особистісні якості студентів: швидкість сприйняття навчального матеріалу, тривалість довільної уваги, реактивність нервової системи загалом, початковий рівень підготовки. У процесі вдосконалення навчального процесу шляхом широкого застосування засобів ІКТ та на основі результатів вивчення філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної, науково-методичної і навчальної літератури, а також керуючись досягненнями передового педагогічного досвіду, встановлено, що одним з ефективних чинників індивідуалізації та інтенсифікації навчання є реалізація особистісно-орієнтованої системи навчання засобами ІКТ, яка враховує характерні якості особистості студента.

В дослідженнях таких науковців, як А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, самоактуалізацію особистості визначають, як розкриття нею своїх потенцій та творчих здібностей, подолання негативних впливів середовища, які заважають її саморозвитку і самоствердженню. Важливо мати на увазі, щоособливістю освітнього процесу при поданні навчального матеріалу є прагнення до органічного поєднання теорії з комп'ютерними технологіями. При такому підході результаттворчої діяльності являє собою продукт, створений з конкретною метою – задоволення визначеної потреби.

Сучасна інформаційна індустрія відіграє нову роль у суспільному житті відтак, засоби ІКТ мають динамічну природу розвитку, пов’язану з безперервним оновленням досягнень науково-технічного прогресу. Їх впровадження у навчальний процес висуває нові вимоги до професійних якостей та рівня підготовки вчителів мистецьких дисциплін, потребує суттєвої перебудови у роботі, створення на заняттях атмосфери творчого пошуку та плідної співпраці. Тому доцільність та ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі нерозривно пов’язані з поняттям самоактуалізації.

Головною метою у навчанні та її формуванні самоактуалізації є опанування студентами засобів ІКТ для здобуття відповідного фахового рівня, адже від способу їх вирішення значною мірою залежить ефективність використання комп’ютера. Поступове опанування ПК буде супроводжуватися змінами в структурі особистості, зокрема відбуватиметься формування творчої активності. Зазвичай, творчому акту передує тривале накопичення відповідного досвіду, знань, навичок, ретельне обмірковування того, що фахівець бажає втілити. Будь-яке штучне обмеження вільного виявлення та розвитку особистості зменшує творчій потенціал, перешкоджає її «самоактуалізації». Тому, систематичне включення майбутнього вчителя мистецьких дисциплін у пізнавальну, творчу, пошукову, науково-дослідницьку, експериментальну діяльність з використанням інформаційно-комунікаційних технологій

забезпечує його саморозвиток і самоствердження, який здобувається у межах поглибленої спеціалізації з адаптацією до конкретного напряму творчої діяльності.

Таким чином, процес підготовки вчителя мистецьких дисциплін повинен будуватися на основі використання розвинених програмно-методичних засобів підтримки колективної та індивідуальної роботи студентів в мережі «Інтернет», на базі сучасних технологій навчання, впровадження мультимедіа засобів і навчальних матеріалів, які створюються з їх використанням, як в процесі навчання, так і у проектній роботі студентів і викладачів.

Висновки. Отже, розвиток творчої активності та фахова самоактуалізація майбутнього вчителя мистецьких дисциплін за допомогою ІКТ забезпечує розширення та реалізацію власних внутрішніх можливостей і потреб, дозволяє максимально використати фаховий потенціал та прикладне програмне забезпечення, а також сприяє розкриттю його творчих здібностей. Таким чином, інноваційна спрямованість сучасної освіти потребує вчителів мистецьких дисциплін, здатних не лише до відтворення здобутого досвіду, але й таких, що проявляють свої таланти та вміння, які реалізують свій інтелектуальний та творчий потенціал з вираженою стійкою зацікавленістю до застосування засобів ІКТ у майбутній фаховій діяльності.

Література

1. Гаврилюк В.Ю. Творча активність старшокласників як психолого-педагогічна проблема [Текст] / В.Ю. Гаврилюк // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді / Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Кн. 1. – К., 2005. – С.95-100.

2. Зеєр Е. Ф., Симанюк Е. Е. Кризи професійного становления особистості / Е.Ф. Зеєр,Е.Е. Симанюк // «Психологічний журнал», – К. - 1997. – Т. 13., № 6. – С. 29.

3. Платон. Соч.: В 3-х тт. – М., 1970. – Т. 2.

4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук,. - К., Абрис, 2002. - 742 с.

5. Ященко Є. Ф. Дослідження ціннісно-смислового аспекту самоактуалізації студентів[Текст] / Є. Ф. Ященко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді / Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Кн. 1. – К., 2007. – С.80 – 90.

І. Гут,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.В. Вацьо

РОЛЬ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Українознавство як система фундаментальних знань про український народ, про особливості його побуту і трудової діяльності, національний характер і психологію, світогляд, історично-культурний досвід, про родовід, спосіб життя й виховання в сім'ях, про отчий край і все, пов'язане з ним, справляє позитивний вплив на естетичне виховання та навчання дошкільників.

Відродження української національної системи виховання неможливе без ознайомлення підростаючого покоління з культурою нашого народу. Культурно-історична спадщина настільки багата і розмаїта, що у педагогів часто викають труднощі з добором інформації для дітей.

Український педагог Софія Русова наголошувала, що потрібно пов'язувати виховання з історичними традиціями свого народу, дитина зможе по справжньому поважати культурні і національні здобутки інших народів, якщо вона глибоко проникає в духовну скарбницю свого народу [6, с. 218].

Аналіз попередніх досліджень. Багато дослідників працювало над проблемою виховання дітей на основі народних традицій, звичаїв та обрядів. В працях О. Вишневського, А. Даника, В. Пустового розкрито особливості виховання дітей у традиційній українській сім'ї. Науковці К. Журба, О. Кузик, Г. Майборода, Т. Мацейків, М. Стельмахович розкрили роль педагогічного потенціалу українських народних традицій і обрядів у виховному процесі. В працях О. Воропая, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русової розглядалася спільна діяльність батьків, дітей і педагогів у сюжетних дійствах календарно-обрядових свят.

Свої дослідження Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Поніманська присвятили питанням патріотичного виховання дітей дошкільного віку. В роботах цих науковців висвітлюються теоретичні засади народознавства, зміст і методика ознайомлення дітей з українською національною культурою, народними традиціями, характеризують методичні прийоми ознайомлення дітей з національними святами, звичаями, обрядами.

Мета статті. Розкрити значення і роль народних традицій, звичаїв та обрядів у вихованні дітей дошкільного віку. Впровадження та залучення їх у повсякденному житті та святах календарно-обрядового циклу.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання слід розглядати в нерозривній єдності з іншими видами всебічного виховання дітей, починаючи з раннього віку. Мистецтво як найважливіший засіб естетичного виховання є невіддільним від образного пізнання життя. Художні образи справляють особливий вплив на емоції та почуття дитини, пробуджують морально-

естетичні переживання, активізують її пізнавальні інтереси. Як активний споживач естетичних надбань людства маленька дитина привласнює витвори не лише матеріальної, а й духовної культури. В результаті постійного збагачення інформацією, фактами, зокрема споглядання художніх зразків, витворів умільців відбувається формування особистісних якостей, які в подальшому забезпечуватимуть її різнобічний і творчий розвиток [5, с. 223].

В Україні, яка є полікультурною державою, мають бути створені належні умови для роботи національних закладів дитячої освіти і забезпечені засоби оформлення предметного середовища.

У чинних програмах для дошкільних навчальних закладів «Малятко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Я у світі», важливу роль відведено формуванню у підростаючих поколінь художніх першооснов.

Естетичне виховання в сучасних дошкільних навчальних закладах України спирається на систему дидактичних принципів педагогіки, що забезпечує цілеспрямованість і систематичність його впливу на особистість. Як доцільно організований процес естетичне виховання забезпечує естетичний розвиток, формування творчої активності кожного вихованця, здатності не лише сприймати, а й оцінювати красу в природному й соціальному довкіллі, примножувати її результатами власної естетично значущої діяльності.

Практична діяльність дитини в умовах навчання має особливе значення для її естетичного розвитку. В дошкільному віці це відбувається у своєрідних формах, оскільки передбачає обов'язковість урахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Без урахування цього неможливо забезпечити вдосконалення рівня навчання дітей з естетично доцільної діяльності. Як засвідчують дослідження О. Ветлугіної, Т. Комарової, Т. Казанової та інших фахівців, естетичне виховання найефективніше реалізується в художній діяльності [5, с. 223].

Естетична культура людини є результатом активного, творчого опанування нею культурною спадщиною суспільства. Вона складається з особистісних якостей, що постійно змінюються внаслідок взаємодії з прекрасним та в міжособистісних стосунках у межах одновікової чи різновікової популяції. Головними компонентами естетичної культури є естетична свідомість, потреби і ставлення, естетична діяльність.

Обрядово-звичаєва сфера – це ті прикмети і ознаки, за якими розпізнається народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Адже вона охоплює всі ділянки особистого й суспільного життя кожної окремої людини. Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються з найменших щоденних до найбільших всенаціональних справах.

Традиція від лат. tradicio – передача – це досвід, звичай, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління [1, с. 128].

Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають водночас і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незамінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ

відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей [3, с. 5].

Обряди – це символічні дійства, приурочені до відзначення найважливіших подій у житті людських гуртів, родин, окремих осіб [7, с. 117].

До потужних важелів виховання дошкільників належить фольклор, який доніс до нас зразки національної філософської думки народу, його моральні чесноти. Саме завдяки українському фольклору діти ставали українським народом. Прислів'я, приказки, повір'я, мирилки, скоромовки, чистомовки та інші зразки народної творчості з самого раннього віку формують свідомість дитини.

Поруч із малими фольклорними жанрами в життя дитини входить казка. Через мову, через казку, приказку, що були для наших пращурів неписаною книгою буття, в легкій притчовій формі закладались у свідомість дитини основоположні знання про світ і людину. Казка має велике пізнавальне значення. Образна, багата мова казки розкриває таємниці тисячолітньої народної мудрості.

К.Д. Ушинський зазначав: «Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних спеціально для дітей освіченою літературою. У народній казці велика, сповненапоезії дитина – народ розповідає дітям про свої дитячі мрії і принаймі наполовину вірить сама в ці мрії» [8, с. 11**]**.

Надзвичайно важливою для виховання дошкільників є гра. Через гру дитина засвоює мовний колорит свого народу, глибше пізнає його ментальність. Використання народних ігор у навчально-виховному процесі є одним із важливих завдань дошкільного закладу.

Народні ігри, спрямовані на художній розвиток дітей, є досконалим засобом виховання. Перевірений віками досвід народу в грі пропонується дитині ненав'язливо, і в цьому полягає цінність народних ігор. Вони уможливлюють самоорганізацію дітей, вияви самостійності, співробітництва, взаємовиручки, відповідальності перед партнерами у грі. В народних іграх наявна активна співдія, обмін досвідом між дитиною і дорослим, дитиною та іншими дітьми.

Дитячі ігри та забави входили як компонент до зимових, весняних чи купальських свят, даючи змогу дітям ненав'язливо ознайомлюватися із звичаями та обрядами свого народу.

Для ознайомлення з пісенною народною творчістю використовують народні пісні, частівки, колискові пісні. Колискові пісні, забавлянки, утішки належать до найбільш ужиткової народнопоетичної спадщини, яку використовує народна педагогіка для виховання своїх наймолодших громадян. Висока художня цінність цих малих жанрів фольклору не може не залишити слід у душі дитини і часом, стає фундаментом для подальших естетичних уподобань людини.

У дошкільному закладі рекомендується проводити такі народні свята та обряди відповідно до календарної сезонності: навесні – Великодні свята та

різноманітні веснянки; влітку – зелені свята, Івана Купала, обжинки, Спаса; восени – Свято врожаю, Покрова; взимку – день Святого Миколая, Різдвяні свята, Колядки,Щедрівки [1, с.129].

Висновки. Отже, національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, в основі якого – його традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята. Народні традиції є результатом виховних зусиль протягом багатьох поколінь і виступають завжди одним з важливих засобів естетичного виховання. В цьому і полягає педагогічне значення народних традицій.

Література

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Навчальний посібник./ А. М. Богуш – К.: Вища школа, 1992. – 398 с.
2. Вацьо М.В. Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів . Навчально-методичний посібник ./ М. В. Вацьо – Вінниця, 2015 – 125 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У.ч Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу / Л. Грицик // Молодь і ринок, №12 (83), 2011 – С. 137-140
5. Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах. - Ч. 2: Навч. посіб. / Н. В. Лисенко, Н.Р. Кирстан - К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. - 360с
6. Русова С. Вибрані твори. / С. Русова -К.: «Освіта», 1996. – 365 с.
7. Українське народознавство. Підручник. / За заг. ред. С.П. Павлюка. – К.: «Знання», 2004. – 570 с.
8. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні./ К. Д. Ушинський // Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія. /упоряд. З.Н. Борисова, В.З. Смаль.– К., Наукова думка, 1990. – 652 с

А.Гурілєва,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд.пед. наук,старший викладач Т.В. Коваль

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Євроінтеграційна політика нашої держави передбачає формування особистості з високим рівнем інтелекту, духовності та культури, життєдіяльність якої пронизана творчістю. Успішність людини XXI століття визначається розвитком її творчих здібностей, від яких залежить здатність генерувати ідеї, гнучко реагувати на змінні обставини, шукати ефективні та мало затратні шляхи вирішення будь-якої ситуації. Сучасна

освітня політика звертає велику увагу на розвиток творчих здібностей особистості ще в дошкільному віці. Творчість допомагає дитині позбутися шаблонів та стереотипів мислення, спрямовує до особистісного росту та суспільного утвердження.

Аналіз попередніх досліджень. Ідея розвитку творчого потенціалу дитини знайшла відображення в нормативних актах нашої держави: у Конституції України, яка гарантує вільний і всебічний розвиток кожному громадянинові, Базовому компоненті дошкільної освіти, де обґрунтовано завдання оновлення змісту освіти, законі «Про дошкільну освіту», у якому основним завданням освіти визначено її спрямованість на всебічний гармонійний розвиток дитини як особистості та найвищої суспільної цінності.

Класики педагогіки розкрили значущість і необхідність розвитку творчого потенціалу дітей (Дж.Локк, Й.Песталоцці, В.Сухомлинський, Ж.Руссо, К.Ушинський, С.Френе та ін.) Психологічний аспект окресленої проблеми досліджували Б.Теплов, Л.Виготський, Є.Ільїн, Г.Костюк, Н.Лейтес, А.Матюшин, В.М'ясищев, О.Скрипченко, К.Роджерс, С.Рубінштейн, В.Юркевич та ін. Аналіз різних аспектів проблеми розвитку творчих здібностей: їх природи, компонентного складу, критеріїв та показників розвитку, методів та прийомів формування знаходимо у працях багатьох вітчизняних вчених (І.Волощук, С.Гончаренко, Г.Костюк, В.Моляко, В.Романець, М.Холодна) і зарубіжних учених (Л.Венгер, Дж.Гілфорд, О.Леонтьєв, О.Лук, Я.Пономарьов, Ч.Спірмен, Е.Торренс та ін.).

Мета статті. Розкрити особливості розвитку творчих здібностей особистості у дошкільній освіті.

Виклад основного матеріалу. Творчість є одним із найскладніших видів діяльності, що виступає важливим чинником повноцінного становлення людини.Особливу увагу розвитку творчих здібностей приділяють ще у дошкільному навчальному закладі, адже там забезпечується успішних старт формування особистості. Тому для нашого дослідження важливо проаналізувати різні підходи до розуміння поняття «творчі здібності».

В ході дослідження ми визначили, що науковці по різному трактують поняття «творчі здібності», виходячи із розуміння суті понять «творчість» і «здібності». С. Гончаренко вважає, що «здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці). С. Гончаренко наголошує на тому, що кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам' яті, уяви, мислення) [1, с. 335]. На нашу думку, провідним є визначення поняття здібностей Б.Теплова, який найсуттєвішими ознаки цього явища визначав: індивідуально-психологічні особливості особистості; особливості, які відповідають за успішне виконання певних видів діяльності; особливості, які не можна звести до наявних знань, умінь і навичок, але за їхньою допомогою можуть пояснити легкість і швидкість оволодіння знаннями і навичками.

Відтак, здібностями особистості варто назвати внутрішні особливості людини, її індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої, впливають на успішність виконання певної діяльності [5, с. 10]. Властивості здібностей, визначені Г. Костюком, є такими: уважність, чутливість, сприйнятливість до зовнішніх вражень, спостережливість; якості пам'яті людини; здатність перетворювати дійсність в образах, уявленнях; здатність людини мислити (широта, глибина та зрозумілість думки, її послідовність, самостійність, критичність, свобода від шаблонних способів розв'язування завдань) [2, с. 5].

На думку В. Моляко та Л. Музики, для розвитку творчих здібностей важливим є процес усвідомлення суб'єктом окремих умінь (діяльнісний компонент), дій та операцій (операційно-когнітивний компонент), усвідомлення цінності діяльності, яке відбувається через оцінку референтних осіб (референтний компонент) [4, с. 5]. Дослідження змістового наповнення поняття «творчі здібності» передбачає також з'ясування їхніх визначальних параметрів. Вирішення проблеми розвитку творчих здібностей потребує розгляду особливостей психічного й фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Адже необхідною умовою досягнення ефективності навчально-виховної діяльності є розробка стратегій викладання з урахуванням вікових можливостей дитини. Зважаючи на психофізіологічні особливості дитини-дошкільника, необхідно зупинитися на особливостях дитячої творчості. Аналіз праць науковців дозоляє стверджувати, що:

- творчі прояви в дитини спостерігаються досить рано, це зумовлено тим, що кожна дитина індивідуальна;
- для дитячої творчості характерними є непередбачуваність, спонтанність;
- і в творчій, і в будь-якій іншій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідження світу: від «що це таке» до «хочу все знати»;
- дитині властивий потяг до казок, віршів, музики, картин, загалом – до мистецтва;
- дитяча творчість, як правило, пов'язана з грою, що є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку;
- творчість вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від упливу дорослого;
- креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Відомий вітчизняний дослідник проблеми творчості О. Лук, спираючись на біографії видатних учених, винахідників, художників і музикантів виділяє наступні творчі здібності: 1) здібність бачити проблему там, де її не бачать інші; 2) здібність згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи більш місткі в інформаційному відношенні символи; 3)

здібність застосувати навички, набуті при вирішенні одного завдання до вирішення іншого; 4) здібність сприймати дійсність цілісно, не подрібнюючи її на частини; 5) здібність легко асоціювати віддалені поняття; 6) здібність пам'яті видавати потрібну інформацію в потрібну хвилину; 7) гнучкість мислення; 8) здатність вибирати одну з альтернатив рішення проблеми до її перевірки; 9) здатність включати сприйняті відомості у вже наявні системи знань; 10) здатність бачити речі такими, які вони є, виділяти спостережуване з того, що привноситься інтерпретацією; 11) легкість генерування ідей; 12) творча уява; 13) здатність доопрацювання деталей, до вдосконалювання первісного задуму [3, с. 57].

Розвиток творчих здібностей особистості реалізується за умов діалогізації, співробітництва, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до творчого розвитку і самовдосконалення. Для розвитку творчих здібностей дітей велику розвивальну можливість мають вправи: описи за картиною, складання розповідей, казок, віршів. Розвиток творчих здібностей засобами природи дає ефективність при проведені уроків милування природою, використанні методів ейдетики, виконанні пластичних етюдів, складанні сюжетних оповідань про природу («Диво-квітка», «Лісове царство», «Королівство Флори та Фауни»). Великого значення для формування творчої особистості має ТРВЗ-педагогіка та її методи: мозковий штурм, синектика, морфологічний аналіз, метод фокальних об'єктів та ін.

У ході нашого дослідження для розвитку творчих здібностей дошкільників рекомендуємо вихователям використовувати почергову зміну завдань, які розвивають мислення та мислительні операції, здійснюються з опорою на інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності дітей; створити емоційну, доброзичливу атмосферу у процесі виконання дошкільниками будь-яких творчих завдань; виявляти і намагатися ліквідовувати фактори, що гальмують процес творчого розвитку дошкільників шляхом заохочення та стимулювання творчої діяльності; використовувати творчі завдання різного характеру для підвищення якості роботи мислительних операцій, що сприяє розвитку творчого потенціалу і здібностей.

Висновки. Творчі здібності є інтегративною багатокомпонентною якістю, яка охоплює різні сфери діяльності. Домінантними компонентами структури творчих здібностей є розвиток асоціативного та наочно-образного мислення та оволодіння найпростішими мисленнєвими операціями: аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування. Репрезентативнішим показником розвитку творчих здібностей є бажання створювати нові образи та виявлення особистісного емоційно-естетичного ставлення до них. Творчі здібності можуть привести до великих відкриттів, винаходів. Продукти діяльності, які створюються в процесі творчої діяльності відзначаються новизною й унікальністю. Ось чому важливо розвивати творчі здібності в дітей, виховувати їх нестандартно, оригінально мислячими, з новим підходом до життєвих проблем, саме тоді ми отримаємо нове покоління інтелігенції, здатної привести суспільство до прогресу.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк. – К. – 80 с.
3. Лук А.Н. Мышление и творчество / А.Н. Лук. – М.: Политиздат, 1976. – 144с.
4. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В.О. Моляко // Психологічна газета. – 2005. – №6. – С.4-5.
5. Теплов Б.М. Здібність і обдарованість / Б.М. Теплов. – М. : Просвіта, 1987. – 256с.

Л.П. Дабіжа,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ПІДТРИМКОЮ

Постановка проблеми. Дослідження сучасних педагогів та психологів, що вивчають психоемоційну сферу молодшого школяра, засвідчують, що природна потреба дітей цього віку до зображувальної діяльності поступово слабшає, згасає інтерес до занять різними видами образотворення. В зв'язку з цим залишається актуальним пошук шляхів урізноманітнення уроків образотворчого мистецтва з метою активізації пізнавальних інтересів дітей до такого виду роботи. До таких шляхів належить заняття дітей комп'ютерною графікою, використання комп'ютерної підтримки уроків мистецтва в початковій школі.

Комп'ютерна творчість – новий вид дитячої творчості, який у сучасній початковій школі знаходить все більше прихильників і серед учнів, і серед педагогів. Пояснення цьому просте – використання комп'ютера в образотворчій діяльності молодших школярів значно розширює їх творчі можливості, допомагає юним художникам самовиразитись, дозволяє долучитись до творення нового, несподіваного, оригінального.

Мета статті. Розкрити розвивальні можливості занять комп'ютерною творчістю на уроках мистецтва, розглянути напрями застосування комп'ютера в образотворчій діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом все більше вчених-педагогів, методистів, учителів-практиків приділяють увагу розробці основних питань методики використання комп'ютера у навчанні образотворчого мистецтва молодших школярів. Заслуговують на увагу методичні розробки І.Теплицького, М.Рязанського, О.Яцюка, В.Кіндратової, Н.В.Володіної-Панченко та ін.

Вивчення дитячої комп'ютерної творчості дає нам підстави стверджувати, що такі заняття активізують дитячу увагу та фантазію, розвивають спостережливість та нестандартність мислення, удосконалюють уміння висловлювати власні думки та почуття лінією, кольором, формою, викликають інтерес до образотворчої діяльності, підвищують рівень швидкості та ефективності засвоєння художньої інформації, пробуджують почуття прекрасного.

Працюючи з комп'ютером, юні митці водночас дістають у своє розпорядження закладений у комп'ютерну програму великий асортимент художніх матеріалів та інструментів, можливість поєднувати їх в одній роботі, сміливо експериментувати у пошуку кольорів та їх відтінків, використовувати змішані техніки. Всього цього не дає жодна із традиційних художніх технік.

За власним вибором дитина "малює" на білому чи кольоровому папері чи на тканині олівцями, фломастерами, пензлями, кольоровими крейдочками. В її розпорядженні багате "меню" кольорів, з яких можна утворити безліч нових кольорів та відтінків. Маленький художник може створити аплікацію, витинанку, малюнок тощо, і зробити це набагато швидше, оригінальніше і з меншою затратою сил. Великі можливості, які надає комп'ютер, сприяють збагаченню задумів, сюжетів, допомагають дітям порівняти різні техніки, прийоми та приладдя, свідомо надати перевагу кільком з них.

Використання комп'ютера дозволяє швидко виправити помилки та неточності, допущені дитиною, а це додає впевненості у своїх силах, робить юного художника сміливішим, активнішим у пошуку найцікавіших шляхів реалізації свого творчого задуму.

Комп'ютер допомагає скоротити час реалізації задуму дитини. Скажімо, для роботи потрібне кольорове тло. "Розумна машина" виконує за юного художника технічну роботу – "видасть" потрібне тло – отже, з'являється можливість, не відвертаючи уваги на другорядне, одразу приступити до втілення своєї ідеї.

У деяких дітей 6-8-річного віку ще не зовсім тверда рука, і малюнок у них виходить нечіткий. Комп'ютер допомагає усунути ці недоліки. І тоді власний задум, що втілений на екрані на більш високому якісному рівні, дає маленькому творцеві задоволення, впевненість у своїх силах, взірець, до якого він прагне дотягтися, коли користується традиційними засобами малювання.

На уроках образотворчого мистецтва діти працюють за комп'ютером 20-25 хв. Найчастіше для таких занять використовують графічний редактор Paint. Він є досить простим у користуванні, і навчання комп'ютерної графіки краще розпочинати саме з цієї програми, оскільки потужніші графічні редактори можуть вимагати для повного вивчення всіх їхніх можливостей не тільки декілька місяців, а й років. Редактор Paint призначений для створення найпростіших графічних зображень. Він дозволяє малювати різноманітні об'єкти, а також має великий набір інструментів для роботи в кольорі.

На перших заняттях діти знайомляться з особливостями роботи у даному редакторі, з набором інструментів, палітрою кольорів, випробовують на

практиці можливості кожного інструмента. Вони виконують найпростіші завдання – намалювати лінію, прямокутник, круг, еліпс тощо. Під час виконання підготовчих вправ на комп'ютері вчаться малювати олівцем, пензлем, розпилювачем, користуватися гумкою, заливкою, піпеткою. Діти опановують такі операції, як збільшення чи зменшення зображення, виділення, правку, копіювання, розмноження об'єктів, розміщення їх у будь-якому просторовому положенні. Учні вчаться зберігати свої малюнки на диску, роздруковувати їх на принтері.

Навіть така попередня робота по опануванню азами комп'ютерної графіки уже захоплює молодших школярів. А коли можливості графічного редактора опановані ними, починається справжня творча робота. Діти малюють з великим бажанням, натхненням, задоволенням. Здебільшого це сюжетні малюнки на теми шкільного життя, природи, свят, сім'ї, розваг тощо. Графічні малюнки учнів відрізняються надзвичайною виразністю, декоративністю, цікавим колірним вирішенням. У роботі над ними діти розкривають свій творчий потенціал, прагнуть до оригінальності, нестандартного вирішення навчального завдання і - головне - отримують радість та задоволення від процесу та результатів власного творення.

Опанування образотворчого мистецтва за допомогою комп'ютера сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості учня, насамперед його творчих здібностей, значно розширює можливості для інтенсивного входження дитини у світ мистецтва та художньої творчості. Діти краще розуміють і використовують у своїх роботах головні закони композиції, чіткіше сприймають лінійну та просторову перспективи.

Основна мета цих занять навчити людину, що росте, самостійно мислити, розвивати фантазію і практично втілювати свої ідеї за допомогою комп'ютера. Найбільш природним доступним і цікавим практично всім дітям на початковому етапі навчання є процес малювання. У малюнку молодшим школярам значно простіше про свої враження від спілкування з оточуючою дійсністю. Малюючи, дитина відображає і упорядковує свої знання про світ, усвідомлює себе в ньому. От чому, на думку фахівців, малювати для дитини молодшого шкільного віку так само необхідно, як і розмовляти. А використання дитиною можливостей комп'ютерної графіки робить цей процес захоплюючим, високоемоційним, творчим.

Зустріч з мистецтвом на кожному уроці, навчання дітей баченню прекрасного в житті і мистецтві, активна творча діяльність кожного з учнів, загальна радість за зроблене на уроці - ось головні відмітні ознаки навчально-виховного процесу уроків образотворчого мистецтва з комп'ютерною підтримкою.

Художня творчість з комп'ютерною підтримкою має за мету формування умінь і навичок використання комп'ютера як інструменту для розв'язання художньо–мистецьких завдань, стимулювання творчої активності дітей засобами нових інформаційних технологій. Якщо цю мету конкретизувати, то можна виділити такі її аспекти:

– формування в учнів естетичного гармонійного світосприйняття;

– формування і розвиток образного сприйняття, просторових уявлень, фантазії, комбінаторних здібностей у поєднанні з комп'ютерною грамотою;

– формування інтересу до створення композицій на реальну і фантастичну тематику з використанням комп'ютерного відеотерміналу;

– розвиток колірного сприйняття, зорово–рухової координації, тонкої моторики і розширення сенсорного досвіду учнів за допомогою навчальних комп'ютерних програм.

Програмою курсу «Мистецтво» в початковій школі у цьому контексті передбачені заняття змішаного типу, тобто в межах одного уроку мистецтва навчання з використанням комп'ютерного терміналу поєднуються з використанням традиційних форм (замальовки з натури і за уявою, створення ескізів майбутньої композиції, розфарбування виконаного на комп'ютері контурного малюнка тощо).

Заняття синтетичного або змішаного типу передбачають часту зміну діяльності з відривом від безпосередньої роботи біля екрана. Саме такий тип занять відповідає віковим особливостям дітей, адже він передбачає:

– тестування на початку уроку (робота з допомогою комп'ютера);

– слухання музики – уявна подорож;

– малювання в уяві образів, що виникли під впливом музики, поезії;

– виконання начерків, замальовок, ескізних варіантів майбутньої композиції на папері;

– малювання в графічному редакторі на екрані монітора або на спеціальному комп'ютерному планшеті;

– роздруковування малюнків за допомогою принтера;

– створення композицій у традиційній техніці (малюнок простим або кольоровими олівцями, фломастерами, аплікація з кольорового паперу, фольга, колаж тощо);

– невелика екскурсія в природу;

– робота з комп'ютерною енциклопедією природи над пошуком, вивченням і змалюванням об'єктів;

– слухання комп'ютерних уроків–лекцій про творчість видатних художників, ознайомлення з їхніми творами;

– перегляд мультфільмів і відеофільмів за темою заняття;

– логоритмічні вправи (музично – рухові, словесно – рухові і музично – словесні вправи та ігри, що створюють у дітей необхідний для якісного навчання малюванню психоемоційний стан, допомагають їм відпочити і набратися енергії для подальшого образотворення).

Очевидно, що така організація занять образотворчою діяльністю сприяє творчому розвитку учнів, їхньому художньому самовираженню, підвищує інтерес до навчання, позитивно впливає на формування моральних цінностей, естетичних уподобань.

Висновки. Значення комп'ютерної підтримки занять образотворчим мистецтвом для розвитку творчих здібностей учнів початкової школи важко переоцінити.

Тому комп'ютерну техніку необхідно активніше впроваджувати у навчально-виховний процес уроків мистецтва, систематично застосовувати в образотворчій діяльності молодших школярів. Для цього ми пропонуємо наступні напрями такого застосування:

– використання комп'ютера для організації занять комп'ютерною графікою;

– застосування навчальних комп'ютерних програм для опанування молодшими школярами образотворчими знаннями і навичками;

– використання комп'ютерних технологій для організації сприймання молодшими школярами творів образотворчого мистецтва.

Наші спостереження за роботою дітей та аналіз результатів їх образотворчої діяльності з використанням комп'ютера дозволяють зробити висновок про те, що такі заняття мають широкі можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів і використати ці можливості у повній мірі – одне із завдань творчого вчителя.

Отож, все це свідчить на користь використання комп'ютера і на уроках мистецтва, і в позаурочній роботі з малювання.

Література

1. Базелюк О. Мультимедіа – технологія – мистецтво // Мистецтво та освіта. – 2008. - №3. – С.16-18.

2. Дабіжа Л.П. Використання навчальних комп'ютерних програм в образотворчій діяльності молодших школярів / Л.П. Дабіжа // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.13-17 .

3. ІКТ на уроках образотворчого мистецтва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slideshare.net/alyonka24112/ltiframe-height400-srcwwwslidesharenetslideshowembedcode45862110-width476-margi.

4. Підкович Н. Робота в графічному редакторі. Інтегрований урок з інформатики та образотворчого мистецтва / Н.Підкович // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. - № 6. – С. 66 – 68.

5. Ребров И. Компьютер и творчество // Искусство в школе. – 2002. – № 2. – С. 45-46.

6. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта» / Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В.- Херсон, 2011. - С. 149-157

7. Шакотько В.В. Методика використання ІКТ у початковій школі: навч.-метод. посібник / В.В. Шакотько. – К.: ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2008. – 128с.

В. Дарчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

РОЛЬ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми творчого розвитку молодших школярів зумовлена, по-перше, потребою у зростанні творчих ресурсів дитини в умовах глобалізації суспільства; по друге – необхідністю активізації творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку всіх сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві; по-третє – провідною роллю творчості як суб'єктивного й об'єктивного факторів розвитку загальної культури особистості дитини.

Дієвим засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів є образотворча діяльність. Водночас, аналіз наукових джерел з проблеми входження дітей молодшого шкільного віку в соціум дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі ще недостатньо визначено особливості використання різних засобів і педагогічних технологій з метою ефективного розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі образотворчої діяльності, чого вимагають чинні програми початкової освіти.

Аналіз попередніх досліджень.Шляхинайбільш ефективного творчого розвитку дитини впродовж ХХ ст. розкрито в працях М.Арнаудова, Р.Арнхейма, Л.Виготського, В.Левіна, О.Лука, О.Никифорової, Б.Теплова, П.Якобсона та ін. Значний внесок у розробку психологічних принципів творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку внесли Л.Венгер, В.Давидов, Д.Ельконін, А.Запорожець та ін. Так, вітчизняними (Л.Богоявленська, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Я.Пономарьов, Я.Шубінський) та зарубіжними (Д.Гілфорд, А.Маслоу, К.Роджерс, Ч.Спірмен) дослідниками вивчалися різні аспекти проблеми творчих здібностей: їх природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування. Сучасні психолого-педагогічні дослідження в пошуку ефективних засобів розвитку творчих здібностей дітей все більше орієнтується на використання образотворчої діяльності в процесі навчання і виховання. У той же час, більшість із цих питань усе ж залишаються дискусійними, що свідчить про складність та багатозначність досліджуваної проблеми.

Мета статті полягає в розкритті ролі образотворчої діяльності у розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Ученими неодноразово підкреслювалася думка, що формування здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, що включає вплив на мотиви творчої діяльності (О.Дусавицький, О.Киричук), пізнавальні інтереси (Н.Бібік, Г.Щукіна), загальнонавчальні вміння

(Н.Каневська, Н.Підгорна, О. Савченко). Разом із тим, серйозними перешкодами у справі впровадження новітніх методів та прийомів розвитку творчих здібностей дітей є, по-перше, тривалий перехід з авторитарної до особистісно-орієнтованої моделі взаємодії педагога з вихованцем, по-друге, недостатня розробленість системи роботи з розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Творчий розвиток особистості має залежність від кількості та якості виконаної творчої роботи. Творча робота дитини здійснюється в процесі взаємодії дорослого з дитиною, носить цілеспрямований характер, має за мету розвиток і виховання самостійної активності, опанування знаннями й навичками, призводить не тільки до створення нового матеріального продукту, але й якісних новоутворень у ставленні до навколишнього світу. Відомо, що психологічна природа творчої роботи дітей містить у собі репродукцію знань та окремих засобів вирішення завдання, що поставали раніше в суспільно-історичній практиці в якості творчих та продовжують бути творчими для індивіда, який не знайомий з основами їх вирішення.

Значний інтерес в аспекті визначення сутності творчого розвитку викликають праці, в яких дослідники акцентують увагу на окремих складових цього процесу, визначаючи одну з них як центральну, що дає можливість будувати на її основі складну систему взаємодіючих процесів. До таких *складових* відносяться розуміння творчості як процесу уяви та її символізації (Ф.Барон, Р.Стернберг та ін.), здатність виходу за межі стереотипних ситуацій (С.Мєднік та ін.), зв'язок креативності з іншими когнітивними процесами (М.Воллах, Дж.Гілфорд, Н.Коган, П.Ленглі та ін.), специфічність сфер діяльності, де творчість характеризується як спеціальна (Х.Гарднер, М.Сторфер та ін.), головна роль «інсайту» (Х.Грубер, Дж.Девідсон) та мети (Ф.Барон, Х.Гарднер та інші).

Поняття творчості характеризується надзвичайно широким діапазоном трактувань, як от:

- продуктивна людська діяльність, здатна продовжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [2, с. 326];
- глибоко усвідомлений, цілеспрямований і систематичний пошук учителем або вихователем більш удосконалених ефективних методів, засобів та форм організації навчально-виховної роботи з учнями [3, с. 127];
- дитяча творчість – складна діяльність дітей, у якій органічно поєднуються навчальні завдання, пов'язані з формуванням в учнів певних знань, умінь та навичок, і власне творчі завдання, в результаті чого виникають нові твори та ідеї в галузі науки, мистецтва і техніки [5, с. 442] та інші.

Особливий інтерес стосовно визначення сутності творчого розвитку молодших школярів викликають праці зарубіжних авторів у галузі дитячої творчості. Так, з позицій біогенетичної теорії Г.Кершенштейнера, художньо-творча діяльність дітей – це спонтанний процес, що не залежить від умов життя, виховання та навчання. В особистості усе, і перш за все духовне, побудовано на родовій основі, тому роль виховання й навчання зводиться до

спостереження за дитиною. В.Фрейдерер вважав, що аналіз народження й формування образу в дитячому виробі безпосередньо призводить до аналізу виникнення художнього образу в мистецтві взагалі, наголошуючи на розвитку зображувальної творчості дитини з позицій аналогії з розвитком світового мистецтва. Задовго до Г.Кершенштейнера та В.Фрейдерера, К.Річчі доходить висновку, що зображувальна творчість дітей і дорослих це не те ж саме, що малюнки дикунів та середньовіччя, адже логіка дитячого мислення в процесі художньо-творчої діяльності зовсім інша, тому схожість «примітивного» мистецтва дорослих і дитячого малюнка лише формальна і визначається, головним чином, його технікою[4].

Розмаїття підходів до творчого розвитку, складність його природи, структури, шляхів дозволяють тлумачити творчий розвиток молодших школярів як якісні закономірні зміни, що скеровують особистість на перетворювальну діяльність і забезпечують творчий рівень цієї діяльності.

Показниками інтересу дітей молодшого шкільного віку до образотворчої діяльностівважаються:

- бажання займатися образотворчою діяльністю на заняттях, у вільнийчас, у сім'ї;
- питання пізнавального характеру, пов'язані з темою;
- інтерес до різних матеріалів, прагнення оволодіти ними, дізнатися про їхвиразні можливості;
- прагнення довести розпочату роботу до кінця;
- бажання отримати оцінку своєї роботи дорослими;
- інтерес до роботиінших дітей;
- активність при аналізі дитячих робіт.

Інтерес молодших школярів до образотворчої діяльності характеризуєтьсятакими *особливостями*: емоційністю, прагненням спілкуватися з мистецтвом,але значною непостійністю; бажанням поділитися враженнями, алевідсутністю знань, слабко вираженим умінням висловлюватися й обґрунтуватисвою думку; прагненням до художньої діяльності, але недостатнім розвиткомінтелектуальних, дослідницьких і образотворчих умінь [6].

Отже, вагому роль урозвитку творчих здібностей молодших школярів відіграє образотворче мистецтво – «мистецтво застиглого часу», потенціал якоговизначений віковою педагогічною практикою. Живопис не є простимкопіюванням дійсності:навіть при буквальності, фотографічності зображеннякартина, малюнок або ескіз є передусім результатом авторського бачення чиуявлення навколишнього, передання світу людських стосунків. На думку О.Альохіна, твір мистецтва завждизалишається особливою формою відображення особистісного ставлення досвіту [1, с. 53].

Висновки. Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів є однією з актуальних для початкової освіти на сучасному етапі її розвитку, оскільки нині особливого значення набувають питання створення передумов

для розвитку особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. Важливу роль у вирішеннявищезазначеної проблеми відіграє образотворча діяльність молодших школярів.

Література

1. Алехин А. Д. О языке изобразительного искусства / А. Д. Алехин. – М:Искусство, 1973. – 260 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Краткий педагогический словарь: учебное справочное пособие / [сост. Г.А.Андреева, Г. С.Вяликова, И.А.Тюлькова]. – М.: В.Секачев, 2005. – 181 с.
4. Меерович М.И. Технология творческого мышления: Практическое пособие / М.И.Меерович, Л.И.Шрагина. – Мн.: Харвест, 2003. – 432 с.
5. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України М.Д.Ярмаченка]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
6. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання вдошкільному навчальному закладі: підручник / Г.В.Сухорукова,О.О.Дронова, Н.М.Голота, Л.А.Янцур; за ред. Г.В.Сухорукової. – К.:Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

А. Джаламага,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.М. Ліхіцька

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ШКОЛИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Початок навчання в школі – один із найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей, як в соціально-педагогічному, психологічному, так і у фізичному плані.

Зі вступом до школи в житті дитини відбуваються істотні зміни, докорінно змінюється соціальна ситуація розвитку, формується новий для дитини вид діяльності – навчальна діяльність.

На основі цієї нової діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення: у центр свідомості висувається мислення. Таким чином, мислення стає домінуючою психічною функцією і починає визначати поступово і роботу всіх інших психічних функцій (пам’яті, уваги, сприйняття). З розвитком мислення інші функції теж інтелектуалізуются і стають довільними.

Розвиток мислення сприяє появі нової якості особистості дитини – рефлексії, тобто усвідомлення себе, свого положення в сім’ї, класі, оцінка себе як учня: хороший – поганий. Цю «власну» оцінку дитина черпає з того, як ставляться до нього навколишні, близькі люди.

Згідно з концепцією відомого американського психолога Еріксона, в цей період у дитини формується така важлива особистісне утворення як почуття соціальної та психологічної компетентності або за несприятливих умов – соціальної і психологічної неповноцінності.

Л. С. Виготський відзначав інтенсивний розвиток інтелекту в молодшому шкільному віці. Розвиток мислення призводить, в свою чергу, до якісної перебудови сприйняття і пам'яті, перетворенню їх в регульовані, довільні процеси.

Далі, говорячи про психічному розвитку дитини, Л. С. Виготський вважає, що «... розвиток психіки – це поступовий процес, в якому можна виділити ряд стадій і етапів. Критерії виділення цих стадій слід шукати в цілісних якісних характеристиках: в становленні свідомості, у виникненні провідної діяльності, в розвитку всього різноманіття відносин між дитиною і навколишнім світом. При цьому загальні закономірності вікового розвитку особистості знаходять своє конкретне вираження в індивідуально-особистісні особливості кожного суб'єкта ».

Цілісна діяльність дитини, специфічна для кожного періоду його життя, визначає ті зміни в психіці, які вперше виникають в конкретному віці і визначають свідомість дитини, його ставлення до середовища, внутрішню і зовнішню життя, весь хід його розвитку в даний період. Ці вперше виникли зміни названі Л. С. Виготським новоутвореннями. З ними він пов’язував новий тип діяльності дитини, що характеризує його вік, новий тип його особистості і ті психічні зміни, які вперше виникають в даному віці. Подібної точки зору дотримуються А. Н. Леонтьев, Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін та інші.

Д. Б. Ельконін запропонував визначати психологічний вік на основі наступних показників:

- соціальна ситуація розвитку – та конкретна форма відносин, в які вступає дитина з дорослими в даний період;
- провідний тип діяльності, який реалізує соціальні відносини;
- психологічні новоутворення, що виникають в цей період.
- При цьому поняттю провідної діяльності в теорії і періодизації психічного розвитку Ельконін відводив центральне місце, вважаючи, що психічний розвиток здійснюється в процесі закономірною зміни різних типів провідної діяльності. У дитячому віці Д. Б. Ельконін виділив шість періодів, кожному з яких відповідає свій провідний тип діяльності [4, с. 76].

1. Дитячий вік (до 1 року) – безпосередньо-емоційне спілкування
2. Раннє дитинство (1-3 роки) – предметно-маніпулятивна діяльність.
3. Дошкільне дитинство (3-7 років) – сюжетно-рольова гра.
4. Молодший шкільний вік (7-10 років) – навчальна діяльність.
5. Підлітковий вік (10-15 років) – спілкування.
6. Рання юність (15-17 років) – навчально-професійна діяльність [4, с. 76].

Всі типи провідних діяльностей Д. Б. Ельконін ділив на дві великі групи. Першу групу складають ті з них, на основі яких дитина орієнтується в основних сенсах людської діяльності і освоює завдання, мотиви, норми відносин між

людьми. Це діяльність в системі «дитина – суспільний дорослий»: безпосередньо-емоційне спілкування немовляти, рольова гра дошкільника, спілкування підлітка[4, с. 78].

До другої групи належать діяльності, всередині яких відбувається засвоєння суспільно вироблених способів дії з предметами. Це діяльність в системі «дитина – суспільний предмет»: предметно-маніпулятивна діяльність дітей раннього віку, навчальна діяльність молодших школярів, навчально-професійна – юнаків і дівчат. В ході психічного розвитку дитини відбувається закономірне чергування періодів переважного освоєння предметно-змістовної сторони діяльності (з розвитком на цій основі мотиваційно-потребної сфери) і періодів оволодіння операційно-технічною стороною діяльності (з формуванням всередині неї інтелектуально-пізнавальних здібностей дітей).

Критерії та показники адаптації дитини до школи.

Розглядаючи адаптацію дитини до школи, дослідники виділяють рівні, механізми і показники адаптації. Так, А. Л. Венгер розглядає адаптованість як систему якостей особистості, умінь і навичок, що забезпечують успішність подальшої життєдіяльності, і виділяє три рівня адаптованості першокласників.

Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи, вимоги, що ствляться, сприймає адекватно, навчальний матеріал сприймає легко, глибоко і повно оволодіває програмним матеріалом, вирішує ускладнені завдання. Старанний, уважно слухає вказівки і пояснення вчителя, виконує доручення без зовнішнього контролю, виявляє великий інтерес до самостійної роботи. Завжди готується до всіх уроків, громадські доручення виконує охоче й сумлінно. Займає в класі сприятливе статусне положення [4, 134].

Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи, її відвідини не викликають негативних переживань. Розуміє навчальний матеріал, якщо вчитель викладає його детально і наочно, засвоює основний зміст навчальних програм, самостійно вирішує типові навчальні завдання. Зосереджений і уважний при виконанні завдань, доручень, вказівок дорослого, але при його контролі і тоді, коли зайнятий чимось цікавим для себе. Громадські доручення виконує сумлінно, дружить з багатьма однокласниками.

Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або індиферентно ставиться до школи, нерідкі скарги на нездоров’я, домінує пригнічений настрій. Спостерігаються порушення дисципліни, пояснюваний учителем матеріал засвоюється фрагментарно, самостійна робота з навчальним матеріалом утруднена, до уроків готується нерегулярно, необхідний постійний контроль, систематичне нагадування і спонукання з боку дорослого. Зберігає працездатність і увагу при подовжених паузах для відпочинку, для розуміння нового і рішення задач за зразком потрібна значна допомога вчителів і батьків. Громадські доручення виконує під контролем, без особливого бажання, близьких друзів не має, знає на ім’я і прізвище лише частину однокласників [4, 138].

З цих описів видно, що основна частка характеристик адаптованого і дезадаптованого школяра відноситься до галузі засвоєння шкільного матеріалу

і виконання шкільних обов'язків.

У дослідженнях Е.М.Александровской для аналізу процесу адаптації молодших школярів використовуються чотири критерії:

1) ефективність навчальної діяльності (навчальна активність і засвоєння знань);
2) засвоєння шкільних норм поведінки на уроці і зміні;
3) успішність соціальних контактів (відносини з дітьми і вчителями);
4) емоційне благополуччя.

Важливою особливістю такого підходу є орієнтація на наступний методологічний принцип: відсутність показників адаптації одночасно виступає як наявність показників дезадаптації [3, 130].

Т. В. Дорожевец розширює діапазон критеріїв і показників адаптації дитини до школи, пропонуючи її трикомпонентної модель. Шкільна адаптація здійснюється в трьох сферах. Академічна адаптація характеризує ступінь відповідності поведінки дитини нормам шкільного життя: прийняття вимог вчителя і ритму навчальної діяльності, оволодіння правилами поведінки в класі, ставлення до школи, достатня пізнавальна активність на уроках і т.д. Соціальна адаптація відображає успішність входження дитини в нову соціальну групу у вигляді прийняття дитини однокласниками, достатньої кількості комунікативних зв'язків, вміння вирішувати міжособистісні проблеми і т.д.. Особистісна адаптація характеризує рівень прийняття дитиною самого себе як представника нової соціальної спільноти («Я – школяр») і виражається у вигляді відповідної самооцінки та рівня домагань в шкільній сфері, прагнення до самозміну й ін.

Розглянемо процес і результат адаптації в ще більш широкому аспекті з точки зору перспектив розвитку особистості. Критерієм і умовою успішності адаптації виступає, перш за все, ступінь збереження (як здатність до відновлення) на належному рівні психологічного і фізичного здоров'я.

У психолого-педагогічну літературу поняття психологічного (психічного) здоров'я стало входити порівняно недавно. В даний час є спроби розмежувати психічне та психологічне здоров'я, проте дуже часто показники їх перетинаються, тому провести межу між ними складно.

Існують різні підходи до визначення показників психологічного здоров'я. А. Маслоу, один з яскравих представників гуманістичної психології, писав про дві складові психічного здоров'я. Це, по-перше, прагнення людей бути «всім, чим вони можуть», розвивати весь свій потенціал через «самоактуалізацію», і, по-друге, прагнення до гуманістичних цінностей. Він виділяв такі характеристики «самоактуалізуючих» особистостей:

- реалістичне спокійне сприйняття дійсності (такий, як вона є);
- прийняття себе, інших і природи;
- безпосередність (спонтанність);
- чутливість до проблем, центрированность на проблемі, а не на себе;
- наявність потреби в самоті;
- автономність і незалежність;

- повагу всіх, здатність до близьких стосунків з людьми;
- співчуття і співчуття;
- відсутність схильності до стереотипам в сприйнятті людей і явищ;
- доброзичливе почуття гумору;
- висока креативність;
- духовність, моральні якості [3, 189].

А. Еллі, К. Роджерс, Д. Снігг і А.Комбс доповнюють критерії психологічно здорового, «адекватного» розвитку людини наступними характеристиками: позитивна самооцінка і самоприйняття, інтерес до самого себе, суспільний інтерес, самоконтроль, відкритість для досвіду, емпатія (проникливе розуміння інших), довіра, оптимізм, відкритість переживань і здатність приймати свої почуття і думки за основу для вибору поведінки, рухливість (гнучкість) і сприйнятливість до зовнішніх змін.

Отже, стверджуємо, що специфіка дитини молодшого шкільного віку визначається такими чинниками як: спадковість, стан здоров'я, соціальні зміни, соціальне оточення, організація навчально-виховного процесу закладу освіти та інші. Це вказує на постійну динаміку вікових особливостей розвитку дитини та потребує від науковців подальших досліджень та розробок з урахуванням соціальних змін, потреб та вимог сучасної освіти. Результати цієї роботи повинні опрацьовуватися педагогами, вихователями, психологами, батьками при плануванні навчально-виховної роботи початкової школи та включатися в повсякденну життєдіяльність кожної дитини та класного колективу в цілому.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2008. – 838 с.

2. Бех І. Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 2013. - №4. – С. 42 – 49.

3 Венгер Л. О. Психологические основы диагностики умственного развития дошкольников /Венгер Л.О. – М., 1969. – 260с.

4. Эльконин Д. Б. Особенности психического развития детей шестисемилетнего возраста / Д. Б. Эльконин, А. Л. Венгер. – М.: Просвещение, 1988. – 286 с.

5. Коломинский Я. Л. О психологии детей шестилетнего возраста. / Яков Львович Коломинский. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.

Р.О. Добровольська,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва є складною системою педагогічної взаємодії викладачів і студентів, що має на меті виховання фахівця широкого профілю, який володіє основами професійної діяльності: теоретико-методологічної, методичної, виконавської, мистецтвознавчої, творчої. Учитель нової української школи повинен усвідомлювати соціальну значущість і освітньо-виховні функції музичного мистецтва і розуміти, що повноцінне і цілісне їх здійснення сьогодні можливе лише в музично-естетичному просторі освітнього закладу. За умов створення музично-естетичного простору школи уроки музичного мистецтва знаходять своє логічне продовження в позакласній музичній діяльності дітей, що забезпечує широке використання нових освітніх технологій.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних, соціологічних літературних джерел свідчить про зацікавленість теоретиків і практиків поняттям «простір»: єдиний освітній простір, виховний простір, культурно-освітній простір, простір дитинства, кожен з яких є реально існуючим феноменом, що містить певний перелік елементів, які характеризують ту чи іншу сферу людської діяльності.

Мета статті полягає у розкритті ґенези «поняття» музично-естетичного простору як основного чинника реалізації освітніх та виховних функцій музичного мистецтва.

Ідея формування культурно-освітнього простору як умови навчання, виховання школярів має об'єктивну обумовленість. Нові завдання школи, різноманіття навчальних закладів, навчальних програм, підручників, соціокультурні процеси, пов'язані з гуманізацією, гуманітаризацією, також розгортання інформаційного простору є факторами, що треба враховувати при виборі шляхів організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Вважаємо, що культурно-освітній простір не може бути чітко і однозначно описаний, оскільки об'єктивно має високий ступінь невизначеності, може бути різноманітним для забезпечення вільного розвитку і, як наслідок, реалізації завдань гуманізації освітнього процесу. Осмисленню суті категорії «культурно-освітній простір» сприяє аналіз теоретичного багажу, накопиченого науковою літературою. Отже, культурно-освітній простір – це особливим чином організоване соціокультурне та педагогічне середовище, що стимулює розвиток і саморозвиток кожного включеного в нього індивіда, система умов для особистісного і творчого розвитку дітей і педагогів, всіх суб'єктів освітнього процесу, середовище розвитку і виховання особистості [4].

Музично-естетичний простір загальноосвітньої школи має логічно вписуватися в культурно-освітній простір освітнього закладу і бути його необхідною складовою. У зв'язку з цим, зазначимо значущість поняття «музично-естетичний простір» для педагогічної науки і важливість його спеціального дослідження. На основі аналізу наукової літератури [1; 2; 3] ми дійшли висновків, що це поняття, будучи міждисциплінарним, може набувати різного значення:

— з погляду філософії, це простір духовного розвитку особистості

школяра, що знайомиться з музичним мистецтвом, а відтак сприймає результати духовної праці інших людей;

— з позиції соціології, музично-естетичний простір розглядається як підсистема соціального простору, в якій індивід реалізує особливі потреби, пов'язані з музичною творчістю, естетичною насолодою, в якій здійснюється соціалізація особистості, засвоєння моральних цінностей;

— відповідно до культурологічного підходу, музично-естетичний простір є середовищем функціонування музичної культури як підсистеми всієї художньої культури, з комплексом всіх її елементів (установи культури і дозвілля, художньої творчості, освоєння продуктів культури);

— з погляду психології, музично-естетичний простір є сферою спілкування, сукупністю художньо-естетичних впливів на інтелектуально-світоглядну, емоційно-вольову, потребнісно-мотиваційну, діяльнісно-поведінкову сфери особистості школяра, що обумовлюють його індивідуальний і творчий розвиток;

— як педагогічний феномен музично-естетичний простір є частиною культурно-освітнього середовища школи, що має істотний освітній потенціал.

Трактування поняття з позицій музичної педагогіки, а також з погляду особистісно-орієнтованої освіти полягає в наступному: музично-естетичний простір школи — компонент культурно-освітнього простору школи, що є осередком функціонування музичної культури як частини всієї культури, сферою творчого спілкування, набуття досвіду творчої самореалізації. У сучасній практиці розвивається тенденція до створення широкого музично-естетичного простору як частини культурно освітнього простору школи, що охоплює школу, родину, мікрорайон, де представлені різноманітні форми побутування музики, розвиваються старі і складаються нові традиції музичного спілкування.

Музична діяльність дітей в урочний і позаурочний час в умовах організації музично-естетичного простору має будуватися на таких принципах: використання нових музичних технологій; моделювання художньо-творчого процесу; викладання музики як мистецтва; імпровізації; вивчення музики як живого мистецтва (Д. Кабалевський); наступності; послідовності; системності; єдиної цілеспрямованості; вільного вибору діяльності, що збігається з бажаннями й інтересами школярів; оптимального поєднання форм (урочної, позакласної, групової, індивідуальної); позитивного емоційного фону (О. Ростовський); інтеграції різних видів мистецтв; стимулювання дитячої творчості [3].

За цих умов має актуальне значення формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до створення музично-естетичного простору школи як середовища, в якому йому належить здійснювати музично-педагогічну діяльність.

Водночас варто зауважити, що професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті формування їх готовності до створення музично-естетичного простору школи має певні недоліки: відсутність

спеціальної дисципліни, яка орієнтує студентів на комплексне освоєння специфіки музично-професійної діяльності; відсутність уваги до реалізації інтеграційних тенденцій у навчанні, накопичення студентами знань з різних дисциплін без системоутворюючого спрямування, що, в свою чергу, загострює протиріччя між потребою школи у фахівцях, здатних здійснювати на практиці різні форми інтегрування музичної освіти і виховання з основами різних видів мистецтв, і відсутністю комплексної підготовки до такої діяльності.

Музично-естетичний простір має потужний освітній потенціал, значення якого зростає у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Педагог-музикант покликаний поряд з функцією вчителя та вихователя виконувати функцію просвітителя, яка стає фундаментом для реалізації виховних та освітніх завдань у музичному просторі школи. Ефективність функціонування музично-естетичного простору школи залежить від формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до його створення.

Реалізація таких освітньо-виховних функцій музичного мистецтва, як формування музичної культури школярів у контексті їх загальної духовної культури, передача духовного досвіду поколінь, сконцентрованого в музичному мистецтві, загальний музичний розвиток, формування естетичного смаку, музичного кругозору, найбільш ефективно може бути здійснена тільки в умовах музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти.

Сучасний учитель музичного мистецтва для створення музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти повинен мати достатній рівень розвитку таких якостей: оцінювальних (володіння системою критеріїв оцінки освітньої системи, себе, учнів); дослідницьких (аналіз творів мистецтва, в тому числі музичних; вивчення досвіду колег, учнів; аналіз власної роботи); прогностичних (прогнозування результатів взаємодії з учнями в музично-педагогічної діяльності); проектувальних (пов’язаних з проектуванням всього навчально-пізнавального маршруту учня, розрахованого на забезпечення його входження в систему музично-естетичного простору; плануванням процесу передачі знань; формуванням умінь музичного і творчого розвитку учнів у музично-естетичному просторі школи); конструктивних (пов’язаних з відбором, композиційною побудовою і проведенням музичних занять, уроків, виховних заходів); комунікативних (що забезпечують відбір мовленнєвих засобів, оптимальних для вирішення завдань уроку; використання прийомів зацікавлення учнів, підтримання їх уваги протягом всього уроку; доцільне використання прийомів невербальної комунікації; володіння здатністю до емоційної яскравості і спрямованості емоцій; вміння використовувати багату інтонаційну палітру мовлення); організаторських (що складаються з умінь організації інформації у процесі її вивчення; контролю та оцінки її засвоєння; організації навчально-пізнавальної музично-творчої діяльності учнів; взаємодії з об’єктами діяльності та пізнання; інтеграції інформації та перетворення її на особистісне знання; організації власної діяльності таким чином, щоб вона забезпечувала нові досягнення в учнів).

Висновки. Одним з пріоритетних напрямів сучасної професійної підготовки майбутнього вчителя музики має стати формування його готовності до створення музично-естетичного простору школи, в результаті якого актуалізується усвідомлення необхідності досягнення цілісності процесу шкільної музичної освіти, відбувається глибинне здобування основ музично-педагогічної освіти.

Література

1. Галузяк В. М. Образовательная среда как фактор личностного развития будущих учителей / В. М. Галузяк // Актуальные проблемы педагогической теории и практики: материалы международной научной конференции / под общей ред. проф. О.И. Кирикова; проф. Н.И.Сметанского. – Москва: Наука: информ; Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2013. – С. 26-36.
2. Гордієнко В.І. Організаційна культура професійно-освітнього середовища [та навчального вузівського процесу] / В.І. Гордієнко // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія". Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. — 2004. — Т. 33. — С.55 — 59.
3. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч. Посібник / О. Я. Ростовський / – К.: ІЗМН, 1997. – с. 256
4. Холковська І.Л. Особливості соціокультурного освітнього простору як чинника формування соціальної компетентності студентів / І.Л. Холковська, О. С. Московчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наук. пр. - Випуск 52. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 405-409.

І. Древницька,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

За роки державної незалежності суспільство України визначило нові пріоритети соціального розвитку, зокрема в галузі освіти. Орієнтація на гуманістичні цінності та світові стандарти, демократизація, інтеграція у світову культуру віддзеркалили суспільні перетворення й знайшли відображення в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти Україні у XXI ст., Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)».

У час соціально-економічних трансформацій, інтегративних полікультурних процесів актуалізуються питання виховання духовності й моральності в учнів. кардинальних змін у самому суспільстві, його структурі, організації, ідеології, а отже, в освіті й вихованні. Основними принципами

нової української школи визнано принципи гуманізму, демократичності, пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей, толерантності.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблему морального виховання вивчали впродовж історичного шляху розвитку людства і їїпродовжують розробляти представники різних наук.До окремих аспектів цієї проблеми зверталися античні мислителі(Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит), корифеї філософської (М. Бердяєв, В. Гегель, А. Гельвецій, І. Кант та ін.) та історико-педагогічної думки (І. Гербарт, Б. Грінченко, О. Духнович, Д. Дьюї, Я. Каменський, Д. Локк, А. Луначарський, М. Новіков, І. Огієнко, М. Пирогов, А. Радищев, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Надзвичайної ваги й актуальності набуває моральне виховання молодих поколінь на засадах гуманізму. Питання, поставлене Г. Сковородою «Що може бути шкідливіше за людину, котра володіє знаннями найскладніших наук, але не має доброго серця?», актуальне дотепер.

Теоретичні основи морального виховання висвітлені у сучасних учених: І. Беха, Л. Божович, А. Богуш, О. Вержиховської, О. Кононко, В. Кременя, О. Матвієнко, О. Савченко, О. Скрипченка, О. Сухомлинської та ін. Проблему морального виховання особистості вчені висвітлюють різнопланово, зокрема, як: структуру моральної свідомості (Ю. Бабанський, В. Зибковець, І. Мар'єнко та ін.); виховання моральної культури особистості (В. Бачінін, Т. Гуменникова, М. Пантюк); розвиток моральної активності дітей (І. Зайцева, Л. Крайнова); характеристику емоцій і почуттів та їх класифікацію (Є. Богданов, Б. Додонов, А. Запорожець, К. Платонов, О. Чебикін та ін.); роль почуттів у процесі морального виховання дітей (В. Блюмкін, Г. Гумницький та ін.). Вчені вказують на сенситивність молодших школярів до морального виховання, доводять, що дітям цієї вікової категорії притаманні природна допитливість, емоційність, вразливість, довіра до дорослих, бажання наслідувати їх, випробовувати власні сили і можливості. У той же час в цей період проявляються ознаки морального формалізму (невідповідність вчинків дитини моральним знанням).

Мета статті:вивчити проблеми та перспективи морального виховання молодших школярів у сучасних освітніх закладах.

Від другої половини XX ст. і до сьогодні у світовій педагогіці відбувається пошук нових шляхів і засобів розв'язання проблем морального виховання, що реалізується через осмислення цінностей, морального розвитку особистості та виховання характеру. Моральне виховання – процес, спрямований на формування та розвиток цілісної особистості дитини, і передбачає становлення його до Батьківщини, суспільству, колективу, людей, до праці, своїх обов'язків і до самого себе. Завдання морального виховання полягає в тому, щоб соціально необхідні вимоги суспільства педагоги перетворили у внутрішні стимули особистості кожного дитини, такі, як обов'язок, честь, совість, гідність, зазначає Ю. Бабанський [1].

Основну увагу приділено розвитку у вихованців критичного мислення, формуванню здатності здійснювати індивідуальний моральний вибір та

відстоювати власну позицію. Учені доводять, що головними засобами морального виховання постає аналіз моральних проблем у процесі дискусій, а також опанування вміннями та навичками оцінювати вчинки інших людей, вільно вибирати форми власної поведінки, які відповідали б особистій системі цінностей.

З'ясовуючи ступінь дослідженості та особливості проблеми морального виховання молодших школярів в українській педагогіці, зазначимо, що українська виховна традиція відповідає вимогам і принципам гуманістичного, особистісно орієнтованого, дитиноцентричного виховання. Традиційна виховна парадигма українців ґрунтувалася на моральних категоріях добра, справедливості, честі, гідності. Про це свідчать народні засоби виховання – пісні, казки, байки, приказки, прислів'я, легенди, оповідання, які підносили загальнолюдські цінності та моральні норми. У фольклорних творах обов'язково добро перемагало зло, читач чи слухач завжди усвідомлював, що моральні категорії є вічними, що ставлення до моралі у суспільстві має бути здоровим, що моральне здоров'я етносу вимірюється його ставленням до людини та найважливіших загальнолюдських цінностей.

Традиція української освіти засвідчує такий факт: будь-яка навчальна інформація, тобто зміст освіти, обов'язково має виховний характер. «За допомогою слова можна створити красиві ноти душі, але можна й нанести значну шкоду спотворивши її. З цього можна віднайти висновок: якщо ми будемо користуватися добрими словами, то їх внутрішня краса, їх барви і відтінки лишать незабутній слід у маленькій дитячій душі, підкреслював В. Сухомлинський у роботі «Серце віддаю дітям» [7, с. 105]. Слово вчителя – це інструмент впливу на виховання особистості дитини. Саме через бесіди з педагогом, духовний розвиток дитини, самоосвіта, радість досягнення цілей, благородний труд відкриваюся дитячі очі на самого себе та оточуючий світ, народжують справжню людську чуйність сприйняття.

У початковій школі моральне виховання учнів має виразну особливість, зумовлену передусім віковими особливостями учнів. Молодший шкільний вік є сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період закладається підґрунтя світосприйняття, активно формується моральна сфера, виховуються моральні якості, усвідомлюються моральні цінності та необхідність дотримання моральних норм поведінки. Цих поглядів дотримуються Н. Підгорна та В. Киричок, які зазначають, що «період молодшого шкільного дитинства є сенситивним для засвоєння моральних правил і норм. Це обумовлено надзвичайною пластичністю психіки дітей цього віку, здатністю до великого емоційного відгуку як передумови розвитку моральних почуттів, новоутвореннями, пов'язаними з підпорядкуванням мотивів, появою внутрішніх механізмів регуляції поведінки тощо» [5, с. 46]. Дослідники переконані, що молодший шкільний вік має такі можливості для виховання, які не можуть повторитися в інші періоди дитячого життя, а упущення у моральному вихованні саме в цей період не буде змоги надолужити пізніше.

У психіці молодших школярів – вказує В. Оржеховська – відбуваються зміни, тобто розвивається рефлексія (внутрішній аналіз, розмірковування над власними діями, вчинками, з'ясування їх причин, усвідомлення своїх взаємин з однолітками через внутрішнє обговорення стосунків з ними), виникають такі розумові дії, які дозволяють учневі встати в позицію іншого, зрозуміти та переживати за товариша. Дослідниця переконана, що це створює умови для децентрації особистості (переборення егоїзму особистості, зміна власної позиції внаслідок зіткнення, зіставлення, наближення до позиції іншого в процесі спілкування), яка сприяє розвитку соціальної мотивації дитини, засвоєнню моральних знань, свідомої поведінки на користь інших людей [6, с. 11].

На думку О. Виневського молодший шкільний вік є сенситивним у плані накопичення морально-етичних знань, формування уявлень і понять морального змісту, осягненню навколишнього світу. «Співвіднесення «образу Я» з етичними еталонами створює особистісне ставлення до самих еталонів, бажання відповідати одним і протистояти іншим» [3, с. 38]. На переконання Є. Бондаревської, В.Білоусової, в Україні набули поширення ідеї культуро відповідного виховання учнів початкової школи, а саме: виховання дитини як людини культури, виховання практичної соціалізованої особистості; конкретизовано завдання виховання духовності та моральності, активізації внутрішніх моральних регуляторів (совість, честь, обов'язок), звертається увага на оволодіння людськими нормами моральності. Дослідники стверджують, що без пробудження совісті, обов'язку, відповідальності, доброти та людяності, без поваги до людської гідності, без оздоровлення морально-психологічного клімату в суспільстві, навчальних закладах не можна розраховувати на докорінні зміни в різних сферах нашого життя [2, с. 151].

Моральне виховання – одна з найважливіших сторін багатогранного процесу становлення особи, освоєння індивідом моральних цінностей, вироблення ним моральних якостей, здатності орієнтуватися на ідеал, жити згідно з принципами, нормами і правилами моралі, коли переконання і уявлення про належне утілюються в реальних вчинках і поведінці. Цілеспрямоване педагогічне керівництво процесом виховання у школярів моральності припускає глибоке розуміння учителем психологічної суті переконань, їх структури, місця в системі інших регулювальників поведінки на певних етапах розвитку дитини.

Література

1. Бабанський Ю.К. Педагогіка. /Ю.К. Бабанскій. – М.: Просвещение, –1998 – 479с.

2. Бондаревская Е.В. Личностно ориентированное образование: опыт разработки парадигмы / Е.В. Бондаревская. – Ростов-на-Дону, 1997. –145 с.

3. Вишневський О.І. Система вартостей ітратегія виховання / О.І. Вишневський //Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник /[за заг. ред.О.В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 37 – 39.

4. Державний стандарт початкової загальної освіти/ Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462[Електроний ресурс]/Режим доступу: http://mon.gov.ua/

5. Киричок .А. Програма етичного виховання /В.А. Киричок, Н.І. Підгорна // Почат. шк. – 1998. – № 9. – С. 46 – 49.

6. Оржеховська В. Концептуальні підходи до виховання в умовах сьогодення / В. Оржеховська //Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. – 2012. – Випуск № 4. – 166 с.

7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти томах. – Т. 3. – Київ : Рад. Школа, 1977. – С. 7 – 283

Я. Кириляк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені МихайлаКоцюбинського,
наук. керівник– доцент М.В. Вацьо

РОЛЬ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

Постановка проблеми. Оновлення змісту педагогічної освіти - важлива складова частина розбудови сучасної школи, що є головною проблемою духовного та інтелектуального відродження народу. Закон України «Про освіту» визначає метою освіти забезпечення всебічного розвитку людини як особистості і найвищої цінності. Досягти цієї мети - означає забезпечити радикальні зміни не лише у духовному, культурному, але й соціально-економічному розвитку суспільства.

Молодший шкільний вік є особливо перспективний в розвитку музичного сприймання. В цей період необхідне достатнє музичне навантаження на пам'ять дітей, яке створює запас вражень і формування інтересу до народної музики.

Коли дітей будуть навчати слухати, співати, аналізувати нашу українську народну музику, тоді музично-естетичний смак дитини буде розвиватися більш вдало.

Аналіз попередніх досліджень. В музичній педагогіці активно вивчаються питання, які пов'язані з розвитком інтересу до народної музики, художньо-образного мислення, виховання любові до народної творчості (Л. Калуська, О. Ростовський, О. Рудницька, С. Садовенко та ін.).

Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована в спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти – Е. Водовозової, П. Каптєрева, С. Лисенкової, С. Русової, Є. Тихеєвої, К. Ушинського.

Деякими науковцями фольклор аналізується як естетико-філософське явище, яке у своїй різноманітності має особливий емоційний, естетичний,

моральний вплив на виховання підростаючого покоління (В. Верховинець, А. Іваницький, Е. Печерська та ін.).

На основі досвіду кращих педагогів-дослідників розроблені концепції, програми музичного виховання і навчання, які ґрунтуються на основі вивчення народного музичного мистецтва (А. Зінченко,О., Г. Падалка, Ростовський, А. Усова, Л. Хлєбнікова, М. Яскулко).

Метою статті є показати значення української народно - пісенної творчості у музично - естетичному вихованні учнів початкових класів, охарактеризувати методи та форми використання народно- пісенної творчості на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. «На основі аналізу різних тлумачень поняття «естетичне виховання» можна зробити висновок, що це поняття можна трактувати як педагогічний процес, спрямований на формування й розвиток естетичних почуттів, потреб сприймати, оцінювати прекрасне та творчо діяти у всіх сферах життя, зокрема й у мистецтві» – зазначає науковець М. В. Вацьо [5, с. 18].

Завданнями естетичного виховання учнів початкових класів є наступні:

1. Формування естетичного ставлення до дійсності, естетичних уявлень і суджень.

2. Освоєння дітьми естетичної діяльності. Це завдання передбачає розвиток естетичного і художнього сприймання, формування умінь і навичок виконавської художньої діяльності, втілення елементів прекрасного в побут, стосунки з людьми, ставлення до себе.

3. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей. Від того, наскільки правильно будуть помічені художньо-творчі здібності дитини, наскільки вміло буде спрямований їх розвиток, часто залежать її мистецькі успіхи в майбутньому, підтвердженням чого є безліч фактів з історії мистецтв і сучасної дійсності. Ці здібності формуються в процесі засвоєння способів діяльності – сприймання, виконання і творчості.

Український музичний фольклор допомагає кожній дитині швидко запам'ятати й репродукувати композиційну побудову музичного твору. Спочатку – веселих пісеньок-пестушок і колискових пісень. Згодом – різноманітних жартівливих ігор, скоромовок, загадок, лічилок, небилиць, пісень-казок, дитячих ігор-пісень, якими дорослі постійної супроводжують будь-які моменти повсякденного життя дитини, з використанням ритмічних рухів, дитячих музичних іграшок та музичних інструментів, що надовго запам'ятовуються, справляють на дитину різні музичні враження, розвивають музичні здібності [5, с. 4].

Народна пісня – один із найбільш поширених жанрів музичного мистецтва. Пісенний музичний фольклор – скарбниця людської духовності, яка захоплює почуття, розум і серце. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь у дусі високої духовності та моралі.

Українська народна пісня повинна стати основою музичного матеріалу, який використовується на уроках музичного мистецтва в початкових класах.

«Вивчення й пропаганду пісенного спадку народу варто здійснювати не епізодично, а доцільно кожний розділ уроку (хоровий спів, сольфеджіо, гра на дитячих музичних інструментах, слухання музики тощо) будувати на народнопісенному матеріалі» – вважає науковець І. В. Ройченко [4, с. 16].

Одним із дієвих засобів формування та розвитку народної музичної культури молодших школярів є музично-пісенне мистецтво. Важливим завданням педагога є залучення учнів до пісенно-виконавської діяльності, вміння допомогти їм зрозуміти умови і причини появи народного музичного мистецтва, осмислити його значення в життєдіяльності людини.

Для цього доцільно на уроках музичного мистецтва в початковій школі проводити роз'яснювальну роботу з історії походження народної музики, її призначення, характеру. Акцентувати увагу молодших школярів на тому, що саме народна мелодія спроможна з художньою силою виразити заповітні думи, сподівання, надії, радісні та сумні моменти життя нашого українського народу.

Побутують різні жанри української літературно-музичної народної творчості: пісні, частівки, забавлянки, заклички тощо. Так, у простих і ласкавих колискових піснях виражено щиру любов до дитини. Колискова пісня, народжена реальними потребами дитячого віку, коли тривалий і міцний сон – умова нормального розвитку, є першим художньо оформленим зверненням до дитини [4, с. 9].

Визначальний у колисковій пісні не смисловий, а звуковий (ритмо-мелодійний) компонент. Монотонний, тихесенький наспів і пестливі слова мають заспокоїти, приспати дитя, тому м'якесенькими лапками підступає до мальованої колисочки пухнастий, волохатий, муркотливий котик, голуби приносять на крилечках сон-дрімоту, і фантастичні Сонко і Дрімота в колискових піснях діють як люди, що цілком відповідають дитячому світосприйняттю [5, с. 63].

Ой ну, люлі, коточку,
Не сиди в куточку.
Піймай собі мишку,
Та ходи в колиску!
Мишка буде грати
Котик танцювати,
А дитина спати.

Існує багато цікавого музичного матеріалу для показу народної основи творчості різних композиторів. Це і обробки народних пісень, і їх "цитування", і створення композиторами своєї власної музики, близької до істинно народної за своїми музичними образами та інтонаційно-мелодичним складом. Прикладом можуть бути обробки народних пісень М.Лисенка, М.Леонтовича, Ф.Колесси, Л.Ревуцького, Б.Лятошинського; симфонічна творчість С.Людкевича, Л.Ревуцького; романсова та хорова творчість Я.Степового, К.Стеценка, М.Лисенка [1, с. 3].

В формуванні інтересу до народної творчості велике значення мають такі педагогічні прийоми, які дають можливість не тільки емоційно сприймати музику, але й вміти думати про неї.

Під час бесіди учням цікаво відповідати на питання «чому?», «а як ти думаєш?» – вчитель створює проблемні ситуації і цим самим змушує учнів задуматись, співставити, порівняти, згадати, зробити узагальнення, висновки.

Висновки. Вивчення народних пісень стимулює творчу активність учнів. Важливо тільки вміло використовувати різноманітні прийоми, узгоджуючи їх з відомими методами навчання.Українська народна музика має вплив на формування емоційної та інтелектуальної сфер, естетичних смаків, духовний світ, становлення інтересів та ранній розумовий розвиток дитини. Український дитячий музичний фольклор є основою для загального музично-естетичного розвитку й становлення музичної культури школярів, комплексного формування й послідовного прояву особливих музичних здібностей (музичного слуху, ладового чуття, відчуття музичного ритму, музичної пам'яті), відображення їх у дитячій музичній творчості.

Література

1. Вацьо М.В. Музичний фольклор в естетичному вихованні школярів / М. В. Вацьо // Кафедра вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти – Вінниця: ВДПУ, 2017 – С. 1-8 // http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/3271
2. Вовк М.В. Методика музичного виховання молодших школярів. / М. В. Вовк – Івано-Франківськ, 2007. – 264 с.
3. Зелененька І.О. Співають діти на уроках музики початкових класів. / І. О. Зелененька – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2005. – 169 с.
4. Ройченко І.В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах. Навчально-методичний посібник/ І.В. Ройченко . – Вінниця: ММК, 2016. – 54с.
5. Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, напряму підготовки «Початкова освіта». / Автор М. В. Вацьо. – Вінниця, 2015. – 120 с

Т.В. Коваль,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

НАРОДНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Формування національної культури молодших школярів набуває першочергового значення в умовах розбудови незалежної

України. Державна національна програма „Освіта” (Україна в XXI столітті) визначає головною метою національного виховання успадкування школярами надбань історії свого народу, мови, культури, звичаєвості, духовної моральності. Саме школа і покликана формувати національну культуру та свідомість, починаючи від початкових класів і завершуючи середньою школою. Звідси завдання класоводів - „виховати своїх учнів свідомими громадянами, які б любили Україну, були готові захистити її, дбали про розквіт нашої культури, літератури, історії, шанобливо ставились до історичних набутків, цінували традиції і звичаї українського народу, своїх батьків” [5, с. 26]. Від успішного розв'язання цих завдань залежить наше майбутнє, а отже і зміцнення державної незалежності.

Актуальність створення системи національного виховання в умовах творення Української державності на сучасному етапі визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей, передачі молодому поколінню соціального досвіду, багатої духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну, національну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема національного виховання учнів і молоді досліджувалась у різних напрямах, а саме: ознайомлення дітей молодшого шкільного віку з українським народознавством (А. Богуш, Н. Кирста, Н. Лисенко, Н. Луцан, О. Макаренко, Л. Плетеницька, Н. Рогальська та ін.); виховання духовної культури дітей молодшого шкільного віку (Н. Барабаш, І.Бужина, Я. Журецький, Г. Майборода, Н. Чернуха); залучення дітей до української народної творчості (В. Зелюк, Г. Кловак, Е. Павленко, І. Таран); виховання учнів і молоді на засадах народної педагогіки (І. Зайченко, О.Макаренко, О. Соколовська, М. Стельмахович); залучення учнів до українських національних звичаїв і традицій (О. Батухніна, С. Ласунова, Н.Рогальська, В. Стрельчук, В. Фан, З. Файчак); зміст і напрями національного виховання (В. Гнатюк, В. Демчук, М. Красновський, І. Мартинюк, Г. Пустовіт, Ю. Руденко, П. Щербань).

Питання національного виховання знайшли своє відображення у педагогічній спадщині Я. Коменського і Й. Песталоцці. Народна педагогічна теорія українського народу глибоко розкрита в педагогічній діяльності та спадщині вчених, педагогів, етнографів, письменників України (Г. Ващенко, О.Воропай, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Коцюбинський, Леся Українка, Г.Сковорода, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, Т.Шевченко та ін.).

Мета статті полягає в обґрунтуванні спрямованості національного виховання на залучення громадян до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій,

ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури.

Саме сьогодні, в час відродження національної системи виховання, дуже важливо залучати до процесу формування особистості молодшого школяра українські традиційні народні дитячі ігри, які є дуже глибокими своєю мудрістю, містять у собі величезний виховний потенціал. Вони добре сприймаються нашими дітьми, і за формою, і за змістом, найповніше відповідають ментальності української дитини.

Розвивально-виховний потенціал народних ігор надзвичайно широкий. У культурологічних дослідженнях вони визнані суттєвим елементом української національної культури. Аналіз народних ігор, поширений сьогодні серед дітей молодшого шкільного віку, засвідчує, що свої корені вони мають у стародавніх фольклорних обрядах, церемоніях і ритуалах.

Традиційні народні ігри є практично вивіреним засобом передачі наступним поколінням здобутків культури українського народу, створеної за всю його багатовікову історію. Перші записувачі та збирачі українських народних ігор з'явилися в XIX ст. Це етнографічні праці Н. Маркевича, П.П.Чубинського, О.В. Богдановича.

Українські народні ігри як засіб виховання дітей високо оцінювали видатні педагоги К.Д. Ушинський, Є.І. Тихєєва, С.Ф. Русова, О.П. Усова, В.О.Сухомлинський. Більшість із них розцінюють народну гру як серйозну і потрібну для дитини діяльність. Прогресивні вчені, лікарі, педагоги: І.М.Сєченов, П.Ф. Каптєрев, М.І. Пірогов, К.Д. Ушинський, С.Ф. Русова підкреслювали значення народної гри, як універсального засобу фізичного виховання. Вони вважали народні ігри і розваги, самобутні народні вправи джерелом зміцнення сили і здоров'я дітей. Народна гра - це могутній виховний засіб, який виробило людство і тому в ній істотна потреба людської природи - стверджував К.Д. Ушинський.

Так, унікальність спадщини видатного українського композитора, етнографа, педагога В. Верховинця, полягає в інтеграції різних видів мистецтв. Особливо педагогічно цінним автор вважав музичні ігри, супроводжувані піснею. “Хай малеча – писав він – бавиться, співаючи, і хай співа, граючись” [1, с. 25]. На думку педагога, естетично ідеальною є така система виховання, в якій творчий розвиток дітей здійснюється на основі гуманістичної традиції. Доцільність використання з цією метою саме музичних ігор вчений пояснював психолого-фізіологічною природою дитини (бажання рухатись, співати, само реалізовуватись у грі), а також етнічними особливостями українського народу, зокрема його музикальністю [3, с. 153]. Створюючи музично-ігровий репертуар для дітей, В. Верховинець звернувся до українського ігрового фольклору, який поступово відмежувався від обряду і, зберігаючи свою образно-драматургічну природу, перейшов у повсякденний побут. Педагог показав невичерпні можливості цього жанру для всебічного розвитку особистості. В.М. Верховинець писав, що через прекрасні народні ігри з піснями можна виховувати в дитини всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам

хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням [1, с. 6].

”Розумно організована гра, - пише М.Г. Стельмахович, – є дієвим методом формування таких рис особистості, як дисциплінованість, кмітливість, сміливість, витривалість, винахідливість, спритність, рішучість, наполегливість, організованість, стриманість. Крім того, вона вчить нашу молодь напружувати зусилля, керувати собою, бути точним, додержуватися правил поведінки, діяти в колективі” [6].

В.О.Сухомлинський писав: “В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань” [7, с. 20].

Народними називають ігри, які зародились в глибинах народного життя, зросли на ґрунті сільського та міського побуту, викристалізувалися з народної поетичної творчості. Народна гра пов’язана з піснею, танцем, казкою, загадками, скоромовками, речитативом, жеребкуваннями та іншими видами народної творчості як засобами народної педагогіки. За своєю структурою більшість народних ігор прості, однопланові, завершені, в них у єдине ціле поєднується слово, рух, пісня. У їх змісті відбито національну психологію народу, яка пронизана гуманними і працелюбними ідеями, плекає почуття краси та виховує національну свідомість та культуру [9].

Кожна гра, кожна забава має свої специфічні функції та сприяє вихованню гармонійно розвинутої особистості. Наприклад, ігри на місцевості виховують фізичні якості, розширюють кругозір учнів; є ігри, які допомагають розвивати допитливість дітей, тренують пам'ять, увагу, логічне мислення. Недарма їх називають гімнастикою розуму. Немало є ігор з технічним спрямуванням – вони допомагають оволодівати різноманітними трудовими навичками, умінням користуватися приладами та інструментами. Ігри-жарти, ігри-забави не тільки сприяють веселому і невимушеному проведенню відпочинку, а й виховують почуття гумору, привчають до умілого спілкування з товаришами, тренують комунікабельність. Таким чином, гра – це не лише розвага і забава, що заповнює дозвілля школярів, але й один з найсерйозніших засобів педагогічного впливу на них.

Висновки. Таким чином, саме системі освіти в Україні, через національну спрямованість навчально-виховного процесу належить сформувати у нового покоління українців національну культуру, кращі якості національного патріотизму, культуру спілкування, мовну культуру. Виколисуючи молодших школярів на матеріалі дитячих народних ігор, шляхом їх вивчення та використання на заняттях і в повсякденному житті, ми розвиваємо у дітей позитивне емоційно-ціннісне ставлення до вітчизняної культури, до національних культур інших народів, виховуємо змалечку відчуття відповідальності за збереження української національної культурної спадщини.

Література

1. Верховинець В.М. Весняночка. Ігри з піснями для дітей в дошкільному і молодшому
шкільному віці. – К: “Музична Україна”, 1989. 5-е вид. 343 с.
2. Лещенко М. П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. / Лещенко М. П. – К.: АСМІ, 2003. – Ч 1, 2. – С. 121-128 153, 154, 162.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К: Академвидав, 2006.
– 456 с.
4. СтельмаховичМ.Г. Народна педагогіка. – Київ: Радянська школа, 1985. – 312 с.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Твори у 5 т. - Т 1.- 1976.
6. Шевчук І. Виховання національної самосвідомості молодших школярів засобами фольклорних ігор / І Шевчук // Початкова школа. – 2010. - №8.
– С. 54-56.

Ю. Кордонець,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені МихайлаКоцюбинського,
наук. керівник– доцент М.В. Вацьо

МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Виклад основного матеріалу. У наш час з особливою гостротою постає завдання формування духовного світу людини третього тисячоліття, відродження і розквіту культурних традицій. Це завдання з розвитку особистості дитини допомагає вирішити заняття школярів з фольклору. Вони мають у собі великі можливості для творчого розвитку школярів.

Музичний фольклор - це унікальна, самобутня культура наших предків - усвідомлюється сучасним суспільством як значний фактор духовності наступності поколінь, прилучення до життєвих національних витоків. Фольклору приділяється дедалі більш помітне місце у виконанні завдань морального і естетичного виховання, розвитку творчих здібностей підростаючого покоління.

Початок збиранню та художньому опрацюванню скарбів українського народу на основі ґрунтовних досліджень у галузі музичної фольклористики поклало видання М.Лисенком у 1867 р. першого випуску українських народних пісень.

Варто звернутися і до творчих поглядів композитора М. Леонтовича, одного з основоположників оригінального хорового поліфонічного стилю,

який усвідомлював, що не тільки ознайомлення зі змістом і характером народної пісні, а й її засвоєння відкриває величезні можливості для поглиблення загальновиховної роботи з учнями.

В енциклопедичному понятті "фольклор" розглядається саме як синонім категорії "народна творчість" і визначається як "художня колективна творча діяльність трудового народу, що відображає його життя, погляди, ідеали, створені народом і існуючі в народних масах поезія (перекази, пісні, казки, епос), музика (пісні, інструментальні наспіви і п'єси), театр (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танець, архітектура, образотворче та декоративно-прикладне мистецтва "[1, 6].

На думку відомого фольклориста А.М. Мехнецова в такому положенні визначення "народне" інтерпретується як антитеза професійної діяльності. При такому підході традиційна народна культура і її ланки - фольклор, обрядово-святкові форми, художні промисли та інші - втрачають свої суттєві характеристики на рівні функціонування, смислового наповнення, розуміються лише як частина області художньої самодіяльності [4; 31].

Необхідність звернутись до витоків народного мистецтва, традицій, звичаїв народу не випадкова. На сьогоднішній день, крім економічних труднощів, Україна переживає кризу виховання підростаючого покоління. Порушуються традиції, рвуться нитки, які пов'язували між собою старше і молодше покоління. Тому, дуже важливо відродити спадкоємність поколінь, дати дітям поняття про моральні устої, патріотичні настрої. Відчайдушне відрубування свого коріння від народності у виховному процесі веде до бездуховності. Тому важливим завданням є збагатити дітей знаннями про народний музичний фольклор.

Дітям молодшого шкільного віку властива талановитість. Початковий період навчання вважається найважливішим у долученні до прекрасного. Музичний фольклор тут виступає в ролі універсального засобу естетичного і морального виховання.

Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що музичний розвиток надає незамінний вплив на загальний розвиток: формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, дитина стає чуйним до краси в мистецтві і в житті.

Основою при формуванні естетичної свідомості школярів повинні стати художні цінності традиційної національної культури народу, фундаментом якого є фольклор.

Фольклор - джерело знань про дійсність, про людину і засіб формування найважливіших народних понять про добро і зло, засіб пізнання рідної мови через кращі зразки народної пісні. Фольклор формує національний світогляд, вчить дитину бачити світ очима свого рідного народу.

Український дитячий музичний фольклор – це найцікавіший, доступний багатофункціональний матеріал для виховання дітей дошкільного віку, сутність якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу через прості

форми фольклорного матеріалу. За своєю природою дитячий фольклор є скерованим на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, а також спрямованим на самопоглиблення, саморозвиток та виховання практичного життєвого досвіду особистості.

Українська нація вважається однією з наймузичніших у світі. А отже процес засвоєння національного музичного фольклору дітьми дошкільного віку ґрунтується на наявності у них загальномузичного інстинкту, природних схильностей, що закладені генетично. Синкретичні жанри дитячого музичного фольклору створюють умови для природного формування музичних здібностей у дітей з раннього віку, позитивно впливають на підвищення інтелекту, становлення й творчу самореалізацію особистості.

Музично-естетичне виховання, засноване на використанні фольклорних здобутків, має універсальний характер, може ефективно використовуватися в роботі з дітьми різного віку та ступеню розвитку.

Вплив засобами дитячого музичного фольклору активізує у дітей центри уваги, пам’яті, мислення, мовлення, водночас гармонізує особистість.

Фольклорний матеріал орієнтує дитину на успішність навчання та здоровий спосіб життя. Втім, зрозуміло, що виховний ефект використовуваного дитячого музичного фольклору в навчальному процесі досягається завдяки спеціальному добору музично-фольклорного навчального матеріалу.

Як засіб інтелектуального зростання, український дитячий музичний фольклор має дивовижну здібність розвивати творчий підхід та виховувати творчу фантазію учнів. А музично-творчі завдання, які є активним засобом стимулювання музично-творчої діяльності, найбільш повно розкривають творчі можливості молодших школярів, допомагають дітям самореалізуватись у музичній діяльності.

Дитячий музичний фольклор допомагає кожній дитині швидко запам’ятати і репродукувати композиційну побудову музичного твору. Спочатку – веселих пісеньок-пестушок та колискових пісень. Згодом – різноманітних жартівливих ігор, скоромовок, загадок, лічилок, небилиць, пісень-казок, дитячих ігор-пісень, якими дорослі постійно супроводжують будь-які моменти повсякденного життя дитини. Розвиток музичних здібностей впливає на формування емоційної та інтелектуальної сфер, естетичних смаків, духовний світ, становлення інтересів та ранній розумовий розвиток дитини.

Фольклор у навчально-виховному процесі виступає як засіб для гармонійного розвитку дітей. Ми згодні з думкою Г.В. Лобкової про те, що "впровадження фольклорного матеріалу як стрижневий складовою освітнього процесу, починаючи з дошкільної щаблі й закінчуючи старшими класами, дозволить природним шляхом вирішити завдання поглибленого осягнення не лише мови, але і основ світосприймання, світовідчуття, властивих народу" [3; 2]

Музична діяльність є невід’ємною частиною формування творчих здібностей молодших школярів.

Б.М. Теплов зазначає, що "раннє залучення дітей у творчу діяльність корисно для загального розвитку, цілком відповідає за потребами та можливостям дитини" [5; 156].

У дітей семи років широко розвивається самостійне бажання до творчості: музичне, театральне, літературне. Цієї ж точки зору на значення результативної продуктивної діяльності, на роль творчої уяви та її особливостей дотримуються Л.С. Виготський, О.М., Леонтьєв, які доводять у своєму дослідженні, що діти проявляють творчість в такій близькій їм діяльності, як музичні ігри, хороводи, танці, спів,тобто у всіх видах музичної творчості.

Відомо, що на шляху залучення до етнічних історико-культурних традицій, до обрядового фольклору, людська активність набуває творчого характеру, вільного самовираження, спрямованого на пошук сутності життя.

Таким чином, фольклор містить в собі весь комплекс духовної сутності народно життя, світосприймання та естетний не обхідною базою для виховання підростаючого покоління та освоєння культурних цінностей. Виховання дітей на основі народної культури має ідеал народу,його моральні норми, психологію і тому служить важливою і велике значення для підростаючого покоління, і це дає великі можливості для творчого розвитку та росту дітей.

Література

1. Великий енциклопедичний словник: в 2-х т. / Гол. ред.А.М. Прохоров. - М.: Радянська енциклопедія, 1991, т.2, 768 с., Іл.

2. Купріянова Л.Л. Російський фольклор. - М.: Мнемозина, 1998. - 61с.

3. Мехнецов А.М., Лобкова Г.В. Традиції народної культури Вологодської області: підсумки та перспективи комплексного вивчення // Кульов А.В. На шляху до відродження: Досвід освоєння традицій народної культури Вологодської області. - СПб., 2001. - С.9-17.

4. Мехнецов А.М. Проблеми засвоєння народних пісенних традицій у практиці фольклорного ансамблю // На шляху до відродження: Досвід освоєння традиційної народної культури Вологодської області. - Вологда. - 2001. - С.101.

5. Теплов Б.М. Психологія музичних здібностей // Вибрані праці: У 2 т. - М.: Педагогіка, 1985. - Т.1 - 384 с.

В.Короленко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент Л.В. Старовойт

РОЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ПРАЦІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі формування культури праці є важливим процес, адже дітей, потрібно привчати до праці з малку. Сьогодні ні

в кого не викликає сумніву той факт, що одним з найважливіших засобів гармонійного розвитку особистості є праця. У ній людина віддзеркалює свою духовну сутність.

При цьому в сучасному світі все більше цінують особистість з високою технологічною культурою, здатністю до ініціативи й саморозвитку, трудова діяльність якої характеризується високим ступенем професіоналізму, творчими і проектними рисами, тому цілком закономірно вводити в зміст шкільної освіти різних країн освітню галузь «Технології», спрямовану певною мірою на розв'язання найбільш гострих проблем сучасної трудової підготовки молоді в контексті сучасних й перспективних вимог розвитку суспільства і особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічно організована праця – ефективний засіб розвитку усіх фізичних і духовних сил і здібностей дитини. Ідея підготовки дітей до праці найшло своє відображення в пам'ятках педагогічної думки Демокріта, Антисфена, Аристотеля. Виховання у учнів потреби в праці як важливої життєвої необхідності – постійна і складна задача сім'ї, школи, виробництва і суспільних формувань.

Перші рекомендації з питань трудової підготовки молодого покоління є у творах Демокріта. У своїх поглядах учений наголошував, що ставлення людини до праці залежить від очікуваних нею результатів, оскільки вона працює саме заради певних і конкретних наслідків. Будь-яка праця є приємнішою, ніж бездіяльність, якщо люди одержують або знають, що одержать те, заради чого вони трудяться [6, с. 376]. На думку Демокріта, звичка до праці є запорукою успішного виховання й усебічного розвитку особистості, тому що прекрасне опановується лише шляхом вивчення і ціною великих зусиль, погане ж засвоюється саме собою, без праці [6, с. 376].

Трудове виховання посідало одне з чільних місць у філософсько-педагогічній системі Я. Коменського. Як людина релігійна, він наголошував на думці про те, що потрібно не лише молитися, але й трудитися, оскільки Бог обіцяє благословення не тим, хто байдикує, а людям працелюбним [2, с. 52]. Зазначимо, що Я. Коменський уперше увів трудове навчання, ручну працю в курс шкільної освіти, щоб діти вчились «із дня в день майстерніше виробляти те, що потрібно» [3, с. 52].

Друге покоління гуманістів (XVII – перша половина XIX ст.), з поміж яких В. Фельтре, Й. Песталоцці, Р. Оуен, збагатило та розширило уявлення з проблеми гармонійного розвитку особистості, поєднання навчання з виробничою працею. Зокрема Роберт Оуен створював практичний досвід поєднання навчання з індустріальною працею на паперовопрядильній фабриці, поєднав дитячі ясла, садок, початкову й вечірню школу працюючої молоді, клубні заняття в єдину навчально-виховну установу під назвою «Новий інститут з утворення характеру» й досяг певних успіхів у вихованні підростаючого покоління [4, с. 90]. Будь-яка фізична й розумова праця в усі часи посідала важливе місце в житті людини, оскільки вона сприяє духовно-моральному ствердженню особистості.

Виклад основного матеріалу. Упродовж усієї історії людства праця була засобом формування кращих якостей особистості і на сьогодні залишається для людства важливим засобом розвитку формування особистості.

У Концепції загальної середньої освіти чітко визначено орієнтири оновлення школи: школа – це простір життя дитини, «тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу відбувається так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя у співпраці з дорослими, ґрунтуючись на ідеї усвідомленого вибору особистого життєвого шляху» [5, с. 65].

На сьогодні у програмі для закладів загальної середньої освіти метою «Трудового навчання» в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. У державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) визначено основні завдання загальноосвітньої школи, одним з яких є створення умов для формування освіченої, творчої особистості, реалізації та самореалізації її природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

Аналіз сучасної розвитку професійної педагогічної освіти дозволяє стверджувати, що вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовлено потребою суспільства у формуванні гуманної, зорієнтованої на дитину особистості педагога, з розвиненим педагогічним мисленням, здатним до перетворювальної та конструктивної діяльності й фахової мобільності.

У сучасних умовах учителеві потрібно працювати над тим, щоб будь-яка праця школяра була творчою, прагнути, щоб думка не тільки збуджувала голову дитини, а й, образно кажучи, була на кінчиках її пальців, оскільки існує пряма залежність між «діями руки і думкою» людини. Думка удосконалює трудовий процес, а рука розвиває розум, сигналізуючи йому про тонкощі виконуваної дії.

Різноманітність справ, у яких дитина бере участь, дає змогу розвивати ті центри її мозку, які починають діяти тільки в процесі оволодіння навичками ручної праці. Знання про предмети і явища навколишнього середовища є однією з важливих умов формування дитячої творчості. Організація належної кількості спостережень, взаємодія з великою кількістю різноманітних предметів, дає змогу закарбувати в пам’яті дитини образи, які вона зможе відтворювати у своїй практичній діяльності.

У сучасних умовах суспільного розвитку, що вимагають зміни характеру і змісту трудової діяльності людей, необхідною її характеристикою повинна бути, перш за все, технологічність – як усвідомлення кожним суб’єктом необхідності вибору способу дій в залежності від різного роду обмежувальних умов над кінцевим результатом, а також творча і проектна спрямованості.

Висновки. Отже, вивчення науково-педагогічної літератури й стану сучасної технологічної освіти засвідчує важливість розкриття різнобічних ресурсів трудового навчання для формування технологічної культури

молодших школярів. У сучасних умовах для вчителя важливо працювати над тим, щоб будь-яка праця школяра мала творчий характер; прагнути, щоб думка не тільки формувала ідеї в голові дитини, а й, образно кажучи, була на кінчиках її пальців. Різноманітність справ, у яких дитина бере участь, дає змогу розвивати ті центри її мозку, які починають діяти тільки в процесі оволодіння навичками ручної праці.

Література

1. Лурия А. Р. Речь и развитие психических процессов ребенка / А. Р. Лурия, Ф. А. Юдович. – М.: Просвещение, 2006. – 315 с.
2. Комарова Т. С. Условия и методика развития детского творчества / Т. С. Комарова. – М.: Альфа, 1994. – 24 с.
3. Коменский Я. А. Материнская школа, или О заботливом воспитании юношества в первые шесть лет / Я. А. Коменский // Избр. пед. соч. в II т. / под ред. А. И. Пискунова. – М.: Педагогика, 1982. – Т. I. – С. 201–242.
4. Константинов Н. А. История педагогики / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева. – М. : Просвещение, 1982. – С. 15, 90
5. Концепція загальної середньої освіти (12 – річна школа) / Книга вчителя початкової школи: Довідково – методичне видання / Упоряд. Г. Ф. Древаль, А. М. Заїка. – Вид. 2-ге, доповн. – Харків, 2006. – с.65.
6. Комарова Т. С. Коллективное творчество детей / Т. С. Комарова, А. И. Савенков. – М., 1998. – 120 с.

Л. Леванюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. У Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у закладах освіти відображено подальший розвиток вітчизняної системи естетичного виховання як пріоритет державної політики у сфері освіти. Одним з основних напрямів освітньої діяльності початкової школи виокремлено естетичне виховання, спрямоване на розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; на формування у молоді естетичних поглядів та смаків. У зв’язку з цим, важливим завданням сучасної освіти стає естетичне виховання, що забезпечує формування та розвиток естетичних почуттів, художніх уподобань та естетичних смаків підростаючого покоління.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема естетичного виховання загалом та формування, розвиток естетичних почуттів, художніх уподобань і смаків зокрема, знайшла відображення у працях О.Бурова, Б.Лихачова, А.Зися,

І.Гончарова, Є.Квятковського, М.Киященка, Л.Левчук, Н.Миропольської, Г.Падалка, О.Рудницької, Т.Танько, Г.Шевченко та ін. Сучасні науковці досліджували різні аспекти формування естетичного смаку: історико-педагогічна ґенеза формування естетичних смаків учнівської молоді в процесі навчально-виховної діяльності (Н.Калашник); формування художньо-естетичних смаків дітей дошкільного віку (Г.Лазаренко); молодших школярів (Т.Лісінська, І.Пацалюк, В.Зубань); розвиток художньо-естетичних смаків у процесі знайомства з різними видами мистецтва (Л.Башманівська, Л.Калініна, Н.Мамчур, І.Савчук) та ін.

Мета статті: розкрититеоретичні аспекти проблеми формування художньо-естетичного смаку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Однією з провідних категорій естетичної культури є поняття «естетичний смак», який знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з усіма іншими – естетичним ідеалом, естетичним сприйняттям, естетичними потребами; він зумовлює ціннісне ставлення людини до світу, природи, мистецтва, формує установки, уміння естетичного вибору, визначає принцип діяльності і поведінки, що виражається у «красі людського вчинку».

Німецька класична філософія кінця XVIII – початку XIX ст. досить глибоко відобразила проблему естетичних смаків. Так, засновнику класичної німецької філософії Іммануїлу Канту належить найбільш стисле і класичне визначення естетичного смаку: смак – здатність судити про красу. Сучасні науковці (Д.Джола, А.Щербо, Є.Яковлєв та ін.) зазначають, що «смак» – зв'язуюча ланка між соціальним світом, природою та людиною; суб'єктивна естетична позиція особистості, вироблена в процесі освоєння і засвоєння естетичної свідомості суспільства й осмислювання власних взаємин зі світом [5, с. 26]. Позиція науковців стосовно формування художньо-естетичного смаку то ґрунтується на єдності виховання смаку, розуміння краси та розвитку творчих здібностей учнів (Г.Ващенко, Б.Лихачов, Н.Калашник) [3].

У науковій та словниковій літературі існують різні підходи щодо трактування *поняття «естетичний смак»:*

- Так, словник В.Далятлумачить естетичний смак як поняття про прекрасне у мистецтвах; почуття витонченого, краси, пристойності для очей; рід, вид, стиль, школа, відмінні властивості художнього твору, як загальна ознака школи чи роду.
- А.Прохоров трактує естетичний смак як здатність людини сприймати і оцінювати предмети та явища дійсності з точки зору їх естетичної характеристики – як прекрасні, піднесені, трагічні, комічні тощо. Стосовно до оцінки творів мистецтва смак естетичний називають художнім смаком. Смак естетичний має відносний характер, а його прояви індивідуальні. Формування і розвиток смаку – задача естетичного виховання.
- Оксфордський тлумачний словник (А. Ребер) визначає смак як здатність до добре аргументованих естетичних суджень щодо мистецтва, музики, художнього оформлення тощо.

- Великий тлумачний словник сучасної української мови (В. Бусел) – розвинене почуття прекрасного, здатність до естетичної оцінки. Мати смак – добре розбиратися в чому-небудь, розумітись на чомусь[1, с. 1152].
- Тлумачний словник української мови –здатність відчувати красу, пропорції; здатність естетичної оцінки[2, с. 434].

Отже, смак як естетичне явище – це почуття і розуміння витонченого, красивого, здатність до аргументації і естетичних суджень щодо мистецтва, музики, художнього оформлення тощо.

Необхідність спрямованого впливу на процес формування художньо-естетичного смаку дитини пов'язана з рядом педагогічних і психологічних факторів. Найбільш інтенсивнийперіод формування особистості дитини – це молодший шкільний вік, коли активно розвиваються творчі здібності дитини,а також її естетичні ідеали та художньо-естетичний смак. Вчені відзначають, що саме у період дошкільного та молодшого шкільного дитинства інтенсивно формується сенсорна сфера особистості дитини, збагачується її чуттєвий досвід; здійснюється найбільш інтенсивне формування ставлення до світу, які поступово перетворюються в якості особистості [4].

Особливістю молодшого шкільного віку є яскрава виражена емоційність сприймання: діти сприймають мистецтво у різних його проявах на тлі емоцій і почуттів. Художнє *сприймання* передбачає орієнтацію не тільки в образній, а й смисловій сфері мистецтва. Однак, здатність до сприймання та пізнання мистецтва не є природною здібністю –воно формується і розвивається у процесі системного виховання. На стадіях художнього сприймання відбувається осягнення дитиною цінностей, що втілені у творах мистецтва та формуються їх ціннісні ставлення до творів мистецтва.

Особливості сприйняття й осмислювання дітьми різного навчального матеріалу пов'язані з особливостями *запам'ятовування:* збереженні та наступному відтворенні того, що було в минулому досвіді дитини. Словесно-логічна пам'ять виражається в запам'ятовуванні і відтворенні теоретичних положень, словесних формулювань;образна пам'ять тісно пов'язана з уявою.

Уява – це пізнавальний процес, який складається з створення нових образів, на основі яких виникають нові дії і предмети. Основна функція уяви – перетворення досвіду. За ступенем самостійності уяви та оригінальності його продуктів розрізняють два види уяви – відтворювальна і творча. На відміну від відтворювальної, творча уява – це самостійне створення нових образів у процесі творчої діяльності–діяльності, яка дає нові, вперше створювані, оригінальні продукти, що мають суспільне значення.

Отже, всі ці аспекти мають бути враховані під час організації процесу формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Зазначимо, що специфіка смаку полягає не стільки у його функціональних особливостях, скільки у внутрішній структурній наповненості. Характерною рисою категорії смаку є процесуальність, тобто особистість, у якої сформований художньо-естетичний смак, сприймає все, що належить сутності цього явища. До того ж, як зазначають науковці, важливою якістю

смаку є його спроможність змінюватися, розвиватися (А.Щербо), але процес розвитку смаку не зупиняється впродовж життя людини (О.Ігнатович).

Метою та естетичною потребою особистості є необхідність отримати насолоду, а отже – це породжує активно-дійове ставлення до навколишнього світу. Художньо-естетичне ставлення людей до навколишньої дійсності проявляється в різних видах творчої діяльності: у прикрашанні себе і навколишніх предметів, створенні досконалих речей, спогляданні красивих речей тощо. Особливою сферою реалізації потреби в естетичній насолоді є художня творчість. Під час творчої діяльності створюється певна річ, але зміст її духовний:у ній відображені явища дійсності, внутрішнього світу дитини, її ставлення до життя. Саме тому естетичний зміст в мистецтві багатогранний– він відображається як у відтворених життєвих явищах, так і в естетичному ставленні до цих явищ творця; в матеріалах, які використовує дитина, і, як підсумок, у творі – результаті дитячої праці.

Висновки. Отже, формування художньо-естетичного смаку неможливе без естетичного почуття, естетичного сприйняття, естетичного досвіду, і естетичної інформації, без широти естетичної потреби. Тому необхідними передумовами формування художньо-естетичного смаку є розвиненість естетичного почуття, здатність бачити естетичну цінність у творах мистецтва, суспільних явищах. Постає необхідність організації спеціального педагогічного впливу, який багатосторонньо впливав би на почуття і свідомість молодших школярів, формував у них естетичне ставлення до дійсності через провідні види діяльності, що характеризуються в оптимальному своєму прояві співтворчим началом.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. –1440 с.
2. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови / худож.-оформлювач І.В.Осипов. Харків: Фоліо, 2006. –540 с.
3. Калашник Н. Г. Естетичні смаки і формування особистості: психологічні акценти: монографія. / Н. Г. Калашник., О. А. Гнатенко – Київ; Запоріжжя; Луганськ: Альма-матер, 2008. – 275 с.
4. Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник. / Н.Миропольська, С.Ничкало, В.Рагнозіна та інші. – Тернопіль: Богдан, 2006. – 240 с.
5. Щербо А. Б. Естетичне виховання учнів у початкових класах. / А.Б.Щербо, Д.М.Джола. – Київ: Рад. шк., 1969. – 235 с.]

А.Левченко
Вихователь КЗДНЗ№57 ВМР

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку в умовах реорганізації освіти підвищують вимоги до освітнього процесу , який міг би забезпечити формування творчих здібностей особистості. Розвиток кожної дитини як творчої індивідуальності відповідає потребам педагогіки сьогоднішнього дня, сприяє гуманізації освіти. Залучення дітей до мистецтва формує емоційноціннісне ставлення до світу, активізуючи їх прагнення до творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема творчого розвитку особистості школяра не є новою. Різні аспекти творчого розвитку особистості висвітлені в роботах Л. Виготського, Б. Теплова, В. Медушевського, О. Газмана і багатьох інших учених. Розвиток різних напрямів дитячої творчої діяльності представлені в дослідженнях В. Льовіна, Н. Вєтлугіної, Т. Комарової, Н. Сакуліної, Є. Фльоріної. На українському ґрунті загальнофілософська проблема творчості репрезентована у працях Г. Батіщева, В. Білозерцева, Г. Давидової, М. Дьоміна, М. Кагана, В. Ніколка, Б. Новикова, В. Петрушенка, Л. Яценка та інших. Логіко-гносеологічний аспект творчості досліджують В. Біблер, Г. Волинка, Д. Грязнов, О. Коршунова.

Мета статті – з’ясувати доцільність використання театралізованих ігор для ефективного формування творчої особистості дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування творчої особистості викликає гострий інтерес у всьому світі. Адже розвиток кожної дитини як творчої індивідуальності відповідає потребам педагогіки сьогоднішнього дня, сприяє гуманізації освіти. Залучення дітей до мистецтва формує емоційноціннісне ставлення до світу, активізуючи їх прагнення до творчої діяльності. *Театралізована гра*, як один з її видів, є ефективним засобом соціалізації дитини в процесі осмислення нею морального підтексту літературного чи фольклорного твору і участі в грі, яка має колективний характер, що і створює сприятливі умови для розвитку почуття партнерства та освоєння способів позитивної взаємодії. У театралізованої грі здійснюється емоційний розвиток: діти знайомляться з почуттями, настроями героїв, освоюють способи їх зовнішнього вираження, усвідомлюють причини того чи іншого настрою.

Театралізована гра, або драматизація, є одним із видів творчих ігор. Заняття театралізованою діяльністю не тільки знайомить дітей із світом прекрасного, але і пробуджує в них здатність до співчуття, співпереживання, активізують мислення, уяву. Харківська педагог, науковець і театральний діяч М. Розенштейн, яка надавала особливого значення театральному мистецтву в справі виховання й навчання дітейвважала, що вчителі повинні застосовувати цей вид мистецтва не лише як розвагу, не лише як метод виховання, а й як метод вивчення програмного матеріалу із шкільних курсів. Її звернення саме до театрального мистецтва, як засобу формування учнів, пояснюється глибокими переконаннями щодо педагогічного впливу театру на особистість: “Театральне мистецтво, оперуючи такими засобами як рух, слово, звук, користуючись ще й

засобами інших мистецтв, найбільше захоплює і глядачів, і виконавців, а також є найзрозумілішим для дітей…" [8, с. 84]

Характерними особливостями театралізованих ігор є літературна чи фольклорна основа їх змісту та наявність глядачів (Л. В. Артемова, Л. В. Ворошніна, Л. С. Фурміна і ін). Їх можна розділити на дві основні групи: драматизації і режисерські (кожна з них, у свою чергу, поділяється на кілька видів) [7, с. 3].

В іграх-драматизація дитина, виконуючи роль як «артиста», самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів вербальної і невербальної виразності. Видами драматизації є ігри-імітації образів тварин, людей, літературних персонажів; рольові діалоги на основі тексту; інсценування творів; постановки вистав за одним чи кількома творами; ігри-імпровізації з розігрування сюжету (або кількох сюжетів) без попередньої підготовки.У театралізованих ігрова дія, предмет, костюм або лялька мають велике значення, оскільки полегшують прийняття дитиною ролі, що визначає вибір ігрових дій. Образ героя, його основні риси дії, переживання визначені змістом твору [6, с. 28]. Творчість дитини виявляється у правдивому зображенні персонажа. Для цього треба зрозуміти персонаж, його вчинки, представити його стан, почуття, вміти аналізувати і оцінювати дії. Це багато в чому залежить від досвіду дитини: чим різноманітніше його враження про навколишнє життя, тим багатша уява, почуття, здатність мислити.

Театралізована діяльність - унікальний засіб збагачення мовленнєвого досвіду, досвіду дітей, розвитку зв'язного мовлення. Вона впливає на розвиток всіх психічних процесів та на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини, сприяє розвиткові інтелектуальної сфери, фізичної сфери, комунікативної сфери, морально-вольової сфери, поведінкової сфери. [4, с. 47]. У відвертому широкому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніш в умовах спеціально організованого навчання.

Слід зазначити, що в процесі спілкування з театром народжуються та розвиваються емоційні переживання дитини, розширюються уявлення про особливості образотворчого та музичного мистецтва, які супроводжують сценічне дійство; удосконалюються психічні процеси: пам'ять, уява, мислення, розширюється світогляд та мовленнєве спілкування. У дітей розвивається пізнавальна культура, формується уміння творчого самовираження, розвивається здібність до використання прийомів імпровізацій, прагнення до перевтілювання, вміння від простого наслідування перейти до творчого само прояву. Відповідно, театр для дітей - це школа відчуттів і сприймання, школа високої емоційної культури, людського спілкування і стосунків. великі можливості театралізованих ігор такі: беручи участь в театралізованій діяльності, діти ознайомлюються з навколишнім світом, а вміло поставлені вчителем запитання спонукають дітей думати, аналізувати, робити висновки та узагальнення; театралізована діяльність розвиває емоційну сферу дитини;

театралізована діяльність - важливий засіб розвитку у дітей емпатії тобто здібності розпізнавати емоційний стан людини за мімікою, жестами, інтонацією, вміння ставити себе на її місце в різних ситуаціях, знаходити адекватні засоби сприяння; театралізована діяльність дає змогу формувати досвід соціальних навичок поведінки; театралізована діяльність має психологічний вплив на формування психологічного стану дитини. [5, с. 112].

Одним із улюблених видів театралізованої гри є розігрування казки. Вона радує дітей своїм оптимізмом, добротою, любов'ю до всього живого, мудрою зрозумілістю життя, співчуттям до слабшого, гумором. При цьому формується досвід соціальних навичок поведінки, а улюблені герої стають зразками для наслідування. Дитина отримує роль одного з її героїв, прилучається до культури свого народу, мимоволі вбирає те ставлення до світу, яке дає їй силу і стійкість в майбутньому житті.

Формування творчих здібностей молодших школярів передбачає оновлення форм і методів надання особистісного сенсу, активізацію емоційної сфери та ціннісних позицій і найвідчутніше проявляється у процесі творчої театралізованої діяльності при постійному вдосконаленні вмінь розуміти та відчувати закладений у сценічних творах режисерський задум, володінні елементами означеної діяльності як засобу вираження власного ставлення до явищ життя. [2, с.34].

Висновки. Театралізовані ігри впливають на розвиток самостійності у дітей, творчих здібностей, викликають прагнення доводити розпочату справу до кінця, виховують уміння продовжувати діяльність навіть при небажанні нею займатися або при виникненні більш цікавої діяльності. Гра для дитини, особливо в молодшому шкільному віці, наділена ще й дослідницьким змістом, який дає змогу моделювати все те, що існує поза грою. Вона є формою творчого відображення дитиною дійсності, а також засобом уточнення і збагачення знань умінь і навичок,розглядається як провідний вид діяльності молодшого школяра.

Література

1. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. Богуш, Н. Луцан. — К. : Слово, 2008. — 256 с.
2. Борисова О. «Виховні можливості дитячого театру у формуванні ціннісних орієнтацій дітей. Теоретичні питання культури освіти та виховання: збірник наукових праць. – Випуск 30 / за загальною редакцією академіка АПН України Євтуха М, укладач Михайличенко О.-Київ: Видавництво центр КНЛУ, 2006. - 296с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К. Либідь, 1997. — 376 с.
4. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики: методичні рекомендації. Київ // Початкова школа. 2001 - №4.
5. Калиниченко А. В. Розвиток ігрової діяльності дошкільнят : методичний посібник / А. Калиниченко, Ю. Микляева, В. Сидоренко. - М. : Айріс-прес, 2004. - 112 с.

6. Капська А. Методика підготовки художнього твору до виконання. - К.: КДПУ, 1988. - 77 с.
7. Комаровська О. Театральне мистецтво в курсі “Художня культура України” // Мистецтво і освіта. - 2002. - № 2. - С. 26-39.
8. Неменова Т. Розвиток творчих проявів дітей в процесі ігор //, що театралізуються, Дошкільне виховання. - 1989. - №1.- с.23- 28.
9. Олійник О. Удосконалення акторської май9стерності педагогів / О.Олійник // Вихователь-методист дошкільного закладу №9, 2013, С. 20-27.

Л.М. Ліхіцька,
канд. пед. наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О.С. Вічавська,
концертмейстер
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У наш час відбувається пошук нових шляхів організації освіти дітей із особливими освітніми потребами. Однак, насьогодні практично не розроблений механізм здійснення інклюзивного навчання дошкільників, які потребують корекції психофізичногорозвитку. У зв`язку з цим, виникає потреба в організації особливого виду дошкільного навчального закладу, де б реалізувалась інклюзивнаосвіта. Це пов`язано зі специфікою методик, непідготовленістю кадрів, відсутністю спеціалістів. Адже, крім вихователя, у навчальному процесі активну участь бере помічник (асистент) вихователя, який володіє корекційно-компенсаторними технологіями. Він здійснює превентивне і корекційне сприяння, психологічні і корекційні послуги. Меншою, ніж у звичайних групах, є наповнюваність дітей [5, с. 7]. Тому виникає потреба у створенні реальних умов дошкільної інклюзивної освіти, які забезпечать дітям, починаючи з раннього віку, увесь спектросвітніх послуг, різноманітних за формою й змістом, асаме: корекційно-розвивальних, оздоровчо-лікувальних, соціально-психологічних. Це й зумовило вибір теми нашої статті.

Актуальною проблемою корекційної педагогіки є інклюзивне навчання, тобто створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку [3, с. 24]. Тому останнім часом у світовій освітній практиці застосовується термін "інклюзія" (відангл.inclusion – включення) – процес реального включення всіх громадян, які мають труднощі у психофізичному

розвитку, в активне суспільне життя. Він припускає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті.

Актуальність теми зумовлена розумінням того, що саме період дошкілля відіграє важливу роль у становленні особистості і є сензитивним для формування її первинного світогляду, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей. Саме в цей час закладаються передумови майбутньої навчальної діяльності дитини, йде активний розвиток її пізнавальних можливостей. Як свідчить практика, дошкільники, які потребують корекції психофізичного розвитку, адаптуються до життя у загальноосвітніх навчальних закладах краще, ніж у спеціальних закладах. Особливо помітнарізниця у набутті соціального досвіду.

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості організації інклюзивного дошкільного навчального закладу.

У 1994 році Саламанкською декларацією уведено в міжнародний вжиток термін «інклюзія» та проголошено принцип інклюзивної освіти. Стверджуючи основні права та унікальність кожної дитини, цим документом визначено, що системи освіти (за усіма віковими групами) мають бути розроблені у відповідності з індивідуальними потребами у контексті інклюзії [5].

Система інклюзивної освіти включає в себе загальнонавчальні заклади середньої, професійної та вищої освіти. Інклюзивна освіта передбачає не лише активне включення й участь дітей обмеженими можливостями в навчальному процесі загальноосвітнього навчального закладу, але більшою мірою перебудову всього процесу загальної освіти як системи для забезпечення освітніх потреб всіх дітей [2].

В Україні проблеми інклюзивної освіти досліджують такі вчені як А.Колупаєва (автор першого в нашій державі монографічного дослідження з інклюзивної освіти), В.Бондар, А.Заплатинська, М.Кавун, Ю.Найда, Т.Сак, М.Сварник, В.Тищенко та ін. Аналізуючи наукові джерела, ми дійшли висновку, що їх теоретичні та методичні праці присвячені питанням інклюзивної освіти дітей шкільного віку. Однак, цей процес має починатись із дитячогосадка. Зокрема, окремі аспекти даної проблеми відображено в працях І.Білецької, Л.Білецької, О.Завальнюк. На їхню думку, відсутність інклюзивної освіти у дошкільному віці призводить до втрати часу, необхідного для надання оперативної комплексної допомоги дитині у сензитивний період її розвитку.

На необхідність включення дітей з відхиленнями в розвитку в середовище звичайних дітей вказував ще Л.С. Виготський: "Надзвичайно важливо з психологічної точки зору не замикати аномальних дітей в особливі групи, але можливо ширше практикувати їх спілкування з рештою дітей; ...глибоко антипедагогічним є правило, згідно якого ми, з метою зручності, підбираємооднорідні колективи розумово відсталих дітей. Роблячи це, ми йдемо не тільки проти природної тенденції в розвитку цих дітей, але, що набагато важливіше, ми позбавляємо розумово відсталу дитину колективної

співпраці і спілкування з іншими, посилюємо, а не полегшуємо найближчу причину, що обумовлює недорозвинення її вищих функцій" [2].

Інклюзивна освіта передбачає готовність навчати кожну дитину, незалежно від наявності чи відсутності у неї фізичних або психічних вад, та у максимальному обсязі, що відповідає навчальній програмі того закладу або групи, які дитина відвідувала б у разі відсутності у неї будь-яких відхилень (Rogers, 1994).

Головною особливістю інклюзивної освіти є зміна поглядів, переконань, філософії, менталітету усіх учасників освітнього процесу: дітей, батьків, педагогів, обслуговуючого персоналу, що є важливим для створення у навчальному закладі оптимального комфортного середовища.

Крім того, включення дітей із психофізичними вадами у групи здорових однолітків потребує ранньої діагностики, спеціального навчання, максимальної корекційної психолого-педагогічної підтримки, допомоги батьків, а також відповідного обладнання, спеціальних засобів реабілітації. Дорослі (батьки, члени сім'ї, педагоги) мають володіти вичерпною інформацією простан здоров'я дитини, її психофізичні особливості, темпи і рівень загального розвитку. Педагогічна діагностика має проаналізувати особливості розвитку дитини, визначити її потенційні можливості, задатки та інтереси, які можуть бути використані як опорні ланки у розробленні та здійсненні корекційно-розвивальних впливів. Застосування методів педагогічної діагностики у навчанні й вихованні дітей сприяє своєчасному виявленню їхніх труднощів, цілеспрямованому аналізу поведінки й діяльності, встановленню причин відхилень у розвитку, добору засобів корекційних впливів.

Прихильники інклюзії (Hastings&Graham, 1995) зауважують, що розміщення дітей з порушеннями у розвитку у загальноосвітніх навчальних закладах усуватиме негативні стереотипи, аособисті контакти сприятимуть формуванню позитивного ставлення доосіб з особливими потребами . Серед труднощів на шляху інклюзивної освіти є вірогідність, що діти виявляться не достатньо підготовленими до сприйняття своїх ровесників з особливими потребами. Причому ставлення до дітей із порушеннями розвитку може бути навіть гіршим, аніж до дітей із фізичними вадами (Townsend, Wilton&Vakilirad, 1993).

Навчальний заклад з інклюзивною формою навчання вирішує наступні завдання:

1) створення єдиного психологічно комфортного освітнього середовища для дітей, які мають різні стартові можливості;

2) забезпечення діагностування ефективності процесів корекції, адаптації та соціалізації дітей з особливостями розвитку на етапі шкільного навчання;

3) організація системи ефективного психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзивного навчання через взаємодію діагностико-консультативних, корекційно-розвиткових, лікувально-профілактичних, соціально-трудових напрямків діяльності;

4) компенсація недоліків дошкільного розвитку;

5) подолання негативних особливостей емоційно-особистісної сфери через включення дітей в успішну діяльність;

6) поступове підвищення мотивації дитини спираючись на її особисту зацікавленість і через усвідомлене ставлення до позитивної діяльності;

7) охорона та зміцнення фізичного й нервово-психічного здоров`я дітей;

8) соціально-трудоваадаптація дітей із особливими освітніми потребами;

9) змінасуспільної свідомості щодо дітей з особливостями в розвитку [2, с. 15-24].

Навчання в інклюзивних закладах дозволяє дітям набути знань про права людини (хоча їм це не викладається спеціально), а це призводить до зменшення дискримінації, оскільки діти вчаться спілкуватися один з одним, вчаться розпізнавати і приймати відмінність.

Головними ознаками інклюзивного дошкільного закладу є:

1) чітке розуміння інклюзії працівниками дитячогосадка та батьками у формі програмної декларації;

2) процеси, що забезпечують участь усіх дітей в основних заходах закладу;

3) регулярне проведення співбесід і консультацій з батьками з метою врахування їх думок при організації роботи закладу;

4) проведення регулярних тренінгів щодо практики інклюзії працівників дошкільного навчального закладу;

5) адекватний підбір і адаптація матеріалів для задоволення спеціальних потреб окремо узятої дитини;

6) наявність процесів, що забезпечують активну участь усіх дітей в житті закладу.

Основними цілями дошкільної інклюзивної освіти є:

1) створення безбар’єрногосередовища у навчанні:

а) відкритість і доступність як для дітей, так і для дорослих (чим більше учасників навчального процесу – управління освіти, методичні центри, загальноосвітні, спеціальні та вищі навчальні заклади, інститут післядипломної педагогічної освіти, батьківські та громадські організації тощо – тим успішнішою буде дитина);

б) технічне оснащення навчальних закладів;

в) розробкаспеціальних навчальних курсів для педагогів, спрямованих нарозвиток їх взаємодії з дітьми із особливими потребами;

г) спеціальні програми, спрямовані на полегшення процесу адаптації дошкільників, які потребують корекції психофізичногорозвитку, у загальноосвітньому навчальному закладі;

2) розуміння специфічних чинників, від яких залежить ефективність інклюзії для дітей, які потребують корекції психофізичногорозвитку;

3) розуміння ролі індивідуальних асистентів;

4) визнання необхідності і ефективності невеликих індивідуальних бесід з дитиною.

На думку Є.Ю. Плетньової, для освіти дітей із особливими потребами мають бути створені такі умови:

- регламентоване нормативно-правовими документами фінансове та юридичне забезпечення навчально-виховного процесу;
- спеціально підготовлений для роботи з «особливими» дітьми кадровий ресурс інклюзивного навчального закладу;
- матеріально-технічна база для створення безбар'єрногосередовища (пандуси, підйомники, спеціальнообладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних і корекційних занять, спортивна зала і т.п.);
- адаптовані навчальні плани й програми занять, складені спеціалістами, педагогами;
- необхідний роздатковий і дидактичний матеріал для занять із дітьми [4].

Робота в інклюзивному дошкільному закладі має відповідати наступним принципам :

1) визнання факту, що кожна дитина – це особистість;

2) забезпечення персоналізації індивідуальних розвивальних програм, тобтоскладання програм з урахуванням потреб окремо узятої дитини в рамках спільної активної діяльності і загальних цілей навчального закладу;

3) накопичення цінного методичного досвіду для надання дітям підтримки в навчанні, розвитку і активній участі в житті дитячогосадка;

4) відповідна диференціація стратегій навчання для забезпечення доступу до загального навчального плану, що відповідає віку дитини;

5) забезпечення постійної адаптації дошкільного закладу до потреб дитини.

У дошкільному навчальному закладі планування корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливостями психофізичногорозвитку передбачає знання наступних чинників:

- особливості дітей з відхиленнями в розвитку;
- соціальні чинники розвитку;
- форми, методи, прийоми фізичної, розумової, етичної, трудової, естетичної, екологічної освіти;
- нормативні показники функціонального і психічногорозвитку дитини;
- основи індивідуального підходу до дітей з урахуванням їх мотивації, здібностей і схильностей;
- основи психотерапевтичної роботи, закономірностей цілісного педагогічного процесу, сучасних психолого-педагогічних технологій, технологій корекційно-розвиткового навчання [6].

Теоретичне обґрунтування проблеми організації інклюзивного навчання у дошкільному закладі дозволяє стверджувати про те, щоосновою дошкільної інклюзивної освіти в Україні мають стати саме центри розвитку дитини, які повинні мати для цьогосуттєвий потенціал, асаме:

- висококваліфіковані кадри, які володіють сучасними методиками й технологіями навчання (корекційні педагоги, психологи, логопеди, соціальні працівники і т.д.);

- незначну кількість дітей у групах, що дозволить здійснювати індивідуальний підхід до кожного;

- досвід соціалізації таадаптації дітей, які потребують корекції психофізичногорозвитку, у суспільство.

Тому на часі розробка теоретичної моделі інноваційного дошкільного закладу, результатом якої має стати розвиток здібностей дитини, визнання відносності поняття «статистична норма», компенсація особливих потреб, створення системи підтримки, орієнтування на «функціональну норму» при організації навчання, а також залучення батьків до процесу навчання та виховання своїх дітей

Література

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. / Л.С.Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 5. – 369 с.

2. Досвід впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. / За матеріалами Інформаційного центру «МЦФЕР Ресурсы образования» // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 10. – С. 15 -24.

3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. / А.А.Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.

4. Плетнёва Е.Ю. Задачи и приоритетные направления государственной политики в области обучения детей-инвалидов и детей с ОВЗ в Новосибирской области: материалы научно-практической видеоконференции "Инклюзивное образование: проблемы и перспективы развития в Новосибирской области". – Март, 2010. – http://www.edu54.ru/node/47289.

5. Саламанкская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество, Саламанка, Испания, 7-10 июня 1994 года // http://www.un.org/russian/documen/declarat/salamanka.pdf.

6. Хафизуллина И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: Автореф. дисс. … канд. пед. наук // И. Н. Хафизуллина. – Астрахань, 2008. – 22 с.

О.Лоза,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд.пед. наук, доцент Л.М. Ліхіцька

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Образотворче мистецтво - унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для духовного саморозкриття, творчого самовтілення, розвитку здатності до життєвого самовизначення, дає змогу розкрити нахили до різних творчих професій: художника, дизайнера, архітектора, фотографа, модельєра, спеціаліста з комп`ютерної графіки тощо. Засвоюючи такі навчальні поняття, як "композиція", "форма", "колір", "простір" та "об`єм", школярі вчаться створювати образи на рівні переосмислення в емоційно-естетичному ключі уявлень про навколишній світ, вільно оперуючи кольорами, формами та їх поєднанням, лініями. Отже образотворче мистецтво в загальноосвітній школі-це один із основних предметів який формує просторове мислення у дітей.

Метою статті є дослідження необхідності формування у дітей молодшого шкільного віку просторового мислення на уроках образотворчого мистецтва, як сполучної ланки при роботі з просторовими образами в системі загальноосвітніх дисциплін.

Нашій країні потрібні люди, які вміють образно мислити. Одноманітне, шаблонне повторення одних і тих же дій відвертає потяг до навчання. Діти позбавляються радості відкриття і поступово можуть втратити здатність до творчості. Виділення окремих елементів образу дозволяють дитині поєднувати деталі різних образів, вигадувати нові, фантастичні об'єкти або уявлення. Оволодіваючи світом речей та явищ, діти пізнають їх просторові ознаки шляхом виділення в першу чергу відносин порядку, тобто шляхом розташування об'єктів по відношенню одне до одного, через виділення їх контуру, аналіз його особливостей. Виділення контуру дає можливість заново уособити об'єкт, обмежити його від інших, дослідити його предметні ознаки. Саме такі уявлення служать основним джерелом формування просторового мислення.

В подальшому однією з фундаментальних особливостей людського інтелекту людини є створення образів і оперування ними. Здібності до оперування образами розвинуті у різних людей неоднаково і мають індивідуальний характер. Завдяки цим задаткам людина спроможна аналізувати, планувати, передбачати результати та вносити корективи у свої дії. Значення образного мислення зростає з підвищенням теоретичного змісту наукових знань у багатьох видах професійної діяльності людини. Формування образного та просторового мислення є фундаментальною основою, що поєднує різні види трудової та учбової діяльності. Широке використання просторового мислення у різних сферах науки і техніки в тому числі і в трьохвимірному комп'ютерному моделюванні підкреслює важливість даної проблеми. Актуальність зазначеної теми пояснюється тим, що у формуванні цих якостей в учнів початкової та середньої ланки визначальними є уроки образотворчого мистецтва. У низці інших учбових предметів уроки образотворчого мистецтва забезпечують пропедевтику здійснення діяльності щодо просторового мислення спрямованого на створення та оперування просторовими образами. Питанням формування просторового мислення на уроках образотворчого

мистецтва займались Н.Н. Анісімов, Т.Ф. Беляєв, В.І. Ігнатьєв, Н.А. Кіріченко, В.С.Кузін. Так, за останній час М.В. Кармазіною були досліджені вправи, як засоби навчання образотворчому мистецтву (1, с.97), а О.І. Гуніною – значення зв'язків просторових планів.

Ось чому формування просторової уяви молодшого школяра є важливою складовою розумового виховання й навчання всебічно розвиненої особистості, підготовки її до праці. Виключно широке значення має просторова орієнтація в усій пізнавальній діяльності людини. Знання про простір у період навчання дітей у школі формуються в умовах виконання різноманітних видів навчальної та трудової діяльності. У початковій школі навчання будьякого предмета розвиває просторові уявлення учнів. Однак лише за наявності в дітей певного рівня розвитку просторових уявлень їм доступне подальше засвоєння знань і вмінь із деяких предметів (зокрема з геометрії, географії, фізики, креслення, трудового навчання), необхідних у їхній майбутній роботі на виробництві. Таким чином, накопичення та розвиток просторових уявлень у процесі навчання є результатом навчальної діяльності дітей, і разом із тим ці уявлення самі стають умовою й опорою для засвоєння інших знань і подальшого зростання пізнавальних здібностей учнів. У цих випадках просторові уявлення органічно входять до структури навчальної діяльності дітей і стають частиною цієї діяльності. Так, зокрема, просторові уявлення як складовий і важливий компонент входять до конструктивного мислення. Воно, у широкому значені, бере початок на графічній основі, а основними образами для нього є зорові образи, що відображають просторові властивості і відношення. Вміння мислити в системі цих образів і характеризує просторове мислення. Таким чином розвиток просторового мислення в процесі навчання спрямована, не стільки на створення, скільки на оперування просторовими образами створеними на графічній основі. Психологічним механізмом просторового мислення є діяльність представлення.

Просторове мислення є різновидом образного і формується в онтогенезі спочатку, як самостійна форма мислення тому, що має місце в практичній діяльності кожної людини і пов'язана з орієнтуванням на місцевості. Основною оперативною одиницею просторового мислення є образ. Перед школярами в процесі вивчення шкільних дисциплін постійно виникає необхідність створювати та оперувати образами. Кожний учбовий предмет, залежно від змісту, має свої вимоги до розвитку в учнів просторового мислення. Вміння бачити об'єкт одночасно з різних точок зору є основним при вирішенні багатьох задач не тільки в кресленні, а і на уроках фізики, географії, геометрії тощо. Малюнок натюрморту з різних точок зору навчає змінювати позицію спостереження та сприймати об'єкт цілісно.Дитячий малюнок плоский. В ньому лише два виміри: висота і ширина. Листок паперу сприймається дитиною як площина, що не має глибини, в якій все зображене лежить на однаковій відстані від глядача. Точніше, відстань взагалі не береться до уваги, не зображується. В цьому відношенні цікавий малюнок хоровода. Він малюється у вигляді квітки ромашки, де кожна фігура виглядає пелюсткою. Тут дитина

бачить себе в центрі круга. В якийсь момент учень запідозрить щось не те, що йому потрібно. Зображуючи рух,в нього виникає бажання направити його в глибину. А для цього в малюнку треба виразити прстір третього виміру.

В ході проведених спостережень за учнями на уроках виявилось, що базовими здібностями у вирішенні геометричних та математичних задач є здатність утримувати образ в уяві та маніпулювати ним. Це викликає певні труднощі у школярів незалежно від вікової категорії. Правильно організовані уроки малюнку по пам'яті з поетапною мовною установкою педагога здатні допомогти вирішенню цієї проблеми. Якщо в процесі запам'ятовування лежить усвідомлене об'ємно-конструктивне сприйняття натурної постановки в просторі, буде розвиватись здатність утримувати та перетворювати образ. Коли малюнок по пам'яті виконується, спираючись на зовнішні контури предметів, або відбувається повторення свого малюнку з натури, часто з тими самими помилками, практична користь від даного виду діяльності буде відсутня. Головне завдання малюнку по пам'яті: зберігаючи в пам'яті основні принципи побудови та розуміння простору, відтворити просторові відношення між предметами.

Без запасу вражень, уявлень, знань, отриманих завдяки спостереженням, неможливо правдиво та виразно передати в малюнках всю складність реального світу: прояв людських почуттів, зміни в природі, зв'язок простору та форми, конструкції предметів.

Процес художнього зображення оснований на активній роботі думки, тобто він не може здійснюватися без активної участі мислення. Мислення забезпечує постійний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення різних особливостей предметів.

П. П. Чистяков говорив: "Рисовать – значит соображать. Никогда не рисуйте молча, а всегда задавайте себе задачу" (2, с.5)

Формуючи образне мислення, діти зіставляють та порівнюють уявлення про видозміни однієї й тієї самої форми: листя може бути вузьким і широким, округлим, стрілоподібним, з плавним і ламким контуром; риби відрізняються довжиною тіла, формою хвоста, плавців, голови; людина може бути худорлява, висока чи низька.

Поступово діти переходять від зображування зовнішніх ознак до глибокого розуміння принципу будови того чи іншого об'єкта, підкреслюють найінформативніші риси створюваного образу. Образне сприймання творів мистецтва допомагає учням уявити характерні особливості явищ навколишньої дійсності.

У процесі сприймання образного мислення творів мистецтва, увага дітей зосереджується на особливостях художнього образу відповідно до завдань уроку: передача характеру форм, просторових відношень між предметами (об'єкти розташовані ближче – більші, далі - менші); загороджування об'єкта об'єктом; передача простору (вигин простору, різноманітність співвідношення землі і неба, відкритий і закритий горизонт, оточення).

Найважливішою умовою формування образного мислення учнів молодшого шкільного віку є наочність навчання (макети, ілюстрації, малюнки, технічні засоби). Дітей у певному розумінні можна порівняти з мандрівниками, які збираються в далеку дорогу. А яка дорога може бути серйознішою і складнішою за життєву дорогу, до якої готуються наші діти ? І в цю дорогу їм треба взяти з собою солідний багаж – багаж знань, умінь і навиків, багаж принципів і переконань. Без цього багажу їм буде важко, і не зможуть вони ні нових шляхів, ні невідомих галузей відкрити. Тому врахування особливостей мислення учнів є важливою передумовою успішної організації навчального процесу на всіх етапах шкільного навчання, зокрема в роботі з молодшими школярами. Адже від того наскільки оптимально розвивається їхнє мислення, у звичайній мірі залежить наступний розвиток школяра. Саме так формується образне мислення, творча уява, розвиток інтелекту та логічне мислення молодших школярів.

Література

1.Кармазіна М.В. Вправи як засіб навчання малюнку в класах з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва.// 2008р.- 124с.

2. Чистяков П.П. Листи. Записники. Спогади// Мистецтво, 1953р - 590с.

3. Сухарева Л.С. Як розвинути просторову уяву вашої дитини.// Сімейна педагогіка, 2009р – 80с.

4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник. –2004. – №9. – С.4-23.

Т.Мальована,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Сучасний розвиток суспільства потребує інновацій в педагогічній системі освіти. Особливо відчутна сьогодні потреба у творчих вчителях, здатних запалити в учнях початкових класів «вогник допитливості», жаги до знань, експериментів, творчих пошуків та починань. Результати чисельних досліджень свідчать про наявність прогалин у мистецькій освіті молодших школярів, за межею інтересів багатьох учнів залишені види мистецтва, які мають значний виховний вплив на особистість (театральне, хореографічне, декоративно-прикладне), тобто ті види мистецької діяльності, які складають лише варіативну частину програм початкової коли та тільки рекомендовані до вивчення у позакласний час. Така обмеженість значно впливає на ефективність індивідуального, самобутнього розвитку особистості школярів шляхом власної траєкторії, вияву їх неповторного потенціалу. Становлення творчої особистості можливе лише за умови розвитку школярів відповідно до їх індивідуального

творчого потенціалу, закладеного природою. Мистецька, творча діяльність дітей молодшого шкільного віку є тим фундаментальним підґрунтям, на якому закладаються важливі якості особистості (самобутність, незалежність, креативність, самостійність, гідність). Активна мистецька діяльність, цілісність знань дозволять сформувати особистість нового покоління, на яку очікує наше суспільство.

Теоретична та практична робота на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі має спрямовуватися на інтеграцію мистецьких знань і художньо-образних уявлень школярів як потужного засобу інформаційного забезпечення та якісного засвоєння образотворчого матеріалу на основі використання широкої міжпредметної інтеграції. Загальні питання впровадження підходів у галузі образотворчого мистецтва розглядаються в працях Н. Ветлугіної, Л. Виготського, О. Дудецького, О. Дяченко, Є. Ігнатьєва, Т. Комарової, Т. Козакової.

Мета статті – визначити критерії творчого розвитку учнів на основі його чотирьохкомпонентної структури (емоційний, когнітивний, мотиваційний, діяльнисний) і ступінь використання у навчально-виховному процесі функціональних можливостей образотворчого мистецтва у творчому зростанні особистості молодшого школяра.

Творчий розвиток – це динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю. … Творчості потрібно вчити на основі репродуктивної і творчої образотворчої діяльності як найдоступнішого прояву дитячої активності, індивідуальності з метою самовираження. [1]. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з’ясовано, що психологічні механізмами образотворчої діяльності молодших школярів ґрунтуються на індивідуальних особливостях: генетичні задатки, належність до типу темпераменту, сприйняття. Розвитку інтересу до образотворчої діяльності молодших школярів відбувається у процесі цілеспрямованого педагогічного впливу на основі врахування вікових особливостей цієї діяльності, яка у молодших школярів характеризується стійким відчуттям форми, лінії, внаслідок чого їхні малюнки наближені до адекватного відбиття дійсності. Вирішальну роль в оволодінні молодшими школярами засобами образотворчого мистецтва та їх інтегративне використання у творчому розвитку відіграє цілеспрямована, науково обґрунтована система навчально-виховного педагогічного впливу вчителя на особистість учня. Це дає змогу стверджувати, що формування навичок володіння у дітей цієї вікової групи засобами образотворчого мистецтва дасть позитивний ефекту їхньому творчому розвитку, зазначають Т. Близнюк, І. Демченко, М. Пічкур [1; 3].

Експериментальна перевірка ефективності використання образотворчого мистецтва у творчому розвитку молодших школярів базувалася на результатах, отриманих у ході проведення констатуючого етапу експерименту. Метою

констатуючого етапу дослідження було: вивчення стану шкільної практики з використання засобів образотворчого мистецтва для творчого розвитку молодших школярів; визначення середньостатистичних показників творчогорозвитку молодших школярів.

Експериментальними методами були: педагогічні спостереження, анкетування, тестування, аналіз творчих робіт молодших школярів з образотворчого мистецтва, математична обробка статистичних даних. Оцінка результатів констатуючого експерименту здійснювалася за допомогою таких критеріїв: емоційний – позначається наявністю таких особистісних якостей учня, як відчуття краси, почуття радощів, захоплення, милування і здатність на цій основі емоційно відгукуватися на різноманітні вияви естетичного у навколишньому світі; мотиваційний – характеризується наявністю інтересу дитини до образотворчої діяльності, потребою у самовираженні засобами образотворчого мистецтва, прагнення до гармонії у відтворенні образів довкілля; когнітивний – показує активність пізнання молодшого школяра довкілля й образотворчого мистецтва, розуміння явищ навколишнього і способів їх відображення в образотворчому мистецтві, активність асоціативно-образного мислення; знання засобів образотворчого мистецтва, дієвість уяви, фантазії, вираженість інтуїції; діяльнісний критерій, до якого належать такі показники: здатність у малюнку відображати основні конструктивні особливості форми об’єкта; уміння у малюнку засобами лінії відтворювати зовнішні контури натури; адекватність відтворення пропорційних відношень цілого і частин; уміння знаходити гармонійні співвідношення кольору і тону відтворюваного об'єкта; здатність оригінально компонувати; володіння техніками роботи художніми матеріалами; репродуктивні вміння відтворення характерних естетичних ознак натури; здатність творчо реалізовувати художньо образне рішення; ступінь самостійної діяльності учня (шляхом копіювання; за часткової допомоги вчителя; абсолютно самостійно).

Відповідно, до емоційного критерію творчого розвитку молодших школярів, здійснено педагогічне спостереження їхнього естетичного сприйняття під час екскурсій на природу, до музеїв, виставок художніх творів тощо. У ході його у щоденнику фіксувалися відповідні записи, які надалі дали можливість дійти висновку про те, як учні емоційно відгукувалися під час споглядання творів образотворчого мистецтва, спостережень краси навколишнього світу: активно чи пасивно виражали свої почуття, чи імітували художні образи рухами, мімікою, жестами; у якій формі висловлювали свої судження (усна, письмова, поетична, казкова тощо); вільно чи стримано, сміливо чи з побоюваннями показували свій емоційний стан; яким зацікавленим чи байдужим було їхнє сприймання. Незадовільну оцінку отримали діти, які були байдужими до об’єктів сприйняття, з побоюваннями показували свій емоційний стан, художні образи зовсім не намагалися імітувати, не висловлювали свої судження з приводу побаченого, пасивно виражали свої почуття засобами міміки (посмішка, подив тощо). Посередню оцінку емоційного стану внаслідок естетичного сприйняття мали учні, які були

зацікавлені деякими предметами і явищами довкілля, намагалися імітувати художні образи, у звичних формах висловлювали естетичні судження з приводу побаченого, стримано показували свій емоційний стан. Найвищої оцінки заслужили учні, які активно виражали свої почуття, імітували художні образи рухами, мімікою, жестами; у різних формах висловлювали свої судження, сміливо показували свій емоційний стан, зацікавлено споглядали предмети і явища довкілля.

Щоб учні початкової школи при проведенні досліджень відчували себе спокійно, вільно, невимушено, нами розпочато бесіду на тему: «Які уроки тобі найбільше подобаються і чому?», запропонована анкета, яка дала їм змогу віддати перевагу тому виду діяльності, який більше до вподоби. У дружній і довірливій атмосфері проходило опитування дітей. З'ясовано улюблений вид діяльності молодших школярів на уроках, виявлено бажання більшості учнів займатися діяльністю художнього спрямування.

З метою визначених рівнів образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії ми запропонували дітям тест «Оживлення». учні адекватно і цікаво «оживили предмети». Також вони проявили власне бачення образу, використавши різні кольори, надали предметам естетичного зображувального вигляду. Слід зазначити, що внаслідок виконання тестових завдань виявилися діти, у роботах яких домальовано лише частини тіла без яскравих виражальних засобів. Ці учні протягом роботи відзначалися песимістичними настроями («Я не можу», «У мене нічого не вийде», «Я не вмію»). Тому ці школярі потребували допомоги учителя, заохочення в роботі. Такі результати виконання тесту були оцінено як незадовільно. Діти, котрі у своїх тестових роботах домалювали не лише частини тіла, а й використовували різні кольори не лише «оживили», а й «одягнули»створені образи. Проте ці учні частково зверталися до вчителя за допомогою. Такі результати виконання тестових завдань ми оцінювали посередньо. Слід відмітити, що васлідок виконання тесту в окремих дітей вийшли оригінальні роботи побудовані на власних асоціаціях образів людей, тварин, а також природи і предметів довкілля, наприклад, сонечка, м'ячика тощо. Учні доповнювали свої малюнки на основі асоціативних зв'язків (дівчинка тримає за нитку кульку, робот дарує квіти дівчинці тощо).

За результатами констатуючого експерименту визначено три рівні творчого розвитку молодших школярів: низький – відображає слабку емоційність, яка характеризується байдужістю учнів до об'єктів сприйняття, побоюванням показувати свій емоційний стан, пасивність у відтворенні художніх образів у висловленні своїх суджень з приводу побаченого, у вираженні свої почуттів засобами міміки середній – характеризується зацікавленістю учнями деякими предметами і явищами довкілля, намаганням імітувати художні образи, стереотипним висловлюванням естетичних суджень з приводу побаченого, стриманістю показу власного емоційного стану і високий – характеризується такими особистісними якостями учня, як відчуття краси, почуття радощів, захоплення, милування і здатність на цій основі

емоційно відгукуватися на різноманітні вияви естетичного у навколишньому світі.

Внаслідок констатуючого експерименту можна зробити **висновки**, що учні з низьким і середнім рівнями творчого розвитку потребують цілеспрямованого педагогічного впливу на них з боку вчителя. Учні високого рівня – ефективного педагогічного керівництва їхньої навчальної діяльності. Тому вдосконалення, оновлення й розробка змісту, форм і методів навчання у початковій школі має бути спрямована на досягнення цілісності цього процесу у єдності таких складових: знання – уміння – розвиток.

Література

1.Демченко І.І, Пічкур М.О. Близнюк Т.О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва Монографія. – К Оміда, 2009. – 218 с.

2. Демченко Е.П. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми / Е.П. Демченко, Ивета Кепуле //«Young Scientist» («Молодий вчений»). – 2018. – № 5.2 (57.2). – Мау /Травень. – С.28-35.

3. Пічкур М.О. Формування професійної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва (на матеріалі композиції): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2000. – 21 с.

В. Маринчук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – ст. викладач Т.Т. Маринчук

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Організація навчально-виховного процесу в умовах початкової школи потребує якісно нового підходу до опанування молодшими школярами мистецьких знань і вмінь, зокрема, основ музичної грамоти. Майбутньому вчителю початкових класів потрібно зрозуміти, що музичне мистецтво серед усіх інших мистецтв і наук є одним з найефективніших засобів розвитку емоційно-вольової сфери дітей, є тою спонукальною мотивуючою силою, що започатковує міцні основи пізнавальних процесів особистості дитини. Сама музика за своїми психолого-емоційними і пізнавальним характеристиками є тим об’єктом пізнання, через який можна зрозуміти минуле і сучасне, природу, історію, культуру, а найбільше - душу, думки, переживання і сподівання іншої людини. Музичні знання виконують роль не лише часткового засобу пізнання у музичній галузі, а універсального інструменту осягнення життєвих явищ, що мають багато спільного з музикою як способу пізнання і відображення життя у всіх його виявленнях.

Аналіз попередніх досліджень. Великого значення вивченню музики, засвоєнню музичних знань молодшими школярами надавали видатні українські педагоги К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський, Г.Ващенко та ін.„Пізнання мистецтва, - говорив В.Сухомлинський, - широке, багатогранне поняття. Його не можна зводити до узнавання, до нагромадження знань, щоб відповісти на запитання вчителя й дістати оцінку"[3, с.544].Музичні знання, підкреслював вчений-педагог, повинні допомогти дитині прилучитися до прекрасного, до світу живого мистецтва, наповнити духовним змістом власне життя і це повинно стати постійною потребою школярів.

Проблемі засвоєння музичних знань, що сприяють глибокому і повноцінному осягненню учнями творів музичного мистецтва, присвячували свої науково-методичні праці відомі психологи і педагоги-музиканти (Б.Асаф'єв, В.Бєлобородова, Н.Ветлугіна, Н.Гродзенська, Є.Назайкінський, В.Остроменський, О.Ростовський, Б.Теплов та ін.). Зокрема, академік Б.Асаф'єв, досліджував взаємозв'язок емоційних та інтелектуальних процесів, роль диференційованого сприймання музично-теоретичного матеріалу для розвитку „творчих інстинктів" і усвідомлено-критичної оцінки музичних сприймань [1, с.75]. На необхідності розвитку у дітей здатності до диференціювання музичних понять, характерних засобів музичної виразності, що їх застосовує композитор для втілення ідейно-художнього задуму, наполягав видатний психолог Б.Теплов [5, с.53]. наголошуючи на важливості у вихованні та навчанні школярів засвоєнню ними певного обсягу музичних знань, педагоги застерігали учителя від фрагментарності, несистемності підходів у вирішенні даного питання. лише маючи систему знань вчитель зможе передати їх своїм вихованцям. З огляду на актуальність зазначеної проблеми у сучасній музичній педагогіці **метою статті** єрозгляд питань системного підходу до вивчення засобів музичної виразності майбутніми вчителями початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Музичний тезаурус, музична грамотність, якою володіє учень, мають величезний стимулюючий вплив не лише на музичні здібності учнів, музичну пам'ять і мислення. музична обізнаність вдосконалює загальну сенсорну сприйнятливість дитини, спонукає до творчої самореалізації і самовдосконалення у різних галузях науки і культури, розширює можливості цілісного осягнення життєвих явищ. Тому вивчення музичної грамоти молодшими школярами і одночасно практичне її застосування в різних видах духовно-практичної діяльності є одним з важливим завданням сучасної школи. В коло знань про музику, зазначала Н.Гродзенська, поступово повинні вводитися музичні поняття і термінологія, що допомагають почути художній твір більш виразно і ясно. Під час ознайомлення дітей з доступними їм засобами музичної мови, вчитель повинен розкрити перед школярами і їх виражальні властивості. Знання елементарної термінології,підкреслювала Н.Гродзенська, не тільки не гальмує, але полегшує роботу і учителя, і дітей. Спочатку вчитель користується нею сам, роз'ясняючи, що мається на увазі під цим словом. Потім користується ними без роз'яснення. Зрештою діти вже в

молодших класах усвідомлюють значення таких, наприклад, термінів, як мелодія, темп, регістр, динаміка, акомпанемент, форте і піано. Таким чином, користування спеціальною термінологією полегшує роботу вчителя, звільняючи його від необхідності кожний раз роз'яснювати смисл поняття. Поступове засвоєння термінології підвищує рівень музичних знань, загальний музичний розвиток дітей [2].

Однією з найбільших проблем навчання музики, засвоєння музичних знань є недостатня сформованість у дітей уявлень про елементи музичної мови, розуміння їх значення у створенні музичного образу, невпевнене володіння музичною термінологією. Надійні, міцні знання про особливості та закономірності музичного мистецтва, засоби музичної виразності можуть бути сформовані лише за умови системного підходу до навчання музичної грамоти.

Якщо знання музичної термінології, відомості про елементи музичної мови, що домінують у музичному творі, не виступають у певній системі, де вони пов'язані певними відношеннями, діти не зрозуміють, яким чином від зміни одного лише музичного елементу змінюється характер твору, чому один твір створений композитором у танцювальному жанрі, а інший - у пісенному. Розуміння ж дітьми цих відношень і дає можливість школярам усвідомити основний зміст музики.

Отже, вирішуючи музичні завдання, вчителю слід так організувати роботу в класі, щоб школярі засвоїли певну систему музичних понять, термінів, а також відношення між ними. Така система може бути відображена у схематичному зображенні цілісного музичного явища (самого музичного твору).

Запропонована школярам схема музичного явища може використовуватися у процесі різних видів музичної діяльності (під час вивчення музичної грамоти, слухання музики, вокально-хорової, інструментальної діяльності,) і мати такий вигляд:

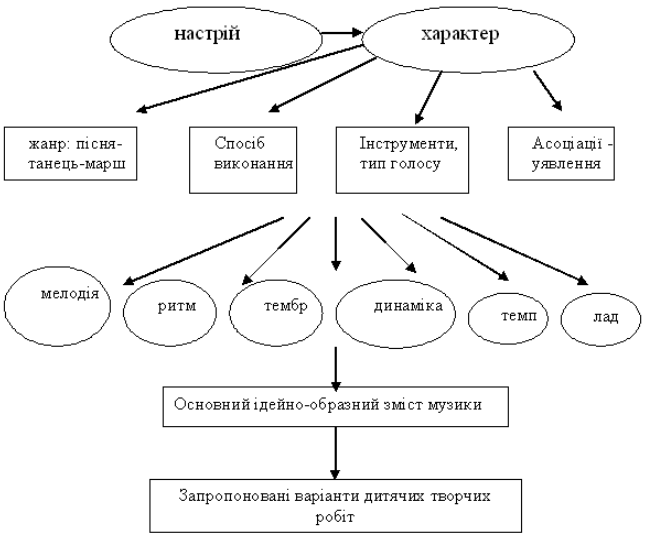

Як бачимо, складовими запропонованої схеми музичного явища виступають:

- асоціативно-емоційні характеристики, до яких належать настрій та характер музичного твору;
- жанрові особливості, спосіб виконання, музично-тембровий інструментарій, що визначається основним ідейно-образним змістом музики і елементами музичної мови, за допомогою яких створюється цей зміст;
- окремі елементи музичної мови, що є взаємозалежними і взаємодіють у процесі відтворення музичного образ, впливають на характер і настрій музики, визначають її жанрову належність;
- основний ідейно-образний зміст музики, який характеризують усі попередні елементи запропонованої схеми.

Згодом, на основі схематичного представлення музичного явища учням можна запропонувати загальний алгоритм аналізу музичного твору. Результатом оволодіння прийомами аналізу буде вироблення уміння бачити за різноманітним музичними засобами, що відображають певні музичні явища, принцип відображення цих явищ за допомогою основних елементів музичної мови, які виступають у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного.

Загальний алгоритм аналізу музичного твору та його виражально-зображальних засобів, яким користуються школярі під час повторних сприймань музики і усвідомлення її змісту, повинен передбачати:

- визначення учнями основних настроїв, характеру твору, емоційних станів, що виникають у слухачів під час та після прослуховування;
- спрямування художніх асоціацій школярів на пошук додаткової музичної інформації і подолання звичних шаблонів емоційно-логічного аналізу музичного твору;
- диференціацію виражальних засобів, що створюють цілісний музичний образ;
- визначення основних ідей, естетичного та морального статусу художнього твору;
- естетичну рефлексію слухачів крізь призму ідейно-художнього змісту музики (самозаглиблення в музичний твір з метою аналізу власних дій, вчинків, переконань, оцінок явищ повсякденного життя);
- діяльнісний, художньо-творчий підхід до інтерпретування дітьми змісту музики у процесі різноманітних видів художньо-естетичної діяльності.

Пізніше до схематичного зображення музичного явища, на основі якого учні складають план аналізу музики і реалізують його, приєднується ще один блок: «*Запропоновані варіанти творчих робіт»,* що має зорієнтовувати школярів на діяльнісний, творчий підхід до опанування засобів музичної виразності:

Висновки. В цілому такий алгоритм системного осягнення творів музичного мистецтва націлює як вчителя, так і учнів на інтерпретацію засвоєних музичних знань у різноманітних видах художньо-творчої діяльності,

результати якої, зрештою, і визначають міру усвідомлення музичного тезаурусу, який допомагає дитині глибоко, повноцінно осягати ідейно-художній зміст образного змісту музики. Отже, майбутній вчитель повинен пам'ятати, що турбуючись про свідомий аналіз музичних творів, засвоєння школярами засобів музичної виразності, потрібно повсякчас турбуватися і про те, щоб учні були озброєні не уривками, окремими блоками знань, які ніяк не пов'язані між собою. Головним є введення дітей у логічну, доцільно сформовану системумузичних знань і музичну діяльність, яку ці знання роблять цікавою, осмисленою і продуктивною.

Література

1. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании/ Б.В.Асафьев. - 2-е изд. - Л.: Музыка, 1973.-144с.
2. Гродзенская Н.Л. Школьники слушают музыку /Н.Л. Гродзенская. - М.: Просвещение, 1969. - 77с.
3. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О.Сухомлинський //Вибрані твори: В 5-ти томах. - Т.3. - К.: Рад.школа, 1977. - 670с.
4. Пляченко Т.М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : [монографія] / Т.М. Пляченко. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. — 428 с
5. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей /Б.М. Теплов // Избр. труды: В 2 т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 42-222.

Т.Т. Маринчук ,
старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДООПАНУВАННЯ ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МУЗИКИ СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Інтеграція України до європейського освітнього простору, модернізація вітчизняної системи вищої освіти декларує сьогодні величезну потребу в оновленні педагогічної когорти такими кадрами, які здатні реалізувати власний професійний потенціал та спрямувати навчально-виховний процес у русло модернізованого, креативного, інформаційно обґрунтованого, методично забезпеченого засвоєння учнями навчальних предметів. в умовах майбутньої педагогічної діяльності. Професійна підготовка майбутнього вчителя мистецтва передбачає спрямування різних видів мистецької діяльності на розвиток загальної та художньої культури шкільної молоді. У системі мистецької освіти ідеї фахового становлення майбутнього педагога найповнішого втілення отримали у сфері інструментальної підготовки. Гармонічно поєднуючи аналітичні, художньо-творчі та практичні аспекти

навчання, інструментально-виконавська діяльність виступає потужним розвиваючим засобом. Інструментально-виконавська підготовка у професійному становленні майбутнього вчителя мистецтва, його педагогічна та художньо-творча діяльність буде цілісною і результативною лише за умов набуття комплексу соціально-особистісних і професійно-педагогічних компетентностей, необхідних для професійної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Питання інструментально-виконавської підготовки стали предметом численних педагогічних досліджень у сфері спеціальної музичної освіти (О. Алексєєв, Л. Баренбойм, Г. Коган, Е. Ліберман, А. Малинківська, К. Мартинсен, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинский, С. Фейнберг та ін.), у галузі музично-педагогічної освіти (В. Буцяк, Н. Гуральник, О. Ростовський, Г. Ципін, О. Щербініна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

Концептуальні засади фахової підготовки студентів у класі музичного інструменту розроблені такими науковцями як Л. Арчажникова, Б. Брилін, М. Давидов, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.; методичні аспекти формування у майбутніх учителів інструментально-виконавстких навичок розглядали: О. Бурська, Л. Гончаренко, Л. Гусейнова, Е.Економова, Є. Куришев, В. Лапченко, І. Мостова, М. Назаренко, Г. Ніколаї, А. Омельченко, Г. Саїк, В. Федоришин, О. Щербініна та ін., питання формування умінь студентів в аспекті аналізу, виконання та інтерпретації музичного твору досліджували І. Гринчук, В. Крицький, О. Ляшенко, Н. Мозгальова, Н. Сегеда та ін.

Можна стверджувати, що початковий етап інструментальної підготовки студентів мистецьких спеціальностей є важливою віхою професійного становлення майбутнього педагога. Саме на початковому етапі слід закласти ті просвітницькі основи, які сприятимуть формуванню пізнавального інтересу студента до набуття та узагальнення музично-слухового досвіду, знань з теорії та практики інструментального виконавства, осмислення виразності музичної мови та своєрідності змісту музичних творів. З огляду на актуальність зазначеної проблеми у сучасній музичній педагогіці **метою статті** єрозгляд питань компетентнісного підходу до опанування виражальних засобів музики студентами мистецьких спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Справжнє розуміння виражальних та зображальних можливостей музичного мистецтва можливе за умови цілеспрямованого керівництва, орієнтації на компетентнісний підхід до організації даного процесу. На заняттях студенти мають не лише навчитися співвідносити у музиці зміст і форму, знати ознаки основних жанрових особливостей музичних творів, професійно аналізувати художньо-педагогічний зміст музичних творів, вони мають бути готові використовувати засвоєний об’єм мистецьких знань, умінь і навичок у практичній діяльності вчителя мистецтва.

Початковим етапом опанування виражального змісту творів музичного мистецтва на основі компетентнісного підходу є створення *інформаційної музикознавсько-теоретичної платформи* забезпечення цілісного, систематизованого усвідомлення глибокого значення елементів музичної мови

та її особливостей. З цією метою на заняттях інструментальної підготовки слід виробити *алгоритм* певних *етапів*, які дозволять майбутнім учителям сприйняти і осмислити виразне значення різних елементів музичної мови (мелодії, темпу, ритму, тембру, метру, ладу, динаміки, гармонії тощо) у їх взаємозв'язку і взаємозалежності.

Етап 1.

Усвідомленняголовного елементу музичної мови - мелодії. Основа мистецтва музики, її найсильніший виразний засіб - це мелодія. Звичайно мелодію визначають як музичну думку, виражену одноголосно. Якщо мелодія складається тільки з основних ступенів (тобто не підвищених і не знижених ступенів даної тональності), то вона називається діатонічною. Багато стародавніх автентичних наспівів викладені в діатонічному складі.Мелодія може залишатисяв межах обраної тональності, збагачуючись разом з тим за допомогою підвищення або зниження її основних ступенів. Таке розцвічення діатонічного наспіву хроматичними звуками надає мелодії особливої барвистості.

Визначення: Мелодія - це одноголосне вираження музичної думки, що представляє собою чергування звуків, які знаходяться в певних співвідношеннях за висотою та маючи певний темп і ритм. Мелодія означає спів, наспів. Це - основа музики, і в ній, в першу чергу, виражається задум композитора. Мелодія допомагає запам’ятати музику. Сукупність звуків мелодії вгору, вниз називається мелодичним малюнком. Існують *найважливіші види мелодичного малюнка:*

- висхідний рух мелодичного малюнку - перехід до більш високим звуків.
- низхідний рух – перехід до більш низьких звуків.
- хвилеподібні рухи - послідовність висхідних і низхідних переходів.

Мелодичною вершиною називається найвищий звук, досягнутий мелодією при її підйомі. Момент найвищої напруги в музичному творі чи його частині називається *кульмінацією*.

Етап 2.

Забарвлення музичного звуку - тембр як важливий елемент музичної мови. Протягом однієї теми слід звертає увагу студентів на такий засіб виразності у музиці, як тембр. Студенти мають достатній слуховий досвід для осягнення цього поняття, адже вони знайомилися із музичними інструментами, вслухувалися у різне звучання співацьких голосів, хору тощо.

Визначення: музичний *тембр* – забарвлення музичного звуку. Засвоєнню поняття *музичний тембр* сприятиме інтегроване його опанування у поєднанні з творами образотворчого мистецтва, зіставлення його з хроматичним та ахроматичними кольорами, забарвленням у живописі. Доцільно запропонувати студентам:

- створити тематичну добірку творів образотворчого та музичного мистецтва на зразок “Мистецьких акварелів”, в яких темброве забарвлення музичних творів відповідає “*загальному емоційному знаку*” творів образотворчого мистецтва

- самостійно виконати малюнки або їх фрагменти у різних художніх техніках (звичайним чорним олівцем, в кольорі, гуашшю або акварелями).

Етап 3.

Гармонія як важливий елемент музичної мови. Поряд з мелодією та її незмінним супутником - ритмом - важливим виразним засобом музики є гармонія. У музиці гармонія виявляється насамперед в одночасному звучанні декількох звуків, що утворюють акорд.

Визначення: гармонія в музиці є послідовністю взаємозалежних акордів, що підтримують і збагачують мелодію. Студенти повинні усвідомити, що виразність музики пов'язана не стільки з її окремими елементами, скільки з їхнім співвідношенням, їхньою взаємодією: співвідношенням інтервалів між собою (мелодійний рух); співвідношенням тривалостей, співвідношення ритмічних фраз (ритмічний рух); співвідношенням акордів (гармонічний рух). З цією метою слід виконати ряд завдань:

- практично будувати та відтворювати на музичному інструменті в нескладних тональностях послідовності T-S-T, T-D-T, T-S-D-T тощо;
- визначати на слух функції гармонії без мелодичного звучання, так і з ним;
- добирати гармонічні сполучення до одноголосних творів шкільного репертуару (“Бабак” Л.Бетховен, “Подоляночка” Л.Ревуцького, українська народна пісня “Женчичок-бренчичок” тощо).

Етап 4.

Усвідомленняритму, метруяк елементів музичної мови. Якщо будь-яку мелодію позбавити ритму, то замість неї залишиться лише звуковисотна схема. В умовах ритмічної організованості цей же ряд звуків перетворюється в мелодію з ясною й чіткою будовою музичних фраз, з ритмічною організацією звуків у кожній фразі відповідно характеру наспіву. Ритм повідомляє мелодії ту звукову організованість, той зміст, без якого її не можна було б запам'ятати. Музичний ритм організує тривалості звуків у кожній фразі й разом з тим послідовність фраз між собою.

Визначення: ритм - це організація музичних тривалостей у процесі розвитку музичної думки.

Завдання:

- диференціювання (виділення) в інструментальних вправах сильних та слабких часток: на сильну частку – притопувати ступнею, на слабку – торкатися корпусу музичного інструменту тощо;
- групування ритмічних вправ з наступним проплескуванням, відстукуванням ритмічного малюнка;
- інструментування за допомогою дитячих музичних інструментів ритмів музичних творів, фрагментів музичного твору, шкільної пісні з одночасним відбиванням пульсу ногою; з виділенням сильних і слабких часток, пульсу тощо;
- виконання двоголосної ритмічної вправи для інструментального дуету студентів;

- ритмічний акомпанемент до пісні чи фрагменту музичного твору за допомогою дитячих музичних інструментів ударної групи (маракаси, тамбурин, трикутник);
- ритмічний канон для інструментального дуету студентів;
- ритмічна вправа для обох рук;
- придумування і записування ритмічної вправи з використанням нот і пауз різної тривалості;
- використання ритмічних карток для побудови і ритмізування складних мелодій і ритмів:
- проплескування ритмічного малюнка у дзеркальному відображенні;

Етап 5.

Усвідомленняладуяк елементу музичної мови. У кожній мелодії звуки зв'язуються між собою на основі ладу.

Визначення: лад - це система певних взаємозв'язків звуків із провідною роллю головного тону - тоніки. Найбільш уживані лади, що складаються із семи ступенів (іонійський, еолійський, лідійський, місколідійський, дорійський, фрігійський). Кожен із семи ступенів відрізняється особливою якістю. Вона визначається взаємовідношенням даного ступеня з іншими ступенями й насамперед з основною опорою ладу, його головним тоном - тонікою.

У музиці найбільше поширення одержали два лади - мажорний і мінорний. Мелодіям яскравим, бадьорим відповідає мажорний лад. Італійська назва мажорного ладу dur (дурок) означає "твердий". Прикладом мажорних мелодій можуть служити: Ж. Бізе "Кармен", куплети Тореадора; Й.Штраус, Вальс "Казки Віденського лісу".

Італійська назва мінорного ладу moll (моль) означає "м'який". Мінорні мелодії зазвичай носять смутний, сумний відтінок. Зразками мінорних наспівів є: російська народна пісня "У полі берізка стояла"; М.Леонтович "Пряля", українська народна пісня "Зоре моя вечірняя", Л. Бетховен. П'ята симфонія, ч. І. Цілком наочна відмінність між мажором і мінором виявляється у звукорядах цих ладів. У музиці мажорний або мінорний лад реальне вираження одержує в певній тональності.

Визначення: тональність - це звуковисотне положення ладу. Тоніка ладу дає назву тональності. Наприклад: мажорний лад з тонікою до означає тональність До мажор; мажорний лад з тонікою соль - тональність Соль мажор; мінорний лад з тонікою ля - тональність ля мінор і т. д. З метою закріплення уявлень про ладотональність студентам слід запропонувати такі завдання:

- аналіз знайомих інструментальних мініатюр та пісень шкільного репертуару, визначення та приспівування тональності кожної з них, визначення та програвання на музичному інструменті тонічного тризвуку, стійких та нестійких звуків;
- розкриття виразної суті мажорних та мінорних ладів, тональностей, стійкості-нестійкості у конкретних музичних творах: створення словесних художньо-педагогічних характеристик;

- застосування на індивідуальних заняттях ігор типу “Живий звукоряд” (участь бере група студентів, кожен з яких виконує роль “живого звукоряду”. У процесі цієї гри у студентів формуються правильні ладові відчуття, уявлення про роль і місцезнаходження кожного ступеня в мажорному та мінорному ладу).

Етап 6.

Темп* і *динамікаяк елементи музичної мови. Будь-яка мелодія існує в часі, тобто триває. З часовою природою музики тісно пов’язаний один із найпомітніших виразних засобів музики – її швидкість, темп.

Визначення: *темп – це швидкість виконання чи звучання музичного твору.* Темп визначає настрій, характер музики і тим самим сприяє передачі почуттів і думок, які закладені у творі, впливає на емоційний стан слухача.

У процесі виконання музичних творів студенти повинні усвідомити, що відтінки музичних темпів такі ж різноманітні, як і емоції. Сумна музика, як правило, пов’язана зі спокійним темпом, весела – с більш швидким. Тривожна музика частіше всього буває швидкою, отже, характер музики сприймається здебільшого через темп. Дуже важливо, щоб студенти засвоїли основне правило виконання музики: *самостійно змінювати швидкість музичного твору не можна, оскільки це призводить до зміни його змісту*.

Позначень музичних темпів досить багато. Але всі ці позначення поділяються на три групи: *повільні, помірні, швидкі*. Тобто, adagio (адажіо) - повільно, andante (анданте) – помірно, allegro (алегро) - швидко. У процесі інструментальної підготовки слід усвідомили такий засіб виразності музичного твору, як поступове прискорення чи уповільнення темпу виконання. в нотному тексті ці зміни темпу позначаються термінами: accelerando (ачелерандо) – прискорення, ritardando (ритардандо) – уповільнення.

Одним із важливих засобів музичної виразності є ступінь гучності. Гучне і тихе звучання, їх зіставлення і поступові переходи складають *динаміку* музичного твору.

Визначення: *різні відтінки сили звучання в музиці називаються динамічними відтінками.*В музиці для динамічних відтінків, як і для інших позначень, використовують італійські терміни. Динамічні відтінки пов’язані з розвитком мелодичного малюнку. Відповідно до цього висхідні рухи мелодії досить часто супроводжуються посиленням звучання, а низхідні – послабленням. Враховуючи важливість опанування студентами *темпу і динаміки*на заняттях інструментальної підготовки доцільно запропонувати:

- інструментальне виконання та аналіз “Колискової” Я.Степового у двох варіантах: перший раз грати голосно, різкувато, другий раз – тихо, лагідно; аргументувати: “Який із двох варіантів “Колискової” відображає художній зміст більше і чому?”;
- прослуховування і аналіз різноманітних музичних прикладів (твір “У печері гірського короля” із сюїти “Пер Гюнт” Е.Гріга) з динамічним наростанням, посиленням звучності та моделювання динамічної палітри

твору за допомогою карток з динамічними відтінками (наростання від ледь чутного піанісимо до громоподібного фортисимо);

- прослуховування фрагменту фінальної частини Шостої симфонії П.І.Чайковського, з'ясування того, що для вираження суму, печалі, жалоби більш природне тихе звучання, голосне ж звучання музики може заставити проникнутись відчуттям трагедії, почуттям відчаю; тиха музика інших частин виражає світлу радість і спокій, а гучна несе в собі урочистість, тріумф і ствердження життя; моделювання динамічної палітри частин твору;
- виконувати ряд вправ на музичному інструменті: відображення наближення чи віддалення будь-чого, будь-кого через посилення чи послаблення звучання музики.

Висновки. Таким чином, усвідомлення і практичне опанування студентами засобів музичної виразності у класі музичного інструменту має спиратися на цілісні компетентнісні підходи у аналізі музики та її жанрових особливостей. Майбутньому вчителю потрібно повсякчас турбуватися про те, щоб бути озброєним не уривками, окремими блоками знань, а бути включеним у логічну, цілісну, доцільно сформовану системуалгоритмізованихмузичних знань і практичну музично-педагогічну діяльність. Узагальнюючи сказане, можемо сформулювали надзавдання щодо опанування виражальних засобів музики студентами мистецьких спеціальностей на основі компетентнісного підходу як підготовку студентів до всебічного використання музичного інструмента, набутих компетентностей в середніх загальноосвітніх закладах освіти (у процесі урочної, позаурочної роботи з музичного мистецтва).

Література

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : кн. для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Багрій В. Н. Формування професійних умінь майбутніх соціальних педагогів у процесі педагогічної практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Багрій Вікторія Неофидівна. — Вінниця, 2010. — 20 с.
3. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию. Исследование / Л. А. Баренбойм. – [изд 2-е, доп]. – Л.: Советский композитор, 1979. – 352 с.
4. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : / Михаськова Марина Анатоліївна. – К., 2007. – 19 с.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка: [навчальний посібник] / О. М. Олексюк. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188с.
6. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді : монографія / О. М. Олексюк – К. : КДІК, 1996. – 253 с.
7. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] / О. В. Федорович / [за заг. ред. І. А. Зязюна], – К. : Наукова думка, 2003. – 263 с.

8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Программы педагогических институтов. Основной музыкальный инструмент (фортепиано) для специальности 03.05.00 «Музыка» / [сост. Г. Н. Падалка, Н. И. Плешкова]. – К. : РУМК, 1991. – 28 с.

О. Марущак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти України вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість дитини дошкільного віку. Україна нині перебуває на шляху становлення, тому відповідно і потребує креативних особистостей, освічених громадян, здатних творчо підходити до заданої справи та вирішення будь-яких проблем. У Концепції національного та художньо-естетичного виховання учнів, Національній програмі «Діти України» визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від творчості та активності його членів, їх ініціативи, тих умов, які створюються для розвитку творчого потенціалу кожної особистості [1].

Актуальним є уточнення місця і ролі мистецтва у вихованні та з’ясування принципів організації процесу розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку засобами образотворчої діяльності. Образотворча діяльність є необхідним елементом навколишнього середовища та активним виховним чинником, а образотворча діяльність постає однією з провідних форм діяльності дитини в певному віці. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб’єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу.

Аналіз попередніх досліджень. Загально-теоретичні проблеми творчого розвитку людини та його естетичної складової висвітлюються в працях Б.Ананьєва, О.Бондаренко, Л.Виготського, І.Зязюна, М.Кагана, Л.Левчук, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна, В.Сластьоніна та ін. Психологічні основи розвитку особистості, її творчих здібностей досліджувалиЛ.Божович, Л.Виготський, П.Гальперін, В.Давидов, Д.Ельконін, Г.Костюк, О.Леонтьєв, Н.Тализіна, С.Рубінштейн та ін.; педагогічний аспект зазначеної проблеми висвітлено у працях Л.Аристової, В.Андрєєва, І.Лернера, В.Паламарчука, О.Савченко, М.Скаткина, Т.Шамової, Г.Щукіна та ін.

Необхідність вдосконалення естетичного виховання засобами образотворчої діяльності обґрунтовують С.Алексюк, С.Артемова, С.Євтух, Б.Кобзар, О.Кононко, М.Лазарєв, В.Лозова, В.Мазепатаін., в роботах яких

окреслено коло проблем, які стосуються значення і функцій образотворчої діяльності у формуванні творчої особистості людини. Питання формування й розвитку інтересу дошкільників дообразотворчої діяльності піднімалися в роботах Г.Григор'євої, Т.Козакової,Н.Сакуліної, Г.Сухорукової, Л.Янцур. Дослідниками сформульовано основні умови розвитку творчої особистості дитини, виявлено специфіку впливу різних засобів естетичного виховання на розвиток творчих здібностей дошкільників, визначено особливості прояву творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у різних видах діяльності.

Мета статті: розкрити аспекти розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку у процесі образотворчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Творчість – це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури[3, с. 216].Креативність дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. Одним з найважливіших факторів становлення творчої особистості дітей дошкільного віку є створення умов, що сприяють розвитку креативності дітей, зокрема у процесі образотворчої діяльності.

У програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» розкрито основні напрями розвивального впливу дорослих, що є визначальними для розвитку природних задатків і здібностей дітей до різних видів художньої діяльності (образотворчої, музичної, театральної), естетичного ставлення до дійсності, формування художніх умінь і навичок, сприяння самовираженню у художній творчості [4, с. 7]. Завдання педагога – спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість.

Інтерес дошкільників до образотворчої діяльності характеризується предметною спрямованістю, дієвістю, широтою, глибиною й стійкістю, а також такими *особливостями*: емоційністю, прагненням спілкуватися з мистецтвом, але значною непостійністю; бажанням поділитися враженнями, але відсутністю знань, слабко вираженим умінням висловлюватися й обґрунтувати свою думку; прагненням до художньої діяльності, але недостатнім розвитком інтелектуальних, дослідницьких і образотворчих умінь [6, с. 184].

Показниками розвитку інтересу дошкільників до образотворчої діяльностівважаються:

- бажання займатися образотворчою діяльністю на заняттях, у вільнийчас, у сім'ї;
- питання пізнавального характеру, пов'язані з темою;

- інтерес до різних матеріалів, прагнення оволодіти ними, дізнатися про їхвиразні можливості;
- прагнення довести розпочату роботу до кінця;
- бажання отримати оцінку своєї роботи дорослими;
- інтерес до роботиінших дітей;
- активність при аналізі дитячих робіт [6, с. 215].

Нині актуальною є увага до проблем диференційованого та індивідуального підходів у навчанні дітей дошкільного віку. Із застосуванням орієнтації в освітньому процесі на індивідуальність дитини, вихователям необхідно використовувати індивідуальний та диференційований підходи як засоби реалізації особистісно-орієнтованої моделі дошкільної освіти. Індивідуальний підхід є запорукою ефективності педагогічного процесу, який базується на тому, що будь-який освітній вплив здійснюється через призму індивідуальних особливостей кожної дитини [2].

Реалізація індивідуального підходу полягає у ставленні до дитини як до своєрідної, неповторної особистості, ураховуючи множинність і різноманітність характеристик кожної конкретної дитини (статевих відмінностей, темпераменту, характеру, здібностей), усвідомлюючи, що кожна дитина не краща й не гірша за іншу, а діти просто різні. Для здійснення індивідуально-диференційованого підходу важливо диференціювати мету залежно від рівня сформованості образотворчих уявлень у дітей. Відповідно до поставленоїмети добирають зміст навчальних завдань, матеріал, методи навчання, форминавчальної діяльності дошкільників.

Здійснювати індивідуально-диференційований підхід неможливо без вивчення індивідуальних особливостей дитини та врахування їх у навчанні. Індивідуальні відмінності у дітей проявляються в тому, як вони освоюютьпередачу кольору предметів і явищ, їх форм, конструкцій тощо.Чутливість дітей до кольору проявляється в тім, які почуття хвилювання та задоволеннявикликають яскраві кольори, чому малюки віддають перевагу улюбленим квітам імалюють фарбами. Застосовування диференційованого підходу сприяє ефективності роботи з творчого розвитку дітей на різних етапах: дає змогу виявити здібності дитини для подальшого їхнього розвитку, а також уможливлює процес образотворчої діяльності у відповідності до інтересів і вподобань дитині.

Педагогічне керівництво процесом розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку має бути спрямоване на розвиток здатності до глибоко індивідуального, особистісно-ціннісного сприймання образного світу художніх творів, до дивергентного мислення як такого, що розширює можливості людського інтелекту і, в результаті, на формування власного духовно-інтелектуального світу кожного дитини, становлення її неповторної творчої особистості.

Для успішного здійснення цього завдання слід розвивати властивості психіки дітей, без яких неможливе повноцінне художнє сприймання: уяву, вразливість, рефлексію, увагу, емоційність та ін. Розвиток творчої особистості

дитини дошкільного віку, спонукання її до самостійної естетичної діяльності реалізовуватиметься у багатьох *напрямах*: власній художній творчості, складанні творів на теми образотворчого мистецтва, відвідуванні музеїв та художніх виставок, здійсненні екскурсій, читанні літератури про мистецтво, проведенні бесід, обговорень, творчих вечорів, зустрічей з художниками тощо [5].

Висновки. Отже, формування творчої особистості – одне з важливих завдань педагогічної теорії та практики на сучасному етапі розвитку, а саме завдання, які спрямовані на створення умов розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку у процесі образотворчої діяльності. Саме вони допомагають розкритися дитині в повній мірі, створювати щось нове, незвичайне, що дає змогу засвоїти нові знання про світ або почуття, сформувати нове ставлення до дійсності.

Література

1. Авер'яноваН. Національне виховання в контексті глобалізації / Н.Авер'янова // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер.: Українознавство. –Вип. 11. –К., 2007. –С. 53–56.
2. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла – Київ: Фелікс, 2014. – 120 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт". – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – С. 7.
5. Серенко Л.Б. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку / Л.Б.Серенко //Обдарована дитина. – 2007. – №6. – С.36-39.
6. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова, Н.М.Голота, Л.А.Янцур; за ред. Г.В.Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 3

А.М. Москалюк,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО СВІТОБАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Джерела розвитку школи знаходяться в творчості вчителів, в їх інноваційній діяльності, яка знайшла відображення в створенні шкіл нового типу, розробці та введенні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, у зміцненні зв'язків школи з наукою, зверненні до світового педагогічного досвіду. Учитель є головною дійовою особою будь-яких перетворень у системі освіти, що вимагає підготовки освічених,

мобільних, конструктивних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, до переорієнтації свідомості на гуманістичні цінності, що є характерними для творчої (інноваційної) педагогічної діяльності. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Державна програма "Вчитель" засвідчують особливу увагу до освіти з боку держави та зумовлюють об'єктивні орієнтири стратегії розвитку української національної освіти на оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій і запровадження інноваційних технологій [6, с.361].

Проблеми модернізації мистецької освіти в сучасних умовах пов'язані з активізацією ціннісних підходів до осягнення надбань художньої культури. Актуальність проблеми зумовлюється глобальними соціальними перетвореннями нашої доби. Змінюються погляди на суспільні і особистісні цінності, на ідеальний образ людини, оновлюються уявлення щодо ціннісної картини світу. Ціннісний компонент виражає світоглядну позицію людини, тісно змикаючись із її особистісними пріоритетами. Все частіше фігурують поняття конкурентоздатності, суб'єктності, порівняльних вимірів професійної компетентності, оптимального вибору життєвих переваг і цінностей. Активізація ціннісних орієнтирів у суспільному житті не може не впливати на розвиток педагогіки, зокрема мистецької, актуалізуючи проблеми аксіологічного спрямування її розвитку[7, с. 300].

Глобальні процеси сучасного цивілізаційного розвитку визначають необхідність становлення нової парадигми освіти. Одним із можливих проголошується тип інноваційної освіти. У широкому філософсько-культурологічному розумінні він може стати необхідним підґрунтям для створення адекватної запитам реальності світоглядно-виховної моделі мистецької освіти, що стане консолідуючим чинником у процесі зародження і співіснування різноманітних підходів до навчання і виховання школярів засобами мистецтва, сприятиме узгодженню міждисциплінарного змісту освіти з педагогічними технологіями особистісно-розвивального спрямування.

Одним із шляхів реформування сучасної середньої освіти загалом і мистецької освіти зокрема є використання нових педагогічних технологій, спрямованих не тільки на засвоєння учнями знань і вмінь, характерне для традиційного навчання, а й щонайперше – на всебічний особистісний розвиток учнів. Тенденція розвитку сучасної школи передбачає переведення процесу навчання на технологічний рівень, реалізацію індивідуальних траєкторій розвитку школярів.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем професійної підготовки вчителя знайшли відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності й розробляються в багатьох напрямках на сучасному етапі. Проблемі підготовки вчителів до проведення уроків художньо-естетичного циклу в початкових класах значну увагу приділено у працях багатьох українських і російських науковців (Н. Аніщенко, О.

Апраксіна, І. Гадалова, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Хусаїнова та ін.). Проте, незважаючи на багатоаспектність проблеми професійної підготовки вчителя, існує реальна суперечність між законодавчою та науковою базами по-новому вирішувати проблеми сучасної освіти, оскільки цей процес гальмується в результаті недостатньої підготовки вчителів до інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність в галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України "Про інноваційну діяльність", Положенням "Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України". Сьогодні розвивається окрема галузь педагогіки – педагогічна інноватика. Над проблемами інноватики працюють сучасні вітчизняні педагоги-науковці (І. Бех, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кремень, В. Мадзігон, С. Подмазін, В. Пінчук, О. Савченко, Н. Федорова, А. Фурман та ін.). Серед напрямів дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців можна виділити такі: визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В. Курило, О. Лоренсов, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, О. Саранов та ін.); історико-педагогічний аналіз етапів зародження, втілення у практику й поширення інноваційних педагогічних ідей (В. Загв'язинський, Л. Подимова, О. Попова, В. Сластьонін та ін.); моніторинг інноваційних освітніх процесів (О. Абдулліна, Л. Буркова, О. Касьянова, О. Орлов та ін.); проблеми управління інноваційними процесами в освіті (Х. Барнет, Д. Гамильтон, Н. Гросс, В. Кваша, Н. Конопліна); соціально-психологічний аспект розповсюдження нововведень (Е. Роджерс та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В. Докучаєва, О. Козлова, К. Макагон, Ю. Максимов, Л. Подимова, Р. Скульський та ін.).

У педагогічній літературі інноваційна діяльність розглядається у трьох аспектах: за етапами розвитку інноваційних процесів як розробка, освоєння й використання нововведень (Л. Даниленко, В. Кваша, О. Мойсеєв, О. Мойсеєва та ін.), вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, введення нового у педагогічну практику (І. Дичківська, О. Козлова, Н. Клокар та ін.), науково-практичне дослідження та інноваційний експеримент (Ю. Максимов, М. Меладзе та ін.) [1].

Учитель виступає головним суб'єктом інноваційної діяльності. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку. Аналіз навчальної діяльності та педагогічної практики студентів засвідчує, що вони усвідомлюють необхідність упровадження нових елементів у роботу вчителя під час проведення уроків художньо-естетичного циклу, але слабо підготовлені до самореалізації у цій сфері. За даними експериментальних досліджень (О. Козлова, Н. Клокар, Л. Подимова та ін.), більшість учителів відчувають певні труднощі в упровадженні педагогічних інновацій [4].

Слід зазначити, що загальна мистецька освіта – це підсистема шкільної освіти, яка гармонійно поєднує навчання, виховання та розвиток дітей і молоді засобами мистецтва, і яка покликана підготувати їх до активної участі в соціокультурному житті, до подальшої художньо-естетичної самоосвіти. Мистецька освіта є посередником між суспільно значущими культурними цінностями й особистісними цінностями людини та забезпечує набуття базових компетентностей (загально-культурних, художньо-пізнавальних, комунікативних тощо), формує прагнення і здатність до художньо-творчої самореалізації і духовного самовдосконалення протягом життя. В контексті цього актуальним результатом освітньої роботи є формування інноваційної компетентності молодих поколінь як інтелектуальної та практичної здатності вчасно і адекватно коригувати особисте та суспільне ставлення до мистецтва як до важливої цінності буття. Метою статті є розкриття механізмів формування інноваційного світобачення майбутніх учителів як чинника духовного зростання молодих фахівців мистецької освіти на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовний розвиток особистості – одне з найважливіших завдань сучасної освіти, вирішенню якого в системі загальної середньої освіти мають сприяти предмети художньо-естетичного циклу. Зміст предметів художньо-естетичного циклу розкриває перед учнями розмаїття жанрів і стилів українського та світового мистецтва, своєрідність вітчизняної художньої культури в контексті світових культуротворчих процесів, особливості культурних регіонів світу, основи естетичних знань. Художня культура вивчається в школі як культурологічний курс і є важливим чинником формування духовного світу особистості, її художньо-естетичного розвитку. У сучасних умовах, коли школа формує новий тип особистості, саме особистість має стати метою, а не засобом історії. Цього можливо досягти тільки за умови, якщо людина стане цілісною, різносторонньою у своїх потребах і здібностях, поєднуючи ті напрями діяльності, що сформувалися в процесі розвитку культури і складають специфічне надбання людини [3]. Важливим завданням сучасної школи є формування свідомості учнів, їх світогляду. Тут акцентується увага на вихованні почуттів, а не на абстрактному мисленні, при скерованому впливі на здатність дитини осмислено переживати все, що її оточує в житті – природу, соціальні інститути, явища культури. Ще одним із важливих завдань є формування продуктивної уяви, творчої фантазії як здатності проектувати те, що має створюватись людиною.

Педагогічні інновації - це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних вирішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. Побічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення та світогляду. Тобто творчий пошук та реалізація інновацій ведуть до новоутворення у цілісній педагогічній системі [2, с 54].

Система підготовки вчителя у ВНЗ часто недостатньо відповідає вимогам, що ставляться до інноваційної діяльності. Зокрема, процес навчання в педагогічних навчальних закладах спрямований на виховання певних якостей особистості. Наслідування зразків супроводжується стандартизацією особистості, втратою індивідуальності. Стандартизація вищої школи – це певною мірою процес "відтворення" однакових рис, що характеризують як сутність особистості, так і форми її виявлення за заздалегідь поданим зразком. Відсутність гнучких навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників, реальної можливості вибору дисциплін для свого індивідуального розвитку позбавляє студента здатності до творчості, сприйняття і створення нового [8, с.6].

Учителю початкових класів слід пам'ятати, що саме під час опанування мистецьких цінностей учні засвоюють певні знання і набувають різноманітних умінь і навичок. Водночас вони є лише засобом художнього розвитку, тобто становлення особистості як суб'єкта художньої діяльності, що передбачає розвиненість сенсорної та емоційно-почуттєвої сфер, образно-асоціативного мислення, загальних і спеціальних здібностей і якостей [5, с.39].

Важливими для оновлення мистецької освіти є філософські ідеї про пізнання як ціннісне ставлення людини до світу, про світоглядну свідомість як єдність світорозуміння, світосприйняття і світовідношення (М.Бахтін, В.Малахов). Особливості розвитку активності дитини в різних видах діяльності залежать, як стверджують психологи, від її ціннісних ставлень, самовизначення і самовираження за формулою « Я – у світі» (О.Кононко). З огляду на це розглядати навчання мистецтв відокремлено від художнього виховання учнів, спрямованого на формування ціннісних орієнтацій, вважається штучним, некоректним [5, с.36].

Визначені проблеми вищої школи безпосередньо пов'язані з необхідністю формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до інноваційної діяльності на предметах художньо-естетичного циклу. Таку готовність розуміють як сукупність особистісних і професійних якостей спеціаліста, що забезпечують творче осягнення нововведень у сфері мистецької освіти, постановку нових цілей і смислів власної професійної діяльності, відмову від відомих штампів і стереотипів, створення власного індивідуально-особистісного стилю професійної діяльності. Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. Це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, його максимальної самореалізації, розкриття творчого потенціалу [2, с.278].

В інноваційній діяльності вчитель має бути здатним до бачення проблем, самостійних суджень, оригінальності мислення, переносу знань, умінь у нові ситуації. Він повинен вміти концентрувати творчі зусилля, мати схильність до розумного ризику, сміливість, незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, потребу впроваджувати нове. Використання різноманітних

видів інтеграції художніх знань учнів, починаючи з міжпредметних зв'язків, є досить відомою сферою педагогічної творчості для сучасного вчителя початкових класів, особливості професійної діяльності якого пов'язані з викладанням кількох різних предметів.

Висновки. Інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. З урахуванням цього нова освітня парадигма вибудовується на засадах збереження і розвитку творчого потенціалу людини, її спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань. Педагогіка мистецтва як сукупність закладених у ньому педагогічних функцій та потенціалів, має усі підстави для визнання її наукового статусу як теорії і практики формування творчої індивідуальності вчителя, що уможливлює досягнення найвищого рівня розвитку його педагогічної майстерності.

Література

1. Демиденко Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка / Т.М. Демиденко. – Луганськ, 2004. – 20 с.

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Джола Д.М. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навч.-метод. Посібник / Джола Д.М., Щербо А.Б. . – К.:ІЗМН, 1998. – 392 с.

4. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України / Н.І. Клокар. – К., 1997. – 227 с.

5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва в початковій школі: Посібник для вчителя / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В.Бєлкіна та ін.Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.

6. Москалюк А. Проблеми викладання предметів художньо-естетичного циклу в початковій школі //Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр. – Вип.1 / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) та ін.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. - Вінниця : ТОВ «Фірма « Планер», 2012. – 430 с.

7. Падалка Г. Естетична оцінювальна парадигма як фундамент модернізації мистецької освіти // Філософія педагогічної майстерності: Зб. наук. пр. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського / Редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 380 с.

8. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика : инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М. : ИЧП "Издательство Магистр", 1997. – 224 с.

Т. Мудрицька,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВПЛИВУ ДИДАКТИЧНИХ ІГОРНА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙМОЛОДШОГОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Розвиток комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку є однією із головних проблем шкільної лінгводидактики. ЇЇ актуальність зумовлюється пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», спрямованими на модернізацію початкової освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування [1]. У Концепції загальної середньої освіти зазначається, що «освітніми результатами початкової школи є повноцінні мовленнєві, читацькі уміння і навички…» [4,с. 84], адже мовленнєве спілкування є головним інструментом, за допомогою якого дитина встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається її соціалізація.

Однак, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку, обмежує безпосереднє спілкування дітей з іншими мовцями, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва [5]. Науковці наголошують на тісному зв'язку спілкування з різними видами діяльності дітей молодшого шкільного віку, зокрема, й з ігровою. За допомогою гри пізнається світ, а в її процесі формуються та закріплюються властивості, вміння й здібності, необхідні молодшим школярам для виконання соціальних та професійних функцій у майбутньому. Відтак, вагомого значення набуває розвиток комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку як важлива умова наступності в безперервному навчанні.

Аналіз попередніх досліджень. Проблему комунікативно-мовленнєвого розвитку особистості досліджували В.Андрієвська, В.Біблер, М.Бахтіна А.Богуш, Ф.Гогартен, Г.Коен, Ю.Лотман, С.Рубінштейн та ін. Питання розвитку мовлення учнів молодшого шкільного віку розглянуто в працях вітчизняних науковців (О.Артемова, М.Вашуленко, Р.Вовкотруб, І.Гудзик, Л.Кашуба, Г.Коваль, Л.Кутенко, Л.Міненко, Н.Сіранчук, В.Собко, Л.Соловець, Л.Федоренко, О.Хорошковська та ін.). Науковці розглядають спілкування як безпосередній міжособистісний контакт, під час якого відбувається обмін індивідуально-особистісним змістом, зумовлений потребою людини у спілкуванні та комунікації [2].

Потужний вплив на розвиток різноманітних здібностей дитини, у тому числі й комунікативних має гра.Виховні можливості гри відзначалися вітчизняними педагогами і психологами (П.Лесгафт, Д.Ельконін, О.Леонтьєв,

В.Сухомлинський та ін.). Ігровій діяльності школярів присвячені праці вітчизняних дослідників: В.Абрамян, Т.Коваленко, І.Зязюна, Л.Лимаренко, Л.Масол, Б.Нестеровича, Н.Пахальчук, Т.Пониманської, Г.Тарасенко, О.Савченко, С.Соломаха та ін. Створюється навіть нова галузь художньої та загальної освіти — драмогерменевтика (В.Букатов), що вивчає соціоігровий стиль навчання, психологію дидактичних ігор тощо [5].

Мета статті: розглянути умови ефективного впливу дидактичних ігорна розвиток комунікативних здібностей дітеймолодшогошкільного віку

Виклад основного матеріалу. Актуальність своєчасного мовленнєвого розвитку в шкільному дитинстві визначається завданнями щодо створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, які виявляються в специфічно дитячих видах діяльності й пов'язані із комунікацією. Передумови розвитку комунікативності полягають в темпераменті, особливості якого отримуються у спадок від обох батьків, фундамент комунікативності закладається в перші роки життя дитини батьками, вихователями, вчителями. Цьому сприяє еволюція дитячих вмінь та навичок комунікабельності, компетентності та навичок партнерської орієнтації.*Комунікативні здібності* не є винятком, вони формуються в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі. В.Сухомлинський – перший із дослідників, який на сторінках української педагогічної преси підняв питання про розвиток комунікативних здібностей дітей на засадах ідей гуманістичної педагогіки [8, с. 8-9].

Аналіз наукових праць, представлених вище, дозволяє під *розвитком комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку* розуміти оволодіння ними сукупністю комунікативно-мовленнєвих умінь, що забезпечують готовність до повноцінного мовленнєвого спілкування в усній та письмовій формах. При цьому знання та вміння з мови та мовознавства становлять для учнів фундамент, на якому відбувається оволодіння комунікативно-мовленнєвими вміннями[6, с. 68].

Гра має потужний вплив на розвиток різноманітних здібностей дитини, у тому числі й комунікативних. Найбільш сприятлива для розвитку комунікативних здібностей є ситуація, в якій слід партнерові по грі або дорослому щось роз’яснити, переконати його. У розвитку комунікативних здібностей використовуються різні види ігор: традиційні, розмовні, рухливі, театралізовані, сюжетно-рольові, ігри-фантазування, а також дидактичні[7].

Розвиток комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку ефективно відбуватиметьсяза таких *умов:*

- застосування комплексу ігор длярозвитку вмінь та навичок взаємодії з іншими;
- створення необхідного предметно-розвивального середовища, котре активізуєігрову діяльність дітей і розвиває їх здібностіналагоджувати контакти;
- правильна організація ігор та належнекерівництво ними.

Умови ефективного впливу ігорна розвиток комунікативних здібностей дітеймолодшогошкільного віку містять три*компоненти:*

1. *Перцептивний* (передбачає розвиток уміння дитиниусвідомлювати та вербалізувати власний стан тастан людей, котрі її оточують, а також враховуватийого у взаєминах з ровесниками і дорослими. Невміння зрозуміти однолітків часто провокує конфлікти та конфліктні ситуації, спричиняє спалахи агресії. Тому важливо спонукати молодших школярів поважати особистість інших при опануванні соціального змістустосунків).

2. *Комунікативний* (вміннядітей ефективно спілкуватися).

3. *Соціальний* (увиразнюється уміннядітей знаходити ефективні форми взаємодії з дітьми тадорослими, зберігати власну індивідуальність тапрагнення самостійно реалізуватисебе в будь-яких умовах соціального буття,адекватність поведінки усталеним соціальнимнормам. Цей компонент проявляється у ставленні до інших, у прагненнях ідомаганнях дитини, реалізується в її діяльності,забезпечуючи тим самим соціальний розвиток якпроцес засвоєння певного обсягу інформації,системи ціннісних орієнтацій, формуваннядосвіду взаємодії та співжиття з іншими людьми) [7].

Засобами реалізації зазначених умоввизначено різноманітні види ігрової діяльності:ігрові вправи, сюжетно-рольові та комунікативніігри, ігри-драматизації, а також дидактичні ігри.

Процес ігрової діяльності відбувався принципах:

- *вільної участі*: дітям дозволяється брати (чине брати) участь у грі за власним бажанням, вільно“виходити з гри” та спокійно повертатися;
- *взаємодопомоги*: кожний має правовисловлюватися та бути вислуханим, а такожправо вибору;
- *усвідомлення*: кожна дитина виконує ігровідії в тому разі, якщо розуміє їх.
- *рефлексії:* для оцінювання ефективності й закріплення результату важливоотримати зворотний зв’язок від дітей. Із цієюметою вони висловлюють власні погляди,відповідаючи на запитання вчителя про те, що їмбільше або менше сподобалося, яких навичокнабули, де і коли їх можна застосовувати.

Висновки. Дидактичні ігри є одним з ефективних засобів розвитку комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку. Вони сприяють розвитку зв'язного мовлення у дітей, відіграють важливу роль у досягненні дітьми високого рівня мовленнєвої культури, що характеризується багатством, точністю і виразністю, формують у дітей граматичну компетентність, розвивають всі психічні процеси, спонукають дитину до самостійної творчої діяльності.Успішне впровадження запропонованих нами умов розвитку комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку сприятиме вдосконаленню соціально-комунікативних навичок молодших школярів.

Література

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. Київ: Освіта, 2006. – 268 с.

3. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова освіта. 2011. № 18. – С. 8−30.
4. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років. /Науковий керівник проекту О.В. Огнев'юк, К. І. Волинець / Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, Головне упр. осв. і науки викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
5. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. Дивослово. 2006. № 5. С. 2−5.
6. Дошкільна лінгводидактика: словник-довідник: понад 600 термінів, понять та назв / упор.: Богуш А. М., Крутій К. Л. Запоріжжя: ЛІПС, 2014. −198с.
7. Залібовська-Ільніцька З. В. Підготовка майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів: метод. Рекомендації. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2008. −64 с.
8. Кремень В. Г. Василь Олександрович Сухомлинський і сучасна педагогічна наука / В.Г. Кремень // В.О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогі: [монографія] / упоряд.: О.В. Сухомлинська, О.Я. Савченко; авт. кол.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І.Д. Бех [та ін.]. – Луганськ: ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012. – 504 с.

М. Нетичук ,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л. С. Бровчак

КРИТЕРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкриті критерії педагогічної діагностики естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова. Педагогічна діагностика, діти дошкільного віку, процес виховання.

Постановка проблеми.Естетичний розвиток − сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, завдяки яким забезпечується можливість здійснювати діяльність на засадах естетики, естетично сприймати і переживати явища дійсності, твори культури та мистецтва, оцінювати їх, співвідносячи з ідеалом, створювати нові естетичні цінності. Естетичне виховання − цілеспрямований, систематичний процес впливу на особистість дитини з метою розвитку у неї здатності бачити красу навколишнього світу, мистецтва і створювати її.

У процесі здійснення естетичного виховання необхідно вирішити наступні завдання: систематично розвивати естетичне сприйняття, естетичні почуття та уявлення дітей, їх художньо-творчі здібності, формувати основи

естетичного смаку. Естетичне сприйняття дійсності на етапі дошкільного дитинства має особливості. Основним для нього є чуттєва форма речей, їх колір, форма, звук. Тому розвиток естетичного сприймання вимагає сенсорної культури. Краса сприймається дитиною, як єдність форми і змісту. Форма виражається в сукупності звуків, фарб, ліній.

Однак сприйняття стає естетичним тільки тоді, коли воно емоційно забарвлене, пов'язане з певним ставленням до нього. Естетичне сприйняття нерозривно пов'язане з почуттями, переживаннями. Естетичні почуття − почуття, що відносяться до вищих «людських насолод», передбачають глибоке естетичне переживання від сприйняття або створення прекрасного. Особливістю естетичних почуттів є радість, душевне хвилювання, яке виникає від зустрічі з прекрасним.

Мета. На основі вивчення та узагальнення літературних джерел педагогічної теорії і практики з'ясувати критерії педагогічної діагностики естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень.У ході теоретичного аналізу літератури встановлено, що у психолого-педагогічних дослідженнях вивчались прояви здібностей дошкільників у різних видах творчої діяльності, вивчались питання художньо-творчої обдарованості та естетичного виховання дошкільників. Окремим проблемам естетичного розвитку старших дошкільників присвячено ряд психолого-педагогічних праць вчених. Серед них більшою мірою досліджено проблеми музично-ритмічного виховання дітей в музично-руховій діяльності (А.Зіміна, М.Палавандішвілі); розвитку музикальності, музичних здібностей у дітей за допомогою різних засобів: ігор, танців, хороводів, вправ, етюдів та відповідного репертуару (С.Науменко, С.Руднєва, К.Тарасова, А.Шевчук); формування навичок виконання музичних рухів, методів і прийомів розучування їх з дітьми (Н.Ветлугіна, Е.Вільчковський, О.Кенеман та інші); формування музично-рухової творчості дошкільників (С.Акішев, О.Горшкова та інші). Національні теоретико-методичні основи естетичного і, зокрема, музично-рухового виховання дошкільників розроблялися вітчизняними (В.Верховинець, І.Рудченко, С.Русова та інші) і зарубіжними (Р.Акбарова, К.Орф, К.Stankeviciene, Ф.Фребель та інші) педагогами та психологами.

Виклад основного матеріалу. Естетична творчість дітей дошкільного віку − це створення естетично оформленого та об'єктивно значущого (для дитини) нового продукту (малюнка, оповідання, казки, танцю, пісні, гри тощо), придумування естетичних та раніше не використаних деталей, що по-новому характеризують створюваний образ, естетичне застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій ситуації, прояв дитиною естетичної ініціативи, придумування різних варіантів естетизації зображення, ситуацій, рухів. На основі визначення сутності естетичного розвитку виокремлено компоненти цієї якості, серед яких провідними вважаємо: потребово- мотиваційний, що спричинює потребу в сприйнятті та створенні естетичного; емоційно-почуттєвий, що характеризує виявлення та переживання естетичних почуттів; оцінювально-регулятивний, що характеризує

сформованість адекватної самооцінки та оцінки естетичного (естетичний смак); операційнодіяльнісний, що передбачає наявність вміння створювати естетичне [3].

Естетична культура дошкільника, яка формується в процесі естетичного виховання і є його метою, збагачує почуття індивіда, формує естетичне ставлення до навколишнього світу, допомагає дитині осмислювати життєво важливі для неї парадигми буття, перетворювати зовнішні культурні цінності в свої. Н.Миропольська переконана, що у дитини має бути вибір слів, думок, дій, щоб великий комп'ютерний переворот, відкривши нові віртуальні обрії, не поставив під сумнів оригінальність творчості, чистоту мистецтва, не підмінив його штучним замінником, через що прояв естетичного став би розмитим, адже здатність до естетичного освоєння дійсності характеризує не тільки людину, а й суспільство, в якому вона живе [4].

Багатство внутрішнього світу дитини, її думок та переживань свідчать про необхідність залучення мистецтва, а особливо - музичного, до процесу формування естетичної культури дитини. Виходячи з цього, процес пізнання музики значною мірою визначається особистістю слухача: його життєвим і художнім досвідом, типом мислення, рівнем естетичного розвитку. І якщо дитина сприймає музику глибоко, виробляючи особистісну оцінку, спонукаючи себе мислити і відчувати, вона іноді відкриває в собі щось нове, отже - музика може стати засобом самопізнання [6].

Потреба розрізняти особливості спілкування учнів з мистецтвом виникає на всіх етапах навчально-виховного процесу. Термін«діагностика» тлумачиться як «розпізнавальне пізнання». Для його реалізації застосовуються науково обґрунтовані критерії естетичного розвитку особистості, що дають змогу простежити динаміку педагогічного процесу, зосередити увагу на окремих недоліках та окреслити своєрідну схему подальшої роботи в цьому напрямі.

На думку О.Рудницької, протягом останніх років у науковій літературі широко висвітлюються можливі підходи до визначення «еталона» вимірювання, що відповідає «ідеальному» рівню розвитку і дає змогу встановити та зафіксувати наявні рівні підготовки та розвитку дітей. До основних критеріїв естетичного виховання дошкільників належать: естетичні потреби особистості; місце мистецтва у структурі вільного часу; інтенсивність контактів з творами; активність пошуку джерел мистецьких вражень та галузі спілкування з різновидами мистецтва; характер смакових уподобань;доступність для розуміння особистістю художніх творів, культура їх сприйняття тощо [5].

Узагальнюючи запропоновані критерії діагностики, О.Рудницька виділяє три основних параметри вивчення рівнів художнього розвитку особистості. Це - динаміка становлення емоційно-захопленого ставлення суб'єкта до мистецтва, наявність відповідних знань та вмінь, творчий характер художньої діяльності. Адже тільки в органічному взаємозв'язку почуттів, знань і художньо-творчої діяльності стає можливим вплив мистецтва на внутрішній світ людини, її

особистісне зростання, формування навичок та вмінь естетичного сприймання навколишньої дійсності.

Ціннісні орієнтації, естетичні оцінки та самооцінки тісно пов'язані між собою як цілісне функціональне утворення. Так, ціннісні орієнтації формуються у процесі оцінювання конкретних мистецьких творів. З іншого боку, вони самі спрямовують оцінювальне ставлення до мистецтва. При цьому розвиток ціннісних орієнтацій та естетичних оцінок залежить від готовності суб'єкта до оцінки себе і свого місця у соціокультурній ситуації художньогоспілкування, схильності до самокорекції під впливом мистецтва, оскільки сприйняття твору вимагає високого ступеня рефлексії [1, 2].

Повне діагностування естетичного розвитку особистості є різнобічним комплексним дослідженням, проведення якого вимагає значних затрат сил і часу, тому на практиці, як правило, обмежуються вивченням окремих складових, які становлять основні критерії естетичного розвитку особистості. Серед них ми обрали наступні: інтенсивність потреби, реальна поведінка вихованців ДНЗ у сфері художньої культури, орієнтація у світі художньої культури, навички художнього спілкування, художні уподобання дітей.

Звичайно, у кожної дитини звучання музичного твору викликає різні образи. Кожна дитина індивідуальність, зі своїми переживаннями та досвідом і під час написання творів проявилися їхні почуття, проблеми, навіть певні негаразди. Важливо зауважити і те, що діти у третьому класі ще не достатньо швидко пишуть і за програмою вони лише починають вчитися складати усні твори, тож надзвичайно цікавими є результати їхньої творчості, особливо пізнавального характеру.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що і нам, майбутнім вихователям, і батькам слід максимально залучати музику до навчально-виховного процесу не лише з пізнавальною, навчальною та виховною метою, а й з метою корекції емоційного стану дітей, подолання тривожності, що в свою чергу дасть позитивні вагомі результати у майбутній навчальній діяльності, сприятиме активізації творчого потенціалу та розвитку творчих здібностей дошкільників.

Література

1. Бєлкіна Е.В. Естетичне виховання дітей шестирічного віку засобами образотворчого мистецтва (на матеріалі живопису) [Текст]: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Бєлкіна Елла Вікторівна; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. − К., 1996. − 190 с.

2. Венгер Л.А., Пилюгина Э.Г., Венгер Н.Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка/ Под ред. Л.А. Венгера. − М.: Просвещение, 1988. − 144с.

3. Комарова Т.С. О развитии способностей к изобразительной деятельности// Дошкольное воспитание, 1990. − № 6. − С.44−50.

4. Миропольська Н. Готовність учителів до впровадження естетико-виховних технологій / Н. Миропольська // Естетика і етика педагогічної дії. - 2014. - Вип. 7. - С. 152-162.

5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : [навч. посібник]. – К. : ТОВ “Інртерпроф”, 2002. – 270 с.

6. Пальчикова О.М., Мазаненко О.М. До питання діагностики та розвитку музичних здібностей. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. –Харків, 2006. – № 599. – С. 265-268.

О.Олійник,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент В.Л. Бриліна

ВПЛИВ НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Відомі діячі української культури Г.Сковорода, Т.Шевченко, І.Франко, Л.Українка та інші високо цінували усну народну творчість як важливий фактор виховання й всебічного розвитку особистості. Вагомий вклад у теорію і практику естетичного виховання засобами народного музичного мистецтва внесли М.Лисенко, Б.Яворський, М.Леонтович, Я.Степовий, К.Стеценко, П.Козицький та інші, які вважали народну музику ефективним засобом загальноестетичного розвитку особистості, її залучення до мистецтва.

Мета статті полягає у розгляді аспектів естетичного виховання молодших школярів як невід’ємної частини національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу, його культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Найважливіше значення в процесі формування основ морально-естетичного світогляду дитини молодшого шкільного віку має насамперед емоційна глибина дитячого сприймання. В.Сухомлинський відзначав, що дитинство є найважливішим періодом людського життя і від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло в її розум і серце з навколишнього світу, – від того вирішальною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк. Педагог же без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [2, с. 167].

О.Палюк у статті, «Формування морально-естетичного світогляду засобами народно-декоративного та музичного мистецтва» підкреслював, що емоційне тло у формуванні морально-естетичного світогляду молодшого школяра можуть забезпечити вдало дібрані засоби його виховання; серед них першорядне місце, як відомо, займають народні музичні твори, в яких віддзеркалюється духовність нашого народу, його світоглядність. Автор наголошує на тому, що народне мистецтво відбиває суспільну потребу в осмисленні оточуючого середовища заради задоволення запитів людини і є могутнім стимулом її розвитку.

Завдяки народному мистецтву здійснюється зв'язок поколінь, і через задоволення художніх потреб реалізується соціальне призначення мистецтва. Цінність будь-якого мистецтва, і зокрема народного, визначається багатством засобів за допомогою яких втілюються певні ідеї. У співвідношенні мистецтва з життям виявляється його морально-естетична цінність як могутнього засобу освоєння й перебудови світу. Тому звернення до національного є на сьогодні одним з головних засобів нашого самозбереження.

Цілеспрямоване використання народної музики у роботі з молодшими школярами оптимізує результати праці вчителя. Зустріч учнів у школі із звичним і добре відомим для них засобом народного виховання, завжди є радісною, цікавою й приємною подією. Вона збуджує позитивні емоції, робить малодоступне простим, близьким і зрозумілим, активізує творче мислення учнів, збагачує їх духовно.

Музична спадщина українського народу високохудожня за змістом, глибокоемоційна і різнобічна за засобами виразності, здатна викликати співпереживання, радість і смуток. Тому українську народну музику слід розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, але і як засіб естетичного і морального виховання.

Висока художність і доступність надають українській музиці великого педагогічного значення. Найкращі зразки допомагають виховувати в особистості високі моральні, етичні, світоглядні, художньо-естетичні якості; розвивати художній смак, природні обдарування; формувати музично-педагогічну освіченість.

Основними компонентами виховного потенціалу української музики є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодій, гармонії, глибока емоційність, достовірність, глибока сутність думок і ідей, поетичність і чистота образу, глибокий, високохудожній і правдивий зміст багатої історії життя людей, їхніх почуттів і переживань.

Народна педагогіка пережила віки і є основою всієї української культури. Це неоціненна класична спадщина, яку слід дбайливо зберігати і розвивати. Українській народній пісні властиве багатство слова, мелодики, емоційність і історична достовірність, у якій розкривається душа народу, його естетичні смаки, моральні переконання, ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ в цілому.

У наукових дослідженнях педагогічний потенціал українського народного фольклору став предметом глибокого всебічного вивчення, починає інтенсивно розроблятися та досліджуватися. У наукових працях досліджувалися такі аспекти: естетичне виховання школярів засобами народної музичної та поетичної творчості (В.Юцевич, С.Мандрик, І.Таран); формування естетичної культури школярів засобами народної творчості (В.Ірлієко, Т.Турсунов); розвиток творчої активності у процесі навчання гри на народних інструментах (В.Лабунец, В.Лебедєв, І.Маринін, Ф.Тураєв); формування професійної готовності студентів педвузів до діяльності у шкільних

фольклорних колективах (Н.Андрієвська, Н.Кравцова та ін.).

Питанням дослідження процесу естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи за допомогою використання народних звичаїв та обрядів у формуванні естетичного смаку шкільної молоді займалася О.Малентицька. У дослідженнях підкреслювалося, що велика роль у формуванні естетичного смаку учнів належиться саме народним звичаям і обрядам, які, окрім світовідчуття та світосприйняття, акумулюють у собі народне уявлення про красу, її принципи та критерії, естетичні ідеали.

Процеси удосконалення освіти і виховання в Україні породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Будучи важливим засобом надбання та передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні у всі сфери виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-оцінним ставленням, викликаючи потребу до художньо-творчої діяльності.

Естетичне виховання засобами народного музичного мистецтва визначається здатністю цілеспрямовано сприймати, відчувати, правильно розуміти і оцінювати виховне значення і красу народної музики, уміти використовувати її у своїй професійній діяльності.

Безпосереднє знайомство дітей з народною творчістю, спостереження за її живим побутуванням надзвичайно збагачують творчу фантазію, розвивають уяву, сприяють вихованню національної самосвідомості та патріотичних почуттів. Твори народного мистецтва навчають усвідомлювати красу рідної землі, виховують повагу до людей, які створюють її матеріальні та духовні цінності.

Народна пісня, як і вся музична творчість народу, була й залишається головним джерелом творчості композиторів. З глибин століть доходять до нас окремі імена. Найвідоміші творці народних пісень – Маруся Чурай, Семен Климовський, Остап Вересай, Явдоха Єзуїта та багато інших обдарованих предків [1, с. 87-90].

Відомими збирачами, дослідниками, популяризаторами народних пісень були І.Котляревський, Ю.Федькович, Л.Українка, О.Пчілка, пізніше П.Тичина, М.Рильський, М.Стельмах; в наш час – Софія Грица, Степан Пушик, Галина Верховинець, Анатолій Авдієвський, Людвіг Лясота та багато інших.

Збиранню та дослідженню української пісні багато праць присвячено Миколою Лисенко. В своїх наукових дослідженнях він висловлює думку, що українська пісня найбільш споріднена з сербською, цими питаннями також займались передові етнографи Ф.Колесса та К.Квітка. Українською народною піснею займався угорський композитор Б.Барток та фінський композитор і дослідник народної пісні Ільмарі Крон. Розглядаючи її різноманітність, авторами підкреслюється її цілісність, що відповідає народним звичаям, високому рівню художньої культури.

Суть народного традиційного мистецтва полягає в спадкоємності, безперервності існування в часі. Воно тісно пов’язане з життям та побутом людей, їхніми звичаями, навколишньою природою. Саме ці фактори

визначають особливості його художньої мови і художніх напрямків.

Висновки. Українська музична творчість виникла і збагачувалась одночасно з історичним розвитком українського народу. Вона є тією вихідною точкою, з якої починається історія культури українського народу. Обрядові пісні, пов'язані з святами, такими як колядки, щедрівки, гаївки, веснянки, купальську й ожинкові пісні, а також пісні, пов'язані з важливими подіями в житті людей.

Таким чином, проникнення в поетичний світ народних мелодій забезпечує засвоєння характерної для українського народу образно-емоційної та музично-естетичної системи сприймання героїчних образів, які впливають на формування духовного світу молодого покоління.

Література

1. Дроб'язко П.І. Українська національна школа: Витоки і сучасність / П.І.Дроб'язко // В.Ш., 1997. – С. 87-90.

2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 167.

М. Паранюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Реформування освіти у відповідності з концептуальними засадами «Нової української школи» спонукає педагогів до впровадження нових наукових підходів, інноваційних ідей та технологій виховання дітей у закладах освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що естетичне виховання – це важлива складова духовно-культурного розвитку особистості, здійснення якої повинна забезпечити держава [1].

Виховання естетичних почуттів, смаків, потреб залишається актуальним в молодшому шкільному віці, оскільки, отримані дитиною у ранньому віці, знання, вміння та навички впливають на її подальший розвиток та життєтворчість. У сфері духовного життя, повсякденній праці, спілкування з мистецтвом і природою, побуті, міжособистісному спілкуванні – скрізь людина зіштовхується з естетичними явищами. Адже у житті прекрасне й не красиве, трагічне і комічне грають істотну роль. Краса приносить естетичну насолоду і задоволення, стимулює трудову активність, робить приємним наше буття. Почуття прекрасного зумовлює радість і оптимізм, духовно збагачує людину, спонукає її до навчання, натхненної праці і творчості.

Краса безумовно пов'язана з душею людини, її працею, поведінкою, мовою, зовнішністю. Творча душа людства, в тому числі й українського народу,

витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних витворів мистецтва. Бачити, чути, розуміти силу мистецтва та його краси людина вчиться протягом життя.

Природу феномену «естетичне виховання» вивчали філософи (Н. Бердяєв, Ю. Борєв, І. Зязюн та інші), соціологи (С. Комаров, В. Потапчик, О. Семашко). Вчені розглядали естетичне виховання як засіб соціалізації молодого покоління, залучення його до духовних і культурних цінностей суспільства. Психологи І. Бех, М. Боришевський, Л. Виготський, Д. Ельконін, О Запорожець вивчали психологічні аспекти формування естетичних почуттів, потреб, смаків дитини.

Проблема естетичного виховання дітей широко представлена у спадщині видатних педагогів та діячів освіти А. Макаренка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К.Ушинського, П. Юркевича. Суттєвий внесок в сучасну теорію і практику естетичного виховання дітей внесли відомі вчені та педагоги-новатори: О. Альохін, О. Балян, Т. Комарова, Б. Ліхачов, Л. Масол, А. Щербо. Естетичне виховання, як цілеспрямована система заходів, покликана пробудити у душі кожної людини потяг до краси, захоплення перед прекрасним у всіх його проявах, яке дозволить йому творити світ. Науковці вважають, що починати прилучати дитину до творів мистецтва треба з раннього віку, впроваджуючи системний підхід, виховуючи її не як споглядальника і слухача, а як активного творця краси.

На початку 90-х років XX ст.. теорія естетичного виховання дітей дошкільного віку збагачується результатами наукових досліджень, здійснених О. Ворожейкіною, В. Котляром, Н. Кириченко, Л. Макаренко, С. Науменко, Л. Шульгою та іншими. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту естетичного виховання в дитячому садку. Аналізуючи особливості естетичного виховання дітей дошкільного віку, вчені зосереджуються на таких проблемах: розвиток самоконтролю дітей в образотворчій діяльності (Т. Доронова); ігрові методи у навчанні дітей образотворчої діяльності (Г. Григор'єва, Н. Сулаєва, Р. Шмагало); ознайомлення дошкільників із творами живопису (Р. Чумічева). Незаперечною залишається думка, що введення дитини в світ краси і гармонії починається з формування естетичних почуттів, які є результатом переживань та внутрішнього ставлення дитини до того, що відбувається в її житті, до того, що вона пізнає, як діє.

Важливою педагогічною умовою виховання естетичного смаку є розвиток творчої мотивації молодших школярів. Мотив − це внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до дії. Мотивація − це динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби. На основі мотивації у дітей формуються глибокі та стійкі інтереси до творчої образотворчої діяльності. Успішна діяльність, яка пов'язана з інтересом, створює неначе «зону ближчого розвитку», зону підвищеної сенситивності для всіх впливів, котрі сприяють вихованню естетичного смаку та розвитку творчої особистості.

Дотримання умови розвитку творчої мотивації молодших школярів, шляхом створення позитивної атмосфери навчання орієнтує педагога на забезпечення такого характеру діалогової взаємодії на уроці образотворчого мистецтва, коли учні повністю позбавляються страху, побоювання за невдалі дії. Надто критичне ставлення до дій учня призводить до його художньо-творчої неспроможності, скутості та невпевненості. Страх сковує творчу ініціативу, не дає можливості розкритись художнім потенціям учня. На уроках мистецтва має панувати заохочення і підтримка найменших спроб учня до самостійних дій, до вираження власної думки, до висловлення свого судження. Основа досягнення створення позитивної атмосфери навчання на уроках мистецтва в початковій школі – щирість у взаємовідносинах. Лицемірство, навмисне захвалювання, удавана увага до учнів, до їх навчальних успіхів і художніх спроб може стати настільки руйнівним фактором, що відновлення позитивного фону занять виявиться недосяжним.

Як відомо, молодші школярі схильні до наслідування, тому вчитель повинен забезпечити їх зразками виконання мистецьких творів, вправ, творчих завдань. Цього можна досягти не тільки власним показом вчителя чи учнів, а й використовуючи аудіо, відео матеріали, влаштовуючи тематичні свята, виставки, презентації. Продуктивним стане навчальний процес, де обидві сторони – учитель і учні – не тільки налаштовані на творчість, а разом, спільно діють у цьому полі. Творчий навчальний діалог – умова, поза якою виховання естетичного смаку школярів різко гальмується. Діалогічна взаємодія на уроках образотворчого мистецтва реалізується в процесі забезпечення: художньо-емоційного контакту між педагогом і учнями в процесі навчання; максимальної активізації художньої ініціативи учнів; емпатійного усвідомлення учителем внутрішнього світу учнів.

Важливою умовою виховання естетичного смаку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва є забезпечення пріоритету творчої діяльності. Окреслення цієї умови підкреслює значущість і першочерговість практичних форм засвоєння технік образотворчого мистецтва порівняно із теоретичним усвідомленням історії і закономірностей мистецької діяльності. Малювання, аплікація, ліплення дають змогу школяреві краще пізнати та розкрити себе, адже, вкладаючи у свій витвір певний зміст, дитина багато розповідає про себе, свій внутрішній світ, тобто виражає себе через художню творчість [4]. Потреба у практичному творчому самовираженні є особливою і обов’язковою якістю особистості, яка прагне відтворити свої почуття у взаємодії художнього образу із символами, лініями, кольором тощо.

Корисним у вихованні естетичного смаку є залучення дітей до активних спостережень за предметами та явищами навколишньої дійсності, обговорення художньо-творчих робіт учнів та мистецьких творів з метою формування навичок оцінних суджень, розвитку естетичних почуттів і виховання художнього смаку. Творчість дітей пов’язана із самостійною діяльністю, з умінням працювати з різним мистецьким матеріалом, використовувати наявні знання, навички. Саме тому на уроках образотворчого мистецтва в початковій

школі особливе місце має зайняти творча діяльність дітей. Вона цінується за те, що учні самі відкривають щось красиве та нове для себе в світі мистецтва.

Важливо пам'ятати, що молодші школярі прагнуть, щоб результати їх роботи були оцінені та помічені оточуючими. Найбільше вони реагують на оцінку вчителя, своїх товаришів, однокласників, батьків, братиків та сестричок. Завдання вчителя мистецтва полягає в тому, щоб не тільки навчити, а й надати можливість дітям проявити себе, продемонструвати свої вміння, навички в різних видах творчої діяльності. Доцільно проводити інтегровані мистецькі уроки: урок-вікторину, урок-подорож, урок-картинну галерею, урок-інтерв'ю, урок-театр, міні-виставки, міні-концерти в класі, родинні свята, зустрічі з художниками та майстрами, на яких кожен мав можливість долучитися до мистецтва, проявити себе, презентувати свої роботи та почути схвальну оцінку своїх досягнень.

Таким чином, естетичний смак є однією з найважливіших характеристик особистого становлення, що відбиває рівень самовизначення кожної окремої людини. Естетичний смак – здатність молодших школярів до індивідуального відбору естетичних цінностей, а тим самим до саморозвитку і самовиховання. Естетичний смак є своєрідним почуттям міри, вмінням знаходити необхідну достатність в особистому ставленні до світу культури і цінностей. Наявність естетичного смаку проявляється як відповідність внутрішнього і зовнішнього, гармонія духу і соціальної поведінки, соціальної реалізації особистості. Виховання естетичного смаку молодших школярів залежить не тільки від педагогічних умов, створених на уроках мистецтва, але й спонукає вчителя до використання цікавих методів, прийомів, інтегрованих творчо-ігрових завдань.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594). – С. 5– 39.

2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Бєлкіна, О. В. Калініченко, І.В. Руденко. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок» , 2006. – 256 с.

3. Сулаєва Н. Мистецька гра в початковій школі / Н. Сулаєва // Шлях освіти. – 2000. – №1. – С. 31.

4. Шмагало Р.Т. Образотворче мистецтво. 1-4 класи : програма для ЗОНЗ // Збірник програм ЗОНЗ / Р.Т. Шмагало, Ж.С. Марчук, І.Г. Вачкова, О.В.Чорний, М.В. Гнатюк. – К.: Вид. дім «Освіта», 2013.

А. Перевертень,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник–канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які мають стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку. Якраз через це стратегічним завданням, визначеним Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI ст.), є створення умов для реалізації та самореалізації особистості в освітньому процесі. Це вимагає переходу від директивної до особистісно-зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, творчих здібностей.

Проблема творчих здібностей є однією із важливих у психолого-педагогічних дослідженнях. Зміна освітньої парадигми зумовлює необхідність переосмислення сфери виховання творчої особистості засобами мистецтва та розробку ефективних умов, оптимальних методик і технологій, що відповідають сучасним методологічним та теоретичним засадам.

Ґрунтовних досліджень вимагає проблема формування творчих здібностей в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що переорієнтовує викладання із авторитарного керування музичною діяльністю учнів на гнучке стимулювання процесу учіння з елементами творчої самостійності.

Таким чином, у процесі розв'язання проблеми формування творчих здібностей молодших школярів виникає ряд суперечностей: між метою і завданнями інноваційної системи гуманітарної освіти та традиційними змістом і технологіями викладання предметів художньо-естетичного циклу в початковій школі; між значним творчим потенціалом музичного мистецтва і недостатньою його реалізацією в існуючій навчально-виховній практиці.

Принципові положення теорії здібностей, зокрема співвідношення біологічного і соціального у здібностях, їх структура, філо- і онтогенез, можливості й закономірності їх формування й розвитку розкриваються у дослідженнях М.С. Демчишина [2], В.Н. Козленко [4], О.М. Лазаревська та С.І. Науменко [5], К.В. Стецюк [6] та ін.

Мета статті – розкрити особливості музичного мистецтва як засобу активізації творчого потенціалу молодших школярів.

Ігрова діяльність для школярів зберігає своє значення як найбільш доступна і природна форма діяльності, що усуває авторитарність у стосунках учителів і учнів, створює особливу атмосферу інтересу, емоційного піднесення. Народні ігри-драматизації є віками перевіреним засобом виховання підростаючого покоління. В більшості таких хороводних ігор пісня, діалог, рухи органічно взаємопов'язані між собою. Крім того, ігри розвивають і загартовують дітей фізично, ознайомлюють їх з тими чи іншими трудовими процесами, вчать спостережливості, кмітливості. Ігри-драматизації є до того ж формою «незацікавленого спілкування», «спілкування заради спілкування», яке

в процесі історичного розвитку набувало самостійної цінності для людської особистості і стало загальнонародним надбанням. Спілкування в цьому випадку є одночасно і самоствердженням особистості, своєрідним визнанням її іншими членами колективу. В таких іграх зміцнювалась дисципліна, загартовувалась воля, досягалось взаєморозуміння та взаємодопомога між учасниками колективних дій, виховувалися норми та правила поведінки, розроблялись форми діалогу в різних життєвих ситуаціях, у дітей формувалися жвавість і безпосередність. Це насамперед, ігри землеробської тематики, які в слові й пластиці відтворюють сівбу, вирощування, догляд, збирання, обробку польових та городніх культур. Прикладів таких хороводних ігор можна навести багато: «Мак», «А ми просо сіяли», «Ой на горі льон» та інші.

Українську народну творчість слід не просто вивчати, а опановувати, навчитись з її допомогою висловлювати своє розуміння явищ навколишньої дійсності. Практичне освоєння фольклору, створення інтелектуального та естетичного фону, який передує розучуванню пісні-гри, залучає всіх учасників до творчої реалізації, у ході якої розкривалися здібності кожного учня.

Також можна використовувалися пісні сучасного професійного композитора Е.Б. Бриліна, які створені відповідно до вимог нової програми «Музика», затверджена Міністерством освіти і науки України. Програма поєднує виконавську та різні форми творчої роботи з учнями, що створює умови для проведення цілісності уроку музики як уроку мистецтва. Збірник пісень для школярів присвячується актуальним питанням виховання культури поведінки як важливої педагогічної проблеми. Основу текстів пісень складають вірші, які увійшли до методичного посібника С. Мельничука та Т. Довгої «Виховання поведінки молодших школярів». Матеріал даного посібника розміщений згідно програми з виховання культури поведінки школярів, що містить чотири розділи:правила поведінки у школі;правила поведінки вдома;правила поведінки на вулиці;правила поведінки в громадських місцях.

Більшість сюжетів пісень мають жартівливий, гумористичний характер, тому вони легко сприймалися школярами і з інтересом виконувалися. Музично-поетичний матеріал дозволяє використовувати різні форми творчої інтерпретації – в сольному та ансамблевому виконанні, у вигляді інсценізацій чи театралізованого дійства, а також може включатись як ілюстрація до тематичних бесід і лекцій-концертів.

На уроках музики застосовуються творчі рольові ігри з музичними інструментами, через які відбуваються навчальні функції, що з кожним наступним класом ускладнюються і зростають. Розвиток пам’яті, слуху, ритмічності, відчуття краси, гармонії і мелодії – все це створює атмосферу невимушеності та емоційного відгуку. Наприклад, вивчаючи тему «Оркестр», учитель знайомить дітей з оркестровими інструментами, проводить музичну бесіду, що супроводжується відео презентацією, яка допомагає розкрити звукові характеристики та особливості групи ударних інструментів. Учитель: Одним із найвеселіших українських інструментів є бубон. Він так гарно відбиває ритм веселих мелодій, що його просто неможливо не запросити на

весілля. Спробуємо уявити собі, що ми весело вибиваємо на бубні. А зараз пропоную вам пограти на барабанах. Інструмент цей поважний, голосистий завдяки повітрю, яке знаходиться між його туго натягнутими шкірами, має звук об'ємний та компактний: «Бум, бум!». Інструмент, на якому хотіли навчитися грати малесенькі вітерці, – брязкальця. Чарівний передзвін їхніх камінців, що знаходяться в середині кульок, супроводжує навіть класичні твори, які виконують оркестри.

Цікава і корисна творча гра супроводжувати на дитячих музичних інструментах пісню або твір під час слухання музики. Створюючи колективними зусиллями партитуру акомпанементу, бажано враховувати наступне: а) сильні долі виконувати яскравіше, слабкі – тихіше; б) можна іноді заповнити акомпанементом паузу в мелодії; в) коли музика розвивається й наближається до кульмінації, доцільно не лише посилити звучання, а й ускладнити супровід; г) змінюючи супровід у кожній частині твору, можна показати його форму.

Можливі різні варіанти застосування дитячих музичних інструментів на уроках. Наприклад, учитель каже: «Перший ряд сьогодні буде оркестром». Важливо, якому саме рядові доручити це, адже бути оркестрантами хочуть усі діти. З одного боку, можна вибрати тих, хто краще поводиться, адже оркестранти – люди дисципліновані й акуратні (виховний момент). З іншого боку, можливо, саме гра в оркестрі й буде чинником, що дисциплінує. Крім того, можна доручити грати на будь-якому інструменти тільки одному учневі (кожному по черзі). Учитель, спостерігаючи за школярами, визначає, кому можна доручити грати на звуковисотних інструментах, а кому поки що на шумових (або однозвучних).

Творча активність неможлива без пізнавальної активності учнів на уроках музики, яка полягає не лише в їхній діяльності (виконанні навчальних вправ, розспівок), а й у самостійності мислення учнів, розвитку їх творчої думки, спостереженні під час творчого самовиявлення.

Таким чином, активність у навчанні є не просто діяльним станом школяра, але й якісним показником цієї діяльності, в якому проявляється особистість самого учня з його відношенням до змісту, характером діяльності, його потребами і мотивами, прагненнями, інтересами і нахилами. Необхідність формування творчої активності школярів визначається специфікою уроку музичного мистецтва. Тому для того, щоб привести творчий потенціал, що закладений в кожній людині в активний, діючий стан, необхідно створювати умови для того, щоб життєдіяльність учнів змогла стати життєтворчістю. Останнє педагоги визначають як найважливіше і актуальне завдання вчителя музики.

Література

1. Виготський Л.С. Уявлення і творчість в дитячому віці. К., - 2007. - С. 11-12.
2. Демчишин М.С. Формування музичного мислення школярів. - К.: Просвіта 2014. - 98 с.

3. Коваленко Т.В. До питання про творчу активність особистості. Збірник статей. - Ч. ІІ. - Полтава: 2017. - С. 115-117.
4. Козленко В.Н. Формування творчої особистості учня / В.Н. Козленко // Рідна школа. - 2009. - № 5. - С. 17-18.
5. Лазаревська О.М., Науменко С.І. Творчість дитини і музичне виховання // Початкова школа. - 2014. - №11. - С. 16-18.
6. Стецюк К.В. Розвиток музично-творчих здібностей як педагогічна проблема // Технологія навчання дорослих: зміст, структура, основні характеристики: Матеріали науково-практичної конференції / Ред. кол.: С.Я. Харченко, Є.М. Хриков, О.І. Кравченко. - Луганськ: Альма-матер, 2015. - С. 34-40.
7. Теплов Б.М. Проблема індивідуальних відмінностей. - К., 2011. –С 10.

Б. Підопригора
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
Імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.В. Вацьо

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Повноцінний духовний світ людини починає формуватися ще з раннього дошкільного дитинства. Найважливішим критерієм внутрішнього світу є наявність естетичних почуттів. У молодшому шкільному віці у дітей активно формуються художні смаки, любов до різних видів мистецтва, емоційна чуйність, які закладають фундамент естетичного смаку.

Формування естетичних почуттів у молодших школярів займає важливе місце в навчальному процесі, так як починаючи з молодшого шкільного віку, коли закладаються основи естетичних і моральних цінностей, формуються емоційна і духовна сфери дитини, його «почуття гармонії».

Аналіз попередніх досліджень. Видатні педагоги Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, В. Розумний, Є. Квятковський, А. Макаренко, О. Семашко, В. Сухомлинський зробили значний внесок у розробку теорії формування естетичних почуттів; психологи: І. Бех, Л. Виготський, В. Моляко, В. Роменець та інші.У наш час досліджуваною проблемою займаються такі вчені як: М. Вацьо, Л. Коваль, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, А. Щербо та ін. Педагогічні аспекти сприймання музичних творів та формування музичних здібностей висвітлено у працях О. Костюка, В. Остроменського, О. Рудницької. Велику кількість методичних порад, розробок, які стосуються форм і методів музично-естетичного виховання, знаходимо у публікаціях Г. Ригіної, О. Ростовського. Л. Хлєбнікової, Г. Шевченко.

Мета статті – є розкриття значення музичного мистецтва у формуванні естетичних почуттів молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Концепція національного виховання, Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах складають теоретичну основу для створення умов для виховання і навчання естетично розвиненої особистості. Вони вимагають від школи неухильного залучення учнів до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української і зарубіжної культури, забезпечення високої художньо-естетичної освіченості й вихованості особистості [4].

Естетичне виховання в початковій школі трактується як цілеспрямований, організований процес формування у дітей розвиненої естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, здатності сприймати, творити й цінити прекрасне, поводитись культурно і достойно. Систематичний естетичний вплив на учнів у початковій школі сприяє формуванню в них естетичних почуттів, смаків, поглядів і художніх здібностей, вміння здійснювати це практично [1, с. 34].

У сучасній науковій літературі зазначається, що в основі естетичних почуттів лежить особлива потреба, яка властива тільки людині – потреба в естетичному переживанні. Багатство і різноманітність власних переживань допомагає нам більш тонко і глибоко зрозуміти події, що відбуваються в країні або в світі, зрозуміти й осмислити твори мистецтва – театральну постановку, літературний твір, вірші, а також відчути і прийняти переживання інших людей.

Естетичні почуття – безпосередні емоційні переживання особистістю свого естетичного ставлення до явищ художньої та музичної культури або повсякденної дійсності. О. Рудницька стверджує, що у людини сфера почуттів формується як сфера не лише практичного, а й духовного зв’язку з навколишнім світом [5, с. 295].

Музика займає особливе місце у вихованні духовної моральності учнів, завдяки її безпосередньому комплексному впливу. Музична діяльність в силу її емоційності приваблива для дитини. Сила музики в тому, що їй дається з максимальною виразністю, багатозначністю відтворювати процеси. Вона здатна зображати і зовнішній світ, і природу, духовне життя людини в їх постійному русі, в розвиткові, показати виникнення почуттів, найтонші їх відтінки. Різні явища життя, їх зіткнення, єдиноборство, їх згасання, тобто діалектику самих життєвих процесів музика відображає з великою силою, правдивістю, за допомогою звукових образів.

У період молодшого шкільного віку створюються сприятливі умови для подальшого розвитку естетичних почуттів дітей, виховання естетичного смаку. Естетичні почуття не є вродженими, а здобуваються на протязі усього життя. Життєвий досвід дітей завжди обмежений, мистецтво ж збагачує його досвідом всього людства. У молодших школярів існує яскраво виражена потреба міркувати про свої художні враження. Вони хочуть більше знати про твір і про

автора. При обговоренні про музичне мистецтво слід в першу чергу використовувати життєві враження і досвід самих школярів.

В. Сухомлинський зазначав, що «пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [6, с.189].

Велике значення в естетичному вихованні школяра грає його прилучення до музичного мистецтва, розширення музичного і культурного кругозору кожного учня, навіть того, хто не проявляє активної участі на уроці.

Процес формування сприйняття музики, на думку Б. Яворського, повинен проходити в п'ять етапів: накопичення вражень; спонтанне вираження в зорових, сенсорно-моторних і мовних проявах; імпровізування: рухове, музичне, літературно-мовне; створення оригінальних композицій (музичних, образотворчих, літературних), що є відображенням будь-якого художнього або життєвого враження; музична творчість – твір пісень.

Учитель на уроках акцентує увагу на зіткненні школяра зі світом музики, його морально-естетичному вихованні, формуванні культури світосприйняття через виспівування, слухання творів, емоційно-естетичний відгук на музику, виражений у відповідях на питання, в оповіданнях, в малюнках, в рухової імпровізації. У процесі навчання школярі починають розуміти, що музика відкриває перед ними можливості для пізнання своїх власних почуттів і думок, спонукає імпровізувати і фантазувати, розвиває уяву, допомагає встати на позицію іншої людини, вчить вести діалог, брати участь в обговоренні важливих для нього самого явищ життя і мистецтва, продуктивно співпрацювати з однолітками і дорослими.

У процесі систематичного активного музичного сприйняття формується специфічна здатність позитивного ставлення слухача як до музики, так і до особистості композитора, позитивної оцінки його музично-естетичних переживань, які творчо відобразили в конкретному музичному творі картини реального світу.

З метою покращення формування естетичних почуттів учнів початкової школи засобами музики, нами були виділені практичні рекомендації:

1. Використовувати на уроках музики художню творчість, вірші чи оповідання на ту чи іншу музику.

2. Проводити музичні спектаклі, свята.

3. Регулярно займатися музичної ритмікою, грою на музичних інструментах, хоровим співом.

4. Проводити музично-обрядові ігри.

5. Регулярно слухати народні пісні, класичні музичні твори.

Висновки. Отже, саме музика допомагає формувати у молодших школярів естетичні почуття, розвивати образне мислення й уяву. Вона дозволяє зробити навчально-виховний процес доступним і захоплюючим для школярів. Чим раніше розпочати таку роботу з учнями початкової школи, тим більше

шансів, що творчі можливості учнів та естетичні почуття не згаснуть, а будуть розвиватися та застосовуватися у різних сферах діяльності.

Література

1. Алісійчук О.С. Морально-естетичне виховання молодших школярів / О. С. Алісійчук. – К.: Академія, 2001. – 160 с.
2. Вацьо М. В. Формування естетичних почуттів учнів засобами українського музичного мистецтва / М.В. Вацьо // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця: ВДПУ, 2016. – С.22-28
3. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 274-277
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / [за ред. Л. Масол]. // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С.1-15
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Ставлення до краси в природі і суспільстві / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – Т. 2. – Київ : Радянська школа, 1976. – С. 149-418

Я. Піхоцька
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНО-ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. Проблема формування національно-художньої культури підростаючого покоління в сучасних умовах духовного та культурного відродження українського народу набуває особливого значенняяк одного з пріоритетних напрямків оновлення системи освіти України. Реформування національної системи освіти у державі, яка прагне зберегти свій менталітет, ідеали та цінності самобутньої національної культури, передбачає формування у дітей молодшого шкільного віку національно-художньої культури як важливої складової їхньої загальної культури. У Законі України „Про освіту”, Державній національній програмі „Освіта” (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та ін.

наголошується на важливості створення духовного та інтелектуального потенціалу нації, розвитку культури, збереженні й примноженні культурної спадщини, формуванні творчої особистості в сучасному суспільстві.

Аналіз попередніх досліджень. У психолого-педагогічній літературі підкреслюється важливість та актуальність проблеми формування загальної культури особистості (Г. Дегтярьова, Т. Іванова, Л. Кондрацька, Л. Руденко, О. Шевнюк та ін.); висвітлюються питання розвитку творчого потенціалу засобами мистецтва (Н. Мартинович). В працях Л. Масол, І. Мартинюк, Н. Миропольської, О. Рудницької, О. Семашка, М. Стельмаховича та ін. розкрито особливості поняття «національна художня культура». Дослідники наголошують на важливості використання декоративної символіки, творів декоративного та образотворчого мистецтва як засобу навчання в освітньому процесі школи (В. Бутенко, В. Деміденко, В. Мусієнко, О. Опалюк, В. Тименко та ін.); розкривають художньо-графічні, етноісторичні й соціокультурні аспекти знакової та символічної системи у творах декоративного мистецтва (Є. Антонович, А. Бойко, А. Гурська, Н. Дідик, М. Дмитренко, Р. Захарчук-Чугай, О. Красовська, Т. Коваленко, А. Кульчицька, Г. Стельмащук та ін.). Більшість досліджень присвячено проблемам формування загальної та національно-художньої культури особистості загалом, засобам мистецтва та національних традицій, зокрема, що переважно стосуються дітей молодшого віку.

Мета статті: охарактеризувати сутність нацонально-художньої культури та окреслити особливості її формування в молодшому шкільному віці.

Виклад основного матеріалу.Поняття *«культура»* (з лат. *culture* – оброблення, виховання, розвиток) означає «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених усіма видами перетворювальної діяльності людини й суспільства» [4, с. 140], що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності.

Національна культура є «синтезом цінностей, створених різними соціальними групами людей і класами цього суспільства та сукупністю притаманних представникам певної нації ціннісно насичених форм і виявів життя» [3, с. 17, 314]. На думку О. Рудницької, «розуміння національної культури в органічному зв’язку з всесвітньою культурою розкриває прогресивність культурного розвитку, можливість діалогу з іншими культурами, шляхи інтеграції у світовий простір, усвідомлення національного в глибинах людського життя і загальнолюдського як індивідуального й особистісного» [5, с. 12].

Українська культура – це духовна й матеріальна культура цієї нації, артефакти й цінності, які формуються за законами, характерними певній спільноті впродовж її історичного становлення в результаті різних видів діяльності та під впливом національного темпераменту, характеру й менталітету цієї нації (М. Кордон, М. Гончаренко, М. Закович та ін.).

Художня культура– це «культура створення, розповсюдження, пропаганди, сприймання, розуміння мистецтва, насолоди мистецтвом, нарешті, культура естетичного виховання» [2, с. 5]. Художня культура охоплює сферу мистецтва й художньої діяльності (художні твори, процес їх створення, поширення, усвідомлення й використання). Мистецтво як змістовне ядро художньої культури є одним з найважливіших механізмів пізнання феномену людини й оточуючого світу (М. Кордон та ін.), акумуляції цього знання й соціального досвіду людей, актуалізації цих цінностей шляхом опредмечування їх у художніх образах, що стосується й засобів декоративної символіки.

Національно-художня культура – це сукупний результат продуктивної художньої діяльності нації (національне мистецтво; художні елементи матеріального й соціального середовища; науки, що вивчають художню культуру). Вона має значну кількість форм з притаманними цій культурі особливостями. Крім цього, це різноманітна діяльність не тільки у створенні, а й поширенні та пропаганді творів мистецтва, які мають національну художню цінність. Національно-художня культура завжди самобутня, має власний зміст і форму, є продуктом творчого генія цього народу і несе в собі відбиток його історичної долі та національних особливостей.

Аспектами національно-художньої культури як явища є гносеологічний (національна художня культура виступає як сукупність досягнутих у процесі освоєння світу матеріальних і духовних національних художніх цінностей), нормативний (виступає як система, яка регулює художні відносини в суспільстві, нації), генетичний (постає як художній продукт нації), аксіологічний (виступає як система національно-художніх цінностей), виховний (виступає як система виховних впливів у суспільстві), соціологічний (виражає діяльність конкретного соціального об`єкта – нації, класу, людини та суспільства або розвиток мистецтва) та інші.

Складниками національно-художньої культури як системи є:

- *зміст* художньої культури (відбиває історичну долю народу; інтегрує соціальні цінності; сприяє діалогу культур);
- *функції* художньої культури (адаптивна; комунікативна; соціалізації (соціально-регулятивна); творчо-утворювальна; оцінювальна);
- *завдання* художньої культури (духовний розвиток особистості; збагачення діяльності людини; розповсюдження й пропаганда національної художньої культури; здобуття цілісного конкретно-почуттєвого художньо-естетичного досвіду);
- *види* художньої культури [1, с. 16].

Основною умовою залучення народу до своєї національної культури є освіта.Сучасні дослідження в галузі художньо-педагогічної освіти підтверджують традиційну роль мистецтва як засобу виховання, формування національно-художньої культури особистості, значну роль серед яких відіграє декоративна символіка. Вивчаючи засоби декоративної символіки, людина стикається з інтеграцією знань з культурології, мистецтва, історії, релігії, які розкриваються за допомогою образної, наочно-образної форми та загальних

прийомів побудови декоративної символіки мистецтва. Ефективність впливу мистецтва, вважає О. Рудницька, а отже, і засобів декоративної символіки, характеризується рівнем індивідуального усвідомлення духовних цінностей, їх перетворенням у внутрішній світ суб'єкта, ціннісним ставленням до них, що потребує відповідної підготовки до спілкування з художніми творами, засобами декоративної символіки. Такі завдання, вважає вчена, «вирішуються в процесі викладання мистецьких дисциплін, спрямованих на поглиблення естетичної, художньої, культурологічної компетенції учнівської молоді» [5, с. 3]. Формування національно-художньої культури особистості передбачає шанування художніх досягнень інших культур й української зокрема, сприйняття взаємозв'язку та взаємовпливу загальнолюдського та національного компонентів культури, а також потребує обізнаності з усіма видами мистецтва та засобів декоративної символіки в залежності від виду мистецтва, уважного вивчення декоративної символіки як аспекту мистецтва, національної художньої культури, завдяки якому розкриваються та підкреслюються загальні й особливі атрибути національного мистецтва, національної художньої культури, інтеграція знань.

Висновки. Отже, формування національно-художньої культури дітей молодшого шкільного віку передбачає формування в особистості знань про національну художню культуру (понятійно-термінологійний апарат); розуміння мистецтва свого народу, ціннісного ставлення та пізнавального інтересу до нього. Особливості формування художньої культури дітей молодшого шкільного віку полягають у системі педагогічних дій, спрямованих на розвиток емоційно-чуттєвої сфери молодших школярів, формування естетичних поглядів і переконань, залучення учнів до різних видів творчої художньо-естетичної діяльності, адже у мистецтві, художніх творах, декоративних символах у концентрованому вигляді відображено цінності минулого й сучасного, явища довкілля розкриваються у всій динамічності та багатошаровості: від переживань до знання, від передчуття до ідеї, від підсвідомого до свідомого.

Література

1. Богатирьова Г. А. Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти" / Галина Андріївна Богатирьова. – Кіровоград, 2007. – 21 с.
2. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: курс лекцій: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Микола Володимирович Кордон. – К.: ЦУЛ, 2002. – 508 с.
3. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / [М.М.Заковіч, І.А.Зязюн, О.М.Семашко та ін.; за ред М.М.Заковича.]. – К.: Знання, 2004. – 567 с.
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є.Мойсеюк– К.: ВАТ "КДНК", 2001. – 607 с.
5. Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навч. посіб. / ред О.Рудницька. – К.: ЕксОб, 2000. – 208 с.

В. Рембайло,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – ст. викладач Т.Т. Маринчук

ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧИХ ОПЕР М.В.ЛИСЕНКА У МУЗИЧНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Унікальне явище в українській і світовій музиці кінця XIX початку XX століття становлять дитячі опери М.В.Лисенка та К.Г.Стеценка. Звичайно, першість у цьому жанрі належить М.Лисенкові. Створення М.В.Лисенком трьох дитячих опер припадає на останні роки XIX ст. Це доти небувалий в українській музиці жанр. Опери ці, або «оперки», як їх тоді звали, композитор писав здебільшого для своїх дітей, і виконували їх спочатку в приватних київських домах — і у самого автора, і в домі професора Лучицького — силами юних виконавців — дітей. Це була не тільки перша в українській музичній культурі композиція спеціально для дитячої аудиторії, але й перший паросток дитячого самодіяльного художньо-сценічного мистецтва в Україні

Аналіз попередніх досліджень. Однією з перших праць, присвячених дитячим операм М.В.Лисенка, стала книга Н. Андрієвської «Дитячі опери М. В. Лисенка» [1], 1962 р. видання. Саме ця книга знайшла величезний відгук серед прошарків творчої інтелігенції, освітянської еліти. Значним внеском у дослідження творчої спадщини великого композитора і педагога мали наукові пошуки Р. Сулім. У своїх працях науковець, літератор, педагог стверджує, що саме М. Лисенко створив перші зразки цього дитячого оперного жанру, що закладав фундамент і напрями формування музично-театрального мистецтва для дітей [6].

Досить цікавими є наукові пошуки А. Карпенко, в працях якого велика увага приділена сценічній долі дитячих опер Лисенка, розроблені методичні підходи до залучення матеріалів дитячих опер українського класика у процес організації вокально-хорової діяльності школярі[3]. Таким чином, на перший план стали були висунуті питання синтезу різних видів мистецтва, педагогіки та практики музичної освіти в школі. Тим більше важко переоцінити роль у цьому дитячих опер М. Лисенка. З огляду на актуальність зазначеної проблеми, мета статті – розкрити роль і значення дитячих опер М.В.Лисенка у навчально-виховному процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Будучи істинним фундатором української національної класичної музики, М.В.Лисенко, таким чином, заклав основи різних жанрових типів оперного мистецтва, не обминувши також музики для дитячої та юнацької аудиторій. Тогочасна дитяча тема не була чимось новим для композиторів. Звернення до дитячої психології ставало часто відображенням романтичного світобачення. Композитори-романтики протиставляли існуючий світ своїй мрії і в цьому протиставленні носієм

ідеальних людських якостей виступали діти. Цим шляхом йшли Р.Шуман та П.Чайковський, створюючи свої "Альбом для юнацтва" та "Дитячий альбом". Сюди ж належать "Бірюльки" А.Лядова. У жанрі вокальної лірики слід назвати цикл з 16 пісень для дітей П.Чайковського на вірші О.Плещеєва. М.Лисенко цю проблему розуміє ширше - як створення дитячого музичного театру. За часів композитора ця ідея була нереальною і стала можливою лише в наш час. Композитор, що не мав оперного театру для постановки своїх опер, але розглядав оперу як могутній засіб суспільного впливу та виховання, сміливо звертається до цього жанру.

Важливим для М.Лисенка є виховання дітей засобами діяльності самих дітей, тобто наданням дітям змоги не тільки слухати оперний спектакль, а й самим приймати в ньому участь, що, зрозуміло, сприяє глибшому розумінню мистецтва у шкільному віці. Закладаючи народну творчість до основ музичного виховання дітей, М.Лисенко пояснює такий підхід синкретичною природою дитини, що з ранніх літ потребує естетичних вражень і самовиражається через акти естетичної діяльності: слухання музичних творів, спів пісень, рухи і танці під музику, власна музична творчість. Це означає, що діти ще з малого віку знаходяться в атмосфері звучання народних пісень, що великою мірою формує світогляд дитини, ієрархію духовних цінностей, розвиває музичний смак та інші естетичні сторони маленької особистості. Інакше кажучи, у дитячих операх М.Лисенка ніби втілено його ідейно-естетичні принципи щодо організації навчально-виховного процесу на основі народної творчості.

М.В.Лисенко та К.Г.Стеценко подали нам різні типи дитячої опери. Так "Коза-дереза" (1883 р.), "Пан Коцький" (1891 р.) М.Лисенка та "Лисичка, Котик і Півник" К.Стеценка — це інсценізовані народні казки. Побудовані на народних казкових мотивах та народнопісенних інтонаціях, вони легко піддаються до постановки і виконання силами дітей.

Дитячі опери М.В.Лисенка «Коза-Дереза» і «Пан Коцький» створювалися таким чином, щоб по-перше, зацікавити маленького слухача казковою фабулою твору, по-друге стимулювати дитячу аудиторію до самостійного виконання вокальної музики, яка водночас є надзвичайно мелодійною і технічно доступною для освоєння дитиною. Побудовані на матеріалах народних казок про тварин, дитячі опери розвивають природний потяг дітей до сюжетної гри. Опера приваблює дітей перемогою добра над злом, закликом до згуртованості і доброзичливості у стосунках; вона не втратила свого виховного значення, і її можна рекомендувати до постановки у школах, палацах піонерів, музичних і театральних студіях при будинках культури, дитячих музичних школах, школах з подовженим днем, школах-інтернатах та ін. Крім того, постановка її корисна з погляду музичної освіти молодших школярів: діти на практиці ознайомлюються з багатьма елементами опери, як-от: окремі картини, інтродукції, пісні, дуети, ансамблі та ін.

Як інсценізовані народні казки, дитячі опери М.Лисенка ґрунтуються на майже незмінних мелодіях народних пісень, якими характеризуються дійові особи. Майстерно підібрані, просто, але барвисто гармонізовані народні пісні,

що використовуються в операх, надзвичайно вдало змальовують і сюжетну ситуацію, і зовнішній вигляд та риси характеру всіх казкових героїв. Як живі встають перед очима малих глядачів постаті хитрої Лисички, полохливого Зайчика, сердитого Вовка, важкого й незграбного Ведмедя, ледаря й нероби Кота та ін.

Так Лисиця з "Пана Коцького" характеризується піснею "Лугом іду, коня веду". Рак з "Кози-дерези" - піснею "І шумить і гуде". Часто матеріал народної пісні стає сюжетною та музично-тематичною основою цілого ансамблю або сцени, як це ми бачимо на прикладі застольної пісні "Ой, хто п'є, тому наливайте" в опері "Пан Коцький". Ці прості й виразні, чіткі й ясні своєю будовою мелодії дитині легко запам'ятати і виконати. Щодо форми цих творів, то «Коза-Дереза» простіша за всіх: її будова нагадує певну рондоподібну структуру, в якій різні за своїм музичним матеріалом пісеньки Лисички, Зайчика, Рака, Вовка, Ведмедя чергуються з сталим рефреном — грізними відповідями Кози. Така структура, запозичена М.Лисенком з фольклорних джерел, є типовою для ряду народних казок, як наприклад, «Казка про рукавичку-теремок».

«Пан Коцький» має певні ознаки типової оперної структури: твір складається з чотирьох актів, включає арії, дуети, хори, інструментальні уривки. Опера Лисенка "Зима і Весна", або "Снігова Краля" (1892 р.) стоїть ближче до традиційної оперної структури, її постановка передбачає поряд з участю дітей також участь дорослих виконавців з певним визначеним тембром голосу. На цей раз М.Лисенко звертається до обрядових пісень і створює пантеїстичну картину перемоги весни над зимою, світла й радості над пітьмою. «Зима і Весна» є твором більш складним, ніж «Коза-Дереза» і «Пан Коцький», і розрахо¬вана на вже дорослих виконавців з цілком визначеними голосами: тенор, баритон, бас та ін. Проте і народно-фантастичний сюжет, складений на основі обрядів проводів зими та зустрічі весни, і мелодійна музика пристосовані для сприймання дитячою аудиторією. Своєю формою «Зима і Весна» наближається до справжньої опери: має розвинену увертюру, побудовану на темах опери, складається з двох картин, включає кілька хорів і танців («Метелиця», «Весняний танець» та ін.)

Весь музичний матеріал опери виник з джерел музичного фольклору, але пройшов ніби крізь призму творчої індивідуальності композитора. Центральні дійові особи — явища природи: Зима, Весна, Ожеледь, Мороз тощо. Вони своєрідно персоніфіковані, мають яскраво визначені характерні риси: енергійний, рішучий в своїх інтонаціях Мороз, журливо-сумна Осінь, радісно-схвильована і бадьора Весна. Дуже колоритними є введені в оперу інтонації обрядових вірувань, закликання весни, вигуки Сича «Пу-гу, пу-гу!» та ін. В цілому, загальне забарвлення «Зими і Весни», її безпосередній, світлий і життєрадісний тонус дуже близький до «Снігуроньки» М.Римського-Корсакова, яку М.Лисенко прекрасно знав і дуже любив.

Підсумовуючи значення дитячих опер «Коза-Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна» М.В.Лисенка для музично-естетичного виховання дитини, слід

наголосити на тому, що спільним для усіх цих опер є те, що вони доступні для розуміння дитячою аудиторією: завдяки своїм казковим (в більшості комічним) сюжетам та зв'язку з народною творчістю вони відповідають дитячій психології, дитячому сприйманню; водночас торкаючись моральних та етичних категорій. Перемога світла над пітьмою, радості — над печаллю і тугою, свято пробудження нових, свіжих сил, що витіснять все віджиле й старе, — такою є спільна ідейна основа усіх трьох опер композитора. Таким чином, здорова мораль, закладена в сюжети усіх опер композитора, має велике виховне значення: малеча вчиться тому, що загарбання чужого майна, неробство і брехня повинні бути покарані.

Щодо розвитку музикальності особистості дитини, слід зазначити, що навіть сприймання усіх трьох опер М.В.Лисенка передбачає поступове зростання музичного рівня дітей, адже під час їх створення композитор мав своєрідний педагогічний та методичний програмний задум: використання опер як потужного інструменту у навчанні та вихованні молодого покоління.

Висновки. Отже, дитячі опери М.В.Лисенка – неоціненний скарб українського дитячого оперного мистецтва. Заслуга у створенні перших паростків дитячого музичного театру, засобами якого українські композитори піднімали велику справу музичного виховання дітей, належить видатному композитору, музикознавцю, педагогу М.В.Лисенку. Маючи в своїй основі цінні моральні ідеї любові до ближнього, перемоги добра над злом, закликом до співчуття і взаємодопомоги, дитяча опера завжди буде приваблювати дітей різного віку. Дитячі опери «Коза-Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна» це велика школа добра і дружби, що не втрачає свого виховного значення для сучасної початкової школи. Таким чином, постановка дитячих опер має значний потенціал з погляду музичної освіти молодших школярів, оскільки діти на практиці ознайомлюються з багатьма елементами оперного дійства (окремі картини, інтродукції, пісні, дуети, ансамблі та ін.); засвоюють у процесі музично-творчої діяльності мову музичного мистецтва, знання про композиторів та їхні художні надбання, залучаються до національної пісенно-драматичної спадщини українського народу.

Література

1. Андрієвська Н. К. Дитячі опери М. Лисенка / Н. К. Андрієвська. - Київ : Держ. вид-во образотворч. мистецтва і муз. літератури УРСР, 1962. - 76 с.
2. Архімович Л., Гордійчук М. М.В.Лисенко - життя і творчість / Л.Архімович, М.Гордійчук. - Київ: «Мистецтво», 1952. – С.118-120.
3. Карпенко А. О. Вокальна творчість Миколи Лисенка для дітей у контексті формування співочих навичок. Культурологічні аспекти сучасного мистецького дискурсу: Пам’яті Людмили Костянтинівни Каверіної : зб. ст. / А. О. Карпенко /Ред.-упоряд. Л. М. Мокрицька. (Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 106). Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. - С. 335–347.
4. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / Е.П. Печерська //Гол. ред. В.М.Куценко. - К.: Либідь,

2001. - 271 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-методич. посібник / О.Я. Ростовський. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2001. - 215 с.
6. Сулім Р. А. Дитячі опери Миколи Лисенка та їх сценічна доля [Електронний ресурс]. URL: http://knmau.com.ua/chasopys/15_NBUV/docs/13_Sulim.pdf

А.Самотуга,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
наук.кер. - канд. пед. наук., доцент Л.В. Старовойт

КОЛЕКТИВНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Колективна творча діяльність (КТД) – це діяльність, що приносить у процесі проведення позитивні емоції класному колективу, в процесі якої учні намагаються відкритися, показати щось нове, реалізувати себе як особистість. Діяльність є умовою людського розвитку та належного регулювання її відносин з навколишнім середовищем. Вона завжди має певний напрямок, який педагогіка визначає як мету. Активність особистості може ініціювати і направляти не тільки завдання, сформульовані нею, але й завдання, що поставлені зовнішнім середовищем, але за умови, що підрозділ визнає їх як власні - вони дозволяють задовольнити її конкретні потреби [2].

Аналіз попередніх досліджень. Колективна творча діяльність у вихованні учнів є дуже актуальною темою і у наш час, особливо її організація і проведення, і вплив на виховну роботу вчителя. Проблемою організації і дослідження КТС займались такі провідні педагоги, як А. Макаренко, В.Сухомлинський, І. Іванов, Л. Замула, С. Кельнер.

Етику взаємин у колективі досліджували В. Білоусова, Б. Друзь, О.Коносовська, Л. Присяжнюк та інші. КТС як засіб формування особистості вивчали : Г. Бондаренко, Л. Замула, Л. Мазула, О. Медяник, Л.Присяжнюк, Н.Черкошина.

Методика КТС розроблена й апробована І. Івановим – це педагогіка безперервного оновлення організаторського активу педагогів і дітей, єдиного колективу старших і молодших.

Виклад основного матеріалу. Головною і фундаментальною метою виховання в дітей є багатогранний розвиток особистості дитини шляхом формування його інтересів, розвитку навичок , набуття знань про навколишній світ. Тому важливо проводити заходи, які оптимально активізують процеси розвитку дитини. Суть розвитку дитини – його діяльність.

Саме у процесі колективної творчої діяльності розвиваються в єдності всі три сторони особистості:

-пізнавально-світоглядна (знання, погляди, переконання, ідеали);

- емоційно-вольова (почуття, прагнення, інтереси, потреби);

- діяльнісна (уміння, навички, звички, здібності, риси характеру) [1].

Під час проведення колективної творчої діяльності реалізуються різні функції виховної діяльності: вчителі передають готовий суспільно-цінний досвід вихованцям, ті оволодівають цим досвідом , і створюють новий разом з вчителем та під їх керівництвом. Пізніше відбувається поєднання цього досвіду з попереднім, обмін поєднаним досвідом, його закріплення та нагромадження .

Ця діяльність здатна до дивергентного мислення, функція якого полягає в створенні багатьох ідей, гіпотез, натхнених відкритими проблемами. Звідси випливає, що суть колективної творчості міститься у створенні чогось нового і цінного з точки зору творця. Однак, у випадку творчої діяльності дитини, мова йде не тільки про продукти, а й про нову і цінну поведінку для дитини.

Найбільш ефективним способом розвитку колективно-творчої активності учнів є застосування проблемно-орієнтованих стратегій навчання, в яких домінуючими є методи самостійного навчання. Учні, за допомогою власної пізнавальної та дослідницької діяльності, з посиланням на відомі основні елементи, вирішує практичні або теоретичні проблеми самостійно[5].

Прийнято вважати, що особистість формується тільки під впливом зовнішніх чинників. Але на сьогоднішній день було доведено педагогами з власних спостережень що це зовсім не так. В колективній роботі діти відкриваються з другої сторони і показують свої комплекси, страхи, і саме тоді вчитель може допомогти позбутися їх. Саме в колективі діти вчаться поводити себе стримано, дотримуватися правил поведінки, давати можливість кожному висловити свою думку, почуття. Ще починаючи із садочка дітей вчать цінувати перш за все себе саму і покращувати оточуючий світ, при цьому приносити радість людям. Можна сказати що КТД формує потребу у дитини жити так, щоб результат цієї творчості завжди приносив людям радість.

В організації колективної творчої діяльності важливою є роль дорослих. Залежно від досвіду, віку, можливостей і взаємин з дітьми, класний керівник може бути консультантом, експертом, керівником одного з мікроколективів. Результат діяльності багато в чому залежить від його взаємин з класом і в класі між учнями. Педагог повинен із самого початку стати для дітей старшим другом, який цікавиться їх життям, бере в ньому участь і навчаючи їх, вчиться сам. Надзвичайно важливо при цьому викликати інтерес до себе [4].

У методиці КТД чітко окреслюються три складові: людяність, діяльність, творчість.

Основними її перевагами є:

1. Соціальна спрямованість діяльності. Уся колективна творча діяльність має бути спрямована на поліпшення роботи школи, дитячого садка чи будинку. Особлива увага приділяється громадянам, які потребують допомоги, утвердженням соціальної,моральної справедливості. Це забезпечує участь дитини у створенні умов, за яких формується її громадянська позиція.

2. Турботливі стосунки. Коли з дітьми налагоджено доброзичливі, щирі,

демократичні стосунки, можна сподіватися на інтерес до спільної діяльності. Такі стосунки не заперечують вимогливості, але змінюють її характер: вимоги висуває не педагог, а спільна справа. Отже, дітей готують до майбутньої діяльності, орієнтуючи на поліпшення свого мікросередовища.

3. Поділ колективу на міні-колективи (творчі групи, екіпажі, бригади, ланки тощо). Двоступенева організація діяльності сприяє залученню до планування, виконання й аналізу діяльності всіх членів колективу. Міні-колектив (3—10 осіб) обговорює важливі проблеми, кожний пропонує свої рішення. Такі колективи можуть бути постійними або тимчасовими. Критерієм поділу є інтереси, прагнення, місце проживання, тощо.

4. Колективні творчі справи. Вони є формою організації колективної творчої діяльності, а також основним виховним засобом. Колективні творчі справи (КТС), ігри, колективні організаційні справи зарекомендували себе ефективними способами організації життя колективу.

5. Чергування творчих доручень. Передбачає періодичні перевибори органів учнівського самоврядування, чергування (обмін) постійними справами-дорученнями між міні-колективами.

6. Різноманітність діяльності. Кожна справа має свою стрижневу спрямованість, згідно з якою всі КТС класифікують на організаційні, суспільні, пізнавальні, трудові, художньо-естетичні , спортивно-оздоровчі.

Творчість може проявлятися в різних психічних сферах людини, особливо в процесах мислення. Дуже важливу роль у розвитку творчої колективної діяльності відіграє творче мислення. Творчість дитини, як і зріла, досягає хороших результатів в атмосфері повної свободи і незалежності. Примус і диктування створюють конфлікт між власними і чужими намірами. Дитина працює добровільно і добре, коли усвідомлює власні ідеї та наміри [6,23].

Роль вчителя полягає в тому, щоб створити атмосферу, що сприяє вираженню, стимулює творчу винахідливість. Діти повинні мати багато свободи, вчитель повинен заохочувати, надихати, пропонувати ідеї, дозволяти самостійний пошук, стимулювати цікавість. Важливою є його здатність спілкуватися і організовувати колективну діяльність. Це значною мірою залежить від здатності адаптуватися до способу мислення дитини, використовуючи словник, близький до дитини.

Висновки. Колективна творча діяльність відіграє важливу роль у роботі вчителя з дітьми на уроках трудового навчання, адже ця форма роботи дозволяє учням розкрити себе як особистість. Вчитель повинен завжди дозволити дітям висунути власні ідеї у вирішенні поставлених перед ними завдань, і таким чином він формує творче ставлення через колективну діяльність. Колективна діяльність на уроках трудового навчання повинна бути в умовах свободи і безпеки, даючи учням можливість створювати і демонструвати свої ідеї, пропозиції, а щоб організувати таку роботу вчитель має дотримуватися певних психолого-педагогічних основ роботи.

Література

1. Дригайло С.М. КТС – шлях до соціалізації учнів / С.М. Дригайло // Виховна робота в школі. – 2008. – Травень (№5). – С.13 –16.
2. Кельнер С.С. Шляхи розвитку творчих здібностей учнів / С.С. Кельнер // Шкільному психологу . Усе для роботи. – 2013. – №12. – С. 2 – 19. – Бібліогр.: 25 назв.
3. Коносовська О. Як навчити дітей співпрацювати / О. Коносовська // Рідна школа. – 2005. – №13. – С. 33 – 35.
4. Литвяк О. Ідея колективної творчої діяльності // Завуч. – 2002. – Січ. (№1). – С. 9 – 10.
5. Мазула Л.Ф. Колективна творча справа як засіб формування особистості через учнівський колектив // Виховна робота в школі. – 2008. – №1. – С. 43 – 46.
6. Покроєва Л. Колективні творчі справи як форма організації учнівського самоврядування : [Розробки КТС] / Л. Покроєва // Позакласний час. – 2008. – №7. – С.22 – 36.

А. Семенова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені МихайлаКоцюбинського,
наук. керівник–канд. пед. наук, доцент Л.М. Ліхіцька

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД)

Модернізація національної системи освіти спрямована на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня. Сучасна молода людина об’єктивно змушена бути більш мобільною, інформованою, здатною самостійно оволодівати новими знаннями, критично і творчо мислити. Успішність людини та її адаптованість до сучасних вимог безпосередньо залежить нині від готовності навчатися впродовж життя, від адекватної мотивації до самонавчання і саморозвитку. Новий етап у розвитку системи освіти пов’язаний із упровадженням компетентнісно орієнтованого підходу до формування змісту та організації навчального процесу, з формуванням компетентності учня в педагогічному процесі як мети і результату навчання [1].

Провідні освітянські нормативні та концептуальні визначають компетентнісно орієнтований підхід пріоритетом розвитку сучасної вітчизняної системи освіти. Загальнопедагогічні основи компетентнісного підходу розглядають Н.Бібік, С.Бондар, М.Гончарова-Горянська, Л.Гузєєв, І.Гушлевська, О.Дахін, І.Єрмаков, О. Локшина, А.Маркова, О.Овчарук, Л.Паращенко, О.Пометун, О.Савченко, С.Трубачева, П.Хоменко, А.Хуторськой, С.Шишов. Наведено визначення та обґрунтування поняття “компетентність” (С.Бондар, А.Маркова, О.Пометун, О.Савченко, А.Хуторськой, С.Шишов), запропоновано ієрархію компетентностей (предметні, загальнопредметні, ключові), виокремлено певні групи основних

(ключових, життєвих) компетентностей, розроблено їх зміст (М.Гончарова-Горянська, І.Єрмаков, О.Овчарук, С.Шишов). Державні стандарти дошкілля, початкової освіти, базової і повної загальної середньої освіти розроблено з урахуванням вимог компетентнісного підходу. Висвітлено дидактичні аспекти реалізації компетентнісного підходу (І.Родигіна) [2]. Активно розробляються питання управлінського та методичного супроводу впровадження компетентнісного підходу в освіті, зокрема через реалізацію цільових регіональних програм [3].

Сучасна система спеціальної освіти також розглядає компетентнісний підхід як стратегічний напрямок розвитку. Але серед провідних тенденцій також має бути визначено переосмислення основних моделей здоров'я, покладених в основу функціонування системи освіти людей з особливими потребами.

Медична модель розглядає порушення здоров'я як характеристику особи, що може бути викликане хворобою, травмою чи станом здоров'я і відповідно потребує медичної чи іншого виду корекції відповідної проблеми людини [4, с.5]. Реакція суспільства в контексті медичної моделі закономірно полягає у забезпеченні лікування, реабілітації та соціальної допомоги. Реалізація медичної моделі в системі спеціальної освіти пов'язана із наданням освітніх послуг у спеціальних освітніх закладах та сегрегацією до них дітей з особливими потребами в навчанні.

Все більшого визнання та поширення набуває соціальна модель, пов'язана із дотриманням прав людини. На противагу медичній соціальна модель розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, зумовлену непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з особливими потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт [4, с.6]. Така модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у здійсненні своїх прав і надавало їм таку можливість. Реалізація соціальної моделі в системі освіти передбачає запровадження інтегрованого та інклюзивного навчання. Концепція розвитку інклюзивної освіти відзначає: «…держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти» [5, с.28].

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього навчального закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивний навчальний заклад має адаптувати навчальні плани та програми, методи та форми навчання використання наявних ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні освітні заклади мають забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей [4].

Компетентнісна освіта за своєю сутністю зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь учнів.

Результати навчальної діяльності учнів на всіх етапах шкільної освіти не можуть обмежуватися знаннями, уміннями, навичками, метою навчання мають бути сформовані компетентності, як загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді та цінностях особистості[5].

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливостями психофізичного розвитку наголошують: «Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів спеціальних шкіл є знання, вміння та навички, уявлення про природу та суспільство відповідно до вимог навчальних програм, рівень загальних інтелектуальних умінь, досвід самостійної діяльності та емоційно-ціннісні риси особистості, значущі для життєдіяльності в суспільстві» [4, с.158].

Отже, чітко підкреслено, що результатами навчання в сучасній національній системі освіти не є знання, уміння та навички. Принципово новим порівняно з традиційним знаннєвим підходом виступають формування життєвого досвіду учня та широке залучення емоційно-ціннісної сфери особистості та інших особистісних якостей. Вироблення ставлень до того, що вивчається, веде до вироблення ставлень до себе, інших людей, світу, і зрештою забезпечує підготовку учнів до життя.

Компетентності не суперечать знанням, умінням, навичкам, вони передбачають здатність осмислено їх використовувати. Удосконалення освітнього процесу з урахуванням компетентнісного підходу полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати набуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях.

Найбільш універсальними є *ключові* компетентності, які формуються засобами міжпредметного і предметного змісту Перелік ключових компетентностей визначається на основі цілей загальної середньої освіти та основних видів діяльності учнів, які сприяють оволодінню соціальним досвідом, навичками життя й практичної діяльності в суспільстві.

Ключові компетентності (базові, життєві компетентності) характеризують не просто рівень сформованості предметних умінь та навичок. Тут мова йдеться про ступінь готовності дитини до життя, про наявність таких життєвих умінь, які здатні забезпечити її повноцінне функціонування в суспільному та особистому житті.

Міжнародна спільнота вважає компетентнісний підхід дієвим інструментом поліпшення якості освіти [6]. Рада Європи, проводячи міжнародні дослідження, поглиблюючи та розвиваючи поняття компетентностей, пропонує перелік ключових компетентностей, якими мають володіти молоді європейці: політичні та соціальні компетентності; компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві; компетентності, що стосуються володіння усним та письмовим спілкуванням, компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства; здатність

вчитися протягом життя. Пізніше вони були об'єднані в три основні напрями: соціальні, пов'язані з соціальною діяльністю особистості, життям суспільства; мотиваційні, пов'язані з інтересами, індивідуальним вибором особистості; функціональні, пов'язані зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом.

Сучасні освітні нормативні документи [6] надають такий перелік наскрізних ключових компетентностей:

Уміння вчитися – передбачає формування індивідуального досвіду участі школяра в навчальному процесі, вміння, бажання організувати свою працю для досягнення успішного результату; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Здоров'язбережувальна компетентність – пов'язана з готовністю вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах.

Загальнокультурна (комунікативна) компетентність – передбачає опанування спілкуванням у сфері культурних, мовних, релігійних відносин; здатність цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур.

Соціально-трудова компетентність – пов'язана з готовністю робити свідомий вибір, орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; оволодіння етикою громадянських стосунків, навичками соціальної активності, функціональної грамотності; уміння організувати власну трудову та підприємницьку діяльності; оцінювати власні професійні можливості, здатність співвідносити їх із потребами ринку праці.

Інформаційна компетентність – передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, уміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її; використовувати джерела інформації для власного розвитку.

У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів як складової навчального процесу. Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

Співвіднесення характеристик компетентнісно орієнтованого підходу з тенденціями інноваційних змін в спеціальній освіті переконливо свідчать про те, що найоптимальнішою умовою досягнення нових результатів навчання – формування компетентностей дітей з особливими освітніми потребами – має бути визнана інклюзивна освіта. Всі моделі інклюзивної освіти [5, с.71-75] мають компетентнісно спрямований потенціал. В інклюзивному середовищі підвищується соціальна компетентність і вдосконалюються комунікативні навички дітей з відмінними здібностями [4, с.131]. Вважається, що це безпосередньо пов'язано з широкими можливостями для соціальної взаємодії з дітьми, що не мають обмежень, адже вони надають поведінкові моделі цим дітям, які продовжують формувати властиві своєму вікові соціальні і комунікативні компетентності. Діти з обмеженими можливостями навчаються

за складнішою навчальною програмою, завдяки чому процес набуття вмінь та навичок відбувається ефективніше й академічні досягнення покращуються.

Інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – урахування індивідуальних особливостей дитини, її здібностей, особливостей розвитку, індивідуального темпу навчання, власного суб'єктного досвіду тощо.

Технології особистісно зорієнтованого навчання мають бути спрямовані на:

1. Забезпечення розвитку та саморозвитку учня.
2. Можливість реалізації в навчальній діяльності кожного учня, виходячи з його здібностей та інтересів.
3. Створення умов для прояву пізнавальної активності учнів.

В інклюзивному середовищі діти з обмеженими можливостями демонструють вищий рівень соціальної взаємодії з іншими дітьми, які таких обмежень не мають. Посилюється соціальне сприйняття дітей з відмінними здібностями завдяки методиці навчання в інклюзивних школах де воно часто відбувається в формі групової роботи. Працюючи в малих групах, діти навчаються бачити людину, а не її ваду, та починають усвідомлювати, що між ними та дітьми з обмеженими можливостями є багато спільного. Інклюзивне навчальне середовище підвищує самооцінку та сприяє розвитку самостійності у дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами завдяки інклюзивній освіті будуть краще підготовлені до умов реального життя, мати більше можливостей брати участь у різних видах діяльності, що повною мірою узгоджується з вимогами компетентнісного підходу.

При роботі з дітьми з особливими потребами доцільніше оцінювати досягнення індивідуально визначених цілей, ніж порівнювати їх з типовим. Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах [4], що також співзвучно реаліям компетентнісного підходу в освіті. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвиткові дітей з особливими освітніми потребами. Діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами та мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги [4, с.135].

Метою сучасної освіти виступає формування та розвиток компетентної особистості.

Освіта учнів з особливими потребами має бути спрямованою на розвиток особистості, формування її компетентності, сприяти максимальній інтеграції в соціум та адаптації до сучасних вимог життя.

Оптимальною умовою реалізації цього завдання є інклюзивна освіта осіб з особливими потребами, що поєднує досягнення спеціальної освіти з можливостями соціальної взаємодії в навчально-виховному процесі, максимально відповідної до реальних соціальних стосунків.

Література

1. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. – №19. – С. 28-30.
2. Родигіна І. Дидактичні умови реалізації компетентнісного підходу в навчанні // Біологія і хімія в школі. – 2007. – №5. – С.7 – 10.
3. Регіональна програма впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в навчально-виховний процес. – Донецьк, 2004.
4. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. – К.: Науковий світ, 2010. – 195 с.
5. Уманець Г.М., Кобзар О.В., Кулєш В.О. Інклюзивна освіта: Особливій дитині – особлива увага. – Донецьк: Витоки, 2010. – 135 с.
6. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К, 2008.

Т.Сірик,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.В. Савчук

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ

Постановка проблеми. Нині пріоритетом державної політики у розвитку української освіти є заміна авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісноорієнтовану, що передбачено Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті. Її сутнісними ознаками є навчання і виховання особистості з максимальною індивідуалізацією, створення сприятливих умов для саморозвитку і самонавчання особистості, осмислене визначення можливостей і життєвих цілей, наближення освіти до нагальних індивідуальних та суспільних потреб. Набуває першорядного значення формування естетичних смаків молодших школярів у процесі навчання й виховання, організації художньо-трудової діяльності.

Така ситуація потребує удосконалення навчально-виховного процесу у закладах освіти, висуває завдання формування в учнів пріоритету справжніх духовних цінностей, розв’язання проблеми співвідношення загальних та індивідуальних інтересів, потреб, естетичних смаків.

Аналіз досягнень з проблеми. Проблема естетичного у структурі особистості, її ставлення до навколишнього світу знайшла своє відображення

переважно в дослідженнях філософів В.Андрущенка, І.Зязюна, М.Кияценка, Л.Когана, Л.Левчука, А.Лосєва, М.Михальченка, М.Овсянникова, В.Скатерщикова, В.Шестакова та ін. Функціонування структурних елементів естетичної свідомості – ідеалів, смаків, оцінок, потреб, інтересів тощо та питання теорії і методики естетичного виховання молоді досліджували В.Бутенко, Л.Гончаренко, О.Дем'янчук, Н.Калашник, А.Капська, Л.Масол, Н.Миропольська, Г.Падалка, Ю.Петров, Л.Печко, В.Радкіна, С.Раппапорт, О.Рудницька, Г.Тарасенко, О.Торшилова, А.Щербо, Е.Яковлєв та ін.

Проблема взаємозв'язку естетичного виховання і трудової підготовки школярів досить багатоаспектна і багатогранна. Значну увагу їй приділено у працях вітчизняних та зарубіжних учених П.Атутова, Ю.Васильєва, А.Вихруща, В.Гетти, Р.Гуревича, В.Гусєва, Й.Гушулея, П.Дмитренка, А.Дьоміна, Г.Левченка, В.Мадзігона, Є.Мегема, В.Полякова, І.Сасової, В.Сидоренка, Г.Терещука, М.Тименка, Д.Тхоржевського, М.Янцура та ін.

Проте, незважаючи на інтерес науковців до проблем формування естетичних смаків учнів, багато її аспектів ще не знайшли адекватного висвітлення. Виходячи з вищесказаного**, метою статті** є розкриттямісця декоративно-ужиткового мистецтва у національній культурі та його значення у формуванні естетичних смаків у учнів.

Основний матеріал дослідження. Мистецтво, відповідно до тлумачень у довідниково-енциклопедичній літературі, є первісним позначенням будь-якої майстерності найвищого й особливого ґатунку, в загальноприйнятому спеціальному розумінні – позначення майстерності в естетичному ракурсі і створених завдяки йому мистецьких творів, які відрізняються, з одного боку, від творів природи, з іншого – від творів науки і техніки, причому межі між цими галузями людської діяльності розмиті, бо у найвизначніших досягненнях цих галузей беруть участь також і сили мистецтва [14, 188–189].

Мистецтво теж розглядається як специфічна форма суспільної свідомості і людської діяльності, що відображає дійсність у художніх образах, один із найважливіших способів естетичного освоєння дійсності [13, 174].

Головною особливістю декоративно-ужиткового мистецтва є єдність у художніх творах утилітарних та естетичних принципів. Предмет і форма відображення дійсності в мистецтві зумовлюють його специфічні функції – задоволення естетичних потреб людей шляхом створення творів, які можуть принести людині радість, насолоду, духовно збагатити її та разом з тим пробуджують в ній художника, здатного у конкретній галузі своєї діяльності творити „за законами краси". За допомогою цієї естетичної функції мистецтва проявляється його пізнавальне значення і здійснюється виховний вплив на особистість [13, 175].

Естетики серед найбільш вагомих виділяють такі функції мистецтва: художньо-емоційну, ідейно-моральну, виховну, пізнавальну, аксіологічну тощо. Завдяки поліфункціональності своїх видів і жанрів мистецтво володіє здатністю „відтворювати життя в його цілісності, щоб продовжити, розширити, поглибити реальний життєвий досвід суспільної людини, доповнити його досвідом

художнього відображення дійсності, якій, не замінюючи наукового і практичного, не поступається останнім за глибиною проникнення у сутність явищ" [4, 53].

На думку М.Кагана, мистецтво має різні значення і функції у культурі – від форми організації свята, у якому воно виконує функцію емоційного стимулятора і засобу організації емоційної соборності, до здатності бути школою життя, яку проходять всі люди, які живуть у сучасному суспільстві. Мистецтво може жити за законами ідеології і бути формою заповнення дозвілля або жити за законами ринку, коли його створення і функції визначаються купівлею і продажем, попитом і пропозицією. За своїм впливом на життя суспільства і людей мистецтво може розцінюватися як високе і низьке, прогресивне і реакційне, позитивне і негативне [3].

Мистецтво відображає дійсність у художньому слові (література), пластичних формах та звуках (музика), за допомогою синтетичних засобів (театр, кіно тощо). Пластичні або просторові, візуальні, витончені форми мистецтва умовно поділяються на образотворчі (живопис, скульптура, графіка, художня фотографія) та необразотворчі, або тектонічні (архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн) [2, 232].

Для сприймання складніших художніх форм професійного мистецтва своєрідним містком виступає декоративно-ужиткове, яке є чи не одним із найдавніших. Його назва походить від латинського *decoro* – прикрашаю, а у визначення „ужиткове" вкладена думка про те, що воно слугує і задовольняє одночасно практичні та естетичні потреби людини. Декоративно-ужиткове мистецтво створює предметно-духовний світ людини [2, 71].

Відомо понад 100 головних технік і технологій художньої обробки матеріалів, які можна диференціювати за певними домінуючими виражальними ознаками, а саме:

– поліхромна група: ткацтво, килимарство, вишивка, батик, вибійка, писанкарство, емалі, розпис (дерево, кераміка, скло тощо);

– монохромна група: інкрустація, випалювання, чернь, гравіювання;

– пластична група: різьблення, тиснення, карбування, пластика малих форм;

– ажурно-силуетна група: ковальство і слюсарство, просічний метал, скань, мереживо, витинанки, ажурно-сюжетна пластика [1, 27].

Враховуючи ціннісну значущість творів декоративно-ужиткового мистецтва, визначимо їх функціонально-виховне призначення: евристично-пізнавальні функції, ідейно-формуючі, світоглядно-розвивальні, контактно-комунікативні, культурно-історичні, емоційно-гедоністичні, художньо-естетичні, творчі та інші.

І.Огієнко (митрополит Іларіон) значної уваги надавав висвітленню народознавчих аспектів, як української культури в цілому, так і її складових – регіональних народних традицій, звичаїв, різних видів високохудожнього народного мистецтва, в тому числі декоративно-ужиткового. Він зазначає: „... Пишна природа чарівного краю сама нахиляє мешканців до замилування у

всякім мистецтві. І ми бачимо орнамент на кожному кроці життя селянського: малюнки криють сволоки й комини, містяться над дверима та вікнами, по стінах хат, оздоблюють дерев'яний посуд, широко розкинулись по скринях, мисниках, на річах свіцьких і церковних. Вироби зі скла та глини, плетіння, ткацтво, різьба на дереві, писанки, вишивки, що оздоблюють одяг, рушники, килими, – все це свідчить про талановитий народ, що і тут утворив оригінальну культуру..." [9, 10-11].

Сила емоційно-естетичного впливу декоративних форм мистецтва значною мірою зростає, коли вони виступають в органічній єдності з іншими формами художньої діяльності, наприклад, у сучасному дизайні, взаємодії з іншими ремеслами, особливо з мистецтвом художньої вишивки. Тому зовсім невиправданою є недооцінка потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у педагогічному процесі.

В умовах сьогодення, коли матеріально-побутові функції ефективно виконує промислове мистецтво дизайну, за декоративно-ужитковим мистецтвом має зберігатися насамперед його естетична, пізнавальна, комунікативна функції, зумовлені потребою в унікальних формах декоративно-ужиткової творчості, їхньому неповторному характері й наступності вікових художніх традицій. Традиційний декоративний орнамент має національний колорит, і в цьому змісті його символіка виражає своєрідність народного світосприймання: характерні риси конкретного природного ландшафту, клімату, національного темпераменту у визначеній мірі є засобом виховання любові до рідної землі, почуття поваги до споконвічних традицій свого народу. Безперечно позитивним фактом є те, що сучасна декоративна символіка збагачується народними формами – символами-оберегами (деревом життя, дубом і калиною, виноградом, мальвами, лілія́ми, хмелем тощо). Декоративно-ужиткове мистецтво є поліфункціональним, однак має єдиний знаменник – це можливість мистецтва розвивати особистість творця, створювати умови для творчих проявів здібностей людини в будь-якій галузі суспільного життя.

Розглядаючи зарубіжний педагогічний досвід, зауважимо передовсім, що ще у XVIII ст. швейцарський вчений Йоганн Генріх Песталоцці визначав позитивний вплив дитячої праці на духовний та естетичний розвиток особистості при умові його морального й виховного впливу, а поєднання праці з навчанням вважав оптимальним, поглиблюючим загальноосвітню підготовку дітей, якщо навчання дітей побудовано відповідно до дитячої психології та їх прагнення до творчої діяльності [5, 299]. Оволодіння елементарними трудовими навичками, розвиток фізичних сил та естетичних смаків Й.Г.Песталоцці розглядав як невід'ємну складову частину свого методу, засвоєння якого він пропонував через „азбуку вмінь" [10, 302].

Пильної уваги заслуговує педагогічна спадщина Рудольфа Штейнера – керівника першої вальдорфської школи (1919 р.). Сутність вальдорфської технології освіти – це розвиток здібностей школярів відчувати, тобто виховання почуттів, формування художнього смаку, культ творчості, творчої особистості, розвитку індивідуальності засобами мистецтва [15, 109]. У школах,

побудованих за його системою, робота ведеться лише з натуральними матеріалами, програма насичена різними видами мистецтв (живопис, музика, співи, гра на фортепіано, ліплення, рукоділля). На перший погляд, мистецькі дисципліни у вальдорфській школі збігаються з тими ж самими предметами у звичайній школі, однак завдання вальдорфської школи зовсім інші, тому що усі діти залучені до світу мистецтва. Все, що відбувається з учнями на таких уроках, сприяє розвитку духовної сутності особистості, формує загальну культуру, естетичні смаки дитини, але дає їм особистий досвід у будь-якому виді мистецтва [8, 56]. Р.Штейнер зауважує, що художньо-трудовій діяльності дітей належить провідна роль: „при виготовленні корисних речей на уроках праці педагог працює „над духом і смаком" найбільше, ніж тоді, коли викладає те, що зазвичай відносять до духовної сфери. Унікальність впливу на духовну сферу має усвідомлювати вчитель рукоділля і праці [15, 62].

Відомий дослідник зарубіжних педагогічних технологій підготовки учителів до естетичного виховання професор М.П.Лещенко зауважує, що в закладах освіти багатьох цивілізованих країн світу серйозна увага приділяється декоративно-ужитковому мистецтву як невід'ємній складовій естетичного розвитку дітей. Навчальні програми з декоративно-ужиткового мистецтва інтегрують елементи різних технік і технологій, зокрема малюнка, живопису, ліплення тощо. У ході навчання школярі залучаються до творчої художньо-трудової діяльності, практично пізнають зв'язки між різними видами мистецтва, набувають практичних навичок та естетичних смаків. Зокрема, в багатьох школах країн Європи вчителі навчають учнів шити, вишивати, в'язати, плести. Автор зауважує, що об'єкти праці, виготовлені дітьми, використовуються як наочні посібники при вивченні різних дисциплін. Учений наголошує, що „провідною метою дитячої декоративно-ужиткової творчості є з одного боку – привчання школярів естетично насичувати і перетворювати навколишнє середовище, з іншого – естетизовані предмети побуту і навчання виступають важливими засобами виховання в учнів потреби бачити і створювати красиве у щоденному житті" [6, 49-50].

Чільне місце у навчально-виховній роботі національної школи має посідати важлива складова української культури – декоративно-ужиткове мистецтво. У цьому контексті заслуговують на увагу погляди видатних педагогів і психологів П.Блонського, Г.Ващенка, Л.Виготського, С.Русової, С.Сірополка, В.Сухомлинського, Є.Чарнолуської, Я.Чепіги та ін.

Видатний педагог і громадський діяч С.Русова до педагогічних засобів навчання і виховання відносить рідну мову, поезію, пісню, орнамент. На її думку, саме ці засоби сприяють якнайкращому естетичному розвитку селянської дитини, невимушеному розширенню її світогляду, формуванню звички до праці легкої та приємної [7, 149]. При цьому особлива увага звертається на національний орнамент. На думку С.Русової, декоративно-ужиткове мистецтво впливає на розвиток естетичних смаків, психічних процесів, фантазії, які наповнюють дитячу свідомість красивими образами. Вона закликала до створення особливої атмосфери у школі, щоб усе, що оточує

дитину, було гарним, діти повинні „прикрашати свої зшитки, оздоблюючи їх вишиванням або малюванням” [11, 166]. Вважала, що одним із виявів національної свідомості є національне мистецтво, яке має велике значення для естетичного виховання. Нові національні школи повинні будуватись в національному стилі: рушники, портрети, квіти, народні інструменти, вертепи, гончарство [11, 84]. С.Русова також зазначала, що праця мусить панувати в школі, а кожна дитина повинна „знати якесь ремесло й для цього треба розвинути її ручну техніку” [7, 150].

Окреслюючи завдання нової школи, учений-педагог, історик освіти України, громадський діяч С.Сірополко зазначає, що „ідеальна школа є школою праці, ...збудованою на трудовому і естетичному принципі: організований догляд за шкільним садом, за шкільними тваринами, збирання каміння для шкільного музею, а праця по урядженню школи – се лекції і практичні заняття по малюванню та ліпці” [7, 156-157]. Окрім цього, вчитель має „зацікавити дітей художніми скарбами рідного краю – вишивками, мереживами, старовинним убранням, посудом тощо, таким чином розвивати в дітях не тільки любов до рідної нації, але й розумову свідомість вартості своєї нації” [7, 160].

Видатний педагог В.Сухомлинський у розділі „Естетичне виховання і культура почуттів” праці „Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості” підкреслює, що “Вплив прекрасного на духовний світ людини залежить від характеру її діяльності, від того, як високе, благородне включається в її діяльність – творчість. Під діяльністю ми розуміємо працю і творчість, думку і почуття, що відображають, оцінюють і створюють красу. Ми піклуємося про те, щоб дбайливе, чуйне ставлення до природи, праця для творення прекрасного набули активного, дійового характеру” [12, 181].

Важливим компонентом у духовному розвитку молодшого школяра В.Сухомлинський визначає творчий елемент, внесення його в працю, на його думку, є однією з найважливіших передумов виховання працелюбності. У своїй діяльності він прагнув максимально посилити творчий елемент у праці школярів, було створено робочі кімнати, в яких діти займалися конструюванням, моделюванням, ліпленням, вишиванням. Кожне трудове завдання, яке виконували учні, було розраховане не лише на точне виконання вказівок педагогів, а й на виявлення ініціативи, творчості.

На сучасному етапі у змістовому компоненті української національної школи елементи декоративно-ужиткового мистецтва використовуються на заняттях з народознавства, образотворчого мистецтва, музики, трудового навчання, рідше на заняттях із навчальних предметів інших освітніх галузей.

Шляхи створення оптимального навчального середовища, яке б стимулювало навчально-пізнавальну діяльність школярів, знайшли висвітлення в роботах М.Лещенко. Вчена розглядає українське декоративно-ужиткове мистецтво як засіб гуманізації навчально-виховного процесу, носій величезного потенціалу одухотворення школярів, які його споглядають; приділяє важливе місце процесу залучення учнів до виготовлення декоративно-ужиткових виробів. При цьому автор наголошує на особливій цінності не кінцевого

результату учнівської творчості, а пізнання школярами технології виготовлення виробів та формування естетичних смаків. Так, М.Лещенко зазначає, що українська вишивка, витинанка, кераміка мають особливу цінність з точки зору використання їх у навчально-виховному процесі [6].

Висновки. Проаналізувавши стан викладання декоративно-ужиткового мистецтва в загальноосвітній школі, ми виділили низку вагомих причин, які ускладнюють цей процес: відсутність науково-обґрунтованих навчальних програм з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, системи практичних завдань творчого характеру, науково-методичної і навчальної літератури; невідповідність матеріально-технічної бази переважної більшості шкіл сучасним вимогам; відчутний дефіцит висококваліфікованих педагогічних кадрів; низький виховний потенціал сім'ї і культурно-просвітницьких організацій.

Звернення до глибинних коренів декоративно-ужиткового мистецтва – тисячолітнього доробку нашого народу, в якому зафіксовані духовність, обдарування, мистецький хист українців, їх буття, спосіб мислення, вдача, погляди, почуття – складає підґрунтя національної системи естетичного виховання. Завдяки пізнанню історичного минулого рідного народу, оволодінню його духовними і матеріальними цінностями школяр формується яскравою, інтелігентною, неповторною особистістю з глибокими різнобічними знаннями і прагненням втілення у собі національного ідеалу, постійного самовдосконалення, духовного й естетичного зростання.

Література

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. В мире искусства: Словарь основных терминов по искусствоведению, эстетике, педагогике и психологии искусства / Сост. Т.В. Каракаш – М.: Искусство в школе, 2001. – 384 с.
3. Каган М.С. О прикладном искусстве / М.С. Каган. – Л.: Художник РСФСР, 1961. – 160 с.
4. Каган М.С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / М.С. Каган. – М.: Искусство, 1974. – 132 с.
5. Коменский Я.А. Педагогическое наследие / Я.А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцци. – М.: Педагогіка, 1989. – 416с.
6. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання / М.П. Лещенко. – 2-е вид., доп., - К., 1996. – 192 с.
7. Маловідомі першоджерела української педагогіки (ІІ пол. ХІХ-ХХ ст.): Хрестоматія / Упоряд. Л.Д. Березовська та ін. – К.: Науковий світ. 2003. – 418с.
8. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфський школі / А. Новосельська // Мистецтво та освіта. – 2002. - № 3. – С. 56-57.
9. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Абрис. – 1991. – 272 с.
10. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. / Под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. – М.: Педагогика, 1981. – Т.2. – 416 с.

11. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. // За ред. Є.І. Коваленко. – К.: Либідь, 1997. – Кн. 1. – 272 с.
12. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. Школа, 1976. – Т.1. – 654 с.
13. Философский словарь / Под ред. И. Фролова – М.: Политиздат, 1986. – 590с.
14. Философский энциклопедический словарь. – М.:ИНФРА. – М., 1999. – 576с.
15. Штейнер Р. Познание человека и учебный процесс / Перевод с нем. Д. Виноградова. – М.: Парсифаль, 1998. – 128 с.

Л.В. Старовойт,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Постановка проблеми. Творчий розвиток дітей дошкільного віку потребує розробки відповідної методики та впровадження її у практику. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури нами розроблена концептуальна модель творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами художньої праці. Її основу становлять три базових принципи: принцип системності, принцип пріоритетності і принцип варіативності засобів творчого розвитку.

Аналіз попередніх досліджень. Ученими неодноразово підкреслювалася думка, що формування здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, що включає вплив на мотиви творчої діяльності (О.Дусавицький, О. Киричук), пізнавальні інтереси (Н. Бібік, Г. Щукіна), загальнонавчальні вміння (Н.Каневська, Н. Підгорна, О. Савченко). Проблемі дошкільної освіти присвятили свої праці Л.Болотіна, Р.Борщ, Н.Гагаріна, Н.Горошко, Є.Дубровська, Т.Козакова, Н. Лисенко, Т.Піманська та інші. Разом із тим, серйозними перешкодами у справі впровадження новітніх методів та прийомів розвитку творчих здібностей дітей є, по-перше, тривалий перехід до особистісно-орієнтованої моделі взаємодії педагога з вихованцем, який реалізовано далеко не у всіх закладах дошкільної освіти, по-друге, недостатня розробленість системи роботи з розвитку творчих здібностей, особливо, що стосується роботи з дітьми. Отже, виникає необхідність у розкритті шляхів творчого розвитку дітей дошкільного віку засобами художньої праці.

Виклад основного матеріалу. Процес творчого розвитку дітей старшої дошкільної групи засобами художньої праці базується на таких основних

етапах: 1) пізнавально-емоційний етап; 2) пошуково-діяльнісний етап; 3) художньо-творчий етап.

Виокремлення першого етапу (пізнавально-емоційний) зумовлено віковими особливостями дітей та специфікою їх діяльності. Адже виникнення творчої ситуації залежить від емоційно-почуттєвої сфери (почуття новизни, чутливість, схильність до творчого сумніву) та художнього сприймання. Якщо розвиток вольових, емоційних, мислительних процесів дошкільників перебуває у стані формування, то головне завдання вихователя на першому етапі полягало у створенні емоційного мікроклімату в колективі. З метою введення дітей у творчий процес необхідно було збудити інтерес до пізнання, сприймання й осмислення емоційно-образного змісту мистецтва. Педагогічна практика переконує, що результат творчої діяльності багато в чому залежить від початку заняття, від перших хвилин зустрічі вихователя з дітьми. Настрій педагога миттєво передається дошкільникам. Його перші слова, емоційна піднесеність, енергійність відіграють вирішальну роль у співпраці. Тому важливо забезпечити емоційно-позитивну атмосферу під час спілкування з дітьми. Використання різних видів мистецтва у формувальному експерименті дало змогу дітям зануритись у художній образ мистецтва його образну мову, це сприяло розвиткові уяви, фантазії, формування мотивації до творчої діяльності. Зазначмо, що стимулами мотиваційного компоненту, крім заняття, були такі форми як екскурсії та ігри, які сприяли збудженню інтересу до пізнання мистецтва та творчої діяльності дітей.

Враховуючи специфіку старшого дошкільного віку, ми застосовували пошукові методи, що сприяло як створенню мотивації до творчої діяльності, так і її закріпленню у предметно-практичній діяльності дітей. Система пошукових методів передбачала застосування творчих завдань, які дали змогу дітям створювати художні образи. При цьому у системі творчих завдань нами виділено декілька їх видів, зокрема, що мають художньо-образний характер і ті, що залучають дітей до предметно-практичної діяльності. Вони були спрямовані на зростання самостійності дітей, ускладнення їх пошуково-мислительних дій, на динаміку розгортання творчих проявів дітей у створенні художнього образу, збільшенням елементів інтеграції.

У нашому дослідженні творчі завдання та їх розв’язок розглядаються з погляду творчої самореалізації дітей, а також оволодіння ними новими знаннями та способами творчої діяльності. Для оволодіння новими знаннями використовувалися методи і завдання, спрямовані на стимулювання творчої діяльності дітей. Такими методами є гра (художня, пізнавальна), що забезпечує у творчому процесі емоційну обстановку, створює сприятливий настрій, заохочує до пізнання; метод створення ситуацій інтересу до оволодіння знаннями, тобто використання цікавих пригод, гумористичних уривків, випадковостей, життєвих несподіванок; метод опори на життєвий досвід, тобто використовуються повсякденні спостереження дітей (фактів, явища, події).

Художня гра, як засіб педагогічної корекції емоційної сфери особистості дошкільника є невід’ємною частиною одного з найефективніших методів

психокорекційного впливу – арт-терапії, який побудований на використанні мистецтва як художньо-образної діяльності та заснований на стимулюванні креативних творчих процесів. Художня гра стала джерелом нових позитивних переживань дитини, поєднаних із вивченням та реалізацією можливостей творчої експресії, що породжувала нові креативні потреби і способи їх задоволення. Щоб найкраще інтенсифікувати підключення емоційної сфери дитини, ми врахували особливості саме художньої гри, яка є симбіозом рольової гри та рис художньої діяльності. Цього ми досягли шляхом:

– обов'язкової актуалізації та залучення індивідуального досвіду дітей до сфери ігрової діяльності; при цьому малося на увазі, що актуалізації підлягає не будь-який, а саме емоційний досвід – коло емоційно-насичених уявлень, образів – необхідний та обов'язковий компонент художньої гри;

– поєднанням гри із творами мистецтва, завдяки чому відбувалося ефективне засвоєння соціально вагомих цінностей;

– креативного спрямування характеру художньої гри на основі несподіванок, новизни, творчого самовідкриття її перебігу.

На другому – пошуково-діяльнісному етапі, передбачалося виявити в дітей прояви інтуїції, нестандартності процесу мислення, здатність знаходити аналогії частково-самостійних пошукових дій, творчої уяви, закріпити потяг до вираження художніх образів засобами мистецтва. Тому вихователь у ході евристичної бесіди запитаннями націлював здійснювати самостійний пошук, допомагав проявити індивідуальність. Основними мотивами в предметно-практичній діяльності були: схвалення вихователя, цікаві завдання.

Активізуючи дітей на пошукові дії (пошук потрібної інформації, пошук варіантів у створенні образу, відбір кращих, оригінальніших варіантів, аргументація дій) створюються ситуації, які заохочують дітей до пошукових дій. Для цього вихователям слід знайомити дітей з цікавою інформацією та спонукати їх до самостійних спроб пошуку цікавих фактів з життя, спостереження із почутого тощо.

Під час другого етапу дослідження дітям надається можливість перенести акценти засвоєння знань на їх відкриття у предметно-практичній діяльності. На даному етапі змінюються мотиви предметно-практичної діяльності. Надається більша перевага таким мотивам: розширити свої знання, пізнати щось нове, прагнення висловити власні думки, отримати схвалення як вихователя, так і одногрупників.

На пошуково-діяльнісному етапі творчого розвитку дошкільників засобами художньої праці відбувається накопичення естетичного досвіду, необхідного для більш глибокого проникнення в сутність тих явищ і процесів, які викликали у дітей помітний інтерес. При цьому важливо скористатися такими методами навчання, як порівняння, узагальнення, знаходження спільного й відмінного в тому, що характеризує естетичну виразність, зміст, функції окремих предметів, явищ природи, побутового середовища тощо. На цьому етапі творчого розвитку дітей завдання полягає в тому, щоб дошкільники опанували способами самостійної оцінки, порівняння, узагальнення матеріалу,

який вони зможуть використати у творчому процесі. Цей етап є функціонально важливим, адже він пов'язаний з підготовкою дітей до створення й формування зовні естетичної свідомості уявного художнього образу. Цей етап в організації художньої творчості дітей відрізняється від попередніх тим, що основна увага зосереджується на власному баченні дитиною того, що має стати основою художнього образу. З цією метою актуалізуються дії вихователя, спрямовані на розвиток у дітей творчої уяви, фантазії, вміння визначати характерне, типове, особливе й виразне за допомогою матеріалів з художньої праці.

На третьому художньо-творчому етапі від дітей вимагається самостійне виконання творчих завдань. При цьому участь вихователя має бути мінімальною, лише в складних ситуаціях він надає індивідуальну допомогу, особливо дітям з низьким рівнем творчого розвитку. На даному етапі відбувається реалізація творчого задуму. Діти створюють те, що виявилося у їх естетичній свідомості, набуло уявних форм, отримало вмотивоване схвалення й позитивну оцінку. Цей етап організації творчої діяльності спрямований на те, щоб за допомогою різних інструментів та засобів діти навчилися втілювати творчий задум, передавати свої естетичні почуття, думки тощо. Перед вихователем постає завдання допомогти дітям у їх творчих намірах. Як засвідчує досвід педагогічних спостережень, дошкільники успішно виконують свої творчі роботи за умови достатнього оволодіння способами практичного втілення творчої ідеї, задуму тощо. У процесі аналізу та оцінки результатів творчої діяльності вихователь отримує можливість відслідковувати стан і динаміку творчого розвитку дітей, поглиблювати їх розуміння ролі окремих елементів творчого процесу, виявляти характер і рівень прийнятих і реалізованих дітьми творчих завдань, впливати на зміцнення їх особистих рис і властивостей.

Висновки. Таким чином,основна увага вихователя в процесі художньої праці має бути спрямована на розвиток у дітей уваги, словесно-логічної пам’яті, образного і логічного мислення, репродуктивної і творчої уяви, інтелектуальних здібностей. Дошкільники в процесі художньої праці мають змогу порівнювати, узагальнювати, запам’ятовувати, міркувати, уявляти, вирішувати логічні завдання та пізнавати багато нового. У створенні розвивального середовища вихователю варто враховувати такі аспекти: моделювання творчих ситуацій у співпраці з дітьми; використання якісно-нових прийомів, що ґрунтуються на рефлексивно-вольових механізмах співпереживання й емоційно-позитивного оцінювання і ведуть до самовиховання, самоствердження особистості. Це сприятиме формуванню пізнавальних інтересів, позитивної мотивації, спонукатиме до творчої діяльності.

Література

1. Грибовська А. А. Навчання дошкільнят декоративному малюванню, ліпленню, аплікації: конспекти занять [Текст]. / А.А. Грибовська. – Х.:Скрипторий, 2008. – 151 с.

2. Григор'єва Г.Г. Розвиток дошкільника в образотворчої діяльності [Текст]. / Г.Г. Григор'єва. – К., 1999. – 84 с.
3. Григорьева Г.Г. Изобразительная деятельность дошкольников [Текст]. / Г.Г. Григорьева. – М, 2005. – 73 с.
4. Казакова Т.Г. Теория й методика развития детского изобразительного творчества [Текст]. /Т.Г. Казакова. – М.:Владос, 2006. – 128 с.
5. Комарова Т.С. Дитяче художня творчість[Текст]. / Т.С. Комарова. – К., 2005. – 85 с.
6. Халезова Н.Б. Декоративная пластика и декоративная лепка в детском саду[Текст] / Н.Б. Халезова. – М.: Сфера, 2005. – 114 с.

І.Сточко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.В.Старовойт

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Зміна умов суспільного життя, перехід виробничої галузі держави до ринкових відносин, об’єктивне осмислення реалій XXI століття з особливою гостротою висуває питання про підвищення ефективності трудової діяльності людини. Адже саме активна, творча, працелюбна особистість здатна справитися з сучасними викликами. Звісно, основу такого ставлення особистості до своєї діяльності в усіх сферах життєдіяльності закладає освітня галузь, починаючи вже з першої своєї ланки. Найбільш дієвим у цьому плані є трудове навчання, спрямоване на вироблення відповідних трудових компетентностей та самостійності, професійної майстерності, готовності до життя у ринкових умовах. Очевидно, що важливим напрямом реалізації визначених завдань є активізація форм і методів трудової діяльності учнів на уроках. Саме трудове навчання має більше можливостей для ефективного формування і розвитку конструктивних умінь та навичок учнів за умови організації їх творчої пізнавально-самостійної діяльності та використання при цьому доцільних активних засобів, методичних прийомів у процесі праці.

Основні дослідження та публікації. Проблема активізації пізнавальної самостійності в процесі трудового навчання у педагогічній теорії і практиці не нова. До неї зверталися багато вчених, педагогів-практиків на всіх етапах розвитку педагогічної думки. Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження, узагальнення та самостійних висновків висловлювали педагоги І.Песталоцці та Ф.Дістервег, письменник Ф.Рабле та ін. Загальні основи активного трудового навчання школярів одержали розвиток у дослідженнях М.Гончарова, В.Оржеховської, Д.Тхоржевського та ін. Зокрема, останнім доведено, що на ефективність

трудового навчання впливає застосування різних форм організації праці учнів. Проблема активізації пізнавальної самостійності в процесі трудового навчання молодших школярів знайшла відображення у роботах О.Киричука, О.Коберника. Деякі аспекти цієї проблеми досліджувалися О.Савченко, В.Тименком та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія розвитку людської цивілізації засвідчує, що її мрії про вдосконалення суспільства органічно переплітались з думками про вдосконалення трудового навчання та виховання підростаючого покоління. Адже досвід підтверджує, що формування пізнавальних компетентностей залежить не лише від методів, прийомів, засобів навчання, але й від форм організації цього процесу. Останні є носієм зовнішнього аспекту організації освітнього процесу і характеризують взаємозв'язки між його учасниками.

Поняття «пізнавальна самостійність» в психолого-педагогічній літературі трактується по-різному. Зокрема, в «Українському педагогічному словнику» зазначається, що самостійність – вдосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи учнів, що забезпечує активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність школярів в усіх ланках навчального процесу» [2].

Самостійність стосується діяльності та ґрунтується на принципі активності, за яким процес оволодіння знаннями – це результат активної самостійної пізнавальної діяльності. Природним прагненням кожної особистості є активна самостійна дія у будь-якій сфері діяльності. Особливого значення це набуває у дитячому віці, тому вчителеві слід зважати на цей стан, не руйнувати його, а всіляко підтримувати, заохочувати, підкреслювати результативність. Ефективність педагогічної дії у цій ситуації залежатиме від дотримання правила про зміну види навчальної діяльності школярів [4].

Проведений аналіз основних досліджень та публікацій дозволяє говорити, що в основу трудової діяльності покладено принцип «самостійності». Виходячи з діяльнісного характеру суб'єктивних відносин людини з навколишнім світом, учені по-різному визначають поняття «самостійність»: ототожнюється, перш за все, з практичною діяльністю людини; як характеристику якісного боку діяльності; тотожність результатів діяльності і активності.

Самостійність часто визначають через діяльність, вказуючи на її характер, на ставлення суб'єкта до діяльності. На наш погляд, самостійність і діяльність – близькі, але не тотожні поняття, оскільки самостійність забезпечує становлення, розвиток і перетворення діяльності. Виходячи з теоретичних тверджень окремих дослідників, які вказують, що самостійність не просто діяльність, її вид чи стан, а характеристика особистості, її самодіяльність, яка має самостійну силу реагування і проявляється у вільній, свідомій, внутрішній діяльності. Самодіяльність особистості передбачає перш за все максимальну реалізацію її активності у процесі різних видів діяльності: фізично-оздоровчій, предметно-перетворювальній, навчально-пізнавальній, соціально-

комунікативній, оцінно-орієнтаційній, художньо-ігровій, громадсько-корисній тощо [6].

Тому трудова самостійність розглядається як стійке особистісне утворення динамічного характеру, що є не окремою рисою особистості, а її інтегральною якістю, яка складається з комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних властивостей і якостей, що проявляються у вільній, свідомій, ініціативній, предметно-перетворювальній діяльності [5]. Тобто, вона є цілісним утворенням, складною категорією, що виступає у єдності двох аспектів: зовнішнього (ставлення до різних видів трудової діяльності) і внутрішнього (якостей особистості, необхідних для участі у цих видах діяльності).

На наш погляд, розуміння суті трудової самостійності особистості неможливе без обґрунтування її функцій і структури, знання яких дає можливість визначити особливості становлення і розвитку цього феномена. Підтвердженням останнього є положення К.Ушинського про позитивний вплив трудової самотійності на фізичний, розумовий і моральний розвиток особистості [6].

У процесі активної трудової діяльності створюються найбільш сприятливі умови для повноцінного росту і розвитку дитячого організму, його загартування, зміцнення здоров'я, формування рухових, гігієнічних умінь і навичок. Саме активність, яку проявляють діти, створює значні можливості для забезпечення психічного розвитку особистості, її інтелекту, емоцій, почуттів, волі. У результаті активної трудової діяльності в учнів розвиваються такі розумові операції, як аналіз і синтез, абстракція й узагальнення, формуються воля та характер, певні властивості особистості. Це дозволяє стверджувати, що у процесі активної трудової діяльності забезпечується розвиток інтелектуальної, мотиваційної та емоційно-почуттєвої сфери особистості.

За результатами аналізу психологічних і педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних авторів можна говорити, що трудова самостійність як система має чотирикомпонентну структуру таких елементів: когнітивного – знань трудового процесу, його ресурсного забезпечення, дотримання норм і правил поведінки під час виконання трудових завдань; аксіологічного – інтересу і потреби в предметно-перетворювальній діяльності, системі ціннісних орієнтацій стосовно праці, оцінних суджень особистості, її соціальних установок; праксеологічного – наявності досвіду предметно-перетворювальної діяльності, сформованості виконавських і організаторських компетентностей, вияву при цьому ініціативи, самостійності, творчості, відповідальності; афективного – визначаючого емоційно-почуттєве ставлення до праці, емоційне задоволення від самого процесу праці, її результатів. Природно, що кожен із виділених компонентів, як частина єдиного цілого, відносно самостійний, має свої специфічні особливості, але, разом з тим, взаємообумовлений і взаємопов'язаний з іншими. З огляду на це рушійною силою трудової самостійності стає взаємодія зовнішніх стимулів і внутрішніх мотивів. Загалом же і стимули трудового навчання мають двоякий характер. Вони можуть бути як зовнішніми у вигляді вимог, так і внутрішніми -

потребами, які пов’язані з інтересами особистості, її переконаннями, намірами, мріями, ідеалами тощо.

Дія зовнішніх і внутрішніх стимулів мотивації має врівноважуватися у процесі трудового навчання. Адже надання переваги внутрішньому зацікавленню звужує фактичні можливості учня, а сухий підхід з позиції зовнішніх вимог позбавляє процес навчання емоційного забарвлення.

Ефективність трудової діяльності учнів початкових класів можна значно підвищити, якщо організований вчителем освітній процес буде безпосередньо орієнтований на розвиток їх трудової активності, що стане умовою розвитку цілого комплексу властивостей і якостей особистості, дасть можливість реалізуватися в будь-якому виді трудової діяльності.

Висновки. Таким чином, основою підвищення ефективності трудового навчання молодших школярів на уроках праці є педагогічна концепція про різносторонній розвиток учнів та особистісно-орієнтоване навчання, де трудова діяльність, залучення учнів до активних форм цієї діяльності, урізноманітнення та диференціація форм проведення уроку праці та засобів навчально-дослідницької діяльності школярів. Активізація праці учнів на уроках трудового навчання можлива, коли кожен з них найповніше виконуватиме ту чи іншу роботу, проводитиме спостереження і досліди; включатиметься в ігрові ситуації.

Література

1. Боднар С.П. Шляхи стимулювання навчально-пізнавальної активності учнів у навчальному процесі / С.П. Боднар, О.С. Соколан // Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова, В2. – К. – 2000. – С. 50-58.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гуревич Р. Інноваційні засоби навчання у трудовій підготовці вчителів / Р. Гуревич, М. Кадемія // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – №2. – С. 3-5.
4. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К.: Хрещатик, 1996. – 153 с.
5. Роєнко Л. Особливості трудової активності молодших школярів / Л. Роєнко // Рідна школа. – 2000. – №2. – С. 57-58.
6. Сушенцева Л. Підвищення активізації пізнавальної діяльності на уроках трудового навчання / Л. Сушенцева, О. Сушенцев // Рідна школа. – 2000. – №9. – С.70-72.
7. Федорова Г.Г. Социальная компетентность современных школьников. Монография / Б.В. Авво, И.В. Гладкая, И.Ю. Гутник, Н.Н. Суртаева, Г.Г. Федорова. - СПб.: Изд-во «Свое издательство», 2012. - 264 с.

Н.Л. Тодосієнко,
старший викладач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Постановка проблеми. Національне виховання реалізує глибоке і всебічне пізнання творчої спадщини рідного народу, його історії, культури, духовності, і на цій основі – пізнання кожним учнем, вихованцем самого себе як індивідуальності і як частки своєї нації, а через неї і всього людства. Естетико-виховна робота в сучасній початковій школі ґрунтується сьогодні на традиціях національного виховання, що відповідає потребам відродження незалежної України. Посилена увага освітян до становлення та гармонійного розвитку особистості юних українців надає можливість для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування національної свідомості, гідності, патріотичних почуттів до рідної землі.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових педагогічних праць дозволив констатувати, що проблема естетичного виховання дітей залишалася актуальною протягом останніх десятиліть минулого століття. Представниками педагогічної сфери в галузі вивчення естетичної культури (І.Зязюн, Л.Масол, Н.Миропольська), дослідниками вікової психології та психології мистецтва і творчості (І.Бех, Л.Виготський та ін.), представниками авторських концепцій та програм формування у дітей естетичних ідеалів та ціннісних орієнтацій (О.Рудницька, Г.Тарасенко, Е.Печерська), теоретиками поліхудожнього виховання (Л.Масол, О.Щолокова) постійно піднімалися питання формування естетичних смаків умовах сучасного соціокультурного простору.

Високо цінували роль творчості в естетичному вихованні учнів П.Блонський, В.Сухомлинський, К.Ушинський. Поширення прогресивних тенденцій в музичному житті України, педагогічний досвід митців, виховна робота з дітьми сприяли появі перших збірок-зразків рідного фольклору: В.Верховинець «Веснянночка», П.Козицький «Сонечко», А.Вахнянин «Малим дітям», «Збірки пісень з Поділля» та науково-методичних посібників з даного питання М.Леонтовича. Музично-педагогічна творчість В.Верховинця, П.Козицького, Л.Ревуцького сприяла подальшому розвитку основоположних засад вокально-естетичного виховання дітей шляхом залучення їх до вивчення творів дитячого фольклору, народної пісні й танцю. Важливість естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського музичного фольклору представлені в дослідженнях сучасних вчених О.Воропая, Г.Довженюк, П.Гнатенка, В.Поплужного, В.Скуратівського, М.Стельмаховича. За останні десятиліття проведена значна дослідницька робота з проблеми вокально-естетичного виховання, але не до кінця розкритими залишаються питання формування та розвитку естетичного сприймання молодших школярів

засобами співочої діяльності, які мають теоретичний і практичний інтерес.

Мета статті – з’ясувати теоретичні та практичні аспекти використання вокального виховання та української народної пісні в процесі формування естетичного сприймання у дітей, естетико-виховній роботі з молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу.Молодший шкільний вік – період активного всебічного розвитку духовного світу дитини. Л.Виготський, Г.Костюк, Б.Теплов стверджували, що даний вік є початком усвідомленого ставлення до різних видів мистецтва, мотивованого вибору художніх творів і розуміння їхнього змісту. «Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури. Музика є одним з найтонших засобів привернення до добра, краси, людяності» – писав В.Сухомлинський [4, с. 54].

Протягом багатовікової історії український народ виховання дітей відбувалось поруч з народним мистецтвом, музичним фольклором. Українські фольклористи К.Квітка, а також композитори М.Лисенко, М.Леонтович та інші не лише збирали народні пісні, а й обробляли їх для використання в процесі музично-естетичного виховання.

З метою визначення місця і ролі музичного мистецтва у житті сучасної української родини нами було проведено експериментальне дослідження, у ході якого ми здійснили опитування батьків та учнів. В опитуванні взяли участь 44 родини. Аналіз відповідей на перше запитання дав змогу нам визначити, що естетичним вихованням з усіх опитаних родин загалом займаються 82% батьків (не займаються – 9%, не дали відповідь на це питання також 9%).

Серед багатьох важливих питань, пов'язаних з музично-естетичним вихованням дітей, варто звернути увагу на використання вокальної та хорової музики в початковій школі. Тому українська народна пісня повинна займати все більш вагоме місце в шкільних програмах з музики та навчальних посібниках. Нині діючі програми з музики для загальноосвітніх шкіл покликані сформувати у дітей музичну культуру, неодмінною частиною якої сьогодні є знання українського музичного фольклору, осмислення його самобутніх національних особливостей, творча інтерпретація фольклорних зразків. Ці програми ґрунтуються на визнанні «виняткової ролі народного мистецтва в масовому музичному вихованні як засобу формування справжньої культури і духовності підростаючого покоління» [5, с.6].

Вирішальну роль в вокально-естетичному вихованні відіграє дитяча співоча творчість – досвід музичної імітації, імпровізація пісенного, ігрового та танцювального образів, музично-пісенне і пластичне оформлення гри, спроби творити музику, задоволення від самовираження в діях під музику, театралізація пісень, постановка фрагментів дитячих опер, музичних казок.Зростання рівня вокально-естетичного розвитку дітей нам надало використання репертуару з іграми та піснями композиторів-класиків, а саме В.Верховинець «Весняночка»: пісні-ігри «Весна іде», «Вийди, вийди сонечко»,

«Ой, ходить Іванко», «А вже весна», «Ой, летіла зозуленька», «Подоляночка», «Ходить гарбуз», «Ой, у вишневому садочку», «Перепілка», «Вишні-черешні», «І шумить, і гуде» та інші; пісня-гра «Унадився журавель» у записі С.Дрімцова.

Отже, формування естетичного сприймання учнів молодших класів засобами українського музичного фольклору здійснюється шляхом включення школярів в педагогічно керовану художньо-естетичну діяльність. Це передбачає набуття дитиною не лише чуттєвого, а й інтелектуального та практичного досвіду в процесі спілкування з музичними творами. «Досвід емоційно-чуттєвого реагування здобувається при сприйнятті учнями кращих творів національно-музичного фольклору та оволодінні навичками переносу здобутого чуттєвого досвіду на розуміння явищ навколишнього життя. Нагадаємо, що для досягнення оптимальних результатів, сприймання доцільно проводити в три етапи:мелодико – ритмічне диференційоване сприймання;поглиблений слуховий аналіз;цілісне сприймання» [2, с.23].

Інтелектуальний досвід, зазначає Л. Масол, «формується в процесі засвоєння знань про особливості української народної музики, специфіку морального та естетичного змісту через оволодіння засобами розумових дій: виділення головного, порівняння, узагальнення» [3 с. 54].

Ми вважаємо, що співацька діяльність у молодшому шкільному віці є важливим та дійовим засобом формування і розвитку загально-музичних здібностей та емоційності школярів. В результаті спеціального дослідження, нами з’ясовано дійсний стан розвитку естетичного сприймання дітей. Так, рівень розвитку естетичного сприймання до експерименту значно зріс після проведення експериментальної роботи. Але без спеціального стимулювання цей процес йде досить повільно. У контрольній групі до експерименту високий рівень спостерігається у 12%, середній – 45% і низький – 43%. Після проведення експерименту: високий рівень – 17%, середній – 45%, низький – 38%. Зростання обумовлено запропонованими методами і прийомами активізації естетичного сприймання засобами використання вокальної діяльності та співочої творчості. У експериментальній групі до експерименту високий рівень був у 10%, середній – у 46%, низький – у 44%. Після: високий – 28%, середній – 47%, низький – у 25%.

Порівняльне зіставлення результатів дослідження контрольної та експериментальної груп показують, що процес формування естетичного сприймання значно поліпшується, коли педагог дотримується методів та прийомів активізації творчої співочої діяльності дітей, що містять в собі інтеграцію мистецтв, малювання музичних фольклорних сюжетів.

Висновки. На нашу думку, в формуванні естетичного сприймання дітей молодшого шкільного віку вокально-хорове мистецтво, український музичний фольклор, зокрема народна пісня, повинні бути домінуючими і вирішальними в формуванні правильних ідейно-естетичних уявлень, в надбанні художніх навиків, які дозволяють в майбутньому розкрити і оцінити красу, багатство як національної народної і професійної музики, так і творів світової культури .

Література

1. Бриліна В.Л. Педагогічне значення вокального фольклору в музично-естетичному вихованні // В.Л.Бриліна / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід: зб.наук.праць. Вип. 41.-2015.- С.231-235 .
2. Верховинець В.М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів / В.М. Верховинець. - К. : Музична Україна, 1989. – 340 с.
3. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Масол // Шкільний світ. - 2002. - № 9. - С. 1-16.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1977. - С 55-209.
5. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко //Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред.. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2

Ю.Усенко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник–канд. пед. наук, ст.викладач Т.В. Коваль

УРОКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.

Постановка проблеми. У науковому просторі вже близько п’яти століть у європейській гуманітарній традиції не припиняються дебати про природу специфічної людської здібності до творчості – вміння створювати нові форми речей, відносин, поведінки, ситуацій в межах чого завгодно. «Поняттям творчість охоплюються всі форми створення і появи нового на фоні існуючого, стандартного». Тема творчості тісно повязана з вирішенням філософської, художньо- естетичної, психолого-педагогічної та соціокультурної проблем.

Проблемою розвитку творчості і творчих здібностей учнів займались та досліджували у різні часи не тільки відомі педагоги, але й дослідники, мислителі, філософи, науковці. Коли мова йде про творчість дитини, важливим є те, що учні найчастіше не створюють щось зовсім нове, але створення, відкриття суб’єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей. Творчість є одним із засобів підвищення емоційного тонусу особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне — актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю, переживання

радості від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях. Тому, виходячи з попередніх досліджень відомих педагогів та науковців з усіх видів мистецтва, музичне - найбільш ефективне для розвитку творчих здібностей молодших школярів, адже музика впливає на почуття та викликає емоції у дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здатність до творчості - це те, що завжди було визначальним у самому феномені людини. Діяльність, в якій найбільшою мірою концентруються естетичні, творчі прояви, є музичне мистецтво. Проблемою розвитку творчих здібностей на уроках музичного мистецтва займались такі відомі науковці як С. Рубінштейна Е. Торранс, К. Тейлор, Дж. Гілфорд Д. Морган. Наголошували на важливості уроків мистецтва для розвитку творчих здібностей молодших школярів, такі науковці як М. Лазарєв Ю. Львов, Г. Падалка, Н. Гродзенська.

Мета статті полягає у обґрунтуванні важливості уроків музичного мистецтва для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з досліджень педагогів та науковців, музика - це мистецтво прямого і сильного емоційного впливу. Вона носить творчий характер, включаючи в себе композиторську, виконавську, слухацьку, творчу діяльність, і являє собою, ні з чим незрівняні можливості для музично-творчого розвитку молодших школярів. Уроки музики у початковій школі є дуже важливими з огляду на те, що саме на них закладаються основи бажаного відношення дітей до музики. У молодшому шкільному віці закріплюються і розвиваються далі ті основні людські характеристики пізнавальних процесів (увага, сприйняття, пам'ять, уява, мислення і мова), необхідність яких пов'язана зі вступом до школи. З «натуральних» (по Л.С. Виготському) ці процеси до кінця молодшого шкільного віку повинні стати «культурними», тобто перетворитися на вищі психічні функції, довільні і опосередковані.[1, с. 12]

О.О. Апраксіна серед якостей, що є типовими для учнів початкової школи, називає не сформованість, крихкість всього організму, швидку втомлюваність від одноманітної діяльності; відсутність навичок систематичної, цілеспрямованої розумової праці, але чіпку пам'ять; невеликий об'єм довільної та перевагу мимовільної уваги; яскраву образну уяву, її конкретність; схильність до гри [7, с. 26-28]. Саме на уроках музичного мистецтва прослідковується тенденція динамічної різноманітної діяльності, що допомагає дитині меньше втомлюватись на уроці, викликає більший інтерес та сприє розвитку творчості.

Здібності дітей не обов'язково повинні бути сформованими до початку навчання в школі, особливо ті з них, які в процесі навчання продовжують ще активно розвиватися. Істотніше інше: щоб ще в ході дошкільного періоду дитинства у дитини утворилися необхідні задатки до розвитку потрібних здібностей.

Навчання учнів початкових класів, а саме першокласників має бути цікавим і радісним. Діти приходять до школи з різною музичною підготовкою і

різними музичними задатками. Але у всіх дітей є деякий досвід слухання інструментальної музики, співу пісень, бачення і виконання танців, крокування під музику тощо, їм розповідають і читають однакові казки, книжки, вони переглядають одні й ті ж телепередачі для дітей, кінофільми і мультфільми, стикаються з різноманітними подібними життєвими ситуаціями. Тому запас художніх і життєвих вражень дітей хоча й відрізняється кількісно, але в якісному плані він приблизно однаковий у всіх. Так складається життєвий досвід дитини, близький життєвому досвіду інших дітей. Це дозволило Д. Кабалевському зробити висновок про те, що в умовах загальноосвітньої школи в музично-виховній роботі слід виходити не із здібностей дітей і їх підготовки, а з їхнього життєвого досвіду [2, с. 44].

Неможливо вичерпно освітити всі грані проблеми спілкування на уроках музики. Головне – замислитися над проблемами художнього процесу спілкування спільної музично-творчої діяльності вчителя і учнів. Спільна музично-творча діяльність вчителя і учня – ось стрижень, що визначає зміст спілкування на уроці. Навчальні, розвиваючі і виховні завдання уроку повинні бути нерозривно зв'язані в єдиному процесі музично-творчого спілкування.[4]

Важливо, щоб у творчому музикуванні (співі, грі на інструментах, диригуванні, пластичній і мовній інтонації, роздумі тощо) дитина виражала свій стан, суб'єктивно «проживала» свій настрій в музиці, а не формально виконувала технічне завдання вчителя. Мудрість творчості полягає в тому, що не треба «квапити» відчуття думкою, треба довіритися несвідомій області душі дитини. Поступово накопичуючи і зіставляючи свої враження, музично-слухові уявлення, вона раптово розцвітає в своїх творчих проявах, як раптово розкривається квітка.[6, с. 5-6]

Отже, уроки музичного мистецтва тісно та невід’ємно пов’язані з парадигмою розвитку творчості молодших школярів, що є фундаментально важливим для подальшого розвитку та навчання учнів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Кожна дитина від народження наділена певними здібностями того чи іншого виду діяльності. Найяскравіше свої здібності вона може виявити під час виконання творчого завдання і таке завдання знайдеться для кожної дитини. Саме на уроках музичного мистецтва розкриваються основи творчих здібностей дитини, адже музика є скарбницею людських почуттів, думок та переживань.

На уроках музичного мистецтва, саме завдяки особливій чуттєвій атмосфері стає можливою робота душі – своєю неповторною силою музика пробуджує, впливає на відчуття силою художніх образів, активізує уяву та викликає різні емоції, адже «музика- мова почуттів», вона хвилює, викликає переживання та позитивні емоції. Тому важливим і досить актуальним залишається дослідження завдання музичного виховання молодших школярів в закладі освіти, адже формування музичної культури почуттів учнів як невід’ємної частини їх духовної культури, збагачення їх емоційно - естетичного досвіду, інтересів та поглядів у процесі спілкування з музикою та розвиток універсальних якостей творчої особистості є основоположними на уроках

музичного мистецтва.

Література

1. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. - М.: АСТ: Астрель: Люкс, 2005.
2. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. Книга для учителя. – М.:Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Короткова Н.А. Современные исследования детской игры / Вопросы психологии, 1985, N 2, с. 163–168;
4. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти. - К.: Муз. Україна. - 1982.
5. Кульчицька Л.В. Музичне виховання в початкових класах загальноосвітньої школи. – Івано-Франківськ, 2000. – 89 с.
6. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? — К.: Муз. Україна, 1981. — 320 с
7. Коновальчук М. Розвиток творчості молодших школярів / М. Коновальчук : Система літературних завдань. – К.: Шкільний світ, 2010. – 120 с.

С. Химич,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. В Конституції України життя і здоров'я людини визнане одними з найвищих соціальних цінностей, адже здоров'я нації розглядається як показник цивілізованості держави, що відбиває соціально-економічне становище суспільства: стан продуктивних сил країни, її економічний, оборонний, інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства. Пропаганда здорового способу життя, виховання свідомого ставлення до здоров'я як найвищої соціальної цінності, збереження й зміцнення фізичного і психічного здоров'я – засадничі принципи державної політики в галузі освіти, які сформульовані у Національній доктрині розвитку освіти, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Інтеграція України в європейський та світовий освітній простір обумовила необхідність переглянути деякі підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Висвітленню сутності проблем здоров'я та різних аспектів здорового способу життя присвячені дослідження філософів, медиків, соціологів М.Амосова, В.Войтенко, Л.Сущенко та ін.; а також психолого–педагогічні дослідження Ю.Бойчука, М.Гончаренко, Г.Зайцева, В.Оржеховської, та ін. У працях сучасних українських вчених (О.Адєєва, Т.Бойченко, Г.Давидюк, Н.Завидівська, Н.Кравчук, Л.Лаврова, Т.Шаповалова, В.Шахненко та ін. розглядаються загальні питання теорії та практики

збереження здоров'я, виховання здорового способу життя в учнів, формування культури здоров'я в учнів, безпечне застосування комп'ютерної техніки у навчанні, організація здоров'язбережувального освітнього процесу, підготовка майбутніх учителів до забезпечення здорового способу життя учнів.

Метою статті є розгляд аспектів комплексного підходудо здоров'язбереження у вихованні дітей молодшого шкільного віку

Виклад основного матеріалу. В.Сухомлинський писав: «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєдіяльності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у власні сили…» [7, с. 148].

У роботах Ю.Бойчука, С.Волкова, Л.Гаврилюка, Т.Киши, Г.Апанасенка, С.Попової визначаються *фізичне, соматичне, емоційне*, *духовне, соціальне, психічне та моральне* здоров'я, проте йдеться про умовний поділ здоров'я на види, серед яких, на нашу думку, є основними фізичний і психічний, від яких залежить соціальне й духовне здоров'я. Тому цілком закономірно, що в багатьох державних документах наголошується на необхідності зміцнення фізичного й психічного здоров'я учнів.

Особливостями *фізичного здоров'я* є рівень зростання та розвитку органів і систем організму, основу якого складають морфологічні та функціональні резерви, що забезпечують адаптаційні реакції; *психічного* – стан інтелектуально-емоційної сфери, загального душевного комфорту, який забезпечує адекватну поведінкову реакцію. Складовими психічного здоров'я є інтелектуальне та емоційне здоров'я. *Духовне здоров'я* розглядається як сукупність характеристик духовного світу особистості, особистісна потреба в засвоєнні системи цінностей та якість мотиваційно-ціннісного ставлення до складових духовної спадщини; *соціальне здоров'я* визначається характером взаємин особистості з соціумом, випливає із цінностей та мотивів поведінки індивіда. Умовно можна виділити такі *критерії* кожного виду здоров'я: фізичне – я можу; психічне – я хочу; моральне – я повинен; духовне – я прагну, соціальне – я здатен.

Поняття *«здоров'язбереження»* трактується як процес створення необхідних умов для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. Знання, володіння і застосовування здоров'язбережувальних засобів є важливою складовою фізіологічної вартості, поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища [2]. Стосовно дітей молодшого шкільного віку також вживається поняття *«ціннісне ставлення до власного здоров'я»* – усвідомлення ними здоров'я як особистісної цінності, активна спрямованість на пізнання основ здоров'я, самостійне дотримання здорового способу життя [1, с. 36].

Стан здоров'я школярів у сучасній Україні викликає занепокоєння як у лікарів, так і в педагогів, про що свідчать матеріали засобів масової інформації, а також статистичні дані: майже третина першокласників має різноманітні відхилення у стані здоров'я; у 40% учнів спостерігається порушення постави; 50% дітей схильні до частих захворювань; понад 50% школярів мають

незадовільну фізичну підготовленість. Медико-психолого-педагогічна практика свідчить, що велика кількість учнів у процесі навчально-пізнавальної діяльності знаходяться сьогодні у стані хронічної втоми, яка є основою нервово-психічного виснаження. Дослідники вважають, що основними факторами ризику, які впливають на здоров'я дітей, є забруднення довкілля, гіподинамія, травматизм, поширення шкідливих звичок і наркотичної залежності, неправильне харчування, а також шкільні чинники ризику [3, с. 8]. Серед серйозних негативних чинників, що зумовлюють зменшення частки відносно здорових дітей в Україні, слід виокремити хронічне зменшення рухової активності дітей.

Дослідженнями доведено, що педагогічні помилки або неправильні педагогічні технології негативно впливають на дитячу психіку у вигляді дидактогенних чи невротичних порушень. Унаслідок психологічної дезадаптації діагностичне обстеження школярів фіксує низький рівень пізнавальної активності; низький рівень мотивації навчальної діяльності; нестійкість емоційної сфери; високий рівень тривожності; не сформованість навичок спілкування тощо [3, с. 7-9].

Особливої уваги потребує стан здоров'я молодших школярів. Коли дитина тільки переступила поріг школи, їй важко звикати до уроку, режиму роботи, тут потрібна вміла, чуйна і тактовна підтримка вчителя. Тому в своїй педагогічній діяльності вчителі повинні створювати сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу, повноцінний раціонально організований руховий режим. Намагатися зробити все, що належить від вчителя для створення сприятливого мікроклімату: перевірити освітлення, температурний режим, провірити кімнату, дотримуватись правил гігієни, чистоти в класі, створити затишок. При розсаджуванні дітей за парти користуватися такими критеріями: вади здоров'я (зір, слух, спина), зріст, психологічна сумісність та під час навчального процесу стежити за своєчасною зміною статичної напруги під час письма та читання (фізкультхвилинки, вправи для корекції зору, музичні паузи).

Особливе значення для реалізації програмових вимог має співпраця з сім'єю, мотивація дітей на самоконтроль у щоденному виконанні правил щодо збереження, безпеки життя свого й оточуючих. З цією метою доречним буде проведення класних батьківських зборів щодо формування здоров'язберігаючої компетентності молодших школярів, зокрема на теми«Режим для першокласника», «Телевізор та комп'ютер у житті сім'ї та дитини», «Дитячий травматизм і надання першої допомоги при травмах», «Причини і наслідки дитячої агресії»тощо. Ефективним є також навчання здорового способу не лише на уроках, а і в позаурочний час: «Веселі старти», «В гостях у Нехворійка», «Це повинен кожен знати, щоб аварій уникати», конкурс малюнків «Здоров'я – найголовніше багатство», тематичні практикуми: "Як вчинити у ситуації: тобі запропонували сигарету» тощо.

Висновки. Система навчання не повинна негативно впливати на здоров'я учнів – викликати втому, виснажувати адаптаційні резерви організму, провокувати серед школярів зростання хронічних хвороб. Важливим завданням сучасної освіти є надання учням елементарних уявлень про біологію власного тіла, фізіологічні процеси, які в ньому відбуваються, способи профілактики недуг, збереження свого фізичного та психічного стану в нормі; навичок застосування народних методів оздоровлення; знань про раціональне використання потенційних можливостей свого організму; умінь регуляції власних емоцій; набуття екологічної грамотності, умінь і навичок збереження та зміцнення здоров'я. Комплексний підхід до здоров'язбереження у вихованні дітей молодшого шкільного віку сприяє формуванню духовно, фізично і соціально здорової особистості [4, с. 68].

Література

1. Андрющенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Т.К. Андрющенко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: Пед. науки. – 2012. – № 7. – С. 123-127.
2. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим / Т.Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 2. – С. 1-4.
3. Ващенко О. Як створити школу сприяння здоров'ю. / О.Ващенко, С.Свириденко – К.: Шк. світ, 2008. –112 с.
4. Експериментальне дослідження позитивного ставлення учнів і студентів до здорового способу життя: метод. посіб. / за наук. ред. Городнової Н.М., Панка В.Г. – К.: Ніка- Центр, 2009. – 116 с.
5. Курик М. Здоров'я дитини у нездоровому довкіллі / М. Курик // Дитина має бути здоровою. – Київ: Шкільний світ, 2009. – С. 10-16.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. Режимдоступу: http: // www. mon. gov.ua /images files /news /12 /05/ 4455. pdf
7. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. Т. 1 / сост.: О.С. Богданова, В.З. Смаль. – М.: Педагогика, 1979. –560 с.

О. Хохлюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник–канд. пед. наук, ст.викладач Т.В. Коваль

ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Швидка модернізація суспільства потребує виховання творчої особистості, здатної нестандартно мислити, приймати креативні рішення. Саме тому сьогодні актуалізуються питання пов'язані із розвитком та удосконаленням мистецької освіти ще у дошкільному віці, адже

вона є одним із головних засобів творчого розвитку особистості. Велика увага приділяється образотворчій діяльності, так як у процесі створення зображення у дитини формуються спостережливість, художній смак, естетичне сприйняття, творчі здібності. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань мистецької освіти визначається пробудження художньо-творчої активності дошкільника. Дитяча художньо-творча діяльність має свої особливості, і дуже важливо її вчасно виявити, використовувати влучні методи та прийоми для її розвитку.

Аналіз попередніх досліджень. Пріоритетні завданнятворчого розвитку дітей висвітлено у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національні стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Базовим компонентом дошкільної освіти, Комплексною програмою художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Аналіз історико-педагогічної літератури надає можливість пересвідчитись, що проблема організації художньо-творчої діяльності привертала увагу багатьох відомих педагогів. Основи художньо-творчого розвитку дитини обґрунтовано А. Бакушинським, Е. Берном, Д. Богоявленською, О. Дяченко, Г. Кершенштейнером, М. Лазарєвим, А. Луком, В. Рибалко. Методичним аспектам проблеми творчого розвитку дітей у закладах дошкільної освіти присвячено роботи Г. Бєлєнької, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Нечай, Т. Парамонової, Т. Поніманської, В. Рагозіної, В. Сухомлинського та інших.Таким чином, художньо-творча діяльність є потужним засобом впливу на становлення особистості.

Мета статті. Розкрити особливості організації художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку на заняттях з образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво відіграє велику роль у формуванні особистості дитини, зокрема у розвитку її почуттів, емоційного відгуку на об'єкти та явища оточуючого життя, природи. Вміння бачити, розуміти й створювати прекрасне робить духовне життя дитини багатим, цікавим, дає йому можливість відчути естетичну насолоду. Спілкування з творами мистецтва (картини, музика, театральні вистави, хореографічні постановки, тощо) відображають дійсність і сферу людських почуттів, що сприяє формуванню естетичного світогляду та розвиває свідомість дошкільника. Особливо важливим це є для дитини, котра знаходиться на початку активного сприймання й розуміння світу дорослої людини [3, с. 27].У Базовому компоненті дошкільної освіти сучасна особистісно-орієнтована методика образотворчої діяльності суттєво збагачується методами музейної педагогіки (мистецтвознавчі подорожі, екскурсії, метод соціальних ролей тощо) та арт-терапії (малюнкова терапія, терапія кольором, терапія творчим самовираженням). Адже відомо, що на емоційний стан дитини, роботу її мозку та загальне оздоровлення активно впливають такі методи та прийоми образотворчої діяльності:

– розгляд творів мистецтва з використанням прийому милування, «входження в картину», «оживлення картини», ідентифікації картини та її творця тощо;

– робота з природніми матеріалами (глина, пісок, крупи, борошно, папір, тканина, листя древ та квіти, солома, кора дерев тощо);

– проведення фасилітованої бесіди (виключення простих навідних запитань, які позбавляють дитину творчої уяви, формування естетичних смаків, прояву рефлексії у практичній роботі) [2, с. 45-46].

Для збагачення змісту навчання та виховання важлива інтеграція видів образотворчої діяльності: малювання – аплікація, ліплення – малювання, конструювання – малювання, ліплення – аплікація тощо. Це допомагає дитині цілісно передавати почуття, відтворювати образи, предмети та явища у своїх роботах. Поєднуючи завдання, спрямовані на розвиток творчої активності, ініціативності, образного мислення, уяви, фантазії, сприйнятливості до краси в навколишньому, на формування бажання зберігати й творити красу, педагог дошкільного навчального закладу розвиватиме не лише креативне, логічне мислення вихованців, а й їхні моральні почуття [3, с. 124].

Важливий засіб у формуванні художньо-творчої активності дітей – це використання творів образотворчого мистецтва в оформленні побуту, в процесі навчання та самостійної діяльності. З цією метою підбираються твори усіх жанрів побутового і казкового живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.).

Дуже важливо простежити, як втілюються дитячі враження, отримані під час спостережень, сприймання явищ та предметів у процесі виконання дітьми наочно-образних і наочно-дійових видів творчих завдань, у самих результатах їхньої творчості. Змістом організованих спостережень є навколишня дійсність: світ природи, людей, предметів. Почуття, образи, уявлення, переживання, які виникають у дошкільника під час спостережень, акумулюються в його пам’яті, стають основними джерелом для створення художнього образу. Під час практичної діяльності увагу дітей важливо здебільшого зосереджувати на відтворенні форм «на око», а живописно-колоритне вирішення вчити передавати «за відчуттям» [3, с. 28-30].

Під час організації занять з образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти педагог повинен пам’ятати, що спокійна, доброзичлива атмосфера позитивно впливає на дитину. Враховуючи це, заняття з формування художніх умінь мають бути спочатку індивідуальними, парними, а потім підгруповими (з 5-6 дітьми). Міні-заняття краще проводити з малою групою вихованців (віч-на-віч, з 4-5 дітьми) тривалістю від 10 до 15 хвилин, при цьому важливо дати кожній дитині можливість закінчити свою практичну роботу [5, с. 56]. Ефективним є те, щоб під час групових занять з образотворчої діяльності звучали музичні та літературні твори відповідної тематики. Комплексні, колективні, підсумкові заняття можуть тривати від 30 хвилин до години, залежно від зацікавленості, бажання, самопочуття кожної дитини. Дитина сама повинна визначити тривалість своєї зайнятості образотворчою діяльністю.

Привертає увагу диференціація стадій розвитку образотворчої діяльності дитини італійського вченого К. Річчі та німецького ученого К. Кершенштейнера. Автори спробували диференціювати стадії розвитку образотворчої діяльності дитини з урахуванням її психофізіологічних вікових змін.

1. Дообразотворчий етап, стадія каракуль (із 2-х років) – дитина малює карлючки, лінії, незрозумілі «геометричні фігури», які ні на що не схожі і не зрозумілі ні самій дитині, ні дорослим.

2. Дообразотворчий етап, стадія інтерпретації (2,5-3 роки) – період, коли дитина починає давати назву своїй творчості. Дитина дає назву не тільки цілому малюнку («Моя бабуся», «Я йду до дитсадка» тощо), але й усім присутнім на малюнку («Це моя бабуся, біля неї кіт. Він чарівний», «Це я йду до дитсадочка, попереду Ваня. Він у блакитній сорочці»).

3. Образотворчий етап, стадія примітивної виразності (3-5 років) – стадія «міфічності». Під час малювання діти багато розмовляють, змінюють тему та назву свого малюнка («Я малюю дівчинку, яка збирає квіти»). Через деякий час дитина може повідомити: «Це хлопчик, який грається своєю іграшкою».

4. Образотворчий етап, схематична стадія (6-7 років) – дитина малює предмети з тими типовими рисами, що притаманні саме цьому предмету, але індивідуальне сприйняття у відтворенні образу домінує. В цей період дитина знає, що вона хоче намалювати, відтворює типові ознаки зображуваного предмета.

5. Образотворчий етап, стадія правдоподібних зображень (8 років і більше) – малюнок за спостереженням. У дитини формуються навички спостереження. Дитячий малюнок відображає більш точні деталі образу, але зображення не точне, індивідуальне [5, с. 306].

Організовуючи художньо-творчу діяльність дітей дошкільного віку у своїй педагогічній діяльності я часто використовую роботи К. Білокур «Півонії», «Цар Колос», «Буйна», «Врожай», «Квіти за тином»; М. Приймаченко «Казкова птиця-павич», «Домашні маки», «Квіти», «Коник», «Квіти за мир»; К. Айвазовського «Ранок на морі», «Схід Сонця у Фейдосії», «Берег моря.Штиль», «Неополітанський залив»; С. Жуковського «Під вечір», «Ліс», «Початок зими», «Лісове озеро. Золота осінь»; І. Левітана «Весна в Італії», «Весна», «Лілеї», «Весна. Повінь», «За вічним спокоєм»; І. Шишкіна «Лісова сторожка», «Вечір», «Березовий ліс», «Ранок в сосновому бору», «Ліс» та ін.

Висновки. Євроінтеграційні зміни у нашому суспільстві передбачають виховання творчої, креативної особистості, здатної приймати нестандартні рішення. Мистецька освіта є одним із важливих засобів творчого розвитку особистості, її становлення. Організація художньо-творчої діяльності на заняттях з образотворчого мистецтва впливає на розширення панорамності мислення дошкільників, їх творчі здібності, вчить помічати деталі, бути уважним, сприймати світ у всіх його барвах. Заняття з образотворчого

мистецтва набувають великого розвивального потенціалу, коли на них відбувається інтеграція мистецтв.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; авт. колект.: Богуш А. М., Бєлєнька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідєльнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бєлєнька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Бєлєнька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
3. Демчик К.І. Організація образотворчої діяльності дошкільників (через призму оновленого змісту Базового компонента дошкільної освіти. / К.І. Демчик. // Збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Сучасні тенденції у розвитку науки та освіти» (24 березня 2016 р.). − Кам'янець-Подільський : Рута, 2016. – С. 27-31.
4. Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика: [монографія]/ Л.М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.

Р. Цимбалюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – ст. викладач Н.Л.Тодосієнко

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми.Естетико-виховна робота в сучасній початковій школі ґрунтується сьогодні на традиціях національного виховання, що відповідає потребам відродження незалежної України. Посилена увага освітян до становлення та гармонійного розвитку особистості юних українців надає можливість для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування національної свідомості, гідності, патріотичних почуттів до рідної землі.

Аналіз попередніх досліджень. Серед перших дослідників естетико-виховної ролі музичного фольклору в Україні слід назвати В.Верховинця, І.Воробкевича, А.Вахнянина, М.Леонтовича, М.Лисенка, О.Нижанківського, К.Квітку, П.Козицького, В.Матюка, Д.Січинського, К.Стеценка, Я.Степового, Л.Ревуцького. Високо цінували роль народної творчості в естетичному вихованні учнів П.Блонський, Б.Грінченко, М.Драгоманов, О.Духнович, В.Карамзін, М.Костомаров, І.Котляревський В.Сухомлинський, К.Ушинський, Л.Українка, І.Франко.

Важливість естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені в дослідженнях сучасних вчених О.Воропая, П.Гнатенка, Г.Довженюк, А.Завальнюка, Т.Коваль, В.Поплужного. За останні десятиліття проведена значна дослідницька робота з проблеми естетичного виховання, але не до кінця розкритими залишаються питання формування та розвитку естетичного сприймання молодших школярів засобами народного мистецтва, які мають теоретичний і практичний інтерес.

Метою нашого дослідження є – з'ясування теоретичного аспекту використання українського фольклору в процесі естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що музична культура людини невід'ємна від культури народу, до якого вона належить. Протягом багатовікової історії український народ формував любов до народної музики, пісні – найглибше духовне начало людського життя, де виховання дітей відбувалось поруч з народним мистецтвом, музичним фольклором. Музично-педагогічна творчість сприяла подальшому розвитку основоположних засад виховання дітей шляхом залучення їх до вивчення творів дитячого фольклору, народної пісні й танцю.

Серед багатьох важливих питань, пов'язаних з музично-естетичним вихованням дітей, варто звернути увагу на використання народної музики в початковій школі. Тому українська народна пісня повинна займати все більш вагоме місце в шкільних програмах з музики та навчальних посібниках [2, с.6].

В нашому дослідженні ми висвітлюємо актуальні проблеми естетичного виховання особистості молодшого школяра засобами українського фольклору, пошук нових підходів до навчання і виховання дітей та впровадження їх у освітній процес сучасної школи, використання педагогом творчого потенціалу народного мистецтва, формування у школярів естетичного сприймання дійсності, естетичного ставлення до навколишнього середовища, природи, застосування принципу кореляції різних видів мистецтва. Розвиток естетичних почуттів, смаків, художніх умінь, здібностей в галузі мистецтва - невід'ємна умова навчальних предметів початкової школи. Для досягнення мети було здійснено підбір комплексу методів дослідження рівня розвитку естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку, педагогічного потенціалу використання мистецтва у контексті формування творчої особистості дитини, культури естетичного сприймання дітей, оволодіння цілісною системою знань про мистецтво.

Таким чином, проникнення у світ народних мелодій забезпечує засвоєння дітьми характерної для українського народу образно-емоційної та музично-інтонаційної системи: коло героїв, образів, почуттів, з якими діти зустрічаються в народній музиці, впливає на формування їх духовного світу. Наприклад, колискові «Ой ходить сон», ліричні «Тиха вода», побутові «Ой село», календарні «Вийди, вийди сонечко», жартівливі «Женчичок-бренчичок» знайомлять дітей з українськими образами-символами, народними звичаями, традиціями.На уроках музичного мистецтва діти вивчають пісні, які

розповідають про героїчне історичне минуле українського козацтва, навчають учнів бути любити Україну, розповідають про козацькі походи та героїчний дух українських козаків. Мелодія, ритм пісні «Їхали козаки», передають патріотичні почуття захисників України.

Ефективним прийомом в початкові школі є необхідність учням навчитись визначати характерні типові інтонації музичної мови українського фольклору (області, регіону), знайомити з образною символікою, ритмічними особливостями, а також унікальними автентичними музичними інструментами, обрядовими піснями та звичаями, які цікаві, зрозумілі та близькі для сприймання учнів початкових класів. На нашу думку, важливо вивчати музичний фольклор не тільки як сукупність його видів і жанрів, а розкривати його як літопис життя народу від найдавніших часів до сьогодення, як цілісний духовний, матеріальний та практичний світ людини.

Ми вважаємо, що музика є складовою частиною народної творчості, тому повноцінне сприймання пісенних жанрів неможливе без зв'язку з іншими видами і жанрами фольклору. Увага вчителя до народної музики як цілісного явища допоможе розкрити і своєрідність народнопісенних жанрів, і особливості їх перетворення у творах композиторів-класиків.

Отже, формування естетичного сприймання учнів молодших класів засобами українського фольклору передбачає набуття дитиною чуттєвого, інтелектуального та практичного досвіду в процесі спілкування з музичними творами. Досвід емоційно-чуттєвого реагування здобувається при сприйнятті учнями кращих творів національно-музичного фольклору та оволодінні навичками переносу здобутого чуттєвого досвіду на розуміння явищ навколишнього життя

У процесі роботи з українським музичним фольклором доцільно використовувати такі розумові дії, як наприклад: зіставлення та порівняння виконання народної пісні соло, хором, оркестром, зіставлення різних по жанру народних пісень [3 с. 54]. Для досягнення оптимальних результатів, сприймання фольклору доцільно проводити в три етапи: мелодико – ритмічне диференційоване сприймання; поглиблений слуховий аналіз; цілісне сприймання [5, с.232].

Ми вважаємо, що співацька діяльність у молодшому шкільному віці є важливим та дійовим засобом формування і розвитку загально-музичних здібностей та емоційності школярів. Це розвиває молодших школярів увагу, сприймання, пам'ять, навички творчої діяльності, оскільки музичний фольклор містить великий педагогічний потенціал та сприяє естетичному та духовному вихованню дітей. .

Отже, емоційно-чуттєвий і інтелектуальний досвід, виховання, стимулює розвиток моральних та естетичних якостей і здібностей школяра, що виражаються в поведінці та у виконанні цих творів дієвим проявом співчуття та співпереживання. До якого, зокрема, відносяться такі пов'язані з народнопісенним матеріалом навички, як використання під час співу народних музичних інструментів, та звичайно спів, залучення до вокального виконавства

більш широкого кола школярів, відкриття для них невичерпної скарбниці пісенної культури, основою якої є саме музичний фольклор.

Таким чином, процес естетичного виховання значно поліпшується, коли педагог дотримується методів та прийомів активізації творчої діяльності дітей засобами українського фольклору у взаємодії з народним живописом та усною народною творчістю, використовує цікаві художні техніки, декорування виробів, ліплення казкових персонажів, виготовлення ляльок для театру, замальовок сюжетів українських народних пісень.

Висновки. На нашу думку, методи і прийоми активізації естетичного сприймання дітей, індивідуальний і диференційований підхід до формування естетичної оцінки засобами використання народного мистецтва та розширенням художнього світогляду дітей, забезпечать зростання зацікавленості творами народного мистецтва. Використання українського народного фольклору та усної творчості, казки, пісні, поезії є могутнім діючим засобом у процесі виховання самосвідомості, національного характеру мислення, патріотизму в естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Барановська І.Г. Розвиток музичної освіти України кінця XVII-XVIII ст. / І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова, Л.М. Уманська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: збірник наук. праць / за заг. ред. проф. О.А. Мельничук. – Вип. 25. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 30-34.
2. Казьмірчук Н.С. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в процесі навчання у ВНЗ / Казьмірчук Н.С. // Наукові записки. Збірник матеріалів науково – практичної конференції викладачів і студентів.- Серія «Мистецтво».- Вінниця, 2017.- С. 75 -79.
3. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Масол // Шкільний світ. - 2002. - № 9. - С. 1-16.
4. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня : теорія і практика / Н.Є. Миропольська. - К. : Парламентське видавництво, 2002. - 204 с.
5. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко //Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред.. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – С. 232- 236.

Т. Цьомик-Яворська,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник–ст. викладач Т.Т. Маринчук

ТВОРЧІ ПІДХОДИ ДО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СВІТЛІ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка проблеми. Проблемам пошуку цікавих творчих прийомів, методівнавчання та виховання, що активізують пізнавальну діяльність дітей, присвячені праці видатного педагога сучасності Василя Сухомлинського. Серед численних ідей вченого, які сьогодні вивчаються і потужно впроваджуються в початкову освіту, особливо актуально звучить ідея використання вчителем усього арсеналу виховних засобів для інтенсивного творчого становлення дітей, формування пізнавальних інтересів молоді, що забезпечує успішність навчальної діяльності в цілому.

Значення проблеми формування інтересу дітей до навчальної діяльності можна сформулювати словами В.О.Сухомлинського: „Я вбачаю найважливішу виховну мету уроку в тому, щоб запалити в маленької людини вогник жадоби пізнання” [8,с.360]. Педагог застерігав, що найстрашніше горе – горе для школи, горе для суспільства, якщо молодій людині не хочеться знати. Тому для молодого педагога найважливішим завданням, на думку вченого, має бути запалення в учнів вогників до здобуття знань. В.О.Сухомлинський зауважував, що виховання пізнавального інтересу в дитини має спиратися на таке навчання, коли „мислення супроводжується почуттям піднесення, схвильованості учня, подиву, інколи навіть зачудування істиною, яка відкривається усвідомленням й відчуванням своїх розумових сил, радістю творчості…” [7, с. 479].

Таким чином, Василь Сухомлинський вбачав вельми тісні зв'язки між успішністю, що є результатом розвинутого пізнавального інтересу в молодших школярів і прагненням до творчої діяльності. Педагог був переконаний, що розвиток пізнавального інтересу веде до планомірного формування розумових дій у шкільний період, забезпечує високу якість знань і створює інтелектуальні передумови для виховання творчогомислення.

Аналіз попередніх досліджень. Втілення ідей В.О. Сухомлинського в сучасній загальноосвітній школі завжди привертало увагу фахівців, педагогів, науковців. Про це свідчить той факт, що кількість дослідників творчої спадщини педагога з кожним роком зростає. Так, ідеї творчих підходів у навчанні та вихованні молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського глибоко розглядалися сучасним науковцем О. Замашкіною. Деякі аспекти екології дитинства В.О. Сухомлинського, у яких творчіть є домінуючою складовою, розвинуті у працях О.Я. Савченко. Творчість сучасного педагога.О. Сухомлинського вивчалася у дослідженнях Н. Ткачової. Будучи послідовниками великого педагога В.О.Сухомлинського вчені (Н.Ветлугіна, Д.Кабалевський, Л.Масол, О.Ростовський, О.Рудницька, Л.Хлєбнікова та ін.) доводили, що творчість – антипод копіювання, все ж копіювання є невід'ємною частиною формування пізнавальної самостійності, яка дає змогу оволодіти досвідом раціональних дій. Під впливом пізнавального інтересу учень на шляху свого пізнання спочатку репродукує, розв’язує завдання відомим шляхом, а вже на основі цього долає нові елементи у вирішенні поставленої перед ним проблеми, вдосконалює власну пізнавальну

самостійність, розвиває творчість. Витоки цих ідей В.О. Сухомлинського лежать у працях його попередників. Роздумуючи про природу дитячої творчості, Л.Виготський указував на її синкретизм, в якому криється сам принцип розробки інструментальних засобів активізації творчої уяви, заснований на можливості взаємовпливу різних видів творчої діяльності [3]. З огляду на актуальність зазначеної проблеми у сучасній музичній педагогіці **метою статті** єрозгляд питань використання творчого підходу до музичного виховання школярів у світлі ідей Василя Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Великі резерви щодо розвитку творчого потенціалу дітей вбачав В.Сухомлинський у музичному навчанні школярів, у використанні творчого потенціалу хорового співу, елементів хореографічного мистецтва, гри на дитячих музичних інструментах, вивченні музичної грамоти у процесі музично-виконавської діяльності дітей.

Вивчаючи творчі можливості різних видів музичної діяльності в сучасній початковій школі, можна засвідчити, що до цього часу залишається недостатньо вивченою проблема творчих перспектив такого виду музичної діяльності, як вивчення дітьми музичної грамоти. Музична грамота як система музичних знань або початкових відомостей про музичні явища і об'єкти, елементи музичної мови, має опановуватися дітьми на основі розвитку музично-слухових уявлень, ладового, інтонаційного, ритмічного чуття школярів, передбачаючи теоретичні і творчо-практичні рівні освоєння учнями.

Значні методичні резерви в засвоєнні музичної грамоти містять у собі творчі завдання, як одна із форм продуктивної діяльності учнів. Їх рішення вимагає від учня “застосування раніше засвоєних знань та вмінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову на їх основі способу рішення, бачення нової проблеми в традиційній ситуації, бачення структури і нової функції об’єкта” [4,с.69]. Вирішуючи творчі завдання на основі засвоєних музично-теоретичних знань і музично-слухової інформації, учень аналізує і переосмислює відповідно до конкретного завдання засвоєні раніше терміни, поняття, художні явища, музичні твори тощо. Запропонована вчителем нова ситуація застосування знаньпороджує у свідомості дитини так звану поліфонію змістів, образів, емоційних станів, які реалізуються у ході вирішення творчого завдання. Таким чином, процес пізнання набуває “нових обертів”, виникає потреба у творенні, що підсилює пізнавальні інтереси школярів. Постановка в ситуацію виконання творчого завдання завершується створенням своєрідного творчого продукту. Отже, творчі завдання, на відміну від репродуктивних, здатні не лише сформувати пізнавальний інтерес, а й підняти школярів на більш високий рівень розумового і творчого розвитку.

З урахуванням творчого підходу до формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроці музики пропонуємо ряд творчих завдань, використання яких сприятиме ґрунтовному засвоєнню музичних знань, практичних умінь і навичок художньої діяльності, активізації емоційної та інтелектуальної сфери дітей, вихованню творчої самостійності та ініціативи.

Творчі завдання, що використовуються у різних видах музичної діяльності.

- Прослухай музичні твори і віднеси їх до одного з трьох китів (жанрів) музики. Намалюй відповідно характеру музичного твору: кита, що марширує (сумний, веселий, урочистий марш); кита, що танцює (український, східний, африканський танець); кита, що співає пісню (українську народну, російську, польську, естрадну сучасну або старовинну).
- Склади казку про піаніно. Зафарбуй кольоровими олівцями на зображеній у зошиті фортепіанній клавіатурі: октаву, в якій може заспівати школяр (голубим кольором); октави, звуками яких можна зобразити літній дощик, срібні дзвіночки, пташку, білочку (кольори добирати відповідно характеру явища або уявного художнього персонажу); октави, звуками яких можна відтворити ходу ведмедя, слона, удари літнього грому (аналогічно до попереднього завдання).
- Створи сценарій музичної казки “Про музичні інструменти” з розподілом ролей між учнями класу. Виготов казкові атрибути для інсценізації казки. Запропонуй музичні твори, які можна використати для супроводу казки.
- На нотний стан "музичного деревця" перепиши улюблену мелодію.
- Зобрази окремо на аркуші паперу графічну лінію цієї мелодії і уяви, що це обриси природного гірського ландшафту. Розмалюй фарбами цю уявлену тобою картинку, оформи в рамочку і прикрась музичний куточок.
- Виготов нотні знаки з паперових смужок на уроці трудового навчання. Створи об'ємну аплікацію використовуючи ноти та інші музичні знаки.
- Прослухай музичний твір “Метелик” А.Штогаренка і намалюй його зображення, використовуючи нотні знаки.
- Розмалюй музичними символами окарину, опиши тембр (забарвлення звуку) цього музичного інструмента.

Таким чином, слід зазначити, що творчість як могутній фактор виховання, навчання і розвитку дитини, має ефективно входити в існуючу технологію навчання музики, стати її стимулюючою методичною ланкою, на основі якої можна впроваджувати нові розвивальні технології, прийоми музичного навчання та виховання дітей. Так формуються пізнавальні інтереси дітей, що позначається на ставленні до навчання учнів у цілому. Головною позитивною ознакою сприймання і засвоєння школярами музичної інформації в процесі різних видів творчої діяльності є забезпечення сприятливих умов для виявлення як індивідуальних творчих можливостей дітей, так і здатності їх виявляти себе у різних колективних формах навчальної діяльності. Такий спектр дидактичних, розвивальних та перспектив творчих форм, методів, прийомів створює насправді чудові умови для навчання молодших школярів музики.

Висновки. Відповідно до завдань реформування початкової освіти, майбутній учитель музики повинен узяти на себе функції підтримки та допомоги учням у їхньому музичному навчанні, творчому розвитку, створювати школярам сприятливу атмосферу для самостійного оволодіння музичними знаннями. Виконуючи в початковій школі функції музичного керівника і наставника, вчитель має залишатися взірцем у доборі шляхів мистецько-творчого самовдосконалення учнів відповідно до індивідуальних потреб, музичних задатків та здібностей дітей. Отже**,** впроваджуючи ідеї видатного вченого, педагога В.Сухомлинського в практику музичної освіти**,** майбутній учитель має спрямувати всі зусилля на те, щоб створити на уроці сприятливу атмосферу і особливі можливості для формування пізнавальних інтересів дітей. Пізнання, таким чином, стає цікавим і захоплюючим процесом та запорукою творчого розвитку особистості, самостійного оволодіння музичними знаннями. У процесі творчої діяльності активізується інтелектуальна та емоційна сфера школярів, розвиваються музичні здібності, учні набувають таких якостей творчої особистості як експресивність, оригінальність, винахідливість в комбінуванні художніх елементів, здатність до життєвих способів реалізації творчих ідей.

Література

1. Вашуленко М. Літературна творчість В.О.Сухомлинського в нових підручниках для початкової школи / М.Вашуленко // Бібліотечка вчителя - 2003.- № 5. С. 3.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів / Г. Ващенко. - Видання перше. - Київ, Українська видавнича спілка, 1997. - 441с.
3. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С.Выготский. – 3-е изд. - М.: Искусство, 1986. – 573 с.
4. Казанцева І. Творчі завдання – шлях активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології/ І.Казанцева //Рідна школа - 2000. - №11. – С. 69-71.
5. Морозова С.Н. Основные направления и приёмы развития детского творчества в педагогической деятельности Б.Л.Яворского и его учеников /С.Н. Морозова //Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия /Сост. О.А.Апраксина. - М.: Просвещение, 1990. - 207с.
6. Савчено О. Грані дидактичної системи В.О.Сухомлинського / О.Я.Савченко // Початкова школа – 1993. - № 10. - С. 16.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т.– К.: Рад.школа, 1976. – Т.2. – С.419-654.
8. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину/ В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т.– К.: Рад.школа, 1976. – Т.2. – С.149-416.

В. Чорноіваник,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І. Г. Барановська

АКТИВІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Розвиток емоційно-почуттєвої сфери, як підгрунття формування внутрішнього духовного світу дитини, є одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти. що виступає в якості психологічного підґрунтя розвитку духовного світу дошкільника. Базовий компонент дошкільної освіти України як її державний стандарт передбачає оптимальне розкриття внутрішнього потенціалу кожної дитини, формування почуття краси в різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей дітей. Результатом оволодіння дитиною різними видами художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності [2] Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богуш − К.: Видавництво, 2012. − 26 с.

Дослідження, проведені в галузі вивчення особливостей дошкільного дитинства (Л. Божович, Л. Венгера, Д. Ельконіна, О. Запорожця, Г. Крутій, В. Мухіної та ін.), свідчать про те, що перші п’ять років життя є сенситивним періодом для становлення первинного синкретичного світогляду, закладання основ морально-естетичного світосприймання та соціокультурного становлення особистості, а формування позитивних емоцій, почуттів дитини, суб’єктивного сприйняття себе і навколишнього світу сприяє розвитку духовного світу. Разом з тим, дослідники І. Барановська, О. Кононко. В. Кузьменко, С. Кулачківська, С. Ладивір, Н. Мозгальова, Б. Неменський, Л. Шульга переконані: знання, що не забарвлені особистими емоційними переживаннями, ніколи не стануть цінністю для дитини, бо враження дошкільного дитинства відкладаються в пам’яті на все життя та вирішують подальший її розвиток; тільки через власний внутрішній досвід. Особистісне емоційне переживання здійснюється через долучення малят до вічних духовних цінностей, а в емоційному сприйнятті дитинства зароджуються витоки майбутньої творчої особистості. Дослідники Е. Белкіна, С. Даніель, О. Дронова, Н. Голота, Г. Сухорукова, Л. Ящур, Б. Юсов зазначають, що з усіх видів мистецтва образотворче виокремлюється в теорії естетичного виховання в якості більш ефективного засобу для розв’язання завдань виховання духовності та естетичного розвитку дошкільнят, а саме формування позитивних емоцій, естетичних почуттів, оцінного естетичного ставлення до навколишньої дійсності та естетичного смаку.

Мета статті висвітлити шляхи активізації емоційно-почуттєвої сфери дітей засобами візуального мистецтва в освітньому просторі дошкільного навчального закладу.

Естетичне виховання дитини починається з формування стійкої особистісної потреби дивитися і бачити, слухати і чути, відчувати, розуміти, любити. Мистецтво – джерело справжньої краси та духовності, вираження глибинних думок, що акумулюють вищі людські цінності. Пріоритетною формою сприйняття для мистецтва є емоційно-почуттєва. Володіючи власними художньо-виражальними засобами, кожен вид мистецтва діє на емоції, почуття, настрій людини, незалежно від її віку та статі. Твори візуального мистецтва –

не просто прикраса, а особливий світ створений художником чи композитором для кожної людини. Вони знаходять відгук у серцях тих, чиї погляди притягують. Твори візуального мистецтва звертаються безпосередньо до почуттів дитини і через них до розуму. Найглибші думки майстра про велич краси барвистою мелодією перетворюють людину із споглядача в активного співучасника. Будучи усвідомленими, вони сприяють формуванню світовідчуття, активної життєвої позиції та світогляду. Споглядаючи твір живопису дитина, з натхненням пізнає світ і себе в ньому. Вона відчуває насолоду

В умовах закладу дошкільної освіти справжньою зустріччю дитини з красою можуть стати заняття з образотворчої діяльності, здатні донести до малюків розмаїття краси у природі, мистецтві, в людині та її творчості. В освітньому просторі освіти необхідно створити таку атмосферу для сприйняття краси живопису, щоб вона вразила дитину, пройшла крізь органи відчуття, викликала радість, насолоду, натхнення, залишила назавжди слід у душі, зазначає Л. Шульга.

На заняттях з образотворчого мистецтва діти вчаться бачити та сприймати красу художніх творів, переосмислювати та передавати власні почуття у процесі самостійної художньої творчості (малювання, ліплення, створення аплікацій). Мистецтво живопису своєю барвистою мовою розповідає про красу оточуючого світу. Якщо дитина сприймає цю красу з відповідним почуттям, вона навчається не лише відчувати і розуміти мистецтво, але й генерує бажання до власного створення краси. Для активізації уяви дошкільника недостатньо показу шедевра живопису, потрібно організувати процес переживання або співпереживання, щоб надихнути дитину до занять малюванням, до створення власних малюнків, творчих робіт. Важливу роль належить індивідуальним особливостям уяви та фантазії малюків, їх вмінні передати власні інтимні переживання та почуття на папір. Л. Шульга доводить, що заняття з візуального мистецтва в умовах дитячого садка організовується переважно у традиціях знаннєвої парадигми, адже вихователі використовують методи та прийоми традиційної педагогіки, розраховані на роботу лівої півкулі головного мозку дитини (мистецтвознавча розповідь вихователя, бесіда за картиною, прийоми точних установок та порівняння). Такий підхід розрахований на масовий або груповий вплив на засвоєння дитиною інформації, її запам’ятовуванню та механічному, репродуктивному відтворенню. За таких умов вихователю складно індивідуалізувати освітній процес, тому необхідно шукати нові форми організації та методи активізації самостійної діяльності кожної дитини.

Одним із основних дидактичних принципів проведення занять у ДНЗ є активність самих дошкільників. Малюк створює малюнок, застосовуючи враження, знання, досвід, почуття та мрії. Це зумовлює небайдуже ставлення до акту творення. Дитина активно виражає себе і в результаті цього самовираження має продукцію – малюнок, завдяки якому може радіти та поділитися радістю з оточуючими.

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити основні напрямки активізації емоційно-почуттєвої сфери дитини на заняттях з візуального мистецтва:

- організація занять на ігрових засадах. Гра для дошкільника – це можливість створити за бажанням власне життя та із задоволенням прожити його. Це творчий процес, в якому дитина набуває ролі активного творця. Перетворення освітнього процесу в гру дозволяє кожній дитині зайняти активну позицію, тому використання ігрових технологій було та продовжує залишатися одним із більш пріоритетних напрямків сучасної педагогіки. Ігрові технології дозволяють викликати у дітей почуття задоволення від пізнання, створити умови для активного самовираження та формування високого рівня мотивації до навчання у школі й самоосвіти у майбутньому. Доречними будуть творчо-ігрові прийоми «Входження в картину», «П’ять відчуттів»;
- врахування вікових особливостей та природних здібностей дитини, їх способу буття, вшанування природи дошкільника. Діяльність правої півкулі головного мозку дошкільника перетворює його оточення у казку, диво. Предмети оживають, розповідають про себе, діють у просторі та часі. Цим даром наділені талановиті художники та діти. Потрібно враховувати особливості техніки образо творення дітей дошкільного віку: малюють те, що знають і відчувають, а не те, що бачать; використовують традиційні символи передання внутрішнього стану; спонтанно використовують кольори, не розуміючи символіки, колір для них є способом передання внутрішнього стану; докладають великих зусиль для контролю зором рухів руки, намагаються утримувати в полі зору весь об’єкт зображення з його складною конфігурацією, не володіючи способом входження в графічний образ; люблять працювати з різним матеріалом. Навчання спонукає дитину до осмисленого художнього прояву.
- надання свободи творчого самовираження. Освітнє середовища має бути комфортним для дитини, де панує доброзичлива атмосфера діалогічної взаємодії, підтримки, захоплення та радості, адже лише розкута дитина здатна глибоко відчути та передати свої відчуття. У досягненні творчого сприйняття живопису важливими залишаються власні відчуття, емоції та переживання. Критерієм досягнення цієї вершини є позиція дитини, в якій вона висловлює не те, що бачить на картині, а виражає себе через призму сприйнятого, говорить про себе, згадує власний досвід. Цей зв’язок між твором живопису та власним світом дитини має обов’язково відбутися, якщо ми ставимо за мету – особистісне відчуття мистецтва.

Зі своїми переживаннями дитина завжди звертається до дорослого. Будь-що, побачене вперше, відчуте як диво, породжує тисячі запитань, на які дитина негайно потребує відповіді. Разом з відповіддю ми передаємо дитині свою естетичну оцінку**,** яка є для неї на даному етапі еталоном сприйняття навколишнього світу. Дитина сприймає світ через призму нашого світосприйняття. Саме своєю здатністю помічати красу, відчувати й емоційно переживати її ми і в дитині пробуджуємо здатність сприймати прекрасне.

Висновок. Таким чином, сприйняття живопису – педагогічний засіб емоційно-естетичного розвитку дошкільників, що дозволяє кожній дитині відчути настрій художника, пережити естетичні почуття, виразити власні емоції та особистісно-оцінне ставлення, розкрити внутрішній потенціал, збагатити уявлення та розвинути творчі здібності дітей дошкільного віку. Використання художньо-творчих ігрових технологій сприйняття творів живопису на заняттях з малювання забезпечує високий рівень мотивації, активізацію емоційно-почуттєвої сфери дошкільників, викликає позитивний емоційний стан, стимулює розвиток творчих здібностей, створює умови для успішної соціалізації особистості.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богуш − К.: Видавництво, 2012. − 26 с.
2. Барановська І.,Мозгальова Н. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. Випуск 152, 2017. – С. 20-24
3. Неменский Б.М. Мудрость красоты. О проблемах эстетического образования / Б М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.
4. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник [Текст] / За заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 21-100.Даниэль С.М. Искусство видеть / С.М. Даниэль. – Л.: Искусство, 1990. – 223 с.
5. Шульга Л. М. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання): Методичний посібник / Л. М. Шульга. –Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. – 280 с.

О.А. Шикирінська,
канд. пед. наук, старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

КОЛЕКТИВНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми.Одним із пріоритетних напрямів розвитку системи вищої освіти України, затверджених низкою державних документів, є підготовка освічених, творчих, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці кваліфікованих фахівців-педагогів, спроможних забезпечити гармонійний і різнобічний розвиток підростаючого покоління. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів є необхідною передумовою його успішної педагогічної діяльності, яка формується відповідно до вимог

Державного стандарту вищої освіти України і передбачає, зокрема, мистецьку підготовку, а відтак й формування музично-виконавської майстерності.

Аналіз попередніх досліджень. У працях сучасних українських науковців значна увага приділяється проблемам формування творчого мислення в мистецькій діяльності (Н.Батюк, Х.Василькевич, І.Карпенко, Н.Фунтикова та ін.); творчих здібностей у художньо-масових формах діяльності (М.Алєйніков, О.Аліксійчук, О.Борисова, В.Рагозіна, Л.Руденко та ін.); позакласної роботи в організації музичного дозвілля школярів (А.Болгарський, Б.Брилін). Формування музично-виконавської майстерності майбутніх учителів початкових класів також привертає увагу вчених. Зокрема, досліджено особливості підготовки студентів до створення вокальних колективів (Л.Безбородова), залучення школярів до класичної музики (Л.Кожевникова). Водночас проблема музично-освітньої діяльності засобами колективно-інструментального музикування, розвитку відповідних умінь у студентів мистецьких спеціальностей педагогічних університетів залишилася поза увагою науковців.

Мета статті полягає у дослідженні й розгляді ролі колективно-інструментального музикування у формуванні музично-виконавської майстерності майбутніх учителів початкових класів

Виклад основного матеріалу. У структурі освіти особлива роль належить початковій освіті. Процес фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинен забезпечити належний рівень його професійної компетентності, адже головною місією вчителя початкових класів є стати для дитини провідником у світ науки та мистецтва. Важливим чинником безперервного духовного розвитку, естетичної та загальної культури молодших школярів, гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу є вивчення предметів художньо-естетичного циклу в системі початкової освіти. Організація шкільної художньо-естетичної освіти має бути спрямована на формування в учнів загальних естетичних понять, набуття ними певної системи знань, умінь і навичок у сфері мистецтва, що мають скеровувати особистість на самопізнання й саморозвиток, виховувати естетичне ставлення до дійсності, високі духовні ідеали та художній смак. Мистецтво у цьому сенсі є могутнім і незамінним засобом формування культурної особистості учнів.

У музично-виховному процесі особлива роль належить організованим формам залучення учнів до інструментального музикування. У зв’язку з цим виникла необхідність виконання таких важливих завдань, як забезпечення належних умов для повноцінного функціонування освітнього процесу та якісного розвитку музично-виконавської майстерності учасників інструментального колективу.

Колективно-інструментальне музикування вимагає від дітей відповідної практичної підготовки і належних теоретичних знань. При цьому слід підбирати музичний репертуар з нескладним ритмом та мелодією, які швидко запам’ятаються і не будуть складними для відтворення дітьми. Це можуть бути пісні відомих українських композиторів, пісні з мультфільмів, обробки

народних пісень, які виконують ще й виховну функцію: виховують любов до мистецтва, українського фольклору, повагу до українських традицій та звичаїв, поглиблюють знання про історію нашої культури та батьківщини взагалі.

При виборі репертуару для колективно-інструментального музикування молодшими школярами необхідно враховувати виконавські можливості дітей. Діапазони мелодій повинні бути невеликими, а самі мелодії побудовані на поступенних ходах або невеликих інтервалах з повторюваними оборотами; фактура повинна бути досить прозорою, ритмічні малюнки нескладними (переважно остинатні ритми, тобто багаторазово повторювані ритмічні обороти).Якщо динаміка розвитку музичних образів вимагає зміни їхнього характеру, то ці зміни мають бути дуже чітким (форте-піано). Рекомендується використовувати для музикування інструментальні п'єси, написані у формі варіацій, або пісні з варіаційної обробкою.

Формування музично-виконавської майстерності студентів зумовлюється взаємодією таких мотивів, як усвідомлення соціальної значущості колективної музичної діяльності серед дітей в період розбудови національної культури та соціальної затребуваності знань, умінь і навичок, сформованих у процесі навчальної підготовки, а також можливість досягнення життєвого успіху на основі мистецької компетентності, професійного удосконалення в процесі оволодіння уміннями і навичками інструментального музикування.

Основними аспектами заохочення студентів до колективно-інструментального музикування є:

- усвідомлення студентами на рівні переконання просвітницького пафосу виконавської діяльності видатних музикантів та їх визначної ролі у суспільстві;
- ознайомлення з прикладом музично-виконавської діяльності видатних музикантів та викладачів мистецьких дисциплін, адже прагнення наслідувати викладача особистісно «наближує» соціальні завдання мистецько-освітньої діяльності, стає стимулом до опанування її специфічних умінь і навичок;
- залучення студентів до концертної діяльності як фактор спонукання до активного мистецького життя, особистої причетності до розвитку музичної культури суспільства;
- досягнення гедоністичного ефекту від оволодіння специфічними засобами колективного виконавства. Власне інструментальне музикування, виконавське інтерпретація твору мають сприйматися студентами як оригінальний і захоплюючий різновид навчання, а перспектива творчої самореалізації в реальних умовах спілкування зі слухачами – активізувати не лише відповідальність, а й передчуття естетичної насолоди;
- оцінювання концертно-освітньої діяльності як засобу ініціативного, активного ставлення до життя, до виконання професійних функцій;
- усвідомлення, що підготовка до концертно-освітньої діяльності може стати чинником їх особистісного розвитку, а саме – розвитку артистизму, витримки, вміння зберігати творчий настрій в умовах прилюдної діяльності та

формування музично-виконавської майстерності загалом. Усі ці якості є надзвичайно цінними у різних видах майбутньої педагогічної діяльності.

Колективно-інструментальне музикування передбачає також поглиблене оволодіння студентами виконавських навичок. Музично-виконавська підготовка студентів передбачає групування знань студентів за певними блоками:

1. *мистецькі знання*: а) репертуарна обізнаність студентів (майбутні учителі початкових класів мають володіти діапазоном фактичних знань музичних творів, які можуть бути використані в музично-інструментальній діяльності дітей молодшого шкільного віку); б) знання теорії музики (дозволяє самостійно обрати та виконати музичні твори)

2. *уміння художньо-педагогічної інтерпретації музики* (здатність студентів до створення музично-виконавської та словесної трактовки музики в їх органічному поєднанні, зумовленому змістом твору та спрямованої на можливості сприймання учнів певного віку [3, с. 75]);

3. *уміння методичної адаптації словесних пояснень* (доступність пояснення про музичні явища відповідно до віку учнів).

Формування музично-виконавської майстерності майбутніх учителів початкових класів передбачає накопичення у студентів запасу музичних ігор, а також ігор під музику, які з успіхом можна було б використати у майбутній колективно-музичній діяльності.

Висновки. Таким чином, формування музично-виконавської майстерності майбутніх учителів початкових класів відбувається у процесі колективної музично-творчої діяльності, завдяки чому виховується здатність до кращого сприйняття інформації, а отже, створюється міцне підґрунтя для виявлення творчих здібностей, розкриття індивідуальних мистецьких можливостей, становлення індивідуальних якостей і рис особистості. Колективно-інструментальне музикування зумовлює процес становлення й розвитку професійних та особистісних якостей майбутніх вчителів, плідність творчих пошуків, виступає основою їх професійного самовизначення.

Література

1. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики: методичнірекомендації./ Т. Дорошенко−Київ., 2001. − 48 с.

2. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання / Ю.Г.Новгородська – Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 124 с.

3. Падалка Г.М. Музична педагогіка. Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / За ред. В.Г. Бутенка. – Херсон: ХДПІ, 1995. – 104 с.

4. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: методичні рекомендації. / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – Київ., 2000 р. – №2.– С. 12-17.

І.Юзькова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – доцент М.В. Вацьо

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. У наш час діти не надто захоплюються творчістю українських композиторів тому, що батьки не достатньо займаються їхнім музичним вихованням. Тому вчителям музичного мистецтва необхідно виховувати любов до музики, використовуючи неоцінену музично-педагогічну спадщину українських композиторів. Адже наша українська пісня відома на весь світ. Яскравим прикладом цього є творча спадщина М. Д. Леонтовича, яку необхідно використовувати у музичному вихованні учнів.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням творчої та педагогічної спадщини Миколи Леонтовича займались Н. Герасимова-Персидська, Н.Горюхіна, М. Грінченко, В. Довженко, А. Завальнюк, В. Іванов, Л. Корній, В.Кузик, Б. Луканюк, С. Орфеєв, Я. Юрмас (Юрій Масютін) та ін.

Мета статті – проаналізувати використання творчої спадщини М.Д.Леонтовича у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Микола Дмитрович Леонтович – композитор, хоровий диригент, музично-громадський діяч, педагог, фольклорист. Народився в селі Селевинцях у присілку Монастирьок Брацлавського повіту Подільської губернії в родині священика.

Майже все життя Микола Леонтович займався педагогічною діяльністю. Після закінчення семінарії 1899 році він працював вчителем творчої праці, арифметики та географії в Чуківській двокласній школі. З 1901 по 1902 рік в Тиврові викладає музику та співи в місцевому духовному училищі, де організовує дитячий хор. На це період припадає і вихід його «Першої збірки пісень з Поділля», багато пісень з якої виконувалось місцевим хором.

Восени 1902 року Леонтович залишає Тиврів і переїздить до Вінниці. Працює він викладачем співів в церковно-учительській школі і одночасно керує духовим оркестром. Але згодом Леонтович змушений переїхати до Тульчина. Тут він повертається до вчительської праці, багато і самовіддано працює на музичній ниві [6, с. 322].

Досвід своєї педагогічної роботи М. Леонтович узагальнив у навчальному посібнику для загальноосвітніх шкіл України «Нотна грамота. Підручники для навчання співів у народних школах», який в наші часи вивчається музично-педагогічною наукою і експериментально впроваджується в ряді середніх шкіл[2, с.87].

Учителюючи у школах і постійно керуючи учнівськими хорами, Леонтович як ніхто інший відчував майже цілковиту відсутність відповідного

українського репертуару. Природно, що за його створення композитор часто брався сам.

Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича знайшла своє відображення в практиці сучасної загальноосвітньої школи України. Увага до творчості М. Леонтовича пояснюється передусім багатою спадщиною педагога для школи, особливо обробками народних пісень. Шкільна практика відібрала найкращі з нотних обробок, а саме «Щедрик», «Дударик», «Грицю, Грицю до роботи», «Женчичок-бренчичок», «Пряля», «Козака несуть», «Гра в зайчика», «Над річкою бережком», «Зоре моя вечірняя», «Їхав козак на війноньку», «Тиха вода», а також оригінальні хорові твори: «Льодолом», «Літні тони», «Моя пісня»[5].

За тематикою хорові мініатюри композитора надзвичайно різнобарвні та різноманітні. Це історичні, чумацькі, обрядові, танцювальні, ігрові пісні, жартівливі, церковні та ігрові пісні. Одне з центральних місць у творчості М. Д. Леонтовича посідають хори на побутові теми. Це, зокрема, «Ой у лісі при дорозі», «Ой темная та невидная ніченька», «Мала мати одну дочку», «Ой з-за гори кам'яної». Вони характерні динамічним розгортанням сюжету, активною драматизацією подій та образів.

Взірцем такого високого драматичного піднесення може служити народна пісня «Пряля», в якій композитор досяг рівня трагічної балади. У цьому творі, як і в широковідомій пісні «Піють півні», М. Д. Леонтович вдається до персоніфікації окремих образів, що надають сюжетові ще більшої переконливості й трагічності. Ці пісні вчителі музичного мистецтва можуть використовувати у організації позакласної роботи учнів початкових класів.

Одним з кращих творів Леонтовича, де яскраво проявився його талант музичного драматурга-психолога, є славнозвісна «Праля». До циклу пісень про жіночу долю належать такі обробки народних пісень як «Ой з-за гори кам'яної», «Мала мати одну дочку». Ніхто так щиро, як Леонтович не оспівав у нашій музиці горя і сліз самотньої, замученої злиднями матері, дружини.

Проте не лише людське горе знайшло своє втілення у творчості митця. Він зумів також відобразити у своїх обробках радість і щастя, веселість і сміх. Здоровий український гумор Леонтовича яскраво проявився у жартівливих та танцювальних піснях. Зокрема, пісня-танок «Женчичок-бренчичок», яка має характер мазурки та приваблює легкістю, прозорістю і витонченістю хорової фактури, що ювелірною обробкою деталей інколи нагадує чисто інструментальне звучання.

Для українських жартівливих і танцювальних пісень у гуртовому народному виконанні характерний гомофонно-гармонічний виклад, за якого верхній голос веде основну мелодію, а решта супроводжує її.

Винятково цілісний за настроєм і художністю є хоровий твір «Дударик», блискучий зразок індивідуального стилю Леонтовича.

Високим досягненням Миколи Леонтовича в пошуках нової художньої форми хорової музики слід вважати куплетно-варіаційну структуру, в якій написано більшість його відомих хорових творів. Серед них «Козака несуть»,

пісня-реквієм «Із-за гори сніжок летить», де втілено поширену в українському фольклорі тему про загиблого козака.

Та найвищим досягнення серед хорових обробок М. Леонтовича займає геніальний «Щедрик», народне першоджерело якого належить до найстаріших зразків українського фольклору. Тут блискуче застосований класичний поліфонічний прийом остінато. Важко назвати в українській хоровій літературі інший твір, в якому б з такою органічністю сполучалась змістовність, художність і майстерність.

Музично-творча спадщина композитора – це понад п'ятсот обробок українських народних мелодій і чотири оригінальних твори на оригінальні теми: «Льодолом», «Літні тони» (хори), «Легенда» та «Моя пісня» (соло з хором і супроводом фортепіано), а також фрагменти з незакінченої опери до дитячої казки Б. Грінченка «На русалчин Великдень». І все ж, як зауважує А. Завальнюк, у художньо-творчій роботі над народною українською піснею, яка стала для композитора джерелом високого натхнення, М. Д. Леонтович – ціла нова епоха. Він надзвичайно тонко розумів народну душу і вмів талановито передати її характер в пісні. Його обробки народних пісень ні в якій мірі не можна назвати тільки «обробками» – це самостійні художні твори, для яких мелодія народної пісні дає лише певний ґрунт, кожен з них – окремий твір, окремий зразок, оригінальна музична форма [1, с. 134].

Цілий ряд хорових обробок Миколи Леонтовича дуже подобаються дітям, вони доступні за змістом, добре сприймаються на слух, мають великий виховний вплив. Серед них: «Коза», «Грицю, Грицю до роботи», «Ой лис до лисиці», «Їхав козак на війноньку» та інші. Важливе значення у засвоєнні учнями хорових мініатюр Леонтовича має розуміння ними змісту і форми.

Маючи великий педагогічний досвід, М. Д. Леонтович виходив з чітких музично-естетичних і художньо-виховних позицій, вважав, що основою навчання музики повинна бути народна пісня, тобто музичний фольклор. Результатом кропіткої художньо-творчої та музично-педагогічної діяльності композитора стала поява підручника «Практичний курс навчання співу в середніх школах». В основу свого підручника М. Д. Леонтович поклав музично-пісенний фольклор, тим самим наблизивши його до потреб викладання музики в загальній школі. Неперевершений та багаторічний власний досвід автора, як композитора, також позначився на змісті підручника. Велика кількість вміщених народних пісень є відомими хоровими обробками самого М. Д. Леонтовича. Дитячий репертуар підручника вдало підібраний педагогом з урахуванням діапазону дитячих голосів, що виключає форсування звуку, вокально-технічних можливостей та ступеня засвоєння понять з музичної грамоти [6, с. 320].

Головним принципом методики навчання дітей музики М. Д. Леонтович вважав свідоме ставлення учнів до сприймання музичних явищ, пробудження і вдосконалення їх творчих здібностей. Для здійснення цих завдань учитель повинен володіти різними прийомами подачі дидактичного матеріалу і психологічного впливу на школярів. Ця концепція є основою даної роботи.

Передусім автор орієнтує вчителя на аналітико-синтетичний метод викладання – від ознайомлення із загальним цілим до складових його частин і навпаки. У засвоєнні знань М. Д. Леонтович спирався на метод евристичного навчання, активізуючи пошукову діяльність учнів і їх самостійну роботу. Форма репродуктивної подачі навчального матеріалу (розповідь, пояснення, коментування вчителя) чергується з катехізним видом роботи (поставлені вчителем завдання і відповіді учнів) [4, с. 65].

Організація та проведення за оригінальними сценаріями навчальних і позаурочних виховних заходів із залученням народознавчих матеріалів та окремих зразків місцевої музично-поетичної творчості – головний напрямок роботи сучасних учителів. Матеріал, що містить у собі перлини музичної та творчої спадщини М. Д. Леонтовича з відгомоном історії рідного краю, має стати одним з чинників у формуванні національної свідомості майбутніх педагогів. Тобто, морально здорове покоління можна виховати лише шляхом залучення учнів початкових класів до вивчення, засвоєння національних (а саме пісенно-обрядових) зразків та застосування їх у навчальній і практичній діяльності [5, с. 104].

Висновки. Вивчаючи та аналізуючи музично-педагогічну спадщину М.Д.Леонтовича, слід відзначити неповторний стиль композитора. Сприйнявши й глибоко засвоївши традиції українського народнопісенного мистецтва, він впевнено пішов своїм шляхом, склавши власним доробком цілий етап у розвитку української хорової музики. Його шедеври хорового мистецтва стали школою художньої майстерності для цілого покоління митців. Використання обробок М. Д. Леонтовича на уроках у початковій школі надзвичайно збагачує світогляд учнів, виховуючи тим самим почуття поваги, шани до українського народного мистецтва. Його обробки надзвичайно доступні, насичені елементами драматизації та інсценізації, що полегшує їх застосування в навчально-виховному процесі початкової школи.

Література

1. Завальнюк А. Микола Леонтович : дослідження, документи, листи : до 125-ї річниці від дня народження / А. Завальнюк. – Вінниця : Поділля. – 2000, 2002. – 256 с.

2. Іванова Л.О. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича: Монографія. – Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2007. – С. 86-87.

3. Кобільник Л. Педагогічна діяльність Миколи Леонтовича // Молодь і ринок. – 2012. - №10 (93). – С. 101-105.

4. Кріль Н. Методика музичного виховання школярів Миколи Леонтовича та сучасна вітчизняна педагогіка // Педагогічна думка. - 2009. - №4. - С 65-68.

5. Музичне мистецтво. НавчальнаМузичне мистецтво навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 клас. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/8.-mistecztvo-1-4-klas.doc

6. Совік Т. Використання творів Миколи Леонтовича на заняттях з «Музичного виховання і основ хореографії з методикою викладання» як засіб

формування позитивної мотивації навчання // Методика викладання мистецьких дисциплін. – 2013. - №14. – С. 319-323.

Ю.І. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СИСТЕМА КАРЛА ОРФА, ЯК ІДЕАЛЬНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Постановка проблеми.В умовах сучасного розвиненого суспільства постає проблема творчого розвитку дитини за допомогою нових нестандартних форм і методів. Але навчити дитину творчості не творчими методами неможливо. Саме тому педагог має володіти методами творчої взаємодії з дітьми засобами мистецтва.

Мета статті.Оскільки основною характеристикою орф-підходу є акцент на творчості та розвитку креативних здібностей дітей, довести необхідність і доцільність його застосування у навчально-виховному процесі.

Викладення основного матеріалу. Дитина, навіть найменша, це особистість. Особистість і душа дитини - неповторні. А хто такі дорослі? По суті це діти, які просто виросли. Ми всі дуже різні, і зовні, і внутрішньо, але хтось при цьому відчуває себе щасливим і самодостатнім, реалізованим, а хтось навпаки.Корінь проблеми, як вважають психологи, потрібно шукати саме в дитячому віці. З дитини, яка отримує можливість вільно творити в позитивному середовищі, виростає щаслива доросла людина. І в цьому контексті орф-підхід дає дитині ідеальне середовище для всебічного розвитку і навчання через музику, творчість і імпровізацію.

Карл Орф - австрійський педагог і композитор, автор всесвітньо відомої «Карміна Бурана», розробив свою систему навчання більше 80 років тому. Але і до цього дня вона не втратила своєї актуальності. Більш того, кількість педагогів, які працюють за цією системою в багатьох країнах світу, зростає з кожним днем. Так в чому ж секрет і унікальність орф-підходу?

Система Карла Орфа - це практичний спосіб виховання і навчання через мистецтво і творчість, заснований на єдності і взаємодії музики, слова і руху. Звучати і рухатися властиво всьому живому на Землі. І, коли дитина починає видавати звуки або музикувати, вона ніколи не робить це відокремлено від руху. На ранньому етапі розвитку дитина завжди об'єднує ці дії. Уявіть собі маленьку дитину, яка чує музику: що вона починає робити? Рухатися, танцювати. А подорослішавши, людина відчуває ту саму потребу, але на людях дозволяє собі лише притупувати в такт ногою, коли чує улюблену музику, вся буря емоцій, як правило, відбувається «всередині».Карл Орф в своїй системі повертається до тих часів, коли музика існувала в єдності з рухом і словом.

Орф-педагогіка - це альтернативна система музичної освіти, оскільки головною складовою в ній є імпровізація.За Орф-методом музику створюють тут і зараз. Діти щоразу потрапляють у ситуацію, як у звичайному житті, де треба спонтанно реагувати на те, що відбувається. Звичка аналітично все опрацьовувати вироблена в дорослих. Вони аналізують «головою», часто не залучаючи до процесу два потужних аналізатори – тіло та сфера чуттів. Тож Орф-заняття допомагають активувати ці сфери в дитини — віднайти баланс між тілом, розумом і своїми відчуттями.

Викладачу музики дуже важливо «бачити» процес музикування не просто як розвиток музичних здібностей, а як загальний процес розвитку людини. Бо не можна розділити відчуття, почуття, знання й навички. Це все одно, що розкласти по різних «кутках» голову, серце та руки. Кожна людина функціонує як єдина система. Але часом цей процес порушується, приводить до дисгармонії, втрати балансу.

Академічна система побудована на вивченні вже готового, створеного кимось, матеріалу, а орф-підхід, в першу чергу, знайомить дитину зі світом творчості. Граючи на музичних інструментах, кожна дитина пробує створювати свої музичні шедеври, проявити себе за допомогою звуків і руху. Педагог приділяє багато уваги імпульсам дитячої креативності та допомагає надати цим імпульсам форму. У дитини формується особиста «композиторська, рухово-звукова творча база», а вже потім виникає зацікавлення творчістю інших.Отже, спочатку створюємо своє, а потім долучаємося до створеного іншими - дитині стає цікаво знайомитися з більш складним матеріалом. У цьому полягає один з основних принципів орф-педагогіки: від простого - до складного, від деталей - до загального.

Діти дуже жваво відгукуються на мову музики, тілесно і емоційно реагують на неї, щиро висловлюють свої почуття. Орф-підхід, «розуміючи суть» дитини, дає йому повну свободу, декларує гармонійне і збалансоване навчання музиці і музикою. Дитині дається можливість відчути музичний процес, «прожити» його емоційно, тілесно, як би «привласнити» його, тобто зрозуміти, як свій власний. В цьому проявляється ще один принцип орф-підходу: навчання в дії. Тобто, практика завжди випереджає теорію.

Головною умовою ефективних занять є радість! Та відсутність будь якого тиску на дитину, а також відсутність будь-яких конкретних оціночних суджень. В концепції орф-педагогіки «все може бути всім». Це, так би мовити, процес заради процесу. При цьому не можна сказати, що наявність кінцевого результату зовсім не важлива. Важлива! І результат на певному етапі обов’язково з’явиться, але вірніше буде сказати, що більш важливим є усвідомлення дитиною себе і свого власного позитивного творчого досвіду у цьому процесі і результаті. Бо саме через такий позитивний досвід дитина набуває індивідуальності, особистої творчої жилки, розкутості, свободи і бажання творити знову і знову, не боячись критики. Ця концепція підходить усім вчителям, які хочуть «іти за дитиною», свідомо і ненав’язливо розвиваючи її творчі здібності.

Педагогічні ідеї Карла Орфа використовують і як арт-психотерапевтичні. Вперше це зробила Гертруда Орф *(GertrudOrff).* Працюючи з «особливими» дітьми, вона корегувала їхній емоційний стан та поведінку, налагоджувала комунікацію на довербальному рівні.

Побудова терапевтичних відносин не є основним завданням Орф-педагогіки, але в процесі «живого» музикування ці відносини так чи інакше формуються й допомагають розкривати можливості учасників зповна. Орф-заняття завжди має ресурсний і потужний терапевтичний ефект для розвитку насамперед невербальних реакцій.Педагог створює середовище для змін, використовуючи для цього буденні речі. Те, з чим ми стикаємося щодня в процесі спілкування, на Орф-занятті потрапляє у фокус уваги.Імпровізуючи в оркестрі або під час танцю, дитина шліфує ті навички, які не можна відпрацювати аналітично. Мозок просто не в змозі обробити інформацію, закодовану в творчому процесі. Діти вивільняють реакції в звуці, русі й одночасно задовольняють свою потребу творити.

І це завдання набагато ширше, ніж просто розвиток музичних здібностей. Досвідчений орф-педагог, враховуючи все це, може розробляти спеціальні творчі музичні завдання і закріплювати з їх допомогою у дітей нові навички:

- ✓ розвивати індивідуальність, здатність до імпровізації, вміння фантазувати, бачити і чути світ по-своєму;
- ✓ використовувати гру, як основний метод розвитку музичних здібностей;
- ✓ розвиваючи міжпівкульові взаємодії, тренувати різні види уваги, швидкість реакції, відчуття часу і простору;
- ✓ адаптуватися до нової ситуації;
- ✓ координувати свої дії з діями інших, працювати в команді; чути один одного, піклуватися про інших;
- ✓ ділитися, чекати своєї черги;
- ✓ бути лідером самому, але і дозволяти бути лідером іншому, залишаючись на другорядних ролях;
- ✓ зберігати позитивне мислення в складних ситуаціях;
- ✓ говорити про свої емоції, контролювати свої емоції, керувати ними;
- ✓ розуміти і приймати емоції інших, іншими словами, розвивати емоційний інтелект;
- ✓ досягати своєї мети і не боятися поразок.

Орф-музикування активує процес відчуття себе, своїхпотреб, спонукає дитину рухатися, як у прямому, так і в переносному значеннях цього слова. Створюючи музику з усього, що є навколо, дитина насолоджується цим процесом, а не лише його результатом. Вона вчиться бачити все крізь призму гармонії. Це бачення заряджає позитивом, надає сил та ресурсів, поліпшує, а іноді навіть докорінно змінює життя та відкриває нові можливості для розвитку.

Висновки. Заняття за системою Карла Орфа - це унікальна можливість, що дозволяє в ігровій формі, через дотик до мистецтва розвинути в дітях креативність і творчість, а також дати їм можливість набути масу корисних для подальшого життя навичок. Тому вважаємо необхідним його застосування в роботі з дітьми будь-якого віку.

Література

1. Гудкин Д., Пой, играй, танцуй! Введение в орф-педагогику. – М.:Издательский дом «Классика-XXI», 2013. – 256с., ил.
2. Завалко К., Фір С., Основи орф-педагогіки: навчально-методичний посібник /Завалко К.В., Фір С.В./ під заг. ред. К.В.Завалко. – Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. – 162 с.
3. Завалко К., Творчість та креативність в орф-підході. – Орф-підхід у розвитку креативності: шляхи інтеграції в сучасну мистецьку освіту: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. 17 березня 2019 року, м.Київ / за аг.редакцією К.В.Завалко. – Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна», 2019-68с.
4. Черноус Т., Орф-метод як терапія. – Електронний журнал «Музичний керівник», №11, листопад 2017 року.

О. Яріш,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. В умовах становлення національної системи освіти демократичної України зростає потреба у відродженні естетичної культури молодого покоління як джерела формування високої духовної особистості, формування у майбутніх громадян естетичного ставлення до мистецтва, витончених смаків, уподобань, культурного світогляду, утвердження норм та цінностей української культури.Згідно з державними документами (Державним стандартом початкової загальної освіти, Державною програмою "Вчитель", Державною національною программою "Освіта" ("Україна XXI століття"), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті) у процесі навчання учні початкових класів мають прилучитися до різних видів українського мистецтва, розмаїття його жанрів і стилів, вітчизняної та світової культури у контексті світових культуротворчих процесів [3]. Метою сучасної початкової школи є забезпечення всебічного розвитку духовної сутності дитини, становлення її особистості, цілеспрямоване виявлення і розвиток її природних здібностей, нахилів, потенційних обдарувань, інтелектуальної та естетичної культури. Важливого значення у цьому контексті набуває осмислення ролі мистецтва в естетичному вихованні

дітей молодшого шкільного віку, зокрема формування естетичного ставлення дитини до мистецтва у процесі музичної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. В оригінальних, національно своєрідних освітніх системах видатних представників української педагогіки М.Корфа, С.Русової, А.Макаренка, В.Сухомлинського домінують емоційно-образні, зокрема художньо-естетичні чинники становлення особистості, єдність інтелектуального, морального та естетичного розвитку учнів. Проблема формування у дітей молодшого шкільного віку естетичного ставлення до мистецтва досить широко розкрита у працях філософів, соціологів, психологів, педагогів (Б.Ананьєв, Ю.Борев, Л.Виготський, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, К.Ушинськи та ін.). Зокрема, значна увага приділялася вивченню специфіки музичної діяльності, необхідності усвідомлення цінності музичного мистецтва для формування особистості дитини, значення розвитку творчих здібностей у процесі естетичного виховання школярів (О.Апраксіна, Л.Арчажникова, Г.Ніколаї, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, С.Русова, Ж.-Ж.Руссо, В.Шацька, О.Щолокова та ін.).

Метою статті є визначення ролі музичної діяльності у процесі формування естетичного ставлення до мистецтва молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах, коли у певної частини молоді відбувається девальвація естетичних цінностей, що негативно впливає на рівень культури нашого суспільства, одним із важливих завдань теорії педагогіки і методики є дослідження ролі естетичного виховання у всебічному і гармонійному розвитку особистості.

Поняття *«естетичне ставлення до мистецтва»* охоплює всі види мистецтва, всі джерела краси, всі виховні сфери, всі предмети, що вивчаються в школі. Воно є унікальним поєднанням чуттєвого і раціонального у пізнанні школярем об'єктивного світу. Естетичне ставлення до мистецтва як емоційно-образна форма духовно-практичного осягнення дійсності виявляється через сукупність художньо-естетичних поглядів, переконань, уявлень та емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва і відображеної у ньому навколишньої дійсності [1, с. 89].

У загальній системі естетичного виховання одне із найбільш важливих місць належить мистецтву, зокрема музика розглядається нами як один із важливих засобів формування естетичного ставлення молодших школярів до мистецтва. У своїх педагогічних роздумах В.Сухомлинський стверджує: «Кожна людина освоює і красу природи, і музичну мелодію і слово. І це освоєння залежить від її активної діяльності під якою ми розуміємо працю і творіння, думку і почуття, які сприймають, створюють і оцінюють красу» [6, с. 174]. Музика силою звуків відображає весь багатогранний діапазон життя, красу реальної дійсності в її емоційно-конкретних формах.

Педагоги-музиканти неодноразово зверталися до питання сутності музичної діяльності, визначення основних вимог щодо її організації, виявлення ідейно-естетичного, світоглядного виховання та впливу музики на виховання підростаючого покоління (О.Апраксіна, Б.Брилін, В.Верховинець, В.Дем'янчук,

Ф.Колесса, О.Кошиць, М.Лисенко, М.Леонтович, Я.Степовий, К.Стеценко). Вони зазначали, що музика є «стимулятором музичного мислення» [5, с. 28], тобто своєрідним засобом, що спрямований на формування музично-естетичного смаку та почуття прекрасного, активізацію духовних сил молодших школярів та прилучення їх до духовної культури народу. Сутність будь-якої музичної діяльності визначається через єдність двох процесів: створення мистецьких цінностей, а також їх сприйняття та опанування. Музична діяльність як процес, що проявляється в різних формах, неможлива без вихідного емоційно-образного оформлення, яке і визначає можливість подальших заглиблень, «відкриття» нового музичного змісту.

Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим не всі періоди в житті рівноцінні для формування естетичного ставлення до мистецтва. Основи естетичного ставлення до мистецтва закладаються в початковій школі. Молодший шкільний вік – відповідальна пора формування естетичних цінностей особистості. Молодші школярі відзначаються пластичністю нервової системи, надзвичайною чутливістю до навколишньої дійсності, мистецтва, що створює благодатні умови для їхнього естетичного розвитку та виховання. Саме в молодшому шкільному віці здійснюються перші свідомі кроки в світ прекрасного, від яких залежить успіх роботи на наступних етапах навчання. Головне завдання педагога – ввести дитину у великий світ мистецтва, навчити його розуміти і насолоджуватись ним, сформувати естетичний смак та естетичне ставлення до мистецтва.

Особливість молодшого шкільного віку полягає у тому, що саме в цьому віці виявляється схильність до оцінювальних дій, до рефлексії (вміння начебто збоку розглянути і оцінити власні дії) [4], розвивається вміння мотивувати свій вибір, визначати оцінку й цінність явищ мистецтва. Для дітей молодшого шкільного віку характерним є життєрадісний настрій, зростання переживання нового, здивування, сумнів та радощів пізнання, які стають основою формування пізнавального інтересу. З цією метою у молодшому шкільному віці необхідно закласти основи розуміння природи життя, тимчасового й вічного, гуманного, духовного і антилюдського, прекрасного і потворного, честі й безчестя, дружніх стосунків з рідними, друзями. Воно реалізовується через навчальну діяльність дітей як ставлення до змісту навчання, вчителя, школи. Саме інтерес до музичного мистецтва, захоплення музикою, любов до неї – необхідні умови виховної та пізнавальної функції музичного мистецтва. Педагог М.Румер наголошує, що «музичний інтерес поглиблює естетичні переживання, викликає у людини емоційний піднесений настрій, активізує розумову діяльність: усі розумові операції в стані захоплення і зацікавленості реалізуються більш інтенсивно і напружено. З іншого боку, в процесі розвитку розумової активності закріплюється й сам музичний інтерес» [2, с. 12].

Висновки. Узагальнюючи сучасні педагогічні концепції та підходи до процесу формування естетичного ставлення молодших школярів лр мистецтва у процесі музичної діяльності, можна визначити основні шляхи та організаційні

форми роботи з розв'язання зазначеної проблеми. Музична діяльність учнів в умовах освітнього процесу є одним із ефективних засобів формування їхнього світогляду, зокрема естетичного ставлення до мистецтва. Музика у сім'ї мистецтв посідає особливе місце завдяки її безпосередньому комплексному впливу на людину. Багатовіковий досвід і спеціальні дослідження показали, що музика впливає і на психіку, і на фізіологію людини, що вона може надавати заспокійливий і збуджувальний вплив, викликати позитивні і негативні емоції. Саме тому при всій розмаїтості напрямків роботи сучасної школи з великою наполегливістю стверджується теза про важливість музичного виховання всіх дітей без винятку, про його значення для розвитку загальних психічних властивостей (мислення, уяви, уваги, пам'яті, волі), для виховання емоційної та душевної чуйності, морально-естетичних потреб, ідеалів, тобто для формування всебічно розвиненої особистості.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Дем'янчук О.Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів ЗОШ / О.Н.Дем'янчук. – К. : Вища школа, 1994. – 78 с.
3. Збірник нормативних документів з освіти та виховання / Упоряд. З. М. Онишків– Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 172 с.
4. Краткий психологический словарь / [сост. Л.А. Карпенко; под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
5. Кукша Я.С. Методика музичного виховання дітей: навч. посіб. для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І-ІІ рівнів акредитації: у 2 частинах. Ч. І. – 2-е вид., доповн. / Я.С. Кукша. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 216 с.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина: Вибрані твори в 5 т. / В.О.Сухомлинський – К.,1976. – Т.3. – 378 с.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів

Серія
«Мистецтво»

Відповідальний за випуск: Старовойт Л.В.
Комп`ютерна верстка: Безкоровайна І.В.

Підписано до друку 04.2019
Формат 64х84/8. Папір офсетний
Друк цифровий
Умов. друк. арк. 18.Обл.-видавн. арк. 36.27
Наклад 100 прим. Зам № 567

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
М. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.
Тел.: (0432)69-67-69, 603-000
e-mail: tvory2009@gmail.com